

**กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจกับพรรคการเมืองในระบบการเมืองไทย:
ศึกษากรณีพรรคไทยรักไทย**

นายสมบัติ ภัทรอำมพุช

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาการเมืองการปกครอง สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2553

**Business Interest Groups and Political Parties in the Thai Political System:
A Case Study of Thai Rak Thai Party**

Mr. Sombat Patra-Ampuch

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Political Science in Politics and Government

School of Political Science

Sukhothai Thammathirat Open University

2010

หัวข้อวิทยานิพนธ์ กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจกับพรรคการเมืองในระบบการเมืองไทย:
ศึกษากรณีพรรคไทยรักไทย

ชื่อและนามสกุล นายสมบัติ ภัทรอำมพูน

แขนงวิชา การเมืองการปกครอง

สาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

อาจารย์ที่ปรึกษา 1. รองศาสตราจารย์รสลิน ศิริยะพันธุ์
2. รองศาสตราจารย์ ดร. เสนีย์ คำสุข

วิทยานิพนธ์นี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2553

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประพนธ์ นันทะกุล

ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ประพนธ์ นันทะกุล)

รสลิน ศิริยะพันธุ์

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์รสลิน ศิริยะพันธุ์)

เสเนีย์ คำสุข

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. เสนีย์ คำสุข)

สุจินต์ วิสวธีรานนท์

ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร. สุจินต์ วิสวธีรานนท์)

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่องกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจกับพรรคการเมืองในระบบการเมืองไทย ศึกษากรณีพรรคไทยรักไทย สำเร็จลงด้วยความกรุณาจากรองศาสตราจารย์สลิน ศิริยะพันธ์ และรองศาสตราจารย์ ดร. เสนีย์ คำสุข อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ ตรวจสอบ แก้ไขข้อบกพร่อง และติดตามการทำวิทยานิพนธ์อย่างใกล้ชิดตลอดระยะเวลาทำการศึกษาวิจัยจนเสร็จสมบูรณ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและขอกราบขอบพระคุณในความเมตตาของท่านไว้ ณ โอกาสนี้ ขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ประมัต นันทิยะกุล ประธานคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่กรุณาให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ ซึ่งช่วยทำให้วิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์สาขาวิชารัฐศาสตร์ทุกท่าน ที่กรุณาถ่ายทอดความรู้วิชา รัฐศาสตร์ และให้กำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณเพื่อนนักศึกษาสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช รุ่น 2 โดยเฉพาะคุณมณฑล คงแถวทอง และคุณมณูญ วิเชียรนิคย์ ขอขอบพระคุณนักการเมืองในพรรคไทยรักไทยทุกท่าน ที่ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ดังที่ปรากฏนามใน บรรณานุกรม ขอขอบคุณ คุณศันสนีย์ ภัทรอัมพูน ที่คอยเป็นกำลังใจตลอดมา ขอขอบคุณนภารัตน์ คุณอารีรัตน์ เลขานุการประจำคณะรัฐศาสตร์ ที่คอยอำนวยความสะดวกในการประสานงานกับคณาจารย์ ในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

สุดท้ายขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่เปิดโอกาสทางการศึกษา ให้กับประชาชนทุกคน ได้มีสิทธิ์เข้าถึงระบบการศึกษาที่มีคุณภาพโดยเท่าเทียมกัน

สมบัติ ภัทรอัมพูน

ตุลาคม 2553

ชื่อวิทยานิพนธ์ กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจกับพรรคการเมืองในระบบการเมืองไทย:

ศึกษาระดับพรรคไทยรักไทย

ผู้วิจัย นายสมบัติ ภัทรอัมพوخ รหัสนักศึกษา 2488000379 **ปริญญา** รัฐศาสตรมหาบัณฑิต

(การเมืองการปกครอง) **อาจารย์ที่ปรึกษา** (1) รองศาสตราจารย์รสติน ศิริยะพันธุ์

(2) รองศาสตราจารย์ ดร. เสนีย์ คำสุข **ปีการศึกษา** 2553

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) พัฒนาการของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจ
ในพรรคไทยรักไทย (2) บทบาททางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทย (3)
ผลกระทบของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจที่มีต่อพรรคไทยรักไทย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีการศึกษาเอกสารและข้อมูลการสัมภาษณ์
กลุ่มตัวอย่างคือ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และอดีตกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย 6 คน
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์ และการศึกษาจากเอกสารปฐมภูมิ ทุติยภูมิ เป็นสำคัญ
โดยนำข้อมูลจากการศึกษาทั้งหมดมานำเสนอในลักษณะวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า (1) พัฒนาการของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทย
เกิดขึ้นจากการสะสมทุนและการมีบทบาททางการเมืองของกลุ่มนักธุรกิจเชื้อสายจีน ที่ประกอบด้วย
กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ กลุ่มธุรกิจขนาดกลางและกลุ่มธุรกิจขนาดเล็ก โดยมีสภาพแวดล้อมทาง
การเมือง เศรษฐกิจ สังคม จากภายในและภายนอกประเทศ ส่งเสริมให้มีบทบาททางการเมืองอย่าง
กว้างขวาง (2) บทบาททางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยคือ ด้านการเข้า
ร่วมก่อตั้งพรรค โดยการดำรงตำแหน่งทางการเมืองในการบริหารในพรรค การกำหนดนโยบาย และการบริจาค
เงินให้พรรคไทยรักไทย บทบาทด้านการจัดตั้งรัฐบาล พ.ศ. 2544 และ พ.ศ. 2548 โดยการดำรง
ตำแหน่งทางการเมืองในรัฐบาล การผลักดันการออกกฎหมาย และการนำนโยบายไปสู่ภาคปฏิบัติ
(3) ผลกระทบต่อกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทย คือ ด้านการครอบงำการบริหาร
พรรค โดยการ ดำรงตำแหน่งสำคัญในรัฐบาล การรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม และการถูกกล่าวหา
เรื่องการทุจริตคอร์ปชันเชิงนโยบาย ส่วนผลกระทบที่มีต่อพรรคไทยรักไทยคือ ไม่สามารถพัฒนา
ไปสู่ความเป็นสถาบันทางการเมืองได้ ถูกกดดันจากสื่อสารมวลชนและกลุ่มการเมืองนอกสภา และ
ระบบอุปถัมภ์ยังคงอยู่ในระบบการเมืองไทย

คำสำคัญ กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจ พรรคการเมือง ระบบการเมืองไทย พรรคไทยรักไทย

Thesis title: Business Interest Groups and Political Parties in the Thai Political System:
A Case Study of Thai Rak Thai Party

Researcher: Mr. Sombat Patra-Ampuch; **ID:** 2488000379; **Degree:** Master of Political Science (Politics and Government); **Thesis advisors:** (1) Rosalin Siriyaphan, Associate Professor; (2) Dr. Senee Comsook, Associate Professor; **Academic year:** 2010

Abstract

The objectives of this research were to study (1) the development of business interest groups within the Thai Rak Thai Party; (2) the political role of business interest groups within the Thai Rak Thai Party; and (3) the impact of business interest groups within the Thai Rak Thai Party.

The research methodology of this study was a qualitative approach, using the historical method of studying from primary and secondary documents as well as interviews with a sample population of 6 former members of parliament and former administrators of the Thai Rak Thai Party. The data were analyzed descriptively.

The findings of this study were as follows: (1) the business interest groups in the Thai Rak Thai Party arose from the accumulation of capital and the political role of business people of Chinese heritage, comprising large businesses, medium-sized businesses and small businesses. The political, economic and social environment both within Thailand and externally promoted a wider political role for these interest groups. (2) Members of the business interests groups played political roles by joining in the establishment of the Thai Rak Thai Party, holding administrative positions in the Thai Rak Thai Party, setting the party's policies, donating money to the party, setting up the national government in 2001 and 2005, working as central government level administrators, pushing for legislation and putting the party's policies into practice. (3) The impacts of the business interest groups within the Thai Rak Thai Party included their domination of the party's management by holding important government positions, their work to protect the groups' interests, and their being accused of corruption. The impact that affected Thai Rak Thai Party directly was their inability to develop the Thai Rak Thai Party into a political institution. The party members were pressured by the media, political groups not represented in parliament; and the patron-client system still exists in the Thai political system.

Keywords: Business interest groups, political party, Thai political system, Thai Rak Thai Party

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
กรอบแนวคิดการวิจัย	5
ขอบเขตของการวิจัย	6
ข้อจำกัดในการวิจัย	6
นิยามศัพท์เฉพาะ	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	9
แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มผลประโยชน์	9
แนวคิดเกี่ยวกับพรรคการเมือง	17
แนวคิดเกี่ยวกับรัฐบาล	26
แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์	29
ความเป็นมาของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในการเมืองไทย	30
ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพรรคไทยรักไทย	35
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	47
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	56
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	56
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	57
การเก็บรวบรวมข้อมูล	58
การวิเคราะห์ข้อมูล	59

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	60
ตอนที่ 1 พัฒนาการของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทย.....	60
ตอนที่ 2 บทบาททางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทย... ..	104
ตอนที่ 3 ผลกระทบของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจที่มีต่อประเทศไทย	145
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	181
สรุปการวิจัย.....	181
อภิปรายผล.....	195
ข้อเสนอแนะ.....	202
บรรณานุกรม.....	204
ภาคผนวก.....	224
ก รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....	226
ข แบบสัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์.....	228
ประวัติผู้วิจัย.....	229

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1	เปรียบเทียบความพอใจในผลงานของรัฐบาล พ.ศ. 2544-2547 40
ตารางที่ 4.1	กลุ่มทุนพรรคไทยรักไทย พ.ศ. 2544 64
ตารางที่ 4.2	เส้นทางธุรกิจของพันตำรวจโท ทักษิณ และคุณหญิงพงมาน ชินวัตร 69
ตารางที่ 4.3	จำนวนคณะกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย พ.ศ. 2543-2548 111
ตารางที่ 4.4	ผู้บริจาคเงินสนับสนุนรายสำคัญในพรรคไทยรักไทย พ.ศ. 2541-2549 116
ตารางที่ 4.5	ยอดเงินบริจาคสนับสนุนพรรคการเมืองสำคัญ พ.ศ. 2541-2549 119
ตารางที่ 4.6	รัฐบาลพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร วันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 127
ตารางที่ 4.7	รัฐบาลพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร วันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2548 128
ตารางที่ 4.8	รัฐบาลพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร วันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ. 2548 130
ตารางที่ 4.9	เปรียบเทียบความน่าสนใจ โฆษณาพรรคไทยรักไทยและพรรคประชาธิปัตย์ 143
ตารางที่ 4.10	เปรียบเทียบความคาดหวังต่อความสำเร็จในการดำเนินการตามนโยบาย ของพรรคไทยรักไทยและพรรคประชาธิปัตย์ 144
ตารางที่ 4.11	กลุ่มศึกไล่ในขั้วพรรคไทยรักไทย พ.ศ. 2544 159
ตารางที่ 4.12	ดัชนีความเชื่อมั่นการเมืองไทยเดือนเมษายน พ.ศ. 2548 - มกราคม พ.ศ. 2549 175

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กลุ่มผลประโยชน์ (Interest Group) เป็นการรวมตัวของบุคคลต่าง ๆ ในสังคมที่มีผลประโยชน์เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันเพื่อปกป้องหรือแสวงหาผลประโยชน์แห่งตนร่วมกัน ซึ่งคล้ายคลึงกับพรรคการเมือง (Political Party) ที่เกิดจากการรวมตัวของบุคคลต่าง ๆ ที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน แต่ขอบเขตและเป้าหมายการรวมตัวกันภายในพรรคการเมืองกว้างกว่ากลุ่มผลประโยชน์ กล่าวคือพรรคการเมืองเป็นสถาบันทางการเมืองที่ใหญ่กว่ากลุ่มผลประโยชน์ พรรคการเมืองจึงเป็นที่รวบรวมกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ไว้ภายใต้พรรคการเมือง ส่วนเป้าหมายของพรรคการเมืองมิได้จำกัดขอบเขตเพื่อปกป้องหรือแสวงหาผลประโยชน์แห่งตนเท่านั้น แต่ต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในอำนาจรัฐหรือมีความต้องการเป็นรัฐบาล (แสวง รัตนมงคลมาศ 2541: 351) สำหรับกลุ่มทุนเชิงธุรกิจเป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่มีอำนาจผูกขาดในทางเศรษฐกิจ บางกลุ่มเข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยเปิดเผยผ่านกระบวนการทางการเมืองแบบประชาธิปไตย (วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวิน 2539ก: 689)

กลุ่มธุรกิจในระบบการเมืองไทยเป็นชนชั้นนำทางเศรษฐกิจที่สามารถผูกขาดทางด้านเศรษฐกิจ และสามารถเข้าไปมีบทบาททางการเมืองทั้งโดยตรงและโดยอ้อม กรณีที่ชัดเจนที่สุดคือกรณีกลุ่มพ่อค้านักธุรกิจเชื้อสายจีนซึ่งค่อย ๆ เพิ่มบทบาททางเศรษฐกิจ การเมืองและการปกครองร่วมกับชนชั้นผู้ปกครองของไทยมาตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคม ค่านิยม และวัฒนธรรมไทยได้อย่างดี กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้องกับระบอบประชาธิปไตยไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2475 นักธุรกิจที่เข้าไปส่งเสริมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรุ่นแรก ๆ เป็นสมาชิกฝ่ายพลเรือนของคณะราษฎร ซึ่งจัดเป็นนายทุนรุ่นแรกของนักการเมืองไทย แต่อยู่ในฐานะผู้ช่วยเหลือเกื้อกูลเพราะมีอุดมคติมากกว่าที่แสวงหาผลประโยชน์ รุ่นต่อมาเป็นนักธุรกิจอิสระ เช่น นายพิชัย รัตตกุล นายสุรัตน์ โอสถานุเคราะห์ และนายเฉลิมพันธุ์ ศรีวิกรม์ เป็นต้น ซึ่งเป็นนักธุรกิจอิสระไม่ต้องพึ่งพารัฐบาล และเข้ามาช่วยเหลือพรรคฝ่ายค้าน ส่วนนักธุรกิจซึ่งเข้ามาเป็นนักการเมืองตั้งแต่ พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา จะแตกต่างไปจากเดิมคือการเข้ามาด้วยการนำเอาระบบการจัดการสมัยใหม่มาด้วย ที่มีการระดมทุนระยะแรกเริ่มและต่อเนื่องในหมู่คนจำนวนน้อย บุคคลเหล่านี้มีลักษณะเป็นหุ้นส่วน ไม่ใช่ผู้ร่วมอุดมการณ์ เป็นผู้ถือหุ้นของบริษัททางการเมือง (ชัยอนันต์ สมุทวณิช 2548)

กลุ่มธุรกิจสามารถใช้ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจและการครอบครองผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือต่อรองและประสานประโยชน์กับผู้กุมอำนาจทางการเมือง กลุ่มธุรกิจจึงมีบทบาทในการเมืองไทยโดยตรงและโดยอ้อมอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ขึ้นกับสภาพแวดล้อมทางการเมือง กลุ่มธุรกิจมีบทบาททางการเมืองไทยโดยตรงและเปิดเผยมากยิ่งขึ้นนับตั้งแต่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 โดยผ่านกระบวนการทางการเมืองแบบประชาธิปไตย กลุ่มธุรกิจที่เข้าไปมีบทบาททางการเมืองทั้งในสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา คณะรัฐมนตรี รวมถึงการเมืองในระดับท้องถิ่น (วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวัน 2539: 689) กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจมีความสำคัญและมีบทบาททางการเมืองไทยเพิ่มขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะตั้งแต่ พ.ศ. 2531 เป็นต้นมา ดังที่ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์ (2546: 494) กล่าวว่า “สำหรับภาคการเมืองนั้น มีนักธุรกิจเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุด” สอดคล้องกับแนวคิดของช็อนันต์ สมุทวณิช (2538: 54-55) ที่นำเสนอไว้ว่า การเมืองไทยในอนาคตจะเป็นความสัมพันธ์แบบสามเส้า โดยมีนักการเมืองเป็นหัวหน้าใหญ่แทนข้าราชการ กลุ่มธุรกิจกำลังช่วยนักการเมืองจัดความสัมพันธ์ใหม่กับข้าราชการ และกลุ่มธุรกิจบางกลุ่มกำลังเข้าเป็นผู้ร่วมทุนกับแกนอำนาจพรรคการเมืองแต่ละพรรค อีกทั้งยังได้พัฒนาบทบาทของตนเองเข้าเป็นนักการเมืองโดยตรงด้วย

กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจเข้ามามีบทบาททางการเมืองมากขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะช่วงการปฏิรูปการเมืองตามแนวทางรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 สารที่สำคัญในการปฏิรูปคือ ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพประชาชน การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมการปกครองและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การปรับปรุงโครงสร้างทางการเมืองให้มีเสถียรภาพและประสิทธิภาพสูงมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การเมืองไทยตามระบอบประชาธิปไตยมีความครบถ้วนและสมบูรณ์ในบริบทการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน เช่น แนวคิดการส่งเสริมความเข้มแข็งของพรรคการเมืองด้วยระบบการเลือกตั้งแบบแบ่งเขต และบัญชีรายชื่อพรรคตามมาตรา 98-104 การส่งเสริมความมั่นคงในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีตามมาตรา 185 ส่งเสริมการเลือกนายกรัฐมนตรีที่มาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามมาตรา 201-204 รวมทั้งการถอดถอนผู้ที่ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 303-304 (สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร 2541ข) แนวทางการปฏิรูปการเมืองดังกล่าวมีผลต่อการตั้งพรรคการเมืองใหม่ ๆ โดยเฉพาะพรรคไทยรักไทย ซึ่งจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมืองต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2541 ใช้ชื่อภาษาอังกฤษว่า Thai Rak Thai Party โดยมีสมาชิกผู้ก่อตั้งพรรค 24 คน ส่วนใหญ่เป็นบุคคลหน้าใหม่ทางการเมืองที่ประกอบด้วยกลุ่มนักวิชาการ กลุ่มนักธุรกิจ และอดีตข้าราชการ เช่น พันตำรวจโท ดร. ทักษิณ ชินวัตร ดร. กันตธีร์ ศุภมงคล ดร. สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ พลเอกธรรมรักษ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา และรองศาสตราจารย์ ดร. ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ เป็นต้น

(พรรคไทยรักไทย 2548) กลุ่มนักธุรกิจสำคัญที่เข้าไปมีบทบาททางการเมืองในพรรคไทยรักไทย ที่สำคัญมีดังนี้ นายอดิศักดิ์ โภธารามิก ซึ่งเกี่ยวข้องกับธุรกิจต่าง ๆ เช่น บริษัทไทยเทลโฟนแอนด์ เทเลคอมมิวนิเคชันจำกัด (TT&T) บริษัทจัสมิน อินเตอร์เนชันแนลจำกัดมหาชน นายประชา มาลินนท์ เจ้าของธุรกิจสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 อ.ส.ม.ท. และบริษัทบีอีซีเวิลด์จำกัดมหาชน นาย ธนิษฐ์ เจียรนวนนท์ เจ้าของธุรกิจอาหารและอาหารสัตว์ในเครือเจริญโภคภัณฑ์ และบริษัท ซี.พี. เซเว่นอีเลฟเว่นจำกัดมหาชน นายเจริญ สิริวัฒนภักดี เจ้าของกลุ่มธุรกิจสุรา เช่น บริษัทเบียร์ไทย (1991) จำกัด บริษัทแสงโสม และโรงแรมในเครืออิมพีเรียล กลุ่มนายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ เจ้าของธุรกิจผลิตชิ้นส่วนรถยนต์รายใหญ่ที่สุดในประเทศไทย เช่น บริษัทซัมมิท โอโตพาร์ท บริษัทไทย ซัมมิทแหลมฉบัง โอโตพาร์ทจำกัด นายประยุทธ มหากิจศิริ เจ้าของบริษัทเนสกาแฟ เป็นต้น (ประชาชาติธุรกิจ 2547: 14)

บทบาททางการเมืองของกลุ่มนักธุรกิจในประเทศไทยในช่วง พ.ศ. 2541-2549 ปรากฏอย่างกว้างขวาง เช่น การดำรงตำแหน่งผู้บริหารพรรค การดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี เป็นต้น (สิงห์ทอง บัวชุม 2552) บทบาททางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทย ถือเป็นตัวอย่างสำคัญของการพัฒนาการเมืองไทย ซึ่งกลุ่มนักธุรกิจเข้ามามีบทบาททั้งทางตรงและทางอ้อมมากขึ้นตามลำดับ ลิขิต ชีรวะดิน (2542: 271-272) อธิบายว่า การพัฒนาเศรษฐกิจ และการเมืองไทยแบบเปิดทำให้การเมืองไทยมีลักษณะการสร้างพันธมิตรในเชิงอุปถัมภ์ระหว่าง นักธุรกิจ นักการเมือง และข้าราชการ เมื่อระบบเศรษฐกิจและการเมืองได้เปิดกว้างมากขึ้นจึงทำให้นักธุรกิจเข้ามามีอำนาจทางการเมือง ขณะเดียวกันยังคงรักษาความสัมพันธ์กับข้าราชการชั้นสูง เมื่อมีโอกาสจัดตั้งรัฐบาลหรือร่วมรัฐบาลก็จะใช้อำนาจทางการเมืองในการทำธุรกิจ หรือเอื้อให้พรรคพวกทำธุรกิจจากโครงการสาธารณะใหม่ๆ การตัดสินใจนโยบายแทนที่จะกำหนดโดยมโนธรรมจะกลายเป็นกำหนดโดยชนาธรรมและเป็นรัฐธุรกิจ เงินตราคืออำนาจสำคัญ คนที่มีเงินจะเป็นใหญ่ ในแผ่นดิน ระบบธนารูปไทยจะดำรงผลประโยชน์เพื่อธนารูปไทย ประชาชนหวังการพึ่งพาได้ยาก นอกจากจะอ้างเป็นเครื่องมือเพื่อสร้างความชอบธรรมทางการเมือง ดังนั้นการพัฒนาจึงมีลักษณะที่เป็นการทำลายตนเองและก่อให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากร โดยใช้กำลังเข้าต่อสู้

อาจกล่าวได้ว่าในพรรคกลุ่มผลประโยชน์ด้วยกันกลุ่มนักธุรกิจเป็นกลุ่มที่มีพลังทางการเมืองสูงและเริ่มเข้ามามีบทบาททางการเมืองไทยมากขึ้น การเข้าร่วมทางการเมืองนั้นมิได้เข้าไปในลักษณะกลุ่มหรือองค์การอย่างประเทศประชาธิปไตยตะวันตก แต่เข้ามาในลักษณะส่วนบุคคล เหตุผลสำคัญคือการขยายตัวของเศรษฐกิจแบบทุนนิยมทำให้มีผู้ประกอบการธุรกิจมากขึ้นทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ประกอบกับสภาพแวดล้อมทางการเมืองที่เปิดกว้างมากขึ้นภายหลังเหตุการณ์ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ทำให้กลุ่มธุรกิจเหล่านี้เข้าไปมีบทบาททางการเมืองเพื่อปกป้อง

ผลประโยชน์ของคน (สุจิต บุญบงการ 2534: 200-208) ดังนั้นพรรคการเมืองของไทยจึงเป็นพรรคที่เกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มผู้นำทางสังคมที่พร้อมด้วยความมั่งคั่ง ผลประโยชน์ อภิสิทธิ์ และอิทธิพล เพื่อให้ครบตามข้อกำหนดบทบัญญัติของกฎหมายพระราชบัญญัติพรรคการเมือง มิใช่เกิดจากการรวมตัวของประชาชนที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองร่วมกันจำนวนมาก (วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวัน และธโรธร คุ้มทองคำ 2548: 80) นอกจากนี้กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจส่วนใหญ่เมื่อได้เข้าไปเป็นรัฐบาลบริหารประเทศแล้ว มักมีข้อกล่าวหาเกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย หรือการบริหารงานในหน้าที่ ซึ่งมีผลประโยชน์ทับซ้อนมาเกี่ยวข้อง การคอร์รัปชันเชิงนโยบาย การออกกฎระเบียบ กติกา หรือนโยบายสาธารณะที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มหรือพวกพ้องตนเอง เช่น การออกกฎหมายเกี่ยวกับภาษีทางธุรกิจ กฎหมายเกี่ยวกับสัมปทานของรัฐ การเจรจาการค้าระหว่างประเทศ การให้สัมปทานทางการค้า การประมูลขายสินค้าทางการเกษตร การสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อธุรกิจของตัวเองก่อนคนอื่น ๆ หรือเรื่องราวที่เป็นผลประโยชน์ต่อกลุ่มตนเอง เป็นต้น

กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจมีบทบาททางการเมืองไทยตามระบอบประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ พ.ศ. 2475 โดยมีบทบาทและความสำคัญเพิ่มขึ้นตามลำดับในระบบการเมืองไทย โดยเฉพาะกรณีพรรคไทยรักไทย เป็นพรรคการเมืองใหม่ที่จัดตั้งขึ้นมาเมื่อ พ.ศ. 2541 มีกลุ่มธุรกิจหลายกลุ่มเข้าไปมีบทบาททางการเมืองระหว่าง พ.ศ. 2541-2549 มีผลให้พรรคไทยรักไทยประสบความสำเร็จชนะในการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 จนสามารถจัดตั้งรัฐบาลผสมครั้งแรกและดำรงตำแหน่งจนครบวาระการเลือกตั้ง นอกจากนี้พรรคไทยรักไทยยังได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2548 จนสามารถจัดตั้งรัฐบาลพรรคเดียวสำเร็จเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การเมืองไทยด้วย บทบาททางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจนำมาศึกษาถึงพัฒนาการ บทบาททางการเมือง และผลกระทบต่อการเมืองไทย

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

การศึกษาเรื่องกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจกับพรรคการเมืองในระบบการเมืองไทย
ศึกษากรณีพรรคไทยรักไทย มีวัตถุประสงค์สำคัญ ดังนี้

- 2.1 เพื่อศึกษาถึงพัฒนาการของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทย
- 2.2 เพื่อศึกษาถึงบทบาททางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทย
- 2.3 เพื่อศึกษาผลกระทบของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจที่มีต่อพรรคไทยรักไทย

3. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. พัฒนาการของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทย

1.1 ความเป็นมาของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทย

1.1.1 กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจขนาดใหญ่

1.1.2 กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก

1.2 ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทยเข้ามาเกี่ยวข้องกับทางการเมือง

1.2.1 ปัจจัยภายในประเทศ

1) ปัจจัยด้านการเมือง

(1) การเมืองไทยหลังเหตุการณ์ พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535

(2) การเมืองไทยหลังการปฏิรูปทางการเมือง พ.ศ. 2540

2) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

(1) กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมือง โดยตรงมากขึ้น

(2) การเปลี่ยนแปลงบทบาททางเศรษฐกิจการเมืองของกลุ่มทุนธนาคารมา

เป็นกลุ่มทุนทางด้านเทคโนโลยีสื่อสาร โทรคมนาคม

3) ปัจจัยด้านสังคม

(1) การเติบโตของชนชั้นกลาง

(2) ความตื่นตัวทางการเมืองของภาคประชาชน

1.2.2 ปัจจัยภายนอกประเทศ

1) ปัจจัยด้านการเมือง

(1) การตื่นตัวด้านสิทธิประชาธิปไตยเสรีนิยมแพร่กระจายทั่วโลก

(2) การรวมกลุ่มกันระหว่างประเทศที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองเดียวกัน

2) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

(1) การเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรีแพร่กระจายไปทั่วโลก

(2) การศึกษากันทางการค้าระหว่างประเทศและการเข้ามาของนักธุรกิจข้ามชาติ

3) ปัจจัยด้านสังคม

(1) กระแสโลกาภิวัตน์

(2) การติดต่อสื่อสารเป็นไปอย่างเสรีและสื่อสารมวลชนมีเสรีภาพมากขึ้น

2. บทบาททางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทย

2.1 บทบาทในการเข้าร่วมก่อตั้งพรรคไทยรักไทยของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจ

2.1.1 การดำรงตำแหน่งทางการเมืองในพรรคไทยรักไทย

2.1.2 การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายพรรค

2.1.3 การเป็นผู้บริจาคเงินรายใหญ่ให้แก่พรรคไทยรักไทย

2.2 บทบาทในการจัดตั้งรัฐบาลภายหลังชนะการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 และ 2548

2.2.1 การดำรงตำแหน่งทางการเมืองในคณะรัฐบาล

2.2.2 การผลักดันการออกกฎหมายในการบริหารประเทศ

2.2.3 การมีส่วนร่วมในการนำนโยบายไปสู่ภาคการปฏิบัติ

3. ผลกระทบของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจที่มีต่อพรรคไทยรักไทย

3.1 ผลกระทบต่อกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทย

3.1.1 การครอบงำการบริหารพรรคโดยกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจขนาดใหญ่

3.1.2 การรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทย

3.1.3 การถูกกล่าวหาเรื่องการทุจริตคอร์ปชั่นเชิงนโยบาย

3.2 ผลกระทบต่อพรรคไทยรักไทย

3.2.1 ความเป็นสถาบันทางการเมือง

3.2.2 การถูกกดดันจากสื่อมวลชนและกลุ่มการเมืองนอกสภา

3.2.3 ระบบอุปถัมภ์ยังคงอยู่ในระบบการเมืองไทย

4. ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาเรื่องกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจกับพรรคการเมืองในระบบการเมืองไทย
ศึกษากรณีพรรคไทยรักไทยมีขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

4.1 ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทย ด้าน
พัฒนาการ บทบาท และผลกระทบของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจที่มีต่อพรรคไทยรักไทย

4.2 ศึกษากลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจกับพรรคการเมืองในระบบการเมืองไทยในช่วง
ระยะเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 2541 ซึ่งเป็นปีที่ก่อตั้งพรรคไทยรักไทยจนถึง พ.ศ. 2549 ซึ่งเป็นปีที่พรรค
ไทยรักไทยสิ้นสุดอำนาจโดยการรัฐประหาร

5. ข้อยกเว้นในการวิจัย

การศึกษาเรื่องกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจกับพรรคการเมืองในระบบการเมืองไทย
ศึกษากรณีพรรคไทยรักไทยมีข้อยกเว้นในการวิจัย คือ ระยะเวลาที่ศึกษาวิทยานิพนธ์นี้ การเมืองไทย
อยู่ในสภาพสูญญากาศ ท่ามกลางสภาพการเมืองที่ไม่เป็นประชาธิปไตย เนื่องมาจากการรัฐประหาร
ของคณะทหารเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ทำให้เกิดอุปสรรคบางประการในการเก็บรวบรวม
ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจกับพรรคการเมืองในระบบการเมืองไทย ตลอดจน
การสัมภาษณ์อดีตนักการเมืองในพรรคไทยรักไทย ซึ่งเป็นเป้าหมายของการศึกษารั้งนี้ อันเป็นผล
สืบเนื่องมาจากประกาศคณะปฏิรูปการปกครอง ฉบับที่ 15 และ 27 ที่จำกัดสิทธิการดำเนินกิจกรรม
ทางการเมือง การเคลื่อนไหวของนักการเมือง และพรรคการเมืองทั้งหลาย

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

การศึกษาเรื่องกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจกับพรรคการเมืองในระบบการเมืองไทย
ศึกษากรณีพรรคไทยรักไทยได้กำหนดคำนิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย ดังนี้

6.1 กลุ่มผลประโยชน์ (Interest Groups) คือกลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพลร่วมกันบางประการ และมีพฤติกรรมที่มุ่งใช้อำนาจ
และอิทธิพลในการดำเนินกิจกรรมในการบริหารสาธารณะที่มีต่อภาครัฐ หรือนโยบายสาธารณะ
โดยผ่านกระบวนการทางการเมือง

6.2 กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจ (Business Interest Groups) หมายถึง กลุ่มทุนทางธุรกิจที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันบางประการในการเข้ามาทำงานการเมือง เพื่อจะเข้าไปมีอิทธิพลต่อการดำเนินกิจกรรมการบริหารสาธารณะที่มีต่อภาครัฐ ผ่านกระบวนการทางการเมือง การให้การสนับสนุนต่อพรรคการเมืองมีหลายแนวทาง ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของแต่ละกลุ่ม ในกรณีพรรคไทยรักไทยมีกลุ่มที่สำคัญประมาณ 15 กลุ่มใหญ่ เช่น กลุ่มโทรคมนาคมของพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร กลุ่มนายอดีศัย โภธารามิก เจ้าของบริษัทจัสมินอินเตอร์เนชันแนล กลุ่มชิ้นส่วนยานยนต์ ได้แก่ กลุ่มนายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ กลุ่มธุรกิจและอุตสาหกรรมการเกษตร ได้แก่ กลุ่มซีพีของนายธนินทร์ เจียรวนนท์ กลุ่มสุราและเครื่องดื่ม ได้แก่ กลุ่มเบียร์ช้างของนายเจริญ สิริวัฒนภักดี กลุ่มกาแฟและอุตสาหกรรมเหล็ก ได้แก่ กลุ่มของนายประยุทธ มหากิจศิริ กลุ่มก่อสร้าง ได้แก่ กลุ่มนายสุวัจน์ ลิปตพัลลภ เจ้าของบริษัทประยูรวิศว์ก่อสร้าง กลุ่มสื่อโทรทัศน์ของนายประชา มาสินนธ์ กลุ่มธุรกิจขนส่งและชิปปิ้ง ได้แก่ กลุ่มของนายสรอรรถ กลิ่นประทุม จากบริษัทเทรลเลอร์ทรานสปอร์ต กลุ่มนายเสนาะ เทียนทอง จากบริษัทซีวิลเอ็นจิเนียริง และ ส.เทียนทอง กลุ่มนายพินิจ จารุสมบัติ จากบริษัทพี เอ็น เอ็นจิเนียริง ซัพพลาย กลุ่มนายสนธยา คุณปลื้ม จากบริษัทบางแสนมหานคร กลุ่มนายพงษ์ศักดิ์ รักตพงศ์ไพศาล เจ้าของหมู่บ้านจัดสรรเกศนิวัลล์ กลุ่มนายเนวิน ชิดชอบ เจ้าของโรงโม่หินบุรีรัมย์ และกลุ่มนายสมศักดิ์ เทพสุทิน จากกลุ่มบริษัทสุโขทัยเอ็นจิเนียริง

6.3 พรรคการเมือง (Political Party) เป็นสถาบันทางการเมืองที่สำคัญในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย ที่ทำหน้าที่รวบรวมผลประโยชน์ และความต้องการที่หลากหลาย (Interests aggregation) ในสังคมเพื่อกำหนดเป็นนโยบายของพรรค

6.4 ระบบการเมือง (Political System) หมายถึง แบบแผนระบบความสัมพันธ์ของคนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความสัมพันธ์ทางอำนาจ การบังคับใช้ระเบียบ กฎเกณฑ์และอำนาจชอบธรรม

6.5 รัฐบาล (Government) หมายถึง สถาบันอันเป็นกลไกสถาบันหนึ่งของระบบการเมือง เป็นองค์การที่ชอบธรรมในการทำหน้าที่ การใช้อำนาจ การแปรอำนาจสู่การปฏิบัติ นโยบายภายใต้กรอบแบบแผนของระบอบ และระบบการเมือง

6.6 พรรคไทยรักไทย (Thai Rak Thai Party) เป็นพรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นภายหลังประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 หัวหน้าพรรคคือ พันตำรวจโท ดร. ทักษิณ ชินวัตร ที่ก่อตั้งพรรคไทยรักไทยเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2541 และถูกยุบพรรคตามคำสั่งศาลรัฐธรรมนูญเมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2550

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

7.1 ทำให้ทราบพัฒนาการของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทย

7.2 ทำให้ทราบบทบาททางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจ
ในพรรคไทยรักไทย

7.3 ทำให้ทราบผลกระทบของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจที่มีต่อพรรคไทยรักไทย

7.4 เพื่อส่งเสริมความเข้าใจต่อระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย
ที่เกี่ยวข้องกับบทบาท และหน้าที่ของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจ ที่มีต่อพรรคการเมือง และระบบการ
เมืองไทย

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กลุ่มผลประโยชน์ (Interest Group) เป็นการรวมตัวของบุคคลต่าง ๆ ในสังคมที่มีผลประโยชน์เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันเพื่อปกป้องหรือแสวงหาผลประโยชน์แห่งตนร่วมกัน ซึ่งคล้ายคลึงกับพรรคการเมือง (Political Party) ที่เกิดจากการรวมตัวของบุคคลต่าง ๆ ที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน แต่ขอบเขตและเป้าหมายการรวมตัวกันภายในพรรคการเมืองกว้างกว่ากลุ่มผลประโยชน์ กล่าวคือพรรคการเมืองเป็นสถาบันทางการเมืองที่ใหญ่กว่ากลุ่มผลประโยชน์ พรรคการเมืองจึงเป็นที่รวบรวมกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ไว้ภายใต้พรรคการเมือง ส่วนเป้าหมายของพรรคการเมืองมิได้จำกัดขอบเขตเพื่อปกป้องหรือแสวงหาผลประโยชน์แห่งตนเท่านั้น แต่ต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในอำนาจรัฐหรือมีความต้องการเป็นรัฐบาล (แสวง รัตนมงคลมาศ 2541: 351) สำหรับกลุ่มทุนเชิงธุรกิจเป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่มีอำนาจผูกขาดในทางเศรษฐกิจ บางกลุ่มเข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยเปิดเผยผ่านกระบวนการทางการเมืองแบบประชาธิปไตย (วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวิน 2539ก: 689)

กลุ่มธุรกิจในระบบการเมืองไทยเป็นชนชั้นนำทางเศรษฐกิจที่สามารถผูกขาดทางด้านเศรษฐกิจ และสามารถเข้าไปมีบทบาททางการเมืองทั้งโดยตรงและโดยอ้อม กรณีที่ชัดเจนที่สุดคือกรณีกลุ่มพ่อค้านักธุรกิจเชื้อสายจีนซึ่งค่อย ๆ เพิ่มบทบาททางเศรษฐกิจ การเมืองและการปกครองร่วมกับชนชั้นผู้ปกครองของไทยมาตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคม ค่านิยม และวัฒนธรรมไทยได้อย่างดี กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้องกับระบอบประชาธิปไตยไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2475 นักธุรกิจที่เข้าไปส่งเสริมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรุ่นแรก ๆ เป็นสมาชิกฝ่ายพลเรือนของคณะราษฎร ซึ่งจัดเป็นนายทุนรุ่นแรกของนักการเมืองไทย แต่อยู่ในฐานะผู้ช่วยเหลือเกื้อกูลเพราะมีอุดมคติมากกว่าที่แสวงหาผลประโยชน์ รุ่นต่อมาเป็นนักธุรกิจอิสระ เช่น นายพิชัย รัตตกุล นายสุรัตน์ โอสถานุเคราะห์ และนายเฉลิมพันธุ์ ศรีวิกรม์ เป็นต้น ซึ่งเป็นนักธุรกิจอิสระไม่ต้องพึ่งพารัฐบาล และเข้ามาช่วยเหลือพรรคฝ่ายค้าน ส่วนนักธุรกิจซึ่งเข้ามาเป็นนักการเมืองตั้งแต่ พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา จะแตกต่างไปจากเดิมคือการเข้ามาด้วยการนำเอาระบบการจัดการสมัยใหม่มาด้วย ที่มีการระดมทุนระยะแรกเริ่มและต่อเนื่องในหมู่คนจำนวนน้อย บุคคลเหล่านี้มีลักษณะเป็นหุ้นส่วน ไม่ใช่ผู้ร่วมอุดมการณ์ เป็นผู้ถือหุ้นของบริษัททางการเมือง (ชัยอนันต์ สมุทวณิช 2548)

กลุ่มธุรกิจสามารถใช้ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจและการครอบครองผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือต่อรองและประสานประโยชน์กับผู้กุมอำนาจทางการเมือง กลุ่มธุรกิจจึงมีบทบาทในการเมืองไทยโดยตรงและโดยอ้อมอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ขึ้นกับสภาพแวดล้อมทางการเมือง กลุ่มธุรกิจมีบทบาททางการเมืองไทยโดยตรงและเปิดเผยมากยิ่งขึ้นนับตั้งแต่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 โดยผ่านกระบวนการทางการเมืองแบบประชาธิปไตย กลุ่มธุรกิจที่เข้าไปมีบทบาททางการเมืองทั้งในสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา คณะรัฐมนตรี รวมถึงการเมืองในระดับท้องถิ่น (วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวัน 2539: 689) กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจมีความสำคัญและมีบทบาททางการเมืองไทยเพิ่มขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะตั้งแต่ พ.ศ. 2531 เป็นต้นมา ดังที่ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์ (2546: 494) กล่าวว่า “สำหรับภาคการเมืองนั้น มีนักธุรกิจเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุด” สอดคล้องกับแนวคิดของชัชอนันต์ สมุทวณิช (2538: 54-55) ที่นำเสนอไว้ว่า การเมืองไทยในอนาคตจะเป็นความสัมพันธ์แบบสามเส้า โดยมีนักการเมืองเป็นหัวหน้าใหญ่แทนข้าราชการ กลุ่มธุรกิจกำลังช่วยนักการเมืองจัดความสัมพันธ์ใหม่กับข้าราชการ และกลุ่มธุรกิจบางกลุ่มกำลังเข้าเป็นผู้ร่วมทุนกับแกนอำนาจพรรคการเมืองแต่ละพรรค อีกทั้งยังได้พัฒนาบทบาทของตนเองเข้าเป็นนักการเมืองโดยตรงด้วย

กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจเข้ามามีบทบาททางการเมืองมากขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะช่วงการปฏิรูปการเมืองตามแนวทางรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 สาระที่สำคัญในการปฏิรูปคือ ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพประชาชน การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมการปกครองและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การปรับปรุงโครงสร้างทางการเมืองให้มีเสถียรภาพและประสิทธิภาพสูงมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การเมืองไทยตามระบอบประชาธิปไตยมีความครบถ้วนและสมบูรณ์ในบริบทการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน เช่น แนวคิดการส่งเสริมความเข้มแข็งของพรรคการเมืองด้วยระบบการเลือกตั้งแบบแบ่งเขต และบัญชีรายชื่อพรรคตามมาตรา 98-104 การส่งเสริมความมั่นคงในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีตามมาตรา 185 ส่งเสริมการเลือกนายกรัฐมนตรีที่มาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามมาตรา 201-204 รวมทั้งการถอดถอนผู้ที่ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 303-304 (สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร 2541ข) แนวทางการปฏิรูปการเมืองดังกล่าวมีผลต่อการตั้งพรรคการเมืองใหม่ ๆ โดยเฉพาะพรรคไทยรักไทย ซึ่งจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมืองต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2541 ใช้ชื่อภาษาอังกฤษว่า Thai Rak Thai Party โดยมีสมาชิกผู้ก่อตั้งพรรค 24 คน ส่วนใหญ่เป็นบุคคลหน้าใหม่ทางการเมืองที่ประกอบด้วยกลุ่มนักวิชาการ กลุ่มนักธุรกิจ และอดีตข้าราชการ เช่น พันตำรวจโท ดร. ทักษิณ ชินวัตร ดร. กันตธีร์ ศุภมงคล ดร. สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ พลเอกธรรมรักษ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา และรองศาสตราจารย์ ดร. ชีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ เป็นต้น

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษากลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจกับพรรคการเมืองในระบบการเมืองไทย ศึกษากรณีพรรคไทยรักไทย ได้มีการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มผลประโยชน์
2. แนวคิดเกี่ยวกับพรรคการเมือง
3. แนวคิดเกี่ยวกับรัฐบาล
4. แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์
5. ความเป็นมาของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในการเมืองไทย
6. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพรรคไทยรักไทย
7. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มผลประโยชน์

แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มผลประโยชน์ จะศึกษาในเรื่องความหมาย ความสำคัญของกลุ่มผลประโยชน์ หน้าที่ของกลุ่มผลประโยชน์ วิธีการดำเนินการทางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์ ประเภทของกลุ่มผลประโยชน์ และกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจ ตามลำดับ ดังนี้

1.1 ความหมายของกลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มผลประโยชน์คือกลุ่มบุคคลที่มีอำนาจจากการรวมตัวของบุคคล หรือปัจเจกบุคคลที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันบางประการ และมีพฤติกรรมที่มุ่งใช้อำนาจและอิทธิพลดำเนินกิจกรรมในการบริหารสาธารณะที่มีต่อภาครัฐ หรือนโยบายสาธารณะ โดยผ่านกระบวนการทางการเมือง กลุ่มผลประโยชน์มีความหมายแบ่งออกเป็นสองแนวทาง คือ แนวทางอุดมคติ และแนวทางพฤติกรรม (วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวัน และ ธโสธร ตู้อองคำ 2548: 50-51)

แนวทางอุดมคติ เป็นแนวทางที่ให้ความสำคัญกับเป้าหมายของกลุ่มผลประโยชน์แบ่งออกเป็นเป้าหมายหลักและเป้าหมายรอง เป้าหมายหลักของกลุ่มผลประโยชน์คือให้ความสำคัญผลประโยชน์ร่วม (common interest) ส่วนเป้าหมายรองคือผลประโยชน์ด้านอื่น ๆ การรวมกลุ่มผลประโยชน์เป็นผลที่มาจากพื้นฐานความคิดหรืออุดมการณ์ร่วมกัน (common ideology) มากกว่าการมีผลประโยชน์ระหว่างสมาชิกร่วมกัน ตัวอย่างกลุ่มผลประโยชน์ เช่น กลุ่มธุรกิจ กลุ่มแรงงาน

สมาคมวิชาชีพ เป็นต้น

แนวทางพฤติกรรม เป็นพฤติกรรมการแสดงออกของกลุ่มที่มุ่งมีอิทธิพลต่อนโยบาย และการบริหารงานสาธารณะในขอบเขตที่แสดงออกซึ่งควรจะเป็น ความสำเร็จของกลุ่มส่วนหนึ่ง จึงขึ้นอยู่กับความสามารถในการส่งอิทธิพลต่อนโยบาย และการบริหารราชการแผ่นดิน

กลุ่มผลประโยชน์จึงเป็นกลุ่มที่มีการจัดตั้ง โดยอิงผลประโยชน์ร่วมเป็นหลัก เจือปนไข การขยายตัว และการเสื่อมสลายขึ้นอยู่กับบทบาทภายใน และภายนอก ภายในคือการมุ่งรักษา และการจ่ายผลประโยชน์ให้กับมวลสมาชิกอย่างเสมอภาค ยุติธรรม และเป็นธรรม ส่วนภายนอกคือการแสดงบทบาทเพื่อการปกป้อง และแสวงหาประโยชน์ให้กับมวลสมาชิกอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

หากพิจารณาจากร่วมของผลประโยชน์ในแต่ละด้านตามบทบาท และพฤติกรรมหลัก สามารถจัดแบ่งกลุ่มผลประโยชน์ออกเป็นสามประเภท คือ กลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ กลุ่มผลประโยชน์ทางด้านสังคม นอกจากนี้ การที่จุดเน้นของกลุ่มผลประโยชน์อยู่ที่ผลประโยชน์ร่วม หรือผลประโยชน์ของสมาชิกเป็นอันดับแรก ทำให้กลุ่มผลประโยชน์มีความแตกต่างจากกลุ่มกดดันซึ่งมีจุดเน้นอยู่ที่ความคิด หรืออุดมการณ์ร่วมกันเป็นอันดับแรก โดยมุ่งเน้นการทำเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมอันนำมาสู่การกดดันผู้มีอำนาจทางการเมือง หรือรัฐในที่สุด และการที่สังคมหนึ่งมีทั้งกลุ่มผลประโยชน์ และกลุ่มกดดันประกอบเข้าด้วยกัน ทำให้ในแต่ละช่วงเวลา หรือสถานการณ์ หรือประเด็นปัญหา กลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มกดดันแต่ละกลุ่มต่างมีบทบาทและพฤติกรรมในสังคมที่หลากหลาย หรืออาจมีทั้งเหมือนกัน หรือแตกต่างกัน ดังเช่น ในกรณีประเทศไทย เป็นต้น

1.2 ความสำคัญของกลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มผลประโยชน์มีความสำคัญในการถ่ายทอดความต้องการข้อเรียกร้องของประชาชนไปสู่ผู้บริหารและผู้วางนโยบาย รวมถึงเป็นกลไกที่สำคัญทางการปกครองและการพัฒนาการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยเสรีนิยม โดยมีหน้าที่ในด้านการเมือง (ประกายเพชร นิษานนท์ 2538: 30-31) ดังนี้

ประการแรก กลุ่มผลประโยชน์ช่วยทำให้เกิดความสมดุลของการเรียกร้องของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมมากขึ้น โดยเฉพาะความสมดุลระหว่างกลุ่มระดับชาติกับระดับท้องถิ่น สำหรับประชาชนในท้องถิ่นกลุ่มจะทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างประชาชนกับรัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้งได้ ซึ่งทำให้ผู้บริหารเข้าใจและสนใจต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นมากกว่ากลุ่มผลประโยชน์ที่ไม่มีหน้าที่และบทบาทการเมืองสูง

ประการที่สอง กลุ่มผลประโยชน์เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ประชาชนแสดงความต้องการของตนได้ดียิ่งขึ้น การแสดงความต้องการดังกล่าวของกลุ่มผลประโยชน์ต่างเข้าไปช่วยป้องกันมิให้

กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งครอบงำกลุ่มอื่น หรือมีอิทธิพลต่อกระบวนการวางนโยบายแต่เพียงกลุ่มเดียว ผลประโยชน์ของทุกฝ่ายจึงได้รับการพิจารณาจากผู้วางนโยบายเสมอหน้ากันมากขึ้น

ประการที่สาม กลุ่มผลประโยชน์เป็นสถาบันทางการเมืองพื้นฐานที่สำคัญในการรวมกลุ่ม เป็นองค์การที่มีวัตถุประสงค์เพื่อผลักดันความต้องการของกลุ่มโดยไม่ปรารถนาและแสวงหาอำนาจรัฐ แต่หากกลุ่มผลประโยชน์มีความประสงค์ในการแสวงหาอำนาจรัฐ กลุ่มผลประโยชน์ที่มีแนวทางเดียวกันอาจรวมกลุ่มกันจนกลายเป็นพรรคการเมือง และจัดส่งตัวแทนลงสมัครรับเลือกตั้ง เพื่อเป็นตัวแทนของประชาชน อาทิ พรรคแรงงานของอังกฤษ

ประการที่สี่ กลุ่มผลประโยชน์เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญในระบบการเมืองตามกระบวนการทางการเมือง แม้ประเทศที่มีการปกครองในระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ และระบบเผด็จการแบบอำนาจนิยม ก็จะมีการสนับสนุนการสร้างกลุ่มผลประโยชน์เช่นเดียวกัน แต่เป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่รัฐให้การสนับสนุน และมีอำนาจทางการเมืองในการควบคุม กลุ่มผลประโยชน์เหล่านี้เป็นกลุ่มที่รัฐจัดตั้งขึ้น

1.3 หน้าที่ของกลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มผลประโยชน์ในระบบการเมืองมีหน้าที่ที่สำคัญ (วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวรรณ และธโรธร ตู้อทองคำ 2548: 57-58) ดังนี้

ประการแรก สร้างความสมดุลของการเรียกร้องของกลุ่มต่างๆ ในสังคม โดยเฉพาะระหว่างกลุ่มในระดับชาติและระดับท้องถิ่น สำหรับประชาชนในท้องถิ่นกลุ่มจะทำหน้าที่ในการเชื่อมโยงระหว่างประชาชนกับรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง ทำให้ผู้บริหารให้ความสนใจต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นมากขึ้นกว่ากลุ่มผลประโยชน์ที่ไม่มีหน้าที่ และบทบาททางการเมืองเลย

ประการที่สอง เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ประชาชนแสดงความต้องการของตนได้ดียิ่งขึ้น และการแสดงออกถึงความต้องการดังกล่าวของกลุ่มที่มีผลประโยชน์แตกต่างกัน เป็นเครื่องป้องกันมิให้กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งครอบงำกลุ่มอื่น หรือการกำหนดกระบวนการทางนโยบายแต่เพียงกลุ่มเดียว ผลประโยชน์ของทุกกลุ่มจึงได้รับการพิจารณาจากผู้วางนโยบายเสมอหน้ากันมากขึ้น

ประการที่สาม ทำหน้าที่ป้อนข้อมูลซึ่งมีค่าต่อการตัดสินใจในปัญหา หรือนโยบายที่สำคัญของรัฐ ข้อมูลเหล่านี้เป็นสิ่งที่จะทำให้ประชาชนรับรู้ความเคลื่อนไหวของการบริหารบ้านเมือง กลุ่มผลประโยชน์ส่วนใหญ่จะใช้ข้อมูล และสถิติในการชักจูงให้นักการเมือง ผู้บริหาร และประชาชนเห็นคล้อยตามเหตุผลและจุดยืนของกลุ่ม

ประการที่สี่ ในสังคมที่มีความสลับซับซ้อนกลุ่มผลประโยชน์จะเป็นเครื่องมือขององค์การที่สำคัญของประชาชนในการนำความต้องการและข้อเรียกร้องของกลุ่มไปสู่การพิจารณาของผู้วางนโยบาย กลุ่มที่มีการจัดองค์การที่เป็นระเบียบมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานสูงย่อม

ได้เปรียบกลุ่มที่มีการจัดองค์การไม่ดีพอ

ประการที่ห้า ระหว่างที่ไม่มีพรรคการเมืองกลุ่มผลประโยชน์สามารถทำหน้าที่แทนพรรคการเมืองในการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่ต้องการเรียกร้องต่อรัฐบาลได้ กรณีที่พรรคการเมืองมีความอ่อนแอกลุ่มผลประโยชน์อาจทำหน้าที่เป็นตัวแทนผลประโยชน์ของประชาชนได้ดีกว่า

ประการที่หก สำหรับประเทศที่มีสถาบันนิติบัญญัติที่มีความสำคัญ กลุ่มผลประโยชน์จะทำหน้าที่เสมือนสภานิติบัญญัติด้วย ในลักษณะที่จะพยายามนำความรู้ ความชำนาญของกลุ่มเข้าไปมีอิทธิพลเหนือการพิจารณาปัญหาที่ผ่านเข้ามาในสภา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขั้นการพิจารณาของคณะกรรมการชุดต่างๆ ของสภา กลุ่มจะมีอิทธิพลเหนือสมาชิกสภานิติบัญญัติด้วยการให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน และการรณรงค์เลือกตั้งด้านอื่นๆ บทบาทและหน้าที่ของกลุ่มในสภานิติบัญญัติในแง่นี้มีมากในสภาของเกรสของสหรัฐอเมริกา

ประการที่เจ็ด กลุ่มผลประโยชน์ทำหน้าที่ป้องกันมิให้รัฐบาลมีอำนาจมากเกินไป กล่าวคือ จะช่วยเป็นเครื่องมือตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐบาลเรื่องต่างๆ ที่กระทบผลประโยชน์ของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจุบันที่รัฐได้ขยายบทบาท และหน้าที่เพิ่มมากในกิจกรรมเศรษฐกิจและสังคมในรูปแบบของรัฐสวัสดิการ

ประการที่แปด กลุ่มผลประโยชน์ที่แข็งแกร่งจะทำให้สังคมพหุนิยมดำรงอยู่ได้ เป็นการประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการปกครองมิให้ถูกกลืนโดยอำนาจของกลุ่มทางการเมืองที่มาจากรัฐเอง หรือจากระบบเศรษฐกิจ และสังคม

ประการที่เก้า ในแง่ของพัฒนาการทางการเมือง หน้าที่ของกลุ่มผลประโยชน์จะทำให้ประชาชนมีบทบาท และส่วนร่วมในการปกครองมากขึ้น ทำให้นำไปสู่การพัฒนาการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยเสรีนิยมสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ดังนั้นกลุ่มผลประโยชน์มีหน้าที่สำคัญในการถ่ายทอดความต้องการ ข้อเรียกร้องของประชาชน ไปสู่ผู้บริหาร และผู้วางนโยบาย และเป็นกลไกสำคัญทางการปกครอง และการพัฒนาการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเสรีนิยม

1.4 วิธีการดำเนินการทางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มผลประโยชน์จัดเป็นองค์การ หรือสถาบันทางการเมืองที่มีบทบาทที่สำคัญทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย วิธีการสำคัญของกลุ่มผลประโยชน์แบ่งได้ (วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวัน และธโรธร ตูทองคำ 2548: 61-63) ดังนี้

ประการแรก การสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งและพรรคการเมืองที่มีแนวทางเดียวกันกับกลุ่มผลประโยชน์ ให้ได้รับเลือกตั้งด้วยวิธีการในการรณรงค์หาเสียง การให้การสนับสนุนทางการเงิน เป็นต้น เพื่อให้ได้รับการเลือกตั้งเข้าไปทำหน้าที่ในรัฐสภาในการออกกฎหมาย หรือการกำหนดคนนโยบาย และมีผลต่อการลงสมัครรับเลือกตั้งในครั้งต่อไป

ประการที่สอง การสร้างอิทธิพลต่อผู้กำหนดนโยบาย ที่สำคัญคือ การจัดหาข้อมูลและข่าวสาร (information) ทั้งหลายในการวางและกำหนดนโยบายเพื่อให้รัฐบาลหรือผู้กำหนดนโยบายมีข้อมูลที่เพียงพอในการนำเสนอต่อรัฐสภา หรือที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเพื่อให้ความเห็นชอบ

ประการที่สาม การเข้าหาผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการร่างกฎหมาย เช่น คณะกรรมาธิการสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นต้น เพื่อให้ความเห็นชอบในการเสนอร่างกฎหมายก่อนการนำเสนอให้รัฐสภาให้ความเห็นชอบในการลงมติ

ประการที่สี่ การช่วยจัดวางร่างกฎหมายหรือจัดทำร่างกฎหมายเพื่อให้สาระสำคัญของร่างกฎหมายตรงกับความต้องการของกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง เพื่อให้กฎหมายที่ออกมาตรงกับความต้องการ เพราะกฎหมายเป็นเรื่องที่มีความสลับซับซ้อนอยู่มาก ทำให้ต้องช่วยในการร่างให้ตรงกับความต้องการมากที่สุด

ประการที่ห้า การสร้างมติดมหาชนเพื่อสนับสนุนข้อเสนอของกลุ่มที่มีการดำเนินการทั้งสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่นวิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ วารสาร คอมพิวเตอร์ เป็นต้น เพื่อเข้าถึงประชาชนได้อย่างต่อเนื่อง โดยมีการแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่ม ทำให้กลุ่มผลประโยชน์ต้องเป็นพันธมิตรกับหนังสือพิมพ์และกลุ่มทุนที่ให้การสนับสนุน หรืออาจจะเป็นเจ้าของกิจการเสียเอง เช่น การเป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์ การเป็นเจ้าของบริษัทโฆษณา เป็นต้น

ประการที่หก การเป็นพันธมิตรกับขบวนการทางสังคม (Social Movement) เพื่อให้สามารถดำเนินการในการสร้างเครือข่ายเพื่อสนับสนุนผลประโยชน์ของกลุ่ม เช่น สันติอศกกับพรรคพลังธรรมในสมัยพลตรีจำลอง ศรีเมือง เป็นหัวหน้าพรรคพลังธรรม เป็นต้น

ประการที่เจ็ด การเป็นพันธมิตรกับพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง หรือพรรคการเมืองหลายพรรค หรือความพยายามในการเข้าไปมีบทบาทในพรรค หากพรรคการเมืองนั้นเป็นรัฐบาล ทำให้กลุ่มผลประโยชน์สามารถบรรลุเป้าหมายง่ายขึ้น

ประการที่แปด การใช้ความรุนแรงทางการเมืองที่สำคัญคือ การประท้วง การหยุดงาน การก่อการจลาจล การลอบสังหาร เป็นต้น เพื่อให้บรรลุผลที่อาจนำมาสู่ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในที่สุด

ประการที่เก้า การเข้าหาบุคคลที่เป็นบุคคลทางการเมืองสำคัญในทางการเมือง หรือบุคคลที่มีบทบาทสำคัญ เป็นบุคคลที่มีสถานภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมสูง หรือเป็นผู้มีอิทธิพลทางการเมือง เป็นต้น

ประการที่สิบ การใช้วิธีการที่ผิดกฎหมายในการเข้าถึงบุคคล องค์กร และสถาบันที่เกี่ยวข้อง เช่น การติดสินบน การฉ้อราษฎร์บังหลวง เป็นต้น

ประการที่สิบเอ็ด วิธีการสำคัญที่สุดและได้รับการยอมรับในประเทศประชาธิปไตยคือ

การล็อบบี้ (Lobby) มักเกิดขึ้นในประเทศที่มีระบบการเมืองแบบสหรัฐอเมริกาที่เป็นการแยกอำนาจระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหารออกจากกัน โดยเด็ดขาด จึงจำเป็นต้องใช้นักล็อบบี้เพื่อเชื่อมสถาบันทางการเมืองทั้งสองเข้าด้วยกันในการออกกฎหมาย การล็อบบี้จึงเป็นวิธีการที่ใช้เทคนิคในการเข้าไปมีอิทธิพลในนโยบาย หรือกฎหมายด้วยการส่งตัวแทนเพื่อนำข้อเรียกร้องไปสู่สมาชิกของรัฐสภา นักล็อบบี้ (Lobbyists) เป็นตัวเชื่อมระหว่างกลุ่มผลประโยชน์กับรัฐบาลหรือสมาชิกรัฐสภา มีการกำหนดให้มีการจดทะเบียน และแจ้งงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินการตลอดจนมีเงินเดือนประจำ และต้องแสดงบัญชีทรัพย์สิน และหนี้สิน ตัวแทนล็อบบี้ (Lobby Agents) คือตัวแทนทำหน้าที่แทนนักล็อบบี้ หรือช่วยเหลือ และทำงานให้กับนักล็อบบี้ ทำหน้าที่สามประการคือ การถ่ายทอดข้อมูลที่มีการเตรียมการเป็นอย่างดี การเป็นตัวแทนของกลุ่มผลประโยชน์ที่จ้างนักล็อบบี้ในการทำหน้าที่รักษาผลประโยชน์ให้ และการทำหน้าที่ในการตรวจร่างกฎหมายที่มีผลทางการเมืองต่อลูกจ้าง หรือลูกค้าของกลุ่มผลประโยชน์

ดังนั้นกลุ่มผลประโยชน์จะใช้เทคนิค และวิธีการอย่างมากมายในการมีอิทธิพลเหนือนโยบายสาธารณะ วิธีการที่จะใช้มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับระบบการเมืองของแต่ละประเทศ หากเป็นประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมมากเท่าใด ก็ยังมีกลุ่มผลประโยชน์มากขึ้นเท่านั้น ระบบเศรษฐกิจหากมีการพัฒนาเป็นทุนนิยมมากเท่าใดก็ยิ่งเป็นการสร้างวิธีการในการมีอิทธิพลเหนือนโยบายสาธารณะเป็นอย่างมาก เช่นเดียวกับความเปลี่ยนแปลงด้านสังคม หากสังคมประกอบด้วยบุคคลที่มีการศึกษาสูง อัตราการอ่านออกเขียนได้มากยิ่งขึ้นก็ทำให้กลุ่มผลประโยชน์นำเสนอข้อมูลข่าวสารสู่ประชาชนอย่างเป็นระบบมากยิ่งขึ้น ซึ่งแตกต่างจากประเทศกำลังพัฒนาที่มีวิธีการที่ไม่เป็นที่ยอมรับในสังคม เช่น การนัดหยุดงาน การประท้วง การใช้ความรุนแรง เป็นต้น

1.5 ประเภทของกลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มผลประโยชน์แบ่งตามกลุ่มที่ได้รับความนิยมแนวทางคือ แนวของ กาเบรียล อัลมอนด์ และ จี. บิงแฮม เพาเวลล์ จูเนียร์ (Gabriel Almond and G. Bingham Powell Jr.) ซึ่งได้แบ่งกลุ่มผลประโยชน์ออกเป็น 4 ประเภท (ประกายเพชร นิษานนท์ 2538: 28) ดังนี้

1.5.1 กลุ่มผลประโยชน์ในสถาบัน (Institutional Groups) ซึ่งพบได้ภายในองค์กรการ เช่น พรรคการเมือง สถานิติบัญญัติ กองทัพ กระทรวง ทบวง กรม และองค์การศาสนา กลุ่มเหล่านี้เป็นกลุ่มของข้าราชการ หรือพนักงานอาชีพซึ่งมีหน้าที่อื่น ๆ ที่นอกเหนือจากการทำหน้าที่เป็นกลุ่มผลประโยชน์ บางครั้งกลุ่มเหล่านี้ก็อาจจะแสดงออกซึ่งความต้องการ และเป็นตัวแทนของกลุ่มอื่นๆ ในสังคมก็ได้ กลุ่มผลประโยชน์ประเภทนี้ในประเทศด้อยพัฒนา เช่น ไทย และอินเดีย มีอิทธิพลสูงมาก เพราะมีฐานะในองค์กรรองรับ และเนื่องจากกลุ่มผลประโยชน์อื่น ๆ มีจำนวนน้อย หรือไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ทั้งยังสามารถที่จะเป็นผู้แทนผลประโยชน์ของกลุ่มต่างๆ ในสังคมได้โดยมี

ความชอบธรรมในฐานะที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ

1.5.2 กลุ่มผลประโยชน์ที่จัดตั้งเป็นสมาคม (Associational Groups) เป็นกลุ่มที่มีลักษณะสำคัญคือมีโครงสร้างองค์การเฉพาะเพื่อดำเนินการเรียกร้องผลประโยชน์ เช่น จัดตั้งในรูปสหภาพแรงงาน สมาคมพ่อค้า นักธุรกิจ นักอุตสาหกรรม ตลอดจนสามารถจัดตั้งโดยนิยายศาสตร์ และกลุ่มพลเรือนอื่น ๆ ในสังคม ลักษณะพิเศษของสมาคมคือสามารถเป็นตัวแทนอย่างชัดเจนของผู้ร่วมกลุ่ม มีเจ้าหน้าที่มืออาชีพทำงานเต็มเวลา และมีกฎระเบียบการดำเนินงาน การถกเถียงปัญหา การวางแผน โฆษณา และเสนอข้อเรียกร้อง กลุ่มผลประโยชน์ประเภทนี้ได้รับการยอมรับสูงในประเทศที่พัฒนาแล้ว และอาจเป็นแหล่งที่มาของนโยบายของรัฐบาลได้ในหลายประเทศ เช่น ประเทศไทย การจัดตั้งกลุ่มในรูปสมาคม ได้รับการรับรองทางกฎหมาย บางสมาคมได้รับมอบหมายเป็นทางการให้คุ้มครองสมาชิก และเสนอแนะนโยบาย ตลอดจนมีตัวแทนในคณะกรรมการของรัฐบาลด้วย เป็นต้น

1.5.3 กลุ่มผลประโยชน์ที่ไม่ได้อยู่ในรูปสมาคม (Non-Associational) ได้แก่ กลุ่มเครือญาติ เชื้อชาติ ภูมิภาค กลุ่มศาสนา และกลุ่มชนชั้นซึ่งแสดงออกซึ่งผลประโยชน์อย่างไม่เป็นทางการและเป็นครั้งคราว โดยผ่านบุคคล กลุ่ม หัวหน้าครอบครัว ผู้นำศาสนา ลักษณะเด่นของกลุ่มที่ไม่ได้อยู่ในรูปสมาคมคือ การแสดงออกซึ่งผลประโยชน์ที่มีลักษณะแฝงอยู่ในตัว และไม่เป็นทางการ บางครั้งเราเรียกว่า กลุ่มผลประโยชน์ดั้งเดิม (traditional groups)

1.5.4 กลุ่มรวมตัวกันชั่วคราว (Anomic Groups) กลุ่มพวกนี้มีมากจนเป็นลักษณะสำคัญของประเทศด้อยพัฒนาทั่วไป กลุ่มนี้จะเกิดขึ้นอย่างกะทันหันเมื่อมีปัญหากระทบ แต่ละสลายตัวไปอย่างรวดเร็ว เช่น กลุ่มเดินขบวน กลุ่มก่อความไม่สงบ ส่วนมากเป็นการรวมกลุ่มของคนที่มีฐานะด้อย หรือต่ำด้อยทางสังคม ไม่มีองค์การของตนเองที่จะเป็นตัวแทน มักใช้กำลังรุนแรงหรือวิธีการนอกเหนือรัฐธรรมนูญ วิธีการประท้วง การดำเนินงานของกลุ่มประเภทนี้มีอยู่หลายวิธี เช่น ชุมนุม ดัดประกาศใบปลิว ยื่นข้อเสนอสื่อมวลชน ออกแถลงการณ์ให้หนังสือพิมพ์รับรู้ ตั้งกลุ่มตามถนน เดินขบวน ชุมนุมใหญ่ นัดหยุดงาน อดอาหาร โคนหัวประท้วงเป็นกลุ่ม ทำร้ายตัวเอง บุกเข้าทำลายทรัพย์สินของสาธารณะ เป็นต้น กลุ่มนี้ทำหน้าที่เป็นกลุ่มผลประโยชน์ลักษณะใช้วิธีการประท้วงเพื่อใช้อิทธิพลบีบให้ผู้กำหนดนโยบายเปลี่ยนแปลงนโยบาย หรือการตัดสินใจบางประการ

นอกจากกลุ่มผลประโยชน์แล้ว ยังมีกลุ่มอิทธิพล (Influent Groups) และกลุ่มกดดัน (Pressure Groups) ซึ่งมีบทบาทและพฤติกรรมแตกต่างจากกลุ่มผลประโยชน์ กล่าวคือกลุ่มอิทธิพลและกลุ่มกดดันจะมีความผูกพันร่วมกันร่วมกันในเชิงอุดมการณ์ที่ปราศจากผลประโยชน์ส่วนตัว จึงทำให้กลุ่มอิทธิพลและกลุ่มกดดันแตกต่างจากกลุ่มผลประโยชน์ ตัวอย่างของกลุ่มอิทธิพล และกลุ่มกดดันที่สำคัญคือ กลุ่มนิสิตนักศึกษา เป็นต้น

1.6 กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจ (Business Interest Group) กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจ หมายถึงกลุ่มผลประโยชน์ที่เป็นชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ ซึ่งสามารถผูกขาดทางเศรษฐกิจ และสามารถเข้าไปมีบทบาททางการเมือง ทั้งโดยตรง เช่น การลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นรัฐมนตรีในคณะรัฐบาล ส่วนบทบาทโดยทางอ้อม เช่น สนับสนุนปัจจัยเงินทุนต่อพรรคการเมือง การที่กลุ่มนักธุรกิจสามารถเข้าไปมีบทบาททางการเมืองเนื่องจากมีทรัพยากรและใช้ความมั่งคั่งในการครอบครองผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องต่อรอง และประสานประโยชน์กับผู้กุมอำนาจทางการเมือง บทบาทของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยทางอ้อมหรือโดยทางตรงขึ้นอยู่กับประเภทระบอบการเมืองที่เป็นอยู่ขณะนั้นเป็นสำคัญ กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจเป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่มีพลัง และอำนาจต่อรองทางการเมืองระดับสูงทัดเทียมกับกลุ่มผู้นำทางทหารและกลุ่มข้าราชการพลเรือน (วิวัฒน์ เยี่ยม ไพรวรรณ 2528: 710)

ลักษณะการเข้ามามีบทบาททางการเมืองของกลุ่มธุรกิจอาจพิจารณาได้ว่ามีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนาดของธุรกิจและขอบเขตอำนาจในการผูกขาดทางเศรษฐกิจ ซึ่งอาจแบ่งประเภทกลุ่มธุรกิจได้ สามประเภทคือ กลุ่มนายทุนผูกขาด กลุ่มนายทุนทั่วไป และกลุ่มนายทุนระดับท้องถิ่น ซึ่งมีบทบาททางการเมืองที่ต่างกันไปตามสถานภาพของกลุ่ม (ตระกูล มีชัย 2525: 227-231) ดังนี้

กลุ่มแรก กลุ่มนายทุนผูกขาด เป็นกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ที่ทรงอิทธิพลและอำนาจผูกขาดทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ธุรกิจการเงินการธนาคาร การค้าและการอุตสาหกรรม กลุ่มที่สอง กลุ่มนายทุนทั่วไป เป็นกลุ่มพ่อค่านักธุรกิจที่ประกอบกิจการธุรกิจทั้งขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก กลุ่มนายทุนทั่วไปนี้ประกอบธุรกิจที่เป็นอิสระ มีการแข่งขันในการประกอบการจนประสบความสำเร็จ

กลุ่มที่สาม กลุ่มนายทุนระดับท้องถิ่น โดยมากมักเป็นกลุ่มพ่อค่านักธุรกิจเชื้อสายจีน และมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับข้าราชการในจังหวัด ในทางปฏิบัติบทบาททางการเมืองของกลุ่มธุรกิจระดับท้องถิ่นนี้มักกระทำในลักษณะของการสมัครเข้ารับเลือกตั้งในระดับจังหวัด (องค์การบริหารส่วนจังหวัด) ระดับเทศบาล และบางครั้งอาจสมัครรับเลือกตั้งในระดับชาติ ได้ รวมทั้งการให้ความสนับสนุนนักการเมืองคนสำคัญ ๆ ที่ไปสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขตจังหวัดที่ตนมีอิทธิพลอยู่

กล่าวโดยสรุป บรรดากลุ่มธุรกิจระดับต่าง ๆ เหล่านี้ กลุ่มธุรกิจผูกขาดจะมีอิทธิพลทางการเมืองในระดับสูง แต่จะไม่เข้าไปมีบทบาททางการเมืองโดยตรง ในทางตรงกันข้ามมักมีบทบาททางการเมืองในแง่ของการให้ความสนับสนุนกลุ่มการเมือง และกลุ่มผู้นำทางทหารใน

ลักษณะกระจายเพื่อให้เกิดคุณภาพ ทั้งนี้รูปแบบของการเข้าไปมีสัมพันธภาพจะมีลักษณะที่เน้นความเท่าเทียมกันมากกว่าที่จะอยู่ภายใต้อุปถัมภ์ ส่วนกลุ่มนายทุนทั่วไปจะเข้ามามีบทบาททางการเมืองทั้งโดยตรง และโดยอ้อมคล้ายคลึงกับกลุ่มนายทุนระดับท้องถิ่น

2. แนวคิดเกี่ยวกับพรรคการเมือง

การศึกษาเรื่องกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจกับพรรคการเมืองในระบบการเมืองไทย ศึกษากรณีพรรคไทยรักไทย จะใช้กรอบแนวคิดที่เกี่ยวกับความหมายและความเป็นพรรคการเมือง กำเนิดของพรรคการเมือง องค์ประกอบของพรรคการเมือง หน้าที่และบทบาทของพรรคการเมือง พัฒนาการของพรรคการเมือง ความเป็นสถาบันของพรรคการเมือง และพรรคการเมืองไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ดังนี้

2.1 ความหมายและความเป็นมาของพรรคการเมือง

อุทัย หิรัญโต (2524: 533) กล่าวถึงความหมายพรรคการเมืองไว้ 3 ประการ ดังนี้ ประการแรก พรรคการเมืองหมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมือง การปกครองคล้ายคลึงกัน หรือมีผลประโยชน์บางอย่างร่วมกัน โดยมีการรวมตัวกันเพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเมืองร่วมกันเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศในที่สุด

ประการที่สอง พรรคการเมืองหมายถึงสถาบันของประชาชนซึ่งรัฐธรรมนูญรับรองสถานะเป็นพิเศษว่ามีอำนาจพิเศษในการเข้าควบคุมสถาบันของรัฐ และมีอำนาจให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ ดำเนินการต่าง ๆ ตามที่ประชาชนส่วนใหญ่ต้องการ เช่น หัวหน้าพรรคการเมืองที่ได้คะแนนเสียงสนับสนุนจากประชาชนส่วนมากหรือได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกฝ่ายข้างมากในรัฐสภาจะเป็นประมุขฝ่ายบริหารมีอำนาจควบคุมบังคับบัญชาเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารของรัฐบาลทั้งหมด เป็นต้น

ประการที่สาม พรรคการเมืองหมายถึง องค์การที่มีการจัดการและมีการปกครองบังคับบัญชากันเหมือนองค์การอื่น ๆ ของรัฐ มีหัวหน้า มีรองหัวหน้า มีเลขาธิการ และมีเจ้าหน้าที่จำนวนหนึ่งทำหน้าที่ดำเนินกิจการต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ขององค์การ การบริหารงานขององค์การจะมีระเบียบข้อบังคับกำหนดไว้อย่างแน่นอน นอกจากนี้องค์การดังกล่าวจะมีสมาชิกธรรมดาที่ไม่ได้มีอำนาจหน้าที่ภายในองค์การจำนวนมาก ซึ่งคอยทำหน้าที่ช่วยเหลือสนับสนุนกิจการขององค์การ

อุทัย หิรัญโต (2524 : 540) ระบุว่า พรรคการเมืองตามแนวคิด โจเซฟ ลา พาลอมบารา (Joseph La Palombara) และไมรอน ไวนเนอร์ (Myron Weiner) ประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ

ประการแรก พรรคการเมืองต้องมีความยั่งยืน กล่าวคือความยั่งยืนของพรรคต้องไม่ขึ้นกับชีวิตหรืออำนาจของผู้นำพรรคปัจจุบันเท่านั้น

ประการที่สอง พรรคการเมืองต้องมีสาขาพรรคแผ่ขยายระดับชนบท โดยมีขอบข่ายการคมนาคมติดต่อระหว่างสำนักงานใหญ่และสาขาของพรรค

ประการที่สาม กลุ่มผู้นำพรรคการเมืองต้องมีความตั้งใจแน่วแน่ที่จะรวมอำนาจกันเพื่อคัดสรรนโยบายต่าง ๆ มารวมไว้ให้พรรคการเมืองของตนแต่ผู้เดียว หรืออาจรวมกับพรรคอื่น ๆ

ประการที่สี่ พรรคการเมืองต้องพยายามหาคะแนนเสียงเมื่อมีการเลือกตั้ง และหาความสนับสนุนจากมหาชนทั่วไปเมื่อไม่มีการเลือกตั้ง

2.2 กำเนิดของพรรคการเมือง พรรคการเมืองเป็นกลไกและเป็นเครื่องมือสำคัญในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย พาลอมบารา และไวเนอร์ (Palombara and Weiner 1966: 4-20) เสนอทฤษฎีการเกิดพรรคการเมือง ดังนี้

ทฤษฎีสถาบัน (Institutional Theory) พรรคการเมืองเกิดจากการรวมตัวของสมาชิกในลักษณะกลุ่มหรือสโมสรก่อน แล้วจึงพัฒนาสู่ความเป็นพรรคการเมือง

ทฤษฎีประวัติศาสตร์และสถานการณ์ (Historical -Situational Theory) พรรคการเมืองเกิดจากวิกฤตการณ์ทางประวัติศาสตร์และสถานการณ์บางประการเป็นสาเหตุและปัจจัยเสริมให้เกิดพรรคการเมือง

ทฤษฎีพัฒนาการ (Development Theory) พรรคการเมืองเกิดจากการพัฒนาทางด้านการเมืองซึ่งส่งผลให้ประชาชนมีความตระหนักในสิทธิการใช้อำนาจทางการเมืองจึงเกิดการรวมตัวจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้น และการที่ชนชั้นนำทางการเมืองต้องการได้รับการยอมรับจากประชาชนจึงจัดตั้งพรรคการเมืองเพื่อใช้พรรคการเมืองเป็นสถาบันในการสร้างความชอบธรรมให้ตนเอง

หยุก แสงอุทัย (2517: 89-95) กล่าวว่า การเกิดพรรคการเมืองมีสาเหตุสำคัญ ดังนี้

ประการแรก ความสัมพันธ์ของหมู่ชนต่อบุคลิกผู้นำ เพราะมีความเชื่อมั่นในคุณวุฒิ ความรู้ ความสามารถ และบุคลิกของผู้นำ

ประการที่สอง ความปรารถนาที่จะให้ผลประโยชน์ร่วมกันบรรลุผล ดังกรณีของกลุ่มผลประโยชน์ที่รวมตัวกันจัดตั้งพรรคการเมืองเพื่อให้กลุ่มบรรลุประโยชน์ร่วมกัน

ประการที่สาม ความผูกพันกับความคิดใดความคิดหนึ่ง เป็นความผูกพันทางความคิดร่วมกันในด้านรัฐ สังคม และศาสนา

การรวมตัวทางการเมืองขึ้นเป็นกลุ่มมีมาตั้งแต่สมัยโบราณซึ่งเรียกว่ากลุ่มพรรคพวก (Faction Group) หรือกลุ่มผลประโยชน์ (Interest Group) ต่อมาในคริสต์ศตวรรษที่ 18 จึงได้มีผู้นำรัฐสภาอังกฤษเกิดขึ้นเรียกว่าพรรค (Parties) ส่วนสหรัฐอเมริกาพรรคการเมืองปรากฏเป็นครั้งแรก

คราวเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา พ.ศ. 2343 (ค.ศ. 1800) โดยฝ่ายรีพับลิกัน เจฟเฟอร์สัน (Jeffersonian Republicans) ได้รับชัยชนะเหนือฝ่ายเฟเดอรัลลิสต์ (Federalists) ในยุโรปตะวันตก ปรากฏว่าประเทศต่าง ๆ มีพรรคการเมืองประมาณกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 การเกิดพรรคการเมือง ในยุโรปเป็นผลสืบเนื่องจากปรากฏการณ์สำคัญ (วีรวังษ์ พ่วงพิศ 2547: 7-9) ดังนี้

ประการแรก เกิดจากความพยายามในการจำกัดพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ แบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute Monarchy)

ประการที่สอง เกิดจากการขยายสิทธิในการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย

2.3 องค์ประกอบของพรรคการเมือง พรรคการเมือง โดยทั่วไปมีองค์ประกอบสำคัญ (อุทัย หิรัญโต 2524ข: 534-535) ดังนี้

ประการแรก พรรคการเมืองประกอบด้วยบุคคลที่จัดตั้งเป็นองค์การ

ประการที่สอง คณะบุคคลที่มาร่วมกันมีความคิดเห็นหรือผลประโยชน์ร่วมกัน

ประการที่สาม พรรคการเมืองมีวัตถุประสงค์สำคัญที่จะเข้าไปอำนวยความสะดวก ปกครอง ประเทศ

ประการที่สี่ พรรคการเมืองจะต้องส่งสมาชิกเข้าแข่งขันเพื่อรับการเลือกตั้ง

ประการที่ห้า พรรคการเมืองจะต้องมีสมาชิกหรือผู้สนับสนุน

2.4 หน้าที่และบทบาทของพรรคการเมือง พรรคการเมือง โดยทั่วไปมีหน้าที่และ บทบาทที่สำคัญ (อุทัย หิรัญโต 2524ข: 535-536) ดังนี้

ประการแรก พรรคการเมืองจะต้องเสนอชื่อสมาชิกเข้ารับการเลือกตั้ง

ประการที่สอง กระตุ้นและช่วยประชามติ

ประการที่สาม ชักจูงให้ประชาชนไปลงคะแนนเสียงการเลือกตั้ง

ประการที่สี่ เป็นผู้เหนี่ยวรั้งหรือวิพากษ์วิจารณ์การปฏิบัติงานของรัฐบาล

ประการที่ห้า กำหนดแนวนโยบายการปกครองประเทศ

2.5 พัฒนาการของพรรคการเมือง ฮันติงตัน (Huntington 1968: 412-419) อธิบายถึง พัฒนาการของพรรคการเมืองไว้เป็น 4 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนที่ 1 การที่พรรคการเมืองแบ่งฝักฝ่าย (Factionalism) ขั้นตอนที่ 2 การที่พรรคการเมืองแบ่งออกเป็นขั้วการเมือง (Polarization) ขั้นตอนที่ 3 การที่พรรคการเมืองมีการขยายตัว (Expansion) และขั้นตอนที่ 4 การที่พรรคการเมืองมีความเป็น สถาบัน (Institutionalization)

การที่พรรคการเมืองแบ่งฝักฝ่าย เป็นขั้นตอนที่กลุ่มผู้นำจำนวนน้อยรวมตัวกันอย่าง หลวมๆ และครอบงำทางการเมือง ขั้นตอนนี้พรรคการเมืองยังมีลักษณะไม่มั่นคง ไม่เป็นทางการ

ยังขาดการสนับสนุนจากประชาชน ทั้งนี้บทบาททางการเมืองเป็นของคนกลุ่มน้อยที่ยึดติดกับตัวผู้นำ ถือว่าเป็นขั้นเริ่มต้นของการเกิดกลุ่มการเมือง

การที่พรรคการเมืองแบ่งเป็นขั้วการเมือง เป็นขั้นตอนที่กลุ่มในสภาที่แยกกันเป็นพวกต่าง ๆ (Cliques) เกิดการแตกแยกเป็นกลุ่มในทางขัดแย้ง และแข่งขันกันเนื่องจากความจำเป็นที่ต้องเชื่อมประสานกับพลังทางสังคม (Social Forces) นอกสภาซึ่งมีแรงกดดันต่อระบบการเมืองที่เพิ่มขึ้นจากการขยายสิทธิการเลือกตั้ง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่มีมากขึ้นตามลำดับ

การที่พรรคการเมืองมีการขยายตัว เป็นขั้นตอนที่พลังทางสังคมของกลุ่มผลประโยชน์และความต้องการต่าง ๆ ขยายการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ผู้นำทางการเมืองและกลุ่มการเมืองในสภาจึงจำเป็นต้องเชื่อมโยงขั้วการเมืองในสภาเข้ากับองค์กรภายนอกสภาที่มีลักษณะเป็นทางการและมีประสิทธิภาพในการทำงาน เพื่อสนองตอบกับความต้องการของพลังทางสังคมและในทางตรงกันข้ามเพื่อประโยชน์ทางการเมืองของผู้นำทางการเมืองด้วย องค์กรพรรคจึงได้รับการพัฒนาให้เป็นที่ไปตามจุดมุ่งหมายของผู้นำทางการเมือง

การที่พรรคการเมืองมีความเป็นสถาบัน เป็นขั้นตอนที่เกิดขึ้นภายหลังจากการเกิดของระบบพรรคการเมือง ฮันติงตัน (Huntington 1968: 34-35) กล่าวว่า การพัฒนาทางการเมืองเป็นการสร้างความเป็นสถาบันทางการเมือง (Political Institutionalization) ให้กับระบบเพื่อให้ระบบสามารถเปลี่ยนแปลงจากจารีตประเพณีมาสู่ความเป็นสมัยใหม่ได้ โดยไม่มีความวุ่นวายและไร้เสถียรภาพ

2.6 ความเป็นสถาบันของพรรคการเมือง แนวคิดนี้เป็นการวิเคราะห์สถาบันการเมืองใหม่ (Neo-institutional Approach) โดยเฉพาะไอเซ็นสตัดท์ (Eisenstadt) และฮันติงตัน ได้สร้างแนวคิดที่เกี่ยวกับความเป็นสถาบันหรือภาวะสถาบัน (Institutionalization) ไอเซ็นสตัดท์ อธิบายว่า ความเป็นสถาบันเป็นเรื่องการรวบรวมระเบียบ กฎเกณฑ์ กิจกรรมทั้งหมดของปัจเจกชนมาเป็นแบบแผนของสถาบัน ระเบียบและกฎเกณฑ์ดังกล่าวพัฒนามาจากระเบียบแห่งชีวิตสังคม รวมทั้งปัญหาและการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วเกิดขึ้นอีก ฮันติงตัน (Huntington 1968: 12-24) กล่าวว่า ความเป็นสถาบันของพรรคการเมืองมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ความสามารถในการปรับตัว (adaptability) ความซับซ้อนของสถาบัน (complexity) ความเป็นอิสระ (autonomy) และความเป็นปึกแผ่น (coherence)

ความสามารถในการปรับตัว หมายถึง การที่สถาบันสามารถตอบสนองหรือทำหน้าที่ของตนอย่างต่อเนื่องต่อไปได้ แม้ว่าสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป การวัดว่าความสามารถ

ในการปรับตัวของสถาบัน หรือความสามารถทำหน้าที่ของการทำหลายสิ่งแวดล้อมได้ตลอดเวลา พิจารณาได้จากปัจจัยต่อไปนี้

ประการแรกอายุของสถาบัน (Chronological Age) สถาบันที่มีอายุมากแสดงว่าสถาบันนั้นมีความสามารถในการปรับตัวได้มาก เนื่องจากสถาบัน ตลอดจนระเบียบวิธีของสถาบันนั้น สามารถตอบสนองหรือแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งมีผลให้ประชาชนสนับสนุนการดำเนินงานของสถาบันอย่างต่อเนื่อง

ประการที่สองอายุของกลุ่มผู้นำสถาบัน (Generational Age) กรณีที่สถาบันยังคงมีกลุ่มผู้นำรุ่นแรก ๆ ตลอดจนระเบียบวิธีที่ใช้ภายในสถาบันยังคงใช้โดยกลุ่มผู้นำดังกล่าว แสดงว่าความสามารถในการปรับตัวของสถาบันมีน้อย เพราะการที่กลุ่มผู้นำรุ่นแรก ๆ ยังคงมีอำนาจอยู่ หมายความว่าปัญหาการสืบทอดและเปลี่ยนตัวกลุ่มผู้นำที่อยู่มานานมาเป็นกลุ่มผู้นำรุ่นใหม่ ยังไม่สามารถทำได้โดยเรียบร้อย ถ้าการสืบทอดและเปลี่ยนตัวกลุ่มผู้นำดังกล่าวทำสำเร็จได้โดยเรียบร้อยตามระยะเวลาที่กำหนด แสดงว่าสถาบันนั้นมีความสามารถในการปรับตัวได้มาก

ประการที่สามการทำหน้าที่ของสถาบัน (Organization's Functions) สถาบันที่จะมีความสามารถในการปรับตัวได้มาก ต้องมีความสามารถในการสร้างหน้าที่หลักใหม่ ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง

ความซับซ้อนของสถาบัน หมายถึงการที่สถาบันมีหน่วยย่อยภายในองค์กรมากขึ้น มีการจำแนกโครงสร้าง การทำหน้าที่ตามความสามารถ ความชำนาญเฉพาะด้านตามสายบังคับบัญชา โดยเฉพาะการมีสาขาของพรรคการเมืองแผ่ขยายไปทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น เพราะสาขาดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้พรรคการเมืองมีความเข้มแข็ง

ความเป็นอิสระ หมายความว่าสถาบันสามารถตัดสินใจด้วยตนเอง มีอำนาจของตนเอง โดยที่กลุ่มพลังทางสังคม ตลอดจนระเบียบวิธีการทางสังคมอื่น ๆ ไม่สามารถเข้ามามีอิทธิพล หรือครอบงำพรรคการเมืองได้

ความเป็นปึกแผ่น หมายถึงการมีความเห็นสอดคล้องกันซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญสำหรับสังคม สถาบันที่มีประสิทธิภาพจะต้องมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันพอสมควร โดยเฉพาะเรื่องขอบเขตอำนาจหน้าที่ ซึ่งจะทำได้สามารถหาแนวทางในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้

2.7 ความเป็นมาของพรรคการเมืองไทย แนวคิดเกี่ยวกับพรรคการเมืองของไทยเริ่มมีขึ้นเมื่อรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อมีการสร้างเมืองดุสิตธานีเพื่อทดลองการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จึงมีพรรคการเมืองเกิดขึ้น โดยสมาคมคณะราษฎรถือเป็นพรรคการเมืองพรรคแรกที่มีการจดทะเบียนอย่างถูกต้องและมีการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในลักษณะของพรรคการเมือง หลังจากนั้นจึงมีพรรค

การเมืองอื่น ๆ เกิดขึ้น และมีพระราชบัญญัติพรรคการเมืองหลายฉบับ เช่น ฉบับ พ.ศ. 2498 ฉบับ พ.ศ. 2511 ฉบับ พ.ศ. 2517 ฉบับ พ.ศ. 2524 ฉบับ พ.ศ. 2534 ฉบับ พ.ศ. 2541 (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์ 2549: 438-440)

2.7.1 พรรคการเมืองไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช

2540 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เกิดขึ้นมาจากกระแสประชาธิปไตย ภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 มีการดำเนินการร่างโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) จำนวน 99 คน โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญในการปฏิรูปการเมืองไทยให้มีความแข็งแกร่งมากขึ้น และประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2540 โดยมีกรอบสาระที่สำคัญในการปฏิรูปคือ ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพประชาชน การให้ประชาชนมีส่วนร่วมการปกครองและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การปรับปรุงโครงสร้างการเมืองให้มีเสถียรภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การเมืองตามระบอบประชาธิปไตยมีครบถ้วนสมบูรณ์ในบริบทการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน ในส่วนของพรรคการเมืองนั้นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีสาระสำคัญ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร 2541ข) ดังนี้

ประการแรก เสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมือง ซึ่งปรากฏสาระสำคัญในมาตรา 47 ที่ระบุว่า บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองเพื่อสร้างเจตนารมณ์ทางการเมืองของประชาชนและเพื่อดำเนินกิจการในทางการเมืองให้เป็นไปตามเจตนารมณ์นั้น ตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

มาตรา 328 ที่ระบุว่า การออกพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองต้องมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการจัดตั้งพรรคการเมือง ซึ่งอย่างน้อยให้กระทำได้โดยบุคคลตั้งแต่สิบห้าคนขึ้นไป

ประการที่สอง ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องสังกัดพรรคการเมือง ซึ่งปรากฏสาระสำคัญในมาตรา 98 ระบุว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกจำนวนห้าร้อยคน โดยเป็นสมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อตามมาตรา 99 จำนวนหนึ่งร้อยคน และสมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งตามมาตรา 102 จำนวนสี่ร้อยคน ในกรณีที่ตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรว่างลงไม่ว่าด้วยเหตุใด และยังมีได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้นแทนตำแหน่งที่ว่างให้สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเท่าที่มีอยู่

มาตรา 99 ระบุว่า การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อให้ผู้มี

สิทธิเลือกตั้งมีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกบัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งที่พรรคการเมืองจัดทำขึ้น โดยให้เลือกบัญชีรายชื่อใดบัญชีรายชื่อหนึ่งเพียงบัญชีเดียวและให้ถือเขตประเทศเป็นเขตเลือกตั้ง บัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งตามพรรคหนึ่งให้พรรคการเมืองจัดทำขึ้นพรรคการเมืองละหนึ่งบัญชี ไม่เกินบัญชีละหนึ่งร้อยคนและให้ยื่นต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งก่อนวันเปิดสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งรายชื่อของบุคคลในบัญชีรายชื่อตามพรรคหนึ่งจะต้องประกอบด้วยรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งจากภูมิภาคต่างๆ อย่างเป็นธรรมไม่ซ้ำกับรายชื่อในบัญชีที่พรรคการเมืองอื่นจัดทำขึ้นและไม่ซ้ำกับรายชื่อของผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งตามมาตรา 102 และจัดทำรายชื่อเรียงตามลำดับหมายเลข

มาตรา 100 ระบุว่า บัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองใดได้คะแนนเสียงน้อยกว่าร้อยละห้าของจำนวนคะแนนเสียงรวมทั้งประเทศให้ถือว่าไม่มีผู้ใดในบัญชีนั้นได้รับเลือกตั้งและมีให้นำคะแนนเสียงดังกล่าวมารวมคำนวณเพื่อหาสัดส่วนจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามพรรคสอง วิธีคำนวณสัดส่วนคะแนนเสียงที่บัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองแต่ละพรรคได้รับ อันจะถือว่าบุคคลซึ่งมีรายชื่ออยู่ในบัญชีของพรรคการเมืองนั้นได้รับเลือกตั้งตามสัดส่วนที่คำนวณได้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาให้ถือว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งซึ่งมีรายชื่ออยู่ในบัญชีรายชื่อของแต่ละพรรคการเมือง ได้รับเลือกตั้งเรียงตามลำดับจากหมายเลขต้นบัญชีลงไปตามจำนวนสัดส่วนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่คำนวณได้สำหรับบัญชีรายชื่อนั้น

มาตรา 107 ระบุว่า บุคคลผู้มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้เป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

มีสัญชาติไทยโดยการเกิด

มีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง

สำเร็จการศึกษา ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่าเว้นแต่เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา

เป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน

ผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งต้องมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

ด้วย คือ

มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งมาแล้วเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าหนึ่งปีนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง

เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง หรือเคยเป็นสมาชิก

สภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดนั้น

เป็นบุคคลซึ่งเกิดในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง

เคยศึกษาในสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าสองปีการศึกษา

เคยรับราชการหรือเคยมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าสองปี

มาตรา 118 ระบุถึงการสิ้นสุดลงของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตอนหนึ่งว่า เมื่อลาออกจากพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิกหรือพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิกมีมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสามในสี่ของที่ประชุมร่วมของคณะกรรมการบริหารของพรรคการเมืองและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดพรรคการเมืองนั้น

ประการที่สาม การให้ความสำคัญกับระบบการเงินของพรรคการเมือง ซึ่งปรากฏสาระสำคัญในมาตรา 328 ที่ระบุว่า การออกพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองต้องมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการดำเนินกิจการของพรรคการเมือง และการจัดทำรายงานการดำเนินกิจการของพรรคการเมือง การตรวจสอบสถานะทางการเงินของพรรคการเมือง รวมทั้งการตรวจสอบและการเปิดเผยที่มาของรายได้และการใช้จ่ายของพรรคการเมือง การจัดทำบัญชีแสดงรายรับและรายจ่ายของพรรคการเมือง และบัญชีแสดงทรัพย์สินและหนี้สินของพรรคการเมือง ซึ่งต้องแสดง โดยเปิดเผยซึ่งที่มาของรายได้และการใช้จ่ายประจำปีของพรรคการเมืองในทุกรอบปีปฏิทิน เพื่อเสนอต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งเพื่อตรวจสอบและประกาศให้สาธารณชนทราบ

ประการที่สี่ การสนับสนุนด้านการเงินแก่พรรคการเมือง ซึ่งปรากฏสาระสำคัญในมาตรา 328 ที่ระบุว่า การออกพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองต้องมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการสนับสนุนการจัดตั้งและพัฒนาสาขาพรรคโดยรัฐ การสนับสนุนทางการเงินหรือประโยชน์อย่างอื่นแก่พรรคการเมือง โดยรัฐ การจำกัดวงเงินค่าใช้จ่ายของพรรคการเมืองในการเลือกตั้ง และการควบคุมการรับบริจาคของพรรคการเมือง

2.7.2 พรรคการเมืองไทยตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 พระราชบัญญัติฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะส่งเสริมเสถียรภาพทางการเมืองและสร้างความเสมอภาคให้แก่พรรคการเมือง และนักการเมือง ซึ่งมีสาระสำคัญ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร 2541ก) ดังนี้

ประการที่แรก การจัดตั้งพรรคการเมือง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 8 ระบุว่า ผู้มีสัญชาติไทยโดยการเกิด มีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์ มีจำนวนตั้งแต่สิบห้าคนขึ้นไปสามารถรวมกันจัดตั้งพรรคการเมืองได้ โดยมีวัตถุประสงค์

เพื่อสร้างเจตนารมณ์ทางการเมืองของประชาชนและเพื่อดำเนินกิจการทางการเมืองให้เป็นไปตามเจตนารมณ์นั้น ตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ประการที่สอง การดำเนินกิจการพรรคการเมือง พระราชบัญญัติประกอบ

รัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 ระบุในมาตรา 20 ว่า ให้คณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองมีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองให้เป็นไปตามนโยบายของพรรคการเมือง ข้อบังคับพรรคการเมือง และมติที่ประชุมใหญ่ของพรรคการเมือง

มาตรา 25 ระบุว่า การดำเนินกิจการพรรคการเมืองที่ให้กระทำโดยที่ประชุมใหญ่ของพรรคการเมือง เช่น การเปลี่ยนแปลงนโยบายพรรคการเมือง การเปลี่ยนแปลงข้อบังคับพรรคการเมือง การเลือกตั้งหัวหน้า รองหัวหน้า เลขานุการ รองเลขานุการ เหรัญญิก โฆษก และกรรมการบริหารอื่นของพรรคการเมือง

มาตรา 26 ระบุว่า ที่ประชุมใหญ่ของพรรคการเมืองต้องประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง ผู้แทนสาขาของพรรคการเมือง และสมาชิก

มาตรา 29 ระบุว่า ภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่นายทะเบียนรับจดทะเบียนการจัดตั้งพรรคการเมือง พรรคการเมืองต้องดำเนินการให้มีสมาชิกตั้งแต่ห้าพันคนขึ้นไป ซึ่งอย่างน้อยต้องประกอบด้วยสมาชิกซึ่งมีที่อยู่ในแต่ละภาคตามบัญชีรายชื่อภาคและจังหวัดที่นายทะเบียนประกาศกำหนดและมีสาขาพรรคการเมืองอย่างน้อยภาคละหนึ่งสาขา

ประการที่สาม การสนับสนุนพรรคการเมืองจากภาครัฐและเอกชน

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 ระบุในมาตรา 45 ว่า การบริจาคแก่พรรคการเมือง ให้กระทำโดยเปิดเผยตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด

มาตรา 56 ระบุว่า ให้มีกองทุนเพื่อการพัฒนาพรรคการเมืองในสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง เพื่อใช้เป็นทุนหมุนเวียนและใช้จ่ายในการสนับสนุนพรรคการเมืองและการดำเนินการอื่นใดที่เกี่ยวกับการพัฒนาพรรคการเมืองตามที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด

มาตรา 58 ระบุว่า การจัดสรรเงินสนับสนุนแก่พรรคการเมืองให้จัดสรรเป็นรายปีตามโครงการและแผนงานในการดำเนินกิจการของแต่ละพรรคการเมืองที่ยื่นต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศกำหนด โดยให้คำนึงถึงจำนวนสมาชิกซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคการเมือง จำนวนคะแนนเสียงจากบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองที่พรรคการเมืองได้รับในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งหลังสุด จำนวนสมาชิกของพรรคการเมือง และจำนวนสาขาของพรรคการเมือง ตามลำดับ

ประการที่สี่ การเลิกพรรคการเมือง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย

พรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 ระบุว่า พรรคการเมืองย่อมเลิกหรือยุบด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง ดังนี้

มีเหตุต้องเลิกตามข้อบังคับพรรคการเมือง
 มีจำนวนสมาชิกเหลือไม่ถึงสิบห้าคน
 มีการยุบพรรคการเมืองไปรวมกับพรรคการเมืองอื่น
 มีคำสั่งศาลรัฐธรรมนูญยุบพรรคการเมือง
 ไม่ดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรา 25 มาตรา 26 มาตรา 29 มาตรา 35 หรือมาตรา

62

ประการที่ห้า การรวมพรรคการเมือง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 70 ระบุว่า การรวมพรรคการเมืองอาจเป็นการรวมกันเพื่อจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองใหม่ หรืออาจเป็นการรวมเข้าเป็นเพื่อพรรคเดียวกับอีกพรรคการเมืองที่เป็นหลักก็ได้

มาตรา 71 ระบุว่า ในกรณีที่การรวมพรรคการเมืองเป็นการรวมกันเพื่อจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองใหม่ ให้พรรคการเมืองใหม่ที่จะรวมกันขอความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ของแต่ละพรรคการเมือง

มาตรา 73 ระบุว่า ในกรณีที่การรวมพรรคการเมืองเป็นการรวมพรรคการเมืองหนึ่งหรือหลายพรรคการเมืองเข้าเป็นพรรคการเมืองเดียวกันกับอีกพรรคการเมืองหนึ่งที่เป็นหลัก ให้พรรคการเมืองที่จะรวมกันขอความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ของแต่ละพรรคการเมือง

3. แนวคิดเกี่ยวกับรัฐบาล

3.1 ความหมายของรัฐบาล การวิเคราะห์การเมืองตามระบอบประชาธิปไตยสามารถพิจารณาจากโครงสร้างการเมืองสามระดับคือโครงสร้างส่วนบน (Super-structure) ซึ่งประกอบด้วยรัฐธรรมนูญ พรรคการเมือง การเลือกตั้ง รัฐสภา รัฐบาล โครงสร้างส่วนกลาง (Intermediate-structure) ซึ่งประกอบด้วยพรรคการเมืองและกลุ่มผลักดันหรือกลุ่มผลประโยชน์ สื่อมวลชน และโครงสร้างส่วนล่าง (Infrastructure) ซึ่งประกอบด้วยพรรคการเมืองท้องถิ่น (ลิจิต ชีรวคิน 2542: 243) รัฐบาลจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญส่วนหนึ่งของรัฐและระบบการเมือง

รัฐเป็นองค์การหนึ่งของมนุษย์ซึ่งประกอบด้วยประชากรที่เป็นปึกแผ่น มีระเบียบแบบแผน ครอบครองดินแดนอันมีอาณาเขตแน่นอน และมีรัฐบาลซึ่งมีอำนาจอธิปไตยภายในดินแดนของตน ส่วนกิจการภายนอกนั้นก็ปราศจากการควบคุมของรัฐอื่น ทุกรัฐจะมีรัฐบาลเป็น

ผู้ใช้อำนาจรัฐบาลจึงหมายถึงองค์กรปกครองประเทศ หรือคณะบุคคลที่ใช้อำนาจบริหารในการปกครองประเทศ (ราชบัณฑิตยสถาน 2546: 941) อุทัย หิรัญโค (2524ข: 267-270) กล่าวว่ารัฐบาลเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของรัฐ ซึ่งเป็นคณะบุคคลที่มีอำนาจในการออกกฎหมาย รักษากฎหมาย และดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย รัฐบาลในความหมายอย่างกว้างหมายถึงองค์การทางการเมืองซึ่งรัฐใช้เป็นเครื่องมือในการปกครองและการบริหาร รัฐบาลตามนัยนี้ประกอบด้วยองค์ประกอบสองส่วนคือส่วนแรกเป็นนโยบาย ได้แก่ กลุ่มบุคคลซึ่งทำหน้าที่บริหารงานของรัฐระดับสูงหรือระดับนโยบาย บุคคลกลุ่มนี้ ได้แก่ คณะรัฐมนตรีหรือสมาชิกรัฐสภา ส่วนที่สองคือส่วนปฏิบัติการ ได้แก่ กลุ่มบุคคลที่ทำหน้าที่บริหารงานของรัฐระดับรองลงมา ซึ่งปฏิบัติการตามนโยบายของกลุ่มแรก โดยปรกติจะเป็นข้าราชการประจำ ส่วนความหมายของรัฐบาลโดยแคบหมายถึงคณะรัฐมนตรีผู้ใช้อำนาจในการบริหาร ตามนัยนี้หมายถึงการปกครองตามระบบรัฐสภาหรือรัฐบาลโดยรัฐสภา

3.2 ความชอบธรรมของรัฐบาล ลิซิด ซีรเวคิน (2541: 99) กล่าวว่าความชอบธรรมของรัฐบาลเกิดขึ้นสองตอนคือ ตอนแรกการเป็นรัฐบาลเป็นไปตามกติกาก็ได้ตกลงกันไว้หรือไม่ ตอนที่สองเมื่อเป็นรัฐบาลแล้วมีประสิทธิภาพ มีความสามารถในการแก้ปัญหาของสังคมและการปกครองได้หรือไม่ ถ้าขาดประสิทธิภาพรัฐบาลจะเสียความชอบธรรม แม้ว่าจะเข้ามาเป็นรัฐบาลโดยมีความชอบธรรมก็ตาม

ปธาน สุวรรณมงคล (2549: 210) กล่าวว่า ความชอบธรรมทางการเมือง (Political Legitimacy) ของรัฐบาลเกี่ยวข้องกับระบอบประชาธิปไตยมาก แหล่งที่มาของความชอบธรรมทางการเมืองมิได้มาจากความชอบธรรมตามรัฐธรรมนูญหรือความชอบธรรมตามกฎหมายที่ใช้บังคับในสังคมเท่านั้น แหล่งที่มาของความชอบธรรมทางการเมืองที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือความรู้สึก (perception) ของคนในสังคมที่ว่า รัฐบาลบริหารประเทศภายใต้หลักการประชาธิปไตย สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของประชาชน และเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของประชาชน โดยส่วนรวม รัฐบาลอาจกล่าวอ้างว่าได้รับอาณัติทางการเมืองจากประชาชนโดยผ่านการเลือกตั้งแล้วให้เข้ามาใช้อำนาจรัฐตามกฎหมาย ภายใต้อาณัติดังกล่าวจะมีความชอบธรรมทางการเมืองมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับพฤติกรรมในการบริหารงานของรัฐบาล ดังนั้นผู้นำรัฐบาลหรือนักการเมืองในประเทศที่มีระบอบประชาธิปไตยจำเป็นต้องประกาศลาออกเพราะความสำนึกรับผิดชอบ และแรงกดดันจากสังคมที่คนในสังคมเห็นว่าพฤติกรรมไม่เหมาะสมจึงไม่ให้เกิดการสนับสนุนและรวมตัวกันคัดค้าน

โดยหลักการแล้วรัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้งจะมีความชอบธรรมการบริหารประเทศมากกว่ารัฐบาลที่มาจากการรัฐประหาร แม้ว่าในบางครั้งรัฐบาลที่มาจากรัฐประหารจะมีความชอบธรรมการบริหารประเทศช่วงแรก แต่ความชอบธรรมจะค่อย ๆ ลดลง เนื่องจากการใช้

อำนาจของผู้ปกครองเพิ่มขึ้นเพื่อควบคุมคนในสังคม การบริหารงานเพื่อผลประโยชน์ตนเองและพวกพ้อง ส่วนรัฐบาลพลเรือนที่มาจากกาเลือกตั้งอาจประสบปัญหาความชอบธรรมทางการเมือง เช่นเดียวกัน หากการบริหารประเทศไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของประชาชน มีการแสวงหาผลประโยชน์ให้ตนเองและพวกพ้อง หรือประพฤติ ปฏิบัติจนขาดจริยธรรมซึ่งสังคมไม่ยอมรับ

3.3 รูปแบบรัฐบาล จรูญ สุภาพ (2522: 88-95) กล่าวว่าหากจะวิเคราะห์การมีและการใช้อำนาจอธิปไตย (The Location and the Application of Sovereignty) จะได้เกณฑ์อยู่สามประการในการอธิบายความเกี่ยวพันระหว่างอำนาจอธิปไตยกับรูปแบบรัฐบาล ดังนี้

ประการแรก การแบ่งอำนาจทำให้เกิดรูปแบบรัฐบาลร่วมกับรัฐบาลเดี่ยว (Distribution of Power: Federal and Unitary) กล่าวคือถ้าหากมีการแบ่งอำนาจให้อำนาจอธิปไตยออกเป็นสัดส่วน และผู้ใช้อำนาจอธิปไตยส่วนใดย่อมมีอำนาจอธิปไตยในส่วนนั้น รูปแบบรัฐบาลจะเป็นรัฐบาลรวม (Federal Government) หรือรัฐบาลคู่ (Dual Government) โดยรัฐบาลจะมีสองระดับคือรัฐบาลกลางกับรัฐบาลท้องถิ่น เช่น กรณีสหรัฐอเมริกา เป็นต้น ในกรณีที่ไม่มีมีการแบ่งอำนาจให้อำนาจอธิปไตยออกเป็นสัดส่วน รัฐบาลกลางจะมีอำนาจในการใช้อำนาจอธิปไตยแต่ผู้เดียว รูปแบบรัฐบาลจะเป็นรัฐบาลเดี่ยว (Unitary Government) เช่น กรณีของไทย เป็นต้น ซึ่งอำนาจอธิปไตยอยู่ที่รัฐบาลกลาง ทำให้รัฐบาลกลางมีอำนาจมากที่สุด ทั้งในการวางนโยบาย ดำเนินการปกครอง บริหาร และการปฏิบัติให้เป็นไปตามนโยบาย

ประการที่สอง การแยกอำนาจทำให้เกิดรัฐบาลแบบรัฐสภา และรัฐบาลแบบประธานาธิบดี (Separation of Power: Parliamentary and Presidential) กล่าวคือถ้าหากมีการแยกอำนาจอธิปไตยออกเป็นสัดส่วน โดยให้มีการแบ่งแยกความรับผิดชอบ โดยที่แต่ละส่วนมีอำนาจที่จะปฏิบัติการ โดยเสรีภายในขอบเขตแห่งการใช้อำนาจอธิปไตยของตน วิธีการนี้จะทำให้เกิดรัฐบาลแบบประธานาธิบดี (Presidential Government) กรณีที่ไม่มีมีการแยกการใช้อำนาจอธิปไตย แต่เป็นการรวมอำนาจในลักษณะหน่วยอำนาจต่างมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และกำหนดให้หน่วยอำนาจใดหน่วยอำนาจเดียวมีอำนาจสูงสุดแล้วก็จะเกิดรัฐบาลแบบรัฐสภา (Parliamentary Government)

ประการที่สาม การมีส่วนร่วมของประชาชนในการใช้อำนาจอธิปไตยอาจทำให้เกิดรัฐบาลแบบเผด็จการหรือประชาธิปไตยก็ได้ กล่าวคือถ้าบุคคลโดยทั่วไปมีส่วนร่วมในการมีส่วนร่วมและในการใช้อำนาจอธิปไตย รวมทั้งมีหลักประกันว่าการใช้อำนาจอธิปไตยเท่าเทียมกันรูปแบบก็จะเป็นรัฐบาลประชาธิปไตย เช่น สหรัฐอเมริกา และอังกฤษ เป็นต้น ส่วนรัฐบาลแบบเผด็จการนั้นผู้มีอำนาจคนเดียวหรือหลายคน ซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อยภายในประเทศเป็นผู้ผูกขาดการมีและการใช้อำนาจอธิปไตย ประชาชนทั่วไปมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจอธิปไตยบ้างแต่เพียงเล็กน้อย หรือ ไม่มีเลย

รูปแบบรัฐบาลอีกลักษณะหนึ่งอาจแบ่งเป็นรัฐบาลผสมและรัฐบาลพรรคเดียว รัฐบาลผสมหมายถึงรัฐบาลมีคณะผู้บริหารมาจากหลายพรรคการเมือง ส่วนรัฐบาลพรรคเดียวมาจากพรรคการเมืองได้รับเสียงข้างมากเด็ดขาดและสามารถจัดตั้งรัฐบาลเพียงพรรคเดียวได้ กรณีของไทยรัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้งเท่าที่ผ่านมาเกือบทั้งหมดเป็นรัฐบาลผสม ยกเว้นรัฐบาลชุดพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ที่ได้รับชัยชนะการเลือกตั้งพ.ศ. 2548 จนสามารถมีเสียงข้างมากเด็ดขาดในสภา และจัดตั้งรัฐบาลพรรคเดียวได้สำเร็จ (ปธาน สุวรรณมงคล 2549: 211)

3.4 ที่มาของรัฐบาล รัฐบาลหมายถึงคณะบุคคลที่เข้ามาบริหารประเทศ รัฐบาลเป็นสถาบันทางการเมืองที่มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของประเทศและประโยชน์สุขของประชาชน รัฐบาลอาจเข้ามามีอำนาจในการบริหารประเทศได้สองแนวทางคือ แนวทางแรก เป็นรัฐบาลโดยวิถีทางประชาธิปไตย ซึ่งประชาชนเป็นผู้เลือกตั้งตัวแทนเข้ามาทำหน้าที่บริหารประเทศ แนวทางที่สองอาจมาจากวิถีทางการเมืองอื่น เช่น การทำรัฐประหารยึดอำนาจและจัดตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามาทำหน้าที่บริหารประเทศ รัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยมีรากฐานแนวคิดมาจากการยินยอมของคนในสังคมที่สละอำนาจของตนเองเพื่อให้มีคณะบุคคลที่ถูกประชาชนเลือกเข้าไปทำหน้าที่ดูแลความมั่นคง ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ให้ความคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของพวกตนโดยมีสัญญาประชาคมต่อกัน ความยินยอมนี้เป็นรากฐานสำคัญของการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้กับรัฐบาล หากคณะบุคคลที่ประชาชนในสังคมมอบหมายไม่ได้เข้าไปทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมแล้ว ก็เป็นสิทธิของประชาชนที่จะถอนความยินยอมนั้นเสียเมื่อครบวาระการดำรงตำแหน่งหรือการถอดถอนออกจากตำแหน่งก่อนครบวาระ ความยินยอมของประชาชนและความชอบธรรมทางการเมืองของผู้ปกครองจึงเป็นสิ่งที่อยู่คู่กันตลอดเวลา ในระบอบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย (ปธาน สุวรรณมงคล 2549:189-190)

4. แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์

ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ (Patron-Client) เป็นความสัมพันธ์ส่วนตัวที่เกิดจากความไว้วางใจ ความใกล้ชิดสนิทสนมกัน และมีลักษณะเช่นเดียวกันกับความสัมพันธ์แบบนายกับไพร่ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์แบบศักดินาที่ยังคงมีอิทธิพลอยู่ในระบบความสัมพันธ์ทางสังคมไทยปัจจุบัน ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์มีลักษณะสำคัญคือ สถานภาพของสมาชิกภายในกลุ่มมีความไม่เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะระหว่างผู้นำกับสมาชิกภายในกลุ่มซึ่งก่อให้เกิดผลที่ตามมา (แสวง รัตนมงคลมาส 2541: 355-357) ดังนี้

ประการแรก เกิดการพึ่งพา (Dependence) หรือการขึ้นต่อกันเป็นทอด ๆ กล่าวคือ ความสัมพันธ์ของสมาชิกของภายในกลุ่มขาดความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันทำให้ขาดอิสระในการแสดงความคิดเห็น การเคลื่อนไหวของกลุ่มจึงขึ้นอยู่กับบุคคลหรือผู้นำกลุ่มกำหนดและชี้นำหรือกำกับมากกว่าความสมัครใจและความเป็นอิสระในการแสดงออก ทั้งนี้เพราะสมาชิกในกลุ่มยอมรับต่อการพึ่งพาบางอย่าง เช่น หลักอาวุโส หลักบารมี เป็นต้น

ประการที่สอง การกำหนดหลักการและการนำหลักการมาใช้ควบคุมและบริหารกลุ่มเป็นไปค่อนข้างลำบาก กลุ่มอุปถัมภ์มักจะเป็นที่มาหรือเปิดโอกาสให้มีการใช้ระบบพรรคพวก (Spoils System) ค่อนข้างสูง ทั้งในเชิงจัดสรรผลประโยชน์แก่สมาชิกภายในกลุ่ม และการลงโทษในกรณีที่มีการละเมิดหลักการหรือข้อตกลงที่กำหนดไว้ร่วมกัน

ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในลักษณะการพึ่งพาและระบบพรรคพวกเป็นความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการที่มีอยู่เหนือหรือสำคัญกว่าความสัมพันธ์แบบเป็นทางการ กรณีการเมืองไทย ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ปรากฏชัดในการก่อตั้งพรรคการเมืองซึ่งอิงความสัมพันธ์ส่วนตัวมากกว่าหลักการ อุดมการณ์ และนโยบาย พรรคการเมืองของไทยจึงถูกเชื่อมโยงด้วยความสัมพันธ์ของคนส่วนน้อย ได้แก่ ผู้นำพรรคการเมืองและผู้อุปถัมภ์พรรค ซึ่งมีบทบาทและอิทธิพลต่อสมาชิกพรรคและองค์กรพรรคค่อนข้างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการบริหารพรรค และในด้านการกำหนดนโยบายของพรรค

จากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องที่กล่าวมาอาจสรุปได้ว่า กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในการเมืองไทยเป็นกลุ่มที่มีอำนาจผูกขาดทางเศรษฐกิจ และมีบทบาททางการเมืองตามกระบวนการประชาธิปไตยทั้งทางตรงและทางอ้อม

5. ความเป็นมาของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในการเมืองไทย

กลุ่มธุรกิจในระบบการเมืองไทยเป็นชนชั้นนำทางเศรษฐกิจที่สามารถผูกขาดทางด้านเศรษฐกิจ และสามารถเข้าไปมีบทบาททางการเมืองทั้งโดยตรงและโดยอ้อม กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในการเมืองไทยมีพัฒนาการตามลำดับ ดังนี้

5.1 พัฒนาการของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในการเมืองไทยก่อน พ.ศ. 2475 ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์กลุ่มพ่อค้านักธุรกิจที่มีบทบาทด้านเศรษฐกิจการเมืองไทยเป็นชนชั้นสูงและชาวต่างชาติ กลุ่มชนชั้นสูงประกอบด้วยพระมหากษัตริย์ เชื้อพระวงศ์ชั้นสูง และขุนนางระดับสูง นายทุนระยะนี้จึงมิได้เป็นอิสระจากรัฐ มีลักษณะเป็นนายทุนข้าราชการ (Bureaucratic Capitalist) กล่าวคือ ผู้มีหน้าที่ทั้งทางบริหารและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ หรือบางครั้งทำหน้าที่นายทุนลักษณะที่

เป็นนายหน้าให้แก่ขุนนาง (สิริลักษณ์ ศักดิ์เกรียงไกร 2523: 27-28) ชาวต่างชาติที่มีบทบาทสำคัญทางด้านเศรษฐกิจการเมืองไทยชัดเจนคือกลุ่มพ่อค้านักธุรกิจเชื้อสายจีน เนื่องจากไม่ต้องถูกเกณฑ์แรงงานตามระบบไพร่ เพียงแต่จ่ายเงินค่าราชการหรือผูกปี กลุ่มชาวจีนเป็นแรงงานอิสระสามารถเคลื่อนย้ายถิ่นฐานและประกอบอาชีพได้อิสระ กลุ่มพ่อค้านักธุรกิจเชื้อสายจีนค่อย ๆ เพิ่มบทบาททางเศรษฐกิจ การเมืองและการปกครองร่วมกับชนชั้นผู้ปกครองชัดเจนตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้น สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคม ค่านิยม และวัฒนธรรมไทยได้อย่างดี โดยเฉพาะในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวชาวจีนมีบทบาทที่สำคัญในการประมูลดูแลจัดเก็บภาษีให้รัฐบาล ผู้ที่ประมูลภาษีได้จะได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าภาษีนายอากรมีฐานะเป็นข้าราชการของรัฐ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ ราชทินนาม และถือศักดินา 900 ไร่ เจ้าภาษีนายอากรจึงเป็นกลุ่มชาวจีนที่มีฐานะเศรษฐกิจดี มีความใกล้ชิดกับคนชั้นสูงตามระบบอุปถัมภ์ (Patronage System) ชาวจีนบางคนได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมือง ดังกรณีนายเหยียง แซ่เฮา เจ้าเมืองสงขลา และคอซู้เจียง เจ้าเมืองระนอง เป็นต้น (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และสุธี ประศาสน์เศรษฐ์ 2523: 35-39)

ภายหลังการเปิดประเทศตามสนธิสัญญาเบาว์ริง (Bowring Treaty) เมื่อ พ.ศ. 2398 เศรษฐกิจเพื่อการค้าของไทยได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะการขยายตัวในการผลิตข้าว ไม้สัก และดีบุก ปรากฏว่าชาวจีนได้รับการสนับสนุนจากเจ้านายและขุนนางทางด้านเงินทุนในการจัดตั้งโรงสีขึ้นหลายแห่ง นอกจากนี้ชาวจีนยังมีบทบาทในกิจการ โรงเลื่อย รวมทั้งกิจการเหมืองแร่ ดีบุกด้วย นายทุนชาวจีนยังมีบทบาทที่สำคัญเป็นคนกลางรวบรวมสินค้าจากแหล่งผลิตให้นายทุนตะวันตกเรียกว่านายทุนนายหน้าหรือนายทุนคอมปราโด (Compradore Capitalist) อีกกรณีหนึ่งคือบทบาทการเป็นนายหน้าค้าประกันการกู้เงินจากธนาคารให้กับพ่อค้าจีนด้วยกัน ซึ่งเรียกว่านายทุนคอมปราโดแบงก์ (Compradore Bank Capitalist) (สุธี ประศาสน์เศรษฐ์ 2523ก: 122 และสิริลักษณ์ ศักดิ์เกรียงไกร 2523: 133-134)

กล่าวโดยสรุปได้ว่ากลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในการเมืองไทยก่อน พ.ศ. 2475 เป็นกลุ่มชาวจีนอพยพที่มีบทบาททางเศรษฐกิจการเมืองไทย ชนชั้นนายทุนชาวจีนเกิดขึ้นอย่างชัดเจนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจากการเป็นเจ้าภาษีนายอากร เนื่องจากเป็นแรงงานอิสระที่ไม่ผูกพันกับระบบไพร่ และอาศัยความผูกพันกับรัฐตามระบบอุปถัมภ์ในการมีบทบาททางเศรษฐกิจและการเมือง กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในการเมืองไทยก่อน พ.ศ. 2475 จึงมีลักษณะเป็นนายทุนข้าราชการที่มีอำนาจด้านการเมืองและเศรษฐกิจภายใต้การอุปถัมภ์ของชนชั้นปกครอง

5.2 พัฒนาการของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในการเมืองไทย พ.ศ. 2475-2516

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475-2490 คณะราษฎรมีนโยบายชาตินิยมและพยายามที่จะนำระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมโดยรัฐ (State Capitalism) มาใช้ โดยการส่งเสริมรัฐวิสาหกิจซึ่ง

นักลงทุนจากต่างประเทศเข้ามาลงทุนในประเทศไทยเพิ่มขึ้นตามลำดับ เศรษฐกิจไทยจึงพัฒนาเข้าสู่เศรษฐกิจทุนนิยมอย่างรวดเร็ว ความต้องการด้านแหล่งเงินทุนเพื่อการค้าและอุตสาหกรรมทำให้ธนาคารมีความสำคัญและกลายเป็นแกนหลักของระบบเศรษฐกิจไทย ธนาคารกลายเป็นฐานธุรกิจอื่น ๆ ทุกประเภท ช่วงนี้นักธุรกิจไทยและนักธุรกิจต่างประเทศสามารถสะสมทุนและสร้างพลังทางเศรษฐกิจที่มั่นคงด้านธุรกิจเอกชน (ฉรงค์ เพ็ชรประเสริฐ 2540ข: 200-203) บทบาททางการเมืองของกลุ่มธุรกิจยังคงมีความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้ปกครอง โดยอาศัยแบบแผนเดิมคือความอุปถัมภ์จากผู้นำทหารและต่อเนื่องมาถึง พ.ศ. 2516 (อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์ และรัตพงษ์ สอนสุภาพ 2549: 31)

เศรษฐกิจ สังคม การเมืองและการปกครองไทยสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต่อเนื่องมาถึงจอมพลถนอม กิตติขจร มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการเติบโตของกลุ่มธุรกิจ ในสถาบันการเงิน ธนาคาร ธุรกิจการนำเข้าและส่งออก ตลอดจนกลุ่มผู้ลงทุนในด้านอุตสาหกรรมและการบริหาร การเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ทำให้เกิดการไหลเข้าของเงินลงทุนและเงินกู้จากต่างประเทศจำนวนมาก ประกอบกับการใช้จ่ายของสหรัฐอเมริกาในสงครามอินโดจีนในช่วงสงครามเย็น มีผลทำให้เกิดชนชั้นกลางใหม่หรือเศรษฐกิจใหม่ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชนชั้นปกครองซึ่งเข้าไปเป็นกรรมการบริหารของกลุ่มธุรกิจอย่างกว้างขวาง ในขณะที่กลุ่มธุรกิจก็ได้รับความคุ้มครองทางการเมือง และยังมีการเกี่ยวข้องเป็นญาติโดยการแต่งงานระหว่างกลุ่มด้วย ผลก็คือผู้นำการเมืองได้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นฐานอำนาจทางการเมือง ส่วนกลุ่มผลประโยชน์ทางธุรกิจมีบทบาททางการเมืองโดยอ้อมในฐานะผู้สนับสนุนผู้นำทางการเมือง (ลิขิต ธีรเวคิน 2542: 185)

การเติบโตของกลุ่มธุรกิจเชื้อสายจีนภายหลัง พ.ศ. 2475 ส่วนหนึ่งจึงเป็นผลจากการหลุดพ้นจากอำนาจของระบบศักดินาไทย การเกิดสงครามโลกครั้งที่สองมีส่วนช่วยให้นายทุนพาณิชย์ไทยขยายตัวด้วย เนื่องจากนักธุรกิจเชื้อสายจีนมีโอกาสประกอบกิจกรรมเศรษฐกิจในด้านธนาคารและบริษัทส่งออกแทนชาวยุโรป ซึ่งถูกยึดโดยกองทัพญี่ปุ่นในประเทศไทย การพัฒนาประเทศตามแนวทางทุนนิยม รวมทั้งอิทธิพลของสหรัฐอเมริกาในประเทศไทยช่วงสงครามเย็น ทำให้กลุ่มนักธุรกิจเชื้อสายจีนเติบโตและมีบทบาททางเศรษฐกิจและการเมืองมากขึ้นตามลำดับ กลุ่มธุรกิจเชื้อสายจีนขอรับการรับรองผลประโยชน์ร่วมกับชนชั้นปกครองไทย รวมทั้งยอมรับการผสมกลมกลืน (Assimilation) กับคนไทย มีความเป็นคนไทย (Thainess) มากขึ้นตามลำดับด้วย นายทุนจีนเหล่านี้ต่างมีบุตรหลานกลายเป็นคนไทย และกลายเป็นกลุ่มธุรกิจไทยรุ่นใหม่ในระยะต่อมา (สุธี ประศาสน์เศรษฐ์ 2523ก: 133-134)

5.3 พัฒนาการของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในการเมืองไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2516

ภายหลังเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 การเมืองการปกครองไทยเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตย

มุ่งจัดอำนาจทางเศรษฐกิจของนักธุรกิจเชื้อสายจีนแต่ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร การขยายตัวของรัฐวิสาหกิจตามมาตรการแบบชาตินิยมไม่มีผลต่อการขยายตัวของกลุ่มธุรกิจเชื้อสายจีน และที่สำคัญนโยบายนี้ทำให้นักธุรกิจเชื้อสายจีนหันมาสร้างความใกล้ชิดกับชนชั้นปกครองมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของกลุ่มตนเอง นักการเมือง ข้าราชการทหาร และพลเรือนจำนวนมากได้รับเชิญให้มาเป็นกรรมการบริหารหรือกรรมการของบริษัทของกลุ่มธุรกิจเชื้อสายจีน ชนชั้นนำค้ำที่กล่าวถึงมีลักษณะเป็นกรรมการกระดาศซึ่งมีหน้าที่คุ้มกันและติดต่อกับทางราชการ เพื่อหางานพิเศษให้บริษัทนั้น ๆ (สุธี ประศาสน์เศรษฐ์ 2523ก: 128-132) กลุ่มธุรกิจเชื้อสายจีนยังคงมีบทบาทที่สำคัญด้านเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง และมีการขยายกิจการอย่างชัดเจนในช่วง พ.ศ. 2476-2483

ในช่วงที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีอำนาจทางการเมืองระหว่าง พ.ศ. 2490-2500 มีนโยบายเศรษฐกิจสำคัญคือการแทรกแซง (State Intervention) ซึ่งประกอบด้วยนโยบายเศรษฐกิจชาตินิยม การกีดกันคนจีน และการส่งเสริมรัฐวิสาหกิจ ในช่วงนี้กลุ่มธุรกิจเชื้อสายจีนมีการจัดตั้งธนาคารพาณิชย์หลายแห่ง เช่น ธนาคารกรุงเทพ พ.ศ. 2487 ธนาคารกรุงเทพพาณิชย์การ พ.ศ. 2487 ธนาคารกสิกรไทย พ.ศ. 2488 ธนาคารกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 2488 โดยมีการสร้างพันธมิตรกับผู้นำทางทหารเพื่อคุ้มกันธุรกิจของตน วิธีการสำคัญคือการเชิญผู้นำสำคัญทางทหารมาเป็นกรรมการบริหารของธนาคาร เช่น พลตรีศิริ สิริโยธิน และพลตรีประมาณ อติเรกสาร เป็นกรรมการบริหารของธนาคารกรุงเทพ เป็นต้น การสร้างพันธมิตรของกลุ่มธุรกิจเชื้อสายจีนกับผู้นำทางทหารเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพการเมือง กล่าวคือเมื่อกลุ่มจอมพลสฤษดิ์ รัชชชัต มีอำนาจทางการเมืองใน พ.ศ. 2500 นายทหารระดับสูงในกลุ่มจอมพลสฤษดิ์ รัชชชัต ก็เข้าไปเป็นกรรมการบริหารของกลุ่มธุรกิจธนาคารเชื้อสายจีน ระบบอุปถัมภ์โดยรัฐลักษณะนี้คล้ายตัวลงเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 นอกจากการสร้างพันธมิตรกับผู้นำทางทหารเพื่อคุ้มกันธุรกิจของตนแล้ว กลุ่มธุรกิจธนาคารยังได้รวมตัวกันเป็นสมาคมธนาคารไทยใน พ.ศ. 2501 ซึ่งเป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่มีบทบาทสำคัญในการผลักดันนโยบายเศรษฐกิจของรัฐด้วย (อุกฤษฏ์ ปีทมานันท์ และรัตพงษ์ สอนสุภาพ 2549: 28-32 และณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ 2540ก: 167-169)

ช่วงที่จอมพลสฤษดิ์ รัชชชัต มีอำนาจทางการเมือง พ.ศ. 2500-2504 ก่อให้เกิดระบบทุนนิยมโดยรัฐใหม่ เน้นการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจแก่เอกชนมากขึ้น โดยรัฐเป็นผู้คุ้มกันและส่งเสริมการลงทุนของเอกชน โดยมีปัจจัยสำคัญมาจากการเข้ามามีอิทธิพลทางการเมืองและเศรษฐกิจไทยของสหรัฐอเมริกาในช่วงสงครามเย็น (สุธี ประศาสน์เศรษฐ์ 2523ข: 184-189) การพัฒนาประเทศสมัยจอมพลสฤษดิ์ รัชชชัต ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับแรก พ.ศ. 2504-2509 เน้นที่การพัฒนาเศรษฐกิจโครงสร้างพื้นฐาน เพื่ออำนวยความสะดวกและจูงใจการลงทุนของภาคเอกชน จึงทำให้

สลับกับการปกครองโดยเผด็จการทหาร โดยสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปและประชาชนมีความตื่นตัวทางการเมืองเพิ่มขึ้น กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่เติบโตมากขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะกิจการธนาคารยังคงเป็นกลุ่มเศรษฐกิจที่มีความสำคัญต่อไป กลุ่มธุรกิจเหล่านี้ไม่ได้มีการดำเนินกิจการแบบครอบครัวจีนเดิม แต่มีการร่วมลงทุนกับบริษัทต่างชาติ อำนวยทางเศรษฐกิจมีผลทำให้กลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเข้าไปมีบทบาททางการเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อมมากขึ้นตามลำดับ นักธุรกิจบางกลุ่มยังคงพึ่งพากลุ่มทหารและข้าราชการระดับสูงโดยให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจตอบแทน บางกลุ่มเข้าไปสนับสนุนพรรคการเมือง บางกลุ่มเป็นกรรมการบริหารพรรคการเมือง นักธุรกิจบางคนลงสมัครรับเลือกตั้ง และรับตำแหน่งรัฐมนตรี (ลิขิต ธีรเวคิน 2542: 215-216) ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์ (2546) สรุปว่า เหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ทำให้กลุ่มนักธุรกิจมีความเข้มแข็งและเป็นอิสระและมีบทบาททางเศรษฐกิจการเมืองมากขึ้น ช่วง พ.ศ. 2523-2531 รัฐสภาไทยจึงมีลักษณะเป็นตัวแทนของสมาคมนักธุรกิจมากกว่าตัวแทนคนในชาติ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนมากเป็นเพศชายและเป็นเจ้าของธุรกิจ พรรคการเมืองไทยเป็นการรวมตัวกันหลวม ๆ ระหว่างกลุ่มนักธุรกิจต่าง ๆ ผลจากการเข้าสู่รัฐสภาคือผลประโยชน์ทางธุรกิจ กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจมีความสำคัญและมีบทบาททางการเมืองไทยเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะตั้งแต่ พ.ศ. 2531 เป็นต้นมาภาคการเมืองมีนักธุรกิจเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุด

วิกฤตทางเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทยอย่างรุนแรง โดยเฉพาะสถาบันทางการเงิน และธนาคารพาณิชย์ บางธนาคารถูกยุบกิจการ ถูกควบกิจการเป็นของรัฐ ที่เหลือต้องเพิ่มสัดส่วนผู้ถือหุ้นจากธนาคารต่างประเทศมากขึ้น นอกจากนี้ธนาคารพาณิชย์ทั้งระบบยังมีหนี้สินเป็นจำนวนมาก อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์ และรัตพงษ์ สอนสุภาพ (2549) สรุปว่า วิกฤตทางเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 เป็นการสิ้นสุดยุคธนาคารพาณิชย์ของเจ้าสัวและเข้าสู่ธนาคารยุคใหม่ ธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่ 5 แห่งคือ ธนาคารกรุงเทพ ธนาคารกสิกรไทย ธนาคารกรุงศรีอยุธยา ธนาคารไทยพาณิชย์ และธนาคารทหารไทย มีบทบาททางนโยบายน้อยลง และไม่มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองดังเช่นอดีตอีกต่อไป

วิกฤตทางเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 มีผลต่อบทบาททางการเมืองของกลุ่มธุรกิจ กล่าวคือกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่หลายกลุ่มที่มีโชกลุ่มธุรกิจธนาคารเข้ามามีบทบาททางการเมืองอย่างชัดเจน เช่น กรณีพรรคไทยรักไทยที่เชื่อมโยงตัวเองเข้ากับนักธุรกิจซึ่งได้รับความเสียหายจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ รัฐมนตรีจำนวนหนึ่งในคณะรัฐบาลพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร มาจากกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ ซึ่งพวงตัวจากภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะกลุ่มธุรกิจโทรคมนาคม กลุ่มธุรกิจสื่อโทรทัศน์ขนาดใหญ่ และกลุ่มธุรกิจชิ้นส่วนยานยนต์ใหญ่ที่สุดของประเทศ (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์ 2546: 526) เสนีย์ คำสุข (2548: 36-37) สรุปว่ารายชื่อเป็นคณะกรรมการบริหาร

พรรคไทยรักไทยชุดแรกล้วนเป็นพวกพ้องหรือผู้ใกล้ชิดพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ทั้งหมด ก่อนข้างจะ โนม้เถียงมาทางสายธุรกิจ เช่น นายพันซ์เลิศ ไบหยก นางสิริกร มณีรินทร์ นายสารสิน วีระผล และนายสุวรรณ วลัยเสถียร เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกลุ่มทุนขนาดใหญ่อย่างน้อย 15 กลุ่ม สนับสนุนการก่อตั้งพรรคไทยรักไทย ดังนี้

กลุ่มโทรคมนาคมของพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร กลุ่มนายอดิศักดิ์ โพธารามิก เจ้าของบริษัท จัสมินอินเตอร์เนชันแนล กลุ่มชิ้นส่วนยานยนต์ ได้แก่กลุ่ม นายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ กลุ่มธุรกิจและกลุ่มอุตสาหกรรมการเกษตร ได้แก่ กลุ่มซีพีของนาย ธนินทร์ เจียรนวนนท์ กลุ่มสุรา และเครื่องดื่ม ได้แก่ กลุ่มเบียร์ช้างของนายเจริญ สิริวัฒนภักดี กลุ่มกาแฟ และอุตสาหกรรมเหล็ก ได้แก่ กลุ่มนายประยุทธ์ มหากิจศิริ กลุ่มก่อสร้าง ได้แก่ กลุ่มนาย สุวัจน์ ลิปตพัลลภ เจ้าของบริษัท ประชวรวิศว์ก่อสร้าง กลุ่มสื่อโทรทัศน์ของนายประชา มาลินนทร์ กลุ่มธุรกิจขนส่งและชิปปิ้ง ได้แก่ นายสรอรรถ กลิ่นประทุม จากบริษัทเทรลเลอร์ทรานสปอร์ต กลุ่มนายเสนาะ เทียนทอง จากบริษัท ซีวิลเอ็นจิเนียริง และ ส.เทียนทอง กลุ่มนายพินิจ จารุสมบัติ จากบริษัทพี เอ็น เอ็นจิเนียริง ชัฟฟลาย กลุ่มนายสนธยา คุณปลื้ม จากบริษัทบางแสนมหานคร กลุ่มนายพงษ์ศักดิ์ รักตพงศ์ไพศาล เจ้าของหมู่บ้านจัดสรรเกษณีวิลล์ กลุ่มนายเนวิน ชิดชอบ เจ้าของโรงโม่หินบุรีรัมย์ และกลุ่มนายสมศักดิ์ เทพสุทิน จากกลุ่มบริษัทสุโขทัยเอ็นจิเนียริง

กล่าวโดยสรุป กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทยมีพัฒนาการมาตั้งแต่สมัย ก่อน พ.ศ. 2475 โดยเฉพาะกลุ่มพ่อค้าชาวจีนถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการกำเนิดชนชั้นนายทุนไทย นายทุนธุรกิจจีนช่วงแรกมีบทบาททางการเมืองและใกล้ชิดชนชั้นปกครอง หลังจากนั้นกลุ่มธุรกิจ จีนมีพัฒนาการตามลำดับ มีการสะสมทุน พัฒนาธุรกิจ และยอมรับการผสมผสานกับคนไทย จน กลายเป็นกลุ่มทุนไทยที่มีบทบาททางเศรษฐกิจ และการเมืองอย่างกว้างขวาง กลุ่มธุรกิจจะ ใช้ความ มั่งคั่งทางเศรษฐกิจ การครอบครองผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือต่อรอง และประสาน ประโยชน์กับผู้กุมอำนาจทางการเมือง กลุ่มธุรกิจจึงมีบทบาททางการเมืองไทยโดยตรงและโดย อ้อมอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ขึ้นกับสภาพแวดล้อมทางการเมือง กลุ่มธุรกิจมีบทบาททางการเมืองไทย โดยตรงและเปิดเผยมากขึ้นนับตั้งแต่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 โดยผ่านกระบวนการการเมือง แบบประชาธิปไตย ทั้งในสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา คณะรัฐมนตรี รวมถึงการเมืองระดับท้องถิ่น

6. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพรรคไทยรักไทย

กล่าวได้ว่าก่อนการจัดตั้งพรรคไทยรักไทยเมื่อ พ.ศ. 2541 พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร มีประสบการณ์ทางการเมืองมากพอสมควร เนื่องจากเคยดำรงตำแหน่งสำคัญทางการเมือง

มาก่อน โดยเฉพาะตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ หัวหน้าพรรคพลังธรรม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกรุงเทพมหานคร และตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี

6.1 บทบาททางการเมืองของพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ก่อนจัดตั้งพรรค

ไทยรักไทย พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร กำเนิดในครอบครัวชนชั้นกลางที่มีโอกาสทางสังคมสูง ผ่านการศึกษาจากสถาบันการศึกษามีชื่อเสียงจากภายในประเทศและต่างประเทศ มีผลการเรียนที่ดีอย่างต่อเนื่อง จนสามารถสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาเอกจาก มหาวิทยาลัยแซมฮุสตันสเตท (Sam Houston State University) รัฐเท็กซัส สหรัฐอเมริกา พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า “การมาเรียนปริญญาเอกจึงช่วยเติมไฟทางการเมืองผมให้ลุกโชนอีกครั้ง ทำให้ผมตัดสินใจว่า สักวันหนึ่งถ้าผมพร้อม ผมจะทำการเมืองแน่นอน” (วัลยา 2542: 95) พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร มีประสบการณ์ตรงจากชีวิตข้าราชการกรมตำรวจ 14 ปี ช่วงดังกล่าวยังมีโอกาสศึกษาต่อต่างประเทศ และมีโอกาสทำงานใกล้ชิดกับนักการเมือง ช่วยให้พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร เข้าใจพื้นฐานของระบบราชการและระบบการเมืองไทยระดับหนึ่ง พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร กล่าวถึงประสบการณ์จากราชการไว้ว่า “6 ปีในศูนย์ประมวลข่าวสารจึงช่วยขยายพรมแดนความรู้ด้านคอมพิวเตอร์ให้ผม โดยไม่รู้ตัวจากการพบปะแลกเปลี่ยนกับบรรดาวิศวกรจากบริษัทคอมพิวเตอร์ต่าง ๆ” (วัลยา 2542: 111) พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ลาออกจากราชการเมื่อ พ.ศ. 2530 ช่วงเวลาเพียงไม่ถึง 10 ปีหลังจากการลาออกจากราชการ พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ประสบความสำเร็จโดยได้รับการยอมรับในวงการธุรกิจทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ เช่น พ.ศ. 2535 ได้รับรางวัล “1992 Asean Business Man of the Year” จากสถาบันอาเซียน (Asean Institute) ของอินโดนีเซีย พ.ศ. 2536 ได้รับรางวัล “บุคคลดีเด่นผู้พัฒนาโทรคมนาคมเพื่อสังคมของประเทศไทย” ใน พ.ศ. 2537 ได้รับการยกย่องจากหนังสือพิมพ์ Singapore Business Times ให้เป็น 1 ใน 12 นักธุรกิจผู้นำในเอเชีย (วัลยา 2542: 97-136; รุจน์ มั่นจิรา 2544: 31-43)

พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร มีโอกาสการเข้าสู่การเมืองระดับชาติเมื่อ พ.ศ. 2535 ครั้งนั้นพรรคประชาธิปัตย์ทาบทามให้ลงสมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสมัยการเลือกตั้ง พ.ศ. 2535 ครั้งที่ 2 แต่พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ปฏิเสธ เนื่องจากมีภารกิจด้านธุรกิจของครอบครัว พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร กล่าวว่า

“โดยส่วนตัวผมมองว่าพรรคประชาธิปัตย์เป็นพรรคเก่าแก่น่าสนใจ ส่วนหัวหน้าพรรคผมชื่นชมคุณสมบัติความเรียบง่าย สมถะ ซื่อสัตย์ ยึดหลักการของคุณชวน หลีกภัย ไม่น้อยทีเดียว คุณชวนเป็นหนึ่งในสองนักการเมืองที่เป็น Role model หรือเป็นแบบอย่างของผม นอกเหนือจาก พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ ซึ่งผมชื่นชมในความสมัยใหม่ มีวิสัยทัศน์ ฉับไว และกล้าตัดสินใจของท่าน” (วัลยา 2542: 163)

พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร เริ่มบทบาททางการเมืองอย่างจริงจัง พ.ศ. 2537 โดยรับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ สมัยรัฐบาลนายชวน หลีกภัย ตามคำเชิญ พลตรีจำลอง ศรีเมือง หัวหน้าพรรคพลังธรรม พ.ศ. 2538 ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคพลังธรรม และรองนายกรัฐมนตรีในสมัยรัฐบาล นายบรรหาร ศิลปอาชา พ.ศ. 2540 เข้ารับตำแหน่งรอง นายกรัฐมนตรีสมัยรัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ และปีต่อมาได้จัดตั้งพรรคไทยรักไทย (พรรค ไทยรักไทย 2547ข)

6.2 การจัดตั้งพรรคไทยรักไทย พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร กล่าวถึง ประสบการณ์ทางด้านการเมืองที่ได้รับจากพรรคพลังธรรมว่า “พรรคพลังธรรมเปรียบเสมือน ‘มหาวิทยาลัย’ ทางการเมืองของผม ผมได้ผ่านหลักสูตรการเมืองภาคสนามอย่างเข้มข้นที่ พลังธรรม” (วัลยา 2542: 213) เหตุผลสำคัญในการลาออกจากหัวหน้าพรรคพลังธรรมเมื่อ พ.ศ. 2539 และจัดตั้งพรรคไทยรักไทยใน พ.ศ. 2541 คือ

ประการแรก พรรคพลังธรรมมีจุดอ่อนที่ยังไม่สามารถแก้ปัญหาเรื่องความเข้มแข็ง ของพรรคได้ และมีความประสงค์ที่จะทำงานการเมืองในรูปแบบอื่น (วัลยา 2542: 211-212)

ประการที่สอง การทำงานในพรรคการเมืองอื่น ๆ ยังมีปัญหาเรื่องอุดมการณ์ ปรัชญา และกระบวนการทำงาน ซึ่งบางส่วนไม่สอดคล้องกับแนวคิดทางการเมือง (วัลยา 2542: 222)

ประการที่สาม การจัดตั้งพรรคไทยรักไทยปรากฏในช่วงเวลาที่ประเทศไทยประสบ กับปัญหาวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ รัฐบาลในสมัยนายชวน หลีกภัย พ.ศ. 2535-2538 ไม่ปรากฏผล งานเด่นชัดแต่พยายามพยายงให้ฟื้นวิกฤตต่าง ๆ ได้ ส่วนช่วง พ.ศ. 2540-2543 รัฐบาลประสบปัญหา การเงินการคลังที่รุนแรงมาก รัฐบาลพยายามแก้ปัญหาเศรษฐกิจในภาพรวม แต่ไม่สามารถทำได้ ตามเป้าหมาย (สุพัตรา วรรณศิลป์ 2545:103)

ประการที่สี่ สภาพการเมืองไทยอยู่ในช่วงปฏิรูปทางการเมือง มีการเตรียมประกาศใช้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งเกิดขึ้นจากกระแสประชาธิปไตยภายหลัง เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 โดยมีการดำเนินการร่างโดยสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ (ส.ส.ร.) 99 คน มีจุดมุ่งหมายสำคัญคือการปฏิรูปการเมืองให้มีความเข้มแข็ง และประกาศใช้รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2540 กรอบสาระที่สำคัญของ การปฏิรูปคือ ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพประชาชน การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการ ปกครองและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การปรับปรุงโครงสร้างทางการเมืองให้มีเสถียรภาพและ ประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพื่อให้การเมืองไทยตามระบอบประชาธิปไตยมีครบถ้วนสมบูรณ์ในบริบทการ ปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน เช่น แนวคิดการส่งเสริมความเข้มแข็ง ของพรรคการเมืองด้วยระบบการเลือกตั้งแบบแบ่งเขต และแบบบัญชีรายชื่อพรรคตามมาตรา

98-104 การส่งเสริมความมั่นคงของตำแหน่งนายกรัฐมนตรีตามมาตรา 185 ส่งเสริมการเลือกนายกรัฐมนตรีที่มาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามมาตรา 201-204 และการถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 303-304 (สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร 2541ข)

พรรคไทยรักไทยจดทะเบียนตั้งพรรคการเมืองต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) วันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2541 ใช้ชื่อภาษาอังกฤษว่า Thai Rak Thai Party โดยมีสมาชิกผู้ก่อตั้งพรรคจำนวน 24 คน ส่วนใหญ่เป็นบุคคลหน้าใหม่ทางการเมืองประกอบด้วยนักวิชาการและอดีตข้าราชการ เช่น พันตำรวจโท ดร. ทักษิณ ชินวัตร ดร. กันตธีร์ ศุภมงคล ดร. สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ พลเอกธรรมรักษ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา และ รองศาสตราจารย์ ดร. ชีรภัทร เสรีรังสรรค์¹ เป็นต้น (พรรคไทยรักไทย 2548ง) ภายหลังจากจัดตั้งพรรคการเมืองเรียบร้อยแล้วพรรคไทยรักไทยดำเนินกิจกรรมทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง การเตรียมการที่สำคัญคือการเลือกตั้งทั่วไปวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 พรรคไทยรักไทยประสบปัญหาการส่งผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เนื่องจากเป็นพรรคการเมืองใหม่ทำให้การคัดเลือกบุคคลมีขอบเขตจำกัด จึงมีการปรับเปลี่ยนแนวทางที่เปิดกว้างมากขึ้นสำหรับนักการเมืองทุกประเภท พรรคไทยรักไทยใน พ.ศ. 2544 จึงประกอบด้วยนักการเมืองอยู่ หลายกลุ่ม (วิรวัดณ์ พ่วงพิศ 2547: 49)

พรรคไทยรักไทยจัดตั้งขึ้นในช่วงเวลาที่มีความเหมาะสม เนื่องจากภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 รัฐบาลทุกชุดไม่ประสบความสำเร็จในการสร้างศรัทธาทางการเมืองให้แก่ประชาชน ภาพลักษณ์ของพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร อดีตข้าราชการระดับกลาง ที่ลาออกจากราชการและประกอบอาชีพธุรกิจจนประสบความสำเร็จ ในขณะที่ธุรกิจส่วนใหญ่ของประเทศกำลังเข้าสู่ภาวะวิกฤต ยังเป็นการตอกย้ำให้ประชาชนส่วนใหญ่เชื่อมั่นและศรัทธาพรรคไทยรักไทย สวนคูสติ โพล สถาบันราชภัฏสวนคูสติ (2543) สสำรวจความคิดเห็นของประชาชนที่มีความนิยมต่อพรรคการเมืองและหัวหน้าพรรคการเมือง ระหว่างวันที่ 10 กันยายน-30 ตุลาคม พ.ศ. 2543 ซึ่งเป็นช่วงเวลาก่อนจะมีการเลือกตั้งทั่วไป 3 เดือน พบว่า พรรคที่ได้รับความนิยม 3 อันดับแรก คือ พรรคไทยรักไทย ร้อยละ 42.76 พรรคประชาธิปัตย์ร้อยละ 34.02 พรรคชาติพัฒนาร้อยละ 7.71 ดังนั้น ภายหลังจากเลือกตั้งวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 พรรคไทยรักไทยได้รับความนิยมสูงสุด โดยมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้รับเลือกตั้งถึง 248 คน จำแนกเป็นประเภทบัญชีรายชื่อ 48 คน และประเภทแบ่งเขต 200 คน (กระทรวงมหาดไทย 2544) ชัยชนะในการเลือกตั้งจากครั้งนั้นส่วนหนึ่งมาจากพื้นฐานเดิมผู้สมัครส่วนใหญ่ซึ่งเคยมีตำแหน่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและย้ายมาสมัครใน

¹รองศาสตราจารย์ ดร. ชีรภัทร เสรีรังสรรค์ ถอนตัวจากพรรคไทยรักไทย พ.ศ. 2543 พรรคไทยรักไทยจึงเป็นทางเลือกใหม่ในการเลือกตั้ง พ.ศ. 2544

นามพรรคไทยรักไทยตามนโยบายเปิดกว้างสำหรับนักการเมืองทุกประเภท เหตุผลที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือนโยบายพรรคไทยรักไทยถูกใจประชาชน รูปนรต พรหมอินทร์ (2546: 126) กล่าวว่า พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร นำนโยบายหาเสียงมากำหนดเป็นนโยบายรัฐบาล เช่น นโยบาย 30 บาท รักษาทุกโรค นโยบายกองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น นโยบายเหล่านี้สะท้อนถึงความต้องการประชาชนระดับล่าง เมื่อรัฐบาลสามารถนำนโยบายเหล่านี้ไปสู่ภาคปฏิบัติ ประกอบกับการนำเสนอนโยบายอื่น ๆ ออกมาเป็นระยะ ๆ ทำให้กระแสความนิยมต่อรัฐบาลมีอย่างต่อเนื่อง

6.3 การจัดตั้งรัฐบาลผสมโดยพรรคไทยรักไทย ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2544-2547 ชัยชนะจากการเลือกตั้งทำให้พรรคไทยรักไทยเป็นแกนนำการจัดตั้งรัฐบาลผสมเมื่อ พ.ศ. 2544 โดยร่วมมือกับพรรคชาติไทยที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 41 คน พรรคความหวังใหม่ 36 คน และพรรคเสรีธรรม 14 คน รัฐบาลจึงมีเสียงสนับสนุน 339 เสียง เกินกว่ากึ่งหนึ่ง 89 เสียง หลังจากนั้นพรรคไทยรักไทยสร้างเสถียรภาพทางการเมืองเพิ่มขึ้น โดยรวมพรรคเสรีธรรมกับพรรคไทยรักไทยวันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2544 รวมพรรคความหวังใหม่วันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2545 (สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์ 2545: 256) พรรคชาติพัฒนามีการดึงนายกร ทักษิณ และพลตำรวจตรีประชา พรหมนอก จากกลุ่มนายสุวัจน์ ลิปตพัลลภ กรณีพรรคชาติไทยมีการย้ายพรรคในกลุ่มชลบุรีของนายสนธยา คุณปลื้ม กลุ่มบุรีรัมย์ของนายเนวิน ชิดชอบ มาพรรคไทยรักไทย ฐานะของรัฐบาลจึงมีเสถียรภาพ ฝ่ายค้านที่มีคะแนนเสียงเพียง 161 เสียงไม่สามารถเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีได้ เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้กำหนดเงื่อนไขการเปิดอภิปรายลงมติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีว่า “สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าสองในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร มีสิทธิเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรี” (สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร 2541ข: 89-90)

รัฐบาลพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร มีบทบาทในการบริหารประเทศครั้งแรกระหว่างวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544-11 มีนาคม พ.ศ. 2548 ตามข้อกำหนดรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และเป็นรัฐบาลพลเรือนชุดแรกที่อยู่ในตำแหน่งครบ 4 ปีตามวาระของสภาผู้แทนราษฎร ภายหลังจากการบริหารประเทศครบ 3 ปี ปรากฏว่าประชาชนมั่นใจในผลงานรัฐบาลด้านเศรษฐกิจ และการเมืองแต่ยังไม่ค่อยมั่นใจการแก้ปัญหาสังคม (มหาวิทยาลัย ราชภัฏสวนดุสิต 2547ก) รูปนรต พรหมอินทร์ (2547: 91-108) สรุปว่า พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร มีคุณลักษณะผู้นำทางการเมืองสูง ประกอบกับการได้รับอำนาจ และความชอบธรรมจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 รวมทั้งนโยบายรัฐบาลถูกใจประชาชนทำให้ความนิยมในตัวผู้นำทางการเมืองสูงอย่างต่อเนื่อง แต่ผลการดำเนินงานเป็นประโยชน์ต่อประชาชนเพียงกลุ่มหนึ่งเท่านั้น โดยเฉพาะบุคคลในคณะรัฐบาลหรือเกี่ยวข้องกับรัฐบาล ประชาชนส่วนใหญ่ได้

ผลประโยชน์เพียงเล็กน้อย ศูนย์วิจัยกรุงเทพโพลล์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ (2544 และ 2546) ศึกษาเรื่องความพึงพอใจของประชาชนต่อผลงานรัฐบาลช่วง พ.ศ. 2544-2546 พบว่า ภาพรวมประชาชนมีความพอใจผลงานรัฐบาล แต่มีลักษณะที่ขึ้นลงตลอดเวลา สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี (2545, 2546, 2547 และ 2548ก) เสนอรายงานผลการดำเนินงานของรัฐบาลในช่วง 4 ปีว่า การดำเนินงานหลายเรื่องปรากฏผลเป็นรูปธรรมทั้งนโยบายเร่งด่วนและนโยบายทั่วไป เศรษฐกิจไทยฟื้นตัวในทิศทางที่ดีขึ้น ระบบราชการได้รับการปฏิรูปชัดเจน มีการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง อย่างไรก็ตามยังมีปัญหาสำคัญคือข้อจำกัดทางด้านเศรษฐกิจที่ผูกพันกับระบบเศรษฐกิจโลก ข้อจำกัดของระบบราชการ และข้อจำกัดด้านความรู้ความเข้าใจของประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง (ดูตารางที่ 2.1)

ตารางที่ 2.1 เปรียบเทียบความพอใจในผลงานของรัฐบาล พ.ศ. 2544-2547

หน่วย: ร้อยละ

ระยะเวลา	พอใจ	ไม่พอใจ	ไม่มีความเห็น
8 เดือน	49.4	37.8	12.8
1 ปี	66.3	20.7	13.0
1 ปี 6 เดือน	68.3	21.7	10.0
2 ปี	65.2	19.2	15.6
2 ปี 6 เดือน	85.5	7.5	7.0
3 ปี	75.7	11.8	12.6

ที่มา: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ (2544) ผลงาน 8 เดือนของรัฐบาลทักษิณในสายตาประชาชน คืบค้นวันที่ 5 กรกฎาคม 2548 จาก <http://research.bu.ac.th/oldpoll210/poll71.html> และ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ (2547) ผลงาน 3 ปี รัฐบาลทักษิณในสายตาประชาชน คืบค้นวันที่ 5 กรกฎาคม 2548 จาก <http://research.bu.ac.th/poll/result/poll250.php?pollID=58&Topic=ผลงาน%203%20ปีรัฐบาลทักษิณในสายตาประชาชน&fileDoc=poll250.doc>

6.4 การจัดตั้งรัฐบาลเสียงข้างมากโดยพรรคไทยรักไทย พ.ศ. 2548 ความสำเร็จของพรรคไทยรักไทยซึ่งแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล พ.ศ. 2544-2547 ส่งผลต่อการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 โดยปรากฏว่าพรรคไทยรักไทยได้รับการไว้วางใจจากประชาชนมากกว่า

การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 โดยมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้รับการเลือกตั้งสูงถึง 377 คน จำแนกเป็นประเภทบัญชีรายชื่อ 67 คน ประเภทแบ่งเขต 310 คน [“ข้อมูล ส.ส. 2548” (2548)] นับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การเมืองไทยที่พรรคการเมืองได้รับเสียงข้างมากจากการเลือกตั้ง แสดงให้เห็นว่าประชาชนส่วนใหญ่พอใจผลงานรัฐบาลและต้องการให้บริหารประเทศ เป็นสมัยที่ 2

พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2548 และแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2548 การบริหารประเทศช่วงเดือนมีนาคม-มิถุนายน พ.ศ. 2548 ปรากฏว่า พรรคไทยรักไทยเผชิญปัญหาสำคัญ หลายประการ เช่น ปัญหาความขัดแย้งภายในพรรคไทยรักไทย ปัญหาทุจริต ปัญหาความรุนแรงในภาคใต้ และปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดจากการขึ้นราคาน้ำมันอย่างต่อเนื่อง ปัญหาต่าง ๆ ทำให้เสถียรภาพของรัฐบาลกระทบกระเทือนระดับหนึ่ง ความนิยมของประชาชนต่อพรรคไทยรักไทย ลดลงตามลำดับ สวนดุสิต โพล มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต (2548) สำรวจความคิดเห็นประชาชน เรื่องความเชื่อมั่นการเมืองไทย ระหว่างวันที่ 20-30 มิถุนายน 2548 พบว่า คำนีความเชื่อมั่นการเมืองไทย เดือนมิถุนายน 2548 อยู่ที่ระดับ 98.08 จุด ความเชื่อมั่นลดลง -4.09 จุด และต่ำสุดในรอบ 3 ปีซึ่งแสดงให้เห็นถึงปัญหาต่าง ๆ รวมทั้งการพัฒนาพรรคไทยรักไทยไปสู่ความเป็นสถาบันทางการเมือง

6.5 พัฒนาการของพรรคไทยรักไทยครบ 7 ปี วันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2548 เป็นวันที่พรรคไทยรักไทยอายุครบ 7 ปี พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร กล่าวว่า เมื่อวันก่อตั้งพรรคไทยรักไทย คณะผู้ก่อตั้งพรรคประกาศจะเป็นทางเลือกใหม่ของสังคมไทยที่จะร่วมกันสร้างอนาคตใหม่เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยจะสร้างพรรคไทยรักไทยให้เป็นพรรคที่ดีตามเจตนารมณ์ที่ประชาชนอยากเห็น เพื่อให้ไทยรักไทยเป็นพรรคการเมืองของประชาชนไทยตลอดไป วันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2548 จึงอยากเห็นพรรคไทยรักไทยเป็นสถาบันการเมืองของประชาชน และเป็นสถาบันการเมืองสำคัญเพื่อประชาชน ช่วงที่ผ่านมาพรรคไทยรักไทยต้องเผชิญต่อการคัดค้านรูปแบบต่าง ๆ แต่จะไม่ยอมแพ้ขอเพียงประชาชนเข้าใจและให้โอกาส เชื่อว่าอีก 3 ปีข้างหน้า ประเทศไทยยังมีสิ่งท้าทายรออยู่อีก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคง พรรคจำเป็นต้องพัฒนาการเมืองไปพร้อมกับ การแก้ไขปัญหาของชาติ พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร สรุปว่า “พรรคไทยรักไทยยังมีงานที่ต้องทำอีกมากเพื่อที่จะเดินไปสู่ความเป็นสถาบันการเมืองที่มั่นคง เนื่องจากค้ำประกันที่สำคัญว่า พรรคการเมืองเป็นสถาบันหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับคุณภาพและศักยภาพในการบริหารงานเพื่อดูแลทุกข์สุขของพี่น้องประชาชน” (พรรคไทยรักไทย 2548ค)

6.6 การยุบพรรคไทยรักไทย ภายใต้การบริหารประเทศของรัฐบาลพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ระหว่าง พ.ศ. 2444-2549 มีกลุ่มต่าง ๆ ออกมาเคลื่อนไหวแสดงความไม่ไว้วางใจ

การบริหารประเทศอย่างต่อเนื่อง เพราะที่ไม่พอใจการแก้ปัญหาบางประการ เช่น การปราบปรามยาเสพติด ความไม่โปร่งใสในการบริหารงาน และความรุนแรงทางภาคใต้ ส่วนในด้านนิติบัญญัติไม่สามารถตรวจสอบรัฐบาลได้ ประกอบกับมีข้อสงสัยเรื่องการรับผลประโยชน์จากธุรกิจทางด้านโทรคมนาคม ธุรกิจสื่อสาร สายการบิน รวมทั้งการเปิดช่องให้ต่างชาติเข้ามาถือครองทรัพย์สินสาธารณะของชาติ ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ถูกยกมาเป็นประเด็นการต่อต้านรัฐบาล จุดประสงค์ของกลุ่มผู้ชุมนุมต่อต้านรัฐบาลคือให้นายกรัฐมนตรีลาออก เนื่องจากจากปัญหาการบริหารเชิงนโยบายของพรรคไทยรักไทย ทำให้มีขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลขยายวงกว้างออกไปหลายกลุ่มและหลายจังหวัด การต่อต้านรัฐบาลเริ่มชัดเจนขึ้นตั้งแต่กลางปี พ.ศ. 2547 ในช่วงปลายรัฐบาลสมัยที่หนึ่ง และขยายวงกว้างขึ้นปลายปี พ.ศ. 2548 ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากการนำของนายสนธิ ลิ้มทองกุล และขยายไปยังบุคคลหลายสาขาอาชีพเวลาต่อมา ประเด็นสำคัญที่นายสนธิ ลิ้มทองกุล ยกมาต่อต้านรัฐบาลคือการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ซึ่งส่งผลกระทบต่อรัฐบาลระดับหนึ่ง

การตัดสินใจขยายหุ้นชินคอร์ปเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2549 ของพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ทำให้ความนิยมของประชาชนที่มีต่อรัฐบาลลดลงยิ่งกว่าเดิม และการต่อต้านรัฐบาลเพิ่มขึ้น ผลที่ตามมาคือการประกาศยุบสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 และกำหนดให้มีการเลือกตั้งวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2549 แต่พรรคฝ่ายค้านคือ พรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติไทย และพรรคมหาชน ปฏิเสธจะส่งผู้สมัครลงรับเลือกตั้ง เพราะเห็นว่าการเลือกตั้งไม่ใช่ทางออกของปัญหาทางออกเหมาะสมที่สุดคือแก้ไขรัฐธรรมนูญ แต่ไม่ได้รับการตอบรับจากหัวหน้าพรรคไทยรักไทย ผลการเลือกตั้งวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2549 พรรคไทยรักไทยได้คะแนนในระบบบัญชีรายชื่อ 16 ล้านเสียง และแบบแบ่งเขตได้ 15 ล้านเสียง แต่พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ประกาศไม่ขอรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่จำเป็นต้องรักษาการในตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จนกว่าการสรรหานายกรัฐมนตรีคนใหม่จะแล้วเสร็จ แต่ยังมีกระแสต่อต้านต่อไป (พีระพงษ์ สิทธิอมร และคณะ 2549: 450-453)

มีการกล่าวหาว่าการบริหารงานของนายกรัฐมนตรีพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น ความพยายามจะผูกขาดอำนาจ ทำลายระบบการตรวจสอบถ่วงดุลโดยการแทรกแซงกรอบจำกัดกรอิสระตามรัฐธรรมนูญ การแทรกแซงการแต่งตั้งบุคคลเข้ารับตำแหน่งสำคัญในองค์กรอิสระ ส่วนราชการ และรัฐวิสาหกิจ กุศคามและแทรกแซงสิทธิมนุษยชน คำวินิจฉัยและบริหารประเทศที่สื่อในทางทุจริตคอร์รัปชัน มีผลประโยชน์ทับซ้อนอย่างกว้างขวาง และละเมิดหลักจริยธรรม เป็นต้น เมื่อรัฐบาล พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ขาดความน่าเชื่อถือหรือศรัทธาจากประชาชน จึงนำไปสู่การสร้างขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านที่ขยายวงกว้างไปสู่กลุ่มที่หลากหลายสาขาอาชีพ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ในตัวผู้นำและการดำเนินงานบริหารประเทศ

ที่สร้างความเคลือบแคลงสงสัยจากสังคมว่าการดำเนินงานบริหารประเทศของรัฐบาลพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ขาดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ส่อในทางทุจริต นักรายการบั้งหลวง มีการแสวงหาผลประโยชน์เข้าสู่ตนเอง ครอบครัว และคนรอบข้างคณะรัฐมนตรี รวมถึงขาดหลักการบริหารจัดการที่ดี (good governance) โดยเฉพาะในกรณีการขายหุ้นบริษัทชินคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ในวันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2549 ให้แก่ บริษัท เทมาเส็ก โฮลดิ้งส์ (พีทีอี) จำกัด หรือกองทุนเพื่อการลงทุนของรัฐบาลสิงคโปร์ (รสลิน ศิริยะพันธุ์ 2550: 99-100) มีผลทำให้ประชาชนที่ต่อต้านไม่เชื่อความซื่อสัตย์สุจริตของพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร วิกฤตเสื่อมศรัทธาในตัวผู้นำที่ขาดความชอบธรรม นำไปสู่การอภิปรายไม่ไว้วางใจในสภาเพื่อให้ฝ่ายค้านเปิดอภิปรายประเด็นข้อซักถามต่าง ๆ ที่มีต่อฝ่ายรัฐบาล แต่รัฐบาล พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร เลือกประกาศยุบสภาและประกาศให้มีการเลือกตั้งทั่วไปใหม่ในวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2549 ซึ่งก็ทำให้อีกวิกฤตที่เคยอยู่ที่ตัวนายกรัฐมนตรีเปลี่ยนไปอยู่ที่รัฐสภา จากวิกฤติของสภานำไปสู่การเรียกร้องของฝ่ายค้านให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 213 เมื่อการเรียกร้องของฝ่ายค้านไม่ได้รับการตอบสนองจากรัฐบาล ทำให้พรรคฝ่ายค้าน 3 พรรคใหญ่ ประกอบด้วย พรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติไทย และ พรรคมหาชน ร่วมกันปฏิเสธการเลือกตั้งในวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2549 หลังการเลือกตั้งวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2549 ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาจนนำไปสู่การทำรัฐประหารวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 และการประกาศยุบพรรคไทยรักไทยวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2550

การยึดอำนาจรัฐบาลพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ในนามคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) วันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 เป็นการใช้กำลังยึดอำนาจโดยพลเอกสนธิ บุญรัตกกลิน ผู้บัญชาการทหารบก ซึ่งเป็นหัวหน้าคณะรัฐประหาร พร้อมด้วยผู้บัญชาการเหล่าทัพ โดยมีเหตุผลสำคัญ ดังนี้ (“แถลงการณ์คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” 2549)

ประการแรก การบริหารราชการแผ่นดินโดยรัฐบาลรักษาการปัจจุบันก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้ง การแบ่งฝ่าย และสลายความรู้รักสามัคคีของคนในชาติอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์ชาติไทย ต่างฝ่ายต่างมุ่งหวังเอาชนะด้วยวิธีการหลากหลายรูปแบบและมีแนวโน้มว่าจะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น

ประการที่สอง ประชาชนส่วนใหญ่เคลือบแคลงสงสัยการบริหารราชการแผ่นดินอันส่อไปในทางทุจริต ประพฤติมิชอบอย่างกว้างขวาง

ประการที่สาม หน่วยงานองค์กรอิสระถูกครอบงำทางการเมือง ไม่สามารถสนองตอบเจตนารมณ์ตามที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร ทำให้การดำเนินกิจกรรมทางการเมืองเกิดปัญหาและอุปสรรคหลายประการ

ประการที่สี่ มีการกระทำที่หมิ่นเหม่ต่อการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพแห่งองค์พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นที่เคารพเทิดทูนของปวงชนชาวไทยบ่อยครั้ง

ผลที่สำคัญจากการรัฐประหารวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 มี ดังนี้ (“ประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ฉบับที่ 3” 2549, 20 กันยายน: 5)

ประการแรก รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 สิ้นสุดลง
ประการที่สอง วุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร คณะรัฐมนตรี และศาลรัฐธรรมนูญ สิ้นสุดลงพร้อมกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

นอกจากนี้คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขยังประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 และต่อมาประกาศให้มีรัฐธรรมนูญฉบับถาวร พุทธศักราช 2550 ขึ้นใช้ใหม่ในประเทศไทยเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2550 ดังนั้นผลสำคัญจากการรัฐประหารวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ทำให้รัฐบาลพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร สิ้นสุดลง ส่วนพรรคไทยรักไทยต้องเผชิญปัญหาการยุบพรรคในเวลาต่อมา ปัญหาการยุบพรรคไทยรักไทยเกิดขึ้นภายหลังการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2549 โดยมีเหตุการณ์สำคัญตามลำดับ (คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ 2550) ดังนี้

นายสุเทพ เทือกสุบรรณ เลขาธิการของพรรคประชาธิปัตย์ได้ส่งเรื่องร้องเรียนไปยังพลตำรวจเอกวาสนา เพิ่มลาภ ประธานกรรมการการเลือกตั้งในฐานะนายทะเบียนพรรคการเมือง ในวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2549 ว่า มีการสมคบระหว่างผู้บริหารพรรคไทยรักไทย เจ้าหน้าที่พรรคการเมืองอื่น และเจ้าหน้าที่สำนักงานกรรมการการเลือกตั้ง ทำการเปลี่ยนแปลงข้อมูลสมาชิกพรรคการเมือง โดยการว่าจ้างพรรคเล็กให้ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งในการเลือกตั้งทั่วไปวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2549 แข่งขันกับผู้สมัครของพรรคไทยรักไทย เพื่อต้องการหลีกเลี่ยงที่จะต้องได้คะแนนเสียงไม่น้อยกว่าร้อยละสิบของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541 มาตรา 74

ประธานกรรมการการเลือกตั้งจึงได้มีคำสั่งที่ 156/2549 ลงวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2549 แต่งตั้งคณะกรรมการสืบสวนข้อเท็จจริง และคำสั่งที่ 167/2549 ลงวันที่ 29 มีนาคม พ.ศ. 2549 แต่งตั้งคณะกรรมการสืบสวนข้อเท็จจริง (เพิ่มเติม) ซึ่งทางคณะกรรมการสืบสวนข้อเท็จจริงได้ดำเนินการ และรายงานผลการสืบสวนต่อนายทะเบียนพรรคการเมืองแล้ว ซึ่งนายทะเบียนพรรคการเมืองพิจารณาข้อเท็จจริง พยานหลักฐาน พหุติการณ์ประกอบความเห็นของคณะกรรมการสืบสวนข้อเท็จจริงแล้วเห็นพ้องด้วยและเชื่อว่าการกระทำของพลเอกธรรมรักษ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา

และนายพงษ์ศักดิ์ รักตพงศ์ไพศาล เป็นการกระทำในฐานะตัวแทนพรรค ไทยรักไทย ที่มีลักษณะ เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการ ซึ่งมีได้เป็นไปตามวิถีทางที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และกระทำการอันอาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐหรือขัดต่อกฎหมาย หรือความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เป็นการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 66 (1) และ (3)

พลตำรวจเอกวาสนา เพิ่มลาภ ประธานกรรมการการเลือกตั้งในฐานะนายทะเบียน พรรคการเมืองมีหนังสือพร้อมหลักฐานเมื่อวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2549 เพื่อขอให้อัยการสูงสุด พิจารณาคำเนินการตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 67 เนื่องจากพลเอกธรรมรักษ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา และนายพงษ์ศักดิ์ รักตพงศ์ไพศาล กรรมการบริหารพรรคระดับสูงของพรรคไทยรักไทย ในฐานะผู้แทนพรรค กระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการ ซึ่งมีได้เป็นไปตามวิถีทางที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และกระทำการอันอาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐหรือขัดต่อกฎหมาย หรือความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชนตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 66(1) และ (3) เพื่อให้อัยการสูงสุดพิจารณาคำเนินการตามพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 67 ต่อไป

อัยการสูงสุดพิจารณาเมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2549 แล้วเห็นสมควรให้ยื่นคำร้องต่อ ศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคไทยรักไทยตามพระราชบัญญัติประกอบ รัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 67 วรรคหนึ่ง เนื่องจากปรากฏต่อนายทะเบียน พรรคการเมืองว่า พรรคไทยรักไทยกระทำการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย พรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 66 (1) และ (3) ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งรับคำร้องอัยการสูงสุดใน วันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2549 ระหว่างที่คดีกำลังดำเนินการอยู่นั้นทางคณะปฏิรูปการปกครองใน ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 สิ้นสุดลงเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 และต่อมาได้มีการ ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 ในวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2549 ซึ่งมาตรา 35 บัญญัติให้บรรดาการใดที่มีกฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจศาลรัฐธรรมนูญ หรือมีปัญหาว่ากฎหมายใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญก็ให้เป็นอำนาจของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ และให้บรรดาพรรคหรือการใดที่อยู่ระหว่างการดำเนินการของศาลรัฐธรรมนูญเมื่อก่อนวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 โอนมาอยู่ในอำนาจและควบคุมของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ต่อมา อัยการสูงสุดยื่นคำร้องขอแก้ไขเพิ่มเติมคำขอ โดยให้มีคำสั่งยุบพรรคไทยรักไทยและขอให้เพิกถอน สิทธิเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทยมีกำหนดห้าปี เนื่องจากได้มีประกาศของคณะ

ปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) ฉบับที่ 37 ลงวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2549 เกี่ยวกับการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคการเมืองที่ถูกสั่งให้ยุบพรรคการเมืองเป็นเวลาห้าปีนับแต่วันที่มีคำสั่ง

คณะตุลาการรัฐธรรมนูญใช้เวลาดำเนินคดีกรณียุบพรรคไทยรักไทยระหว่างเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2549-พฤษภาคม พ.ศ.2550 และมีคำสั่งยุบพรรคไทยรักไทยในวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2550 โดยมีเหตุผลสำคัญ ดังนี้ พรรคไทยรักไทยมิได้ให้ความสำคัญหรือเห็นคุณค่าของสิทธิเลือกตั้งของประชาชน อันเป็นรากฐานสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย นอกจากนี้ยังแสดงถึงการไม่เคารพยำเกรงต่อกฎหมายบ้านเมือง ทั้งที่พรรคไทยรักไทยเป็นพรรคการเมืองที่ได้รับความนิยมไว้วางใจจากประชาชนสูงสุดในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอันเป็นการเลือกตั้งทั่วไปก่อนหน้านี้นี้ 2 ครั้ง ควรต้องสร้างความยั่งยืนให้แก่การปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยมั่นคงกับหลักการที่ว่า กฎหมายต้องอยู่เหนือสิ่งอื่นใด ยิ่งไปกว่านั้นยังเป็นข้อบ่งชี้ด้วยว่า พรรคไทยรักไทย มิได้มีอุดมการณ์การเมืองที่มุ่งพัฒนาประเทศชาติเพื่อให้คนในชาติมีความสุขทั่วหน้า ดังที่ได้รณรงค์หาเสียงไว้ต่อประชาชนอย่างแท้จริง หากแต่มุ่งประสงค์เพียงดำเนินการในทุกวิถีทางเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจการปกครองประเทศ นอกเหนือจากครรลองที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ตลอดจนบทกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องที่หาอุดมการณ์อันแท้จริงของพรรคให้เกิดความมั่นใจแก่ประชาชนว่า เมื่อเป็นรัฐบาลมีอำนาจบริหารราชการแผ่นดินแล้วจะต้องดำเนินการปกครองโดยสุจริต ไม่ประพฤติมิชอบ หรือบริหารราชการแผ่นดินโดยแอบแฝงไว้ซึ่งผลประโยชน์ของตนเองและพวกพ้อง ดังนั้นพรรคไทยรักไทยที่ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2541 จึงสิ้นสุดสภาพความเป็นพรรคการเมืองเมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2550

การเมืองไทยภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 มีการเปลี่ยนแปลงไปทิศทางที่เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือบทบาททางการเมืองของพรรคการเมืองไทยปรากฏมากยิ่งขึ้น ขณะที่อำนาจและอิทธิพลฝ่ายทหารลดลงอย่างชัดเจน พรรคไทยรักไทยกำเนิดจากกลุ่มนักการเมืองที่รวมตัวกันเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2541 โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือการจัดตั้งรัฐบาลเพื่อบริหารประเทศ ความสำเร็จของพรรคไทยรักไทยมาจากความตั้งใจของกลุ่มผู้นำทางการเมืองภายใต้การนำของพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งมีความเป็นผู้นำเหนือผู้นำทางการเมืองอื่น ๆ ในช่วงเดียวกัน นอกจากนี้นโยบายและวิธีการหาเสียงที่แตกต่างจากพรรคการเมืองอื่น ๆ ทำให้พรรคไทยรักไทยได้รับชัยชนะจากการเลือกตั้งถึง 2 ครั้งติดต่อกันและยังมีโอกาสจัดตั้งรัฐบาลถึง 2 ครั้งภายหลังการเลือกตั้งกล่าว ทว่ากลางความสำเร็จภายในช่วงเวลาเพียง 7 ปี พรรคไทยรักไทยได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ในเรื่องความเป็นสถาบันทางการเมืองที่เข้มแข็งของสังคมไทย แม้พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ก็ยอมรับความจริงที่ว่า การนำพรรคไทยรักไทย

ไปสู่ความเป็นสถาบันทางการเมืองที่เข้มแข็งนั้นจำเป็นต้องพัฒนาอีกหลายด้าน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อพรรคไทยรักไทย และพรรคไทยรักไทยก็ไม่สามารถพัฒนาไปสู่ความเป็นสถาบันทางการเมืองที่เข้มแข็งได้ เนื่องจากคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคไทยรักไทยในวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2550

7. เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจกับพรรคการเมืองในระบบการเมืองไทย ศึกษากรณีพรรคไทยรักไทยมีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

7.1 เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจกับการเมืองไทย การศึกษาเอกสารพบว่า มีงานวิชาการที่ข้องกับกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจกับการเมืองไทย ดังนี้

ตระกูล มีชัย (2525) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มธุรกิจเอกชนและข้าราชการกับการเมืองไทย ผลจากการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เป็นการทำลายโครงสร้างทางการเมืองเดิมและเกิดลักษณะใหม่ทางการเมือง โดยกลุ่มธุรกิจเอกชนเข้ามามีบทบาททางการเมืองมากขึ้น ซึ่งมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มธุรกิจเอกชนและข้าราชการ ดังนี้

ประการแรก การเข้ามามีบทบาททางการเมืองของกลุ่มธุรกิจเอกชนมีสองลักษณะคือการลงรับสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทางตรง และการสนับสนุนพรรคการเมืองด้านเงินทุน การเข้ามามีบทบาททางการเมืองมีทั้งปัจเจกบุคคล และเข้ามาเป็นกลุ่มธุรกิจ แต่การเข้ามาเป็นกลุ่มธุรกิจนั้นไม่เกี่ยวกับสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ เนื่องจากกฎหมายสมาคมการค้าห้ามไม่ให้มีกิจกรรมเกี่ยวกับการเมือง

ประการที่สอง การจะสนับสนุนพรรคการเมืองใดของกลุ่มธุรกิจไม่ได้ขึ้นอยู่กับอุดมการณ์หรือนโยบาย แต่เป็นเรื่องความสัมพันธ์ส่วนบุคคลมากกว่า ปรากฏการณ์สำคัญของพรรคการเมืองไทยหลังเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 คือความขัดแย้งระหว่างนักธุรกิจผู้ให้การสนับสนุนด้านเงินทุนกับนักการเมือง และความขัดแย้งระหว่างพรรคการเมืองที่ร่วมรัฐบาล

ประการที่สาม ปัจจุบันข้าราชการให้การยอมรับบทบาทของนักธุรกิจในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจมากขึ้น มีการร่วมมือกันระหว่างภาครัฐบาลและภาคเอกชนในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ สำหรับกรณีกลุ่มธุรกิจเอกชนเข้ามามีบทบาททางการเมืองแล้วแสวงหาผลประโยชน์ให้กับกลุ่มของตนนั้น ก่อให้เกิดความไม่พอใจกับกลุ่มข้าราชการทั้งทหารและพลเรือนที่ต้องการให้ผู้บริหารประเทศมีความซื่อสัตย์สุจริตในการบริหารประเทศ

ประการที่สี่ ความล้มเหลวในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจทำให้บทบาทของข้าราชการผู้ชำนาญการในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น ด้วยการร่วมมือกับกลุ่มทหารในการพยายามเข้ามามีบทบาททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ด้วยการผลักดันคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 ให้เป็นแนวทางในการกำหนดแนวนโยบายของประเทศ

ประการที่ห้า คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 ที่มีนโยบายจัดการกட்சักขุคริดและความไม่เป็นธรรมต่าง ๆ ในสังคมจะเป็นชนวนไปสู่ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มทหาร-ผู้ชำนาญการกับพรรคการเมืองต่าง ๆ ที่มีกลุ่มธุรกิจสนับสนุนด้านเงินทุน

ประการที่หก การเข้ามามีบทบาททางการเมืองเศรษฐกิจโดยการร่วมมือของกลุ่มทหาร-ผู้ชำนาญการด้านนโยบายที่ 66/2523 จะทำให้การเมืองไทยมีลักษณะของอำนาจนิยมของข้าราชการ (Bureaucratic Authoritarianism) มากขึ้น

สาโรช ชุณหะวัณ (2539) ศึกษาธุรกิจกับการเมือง ในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงบทบาททางการเมืองของนักธุรกิจในฐานะที่เป็นกลุ่มผลประโยชน์ และวิธีการเข้ามามีบทบาททางการเมือง การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาแบบพรรณนา และมีสมมุติฐานว่านักธุรกิจเป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่เข้ามามีบทบาททางการเมืองเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มตน ผลจากการศึกษาพบว่า นักธุรกิจเป็นกลุ่มผลประโยชน์ ที่มีพลังทางการเมืองมากที่สุดกลุ่มหนึ่งในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้นักธุรกิจเข้ามามีบทบาททางการเมืองไทยเป็นผลที่สืบเนื่องมาจากการเจริญเติบโตสูงสุดในระบบเศรษฐกิจ การเชื่อมต่อระหว่างพลังธุรกิจกับพรรคการเมือง และนักธุรกิจมีบทบาทต่อระบบการเมืองทั้งด้านบวกคือการพัฒนาาระบบประชาธิปไตย และบทบาทต่อระบบการเมืองในด้านลบคือก่อให้เกิดความสัมพันธโยงโยงของธุรกิจการเมืองจนรัฐบาลถูกขนานนามว่า “Buffet Cabinet” และนำไปสู่เหตุการณ์ทางการเมืองที่เรียกว่าการทำรัฐประหาร โดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534

ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเคอร์ (2546) ศึกษาเศรษฐกิจการเมืองสมัยกรุงเทพฯ ผลการศึกษาที่มีสาระสำคัญ ดังนี้

ทุนนิยมไทยพัฒนาขึ้นอย่างช้า ๆ จนกระทั่งปลายพุทธศตวรรษที่ 24 เศรษฐกิจการค้ายังอยู่ในความควบคุมของพระมหากษัตริย์และขุนนางชั้นสูง หลังจากนั้นเศรษฐกิจก้าวเป็นฐานรากของทุนนิยมซึ่งพัฒนาโดยชาวจีนอพยพ แต่ขบวนการสะสมทุนมีขีดจำกัดเนื่องจากรัฐบาลไม่เต็มใจที่จะสนับสนุน

ทุนนิยมไทยมีการเปลี่ยนแปลงจริงจังเมื่อทศวรรษ 2480 และ 2490 ความอุปถัมภ์ค้ำจุนจากสหรัฐอเมริกาช่วงสงครามเย็นทำให้เศรษฐกิจไทยมีการสะสมทุนอย่างรวดเร็ว และการที่รัฐบาล

มีนโยบายส่งเสริมชาวจีนปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทยทำให้วิสาหกิจที่สำคัญของไทยล้วนแต่พัฒนา
มาจากธุรกิจขนาดเล็กของชาวจีนที่ก่อตั้งเมื่อทศวรรษ 2480 นักธุรกิจชาวจีนสามารถชักจูงชนชั้น
ปกครองให้จัดสรรงบประมาณมาค้ำจุนกิจการให้เติบโตยิ่งขึ้น ในกรณีพันธมิตรระหว่างนักธุรกิจ
ชาวจีนและชนชั้นปกครองเป็นรากฐานของธนาคารเอกชนและเครือข่ายธุรกิจชาวจีนที่โยงกันอยู่
นักธุรกิจชาวจีนจึงมีบทบาทสำคัญต่อความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจไทยในอีกสองชั่วอายุคนต่อมา

เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 มีผลให้กลุ่มนักธุรกิจมีความเข้มแข็งพอที่จะเป็นอิสระ
จากความอุปถัมภ์ของกองทัพ นักธุรกิจ นักวิชาการ นักวิชาชีพ และผู้นิยมเจ้า ต่างร่วมมือกันสร้าง
กรอบกติกาการเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตยขึ้นให้สยบระบอบเผด็จการทหาร ช่วง พ.ศ. 2523-
2531 รัฐสภาไทยจึงมีลักษณะเป็นตัวแทนของสมาคมนักธุรกิจมากกว่าตัวแทนของคนในชาติ
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนมากเป็นเพศชายและเป็นเจ้าของธุรกิจ รัฐสภาไทยกลายเป็นสถาบันที่
สมาคมนักธุรกิจใช้เป็นช่องทางเข้ามาสู่อำนาจรัฐ พรรคการเมืองเป็นการรวมตัวกันหลวม ๆ ระหว่าง
กลุ่มก๊วนนักธุรกิจต่าง ๆ ซึ่งล้วนฝักใฝ่กับอุดมการณ์อนุรักษนิยม และต้องการปกป้องผลประโยชน์
ทางธุรกิจ ผลจากการเข้าสู่อำนาจรัฐคือผลประโยชน์ทางธุรกิจ การเมืองจึงเป็นการทำธุรกิจอย่างหนึ่ง
การออกเสียงเลือกตั้งซื้อได้ พรรคการเมืองและพรรคร่วมรัฐบาลเชื่อมโยงกันด้วยผลประโยชน์ร่วม
ประสานสนิทแนบแน่นด้วยเงิน หัวหน้าพรรคซื้อความจงรักภักดีได้ อำนาจขึ้นอยู่กับความสามารถ
ในการหาเงินมาลงทุนทางการเมือง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 สร้างกฎกติกาทางการเมืองใหม่
และมีส่วนต่อการจัดตั้งพรรคไทยรักไทยของ พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ผลประโยชน์ทางธุรกิจ
ของพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร สอดคล้องอยู่กับการเมืองอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะธุรกิจผูกขาด
โดยได้รับสัมปทานจากรัฐบาล ระยะเริ่มแรกพรรคไทยรักไทยให้ภาพเป็นพรรคใหม่ปฏิรูปทันสมัย
และโลกาภิวัตน์ สมาชิกพรรคสมัยแรก ๆ รวมทั้งนักธุรกิจ นักวิชาการ นักเคลื่อนไหว และเทคโนโลยี
แครด ส่วนมากเป็นคนกรุงเทพฯ ต่อมาแนวทางของพรรคเปลี่ยนแปลงไปตามความรู้สึกของสังคม
ที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ พรรคไทยรักไทยเชื่อมโยงตัวเองกับนักธุรกิจซึ่งได้รับ
ความเสียหายจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ และอีกลักษณะหนึ่งคือการสร้างภาพว่าเป็นพรรคของคน
ชนบท พ.ศ. 2543 พรรคไทยรักไทยจึงสามารถได้รับแรงสนับสนุนจากกลุ่มนักธุรกิจและกลุ่มคน
ชนบท รวมทั้งกลุ่มการเมืองอีกหลายกลุ่ม ในพ.ศ. 2544 พรรคไทยรักไทยจึงได้รับชัยชนะในการ
เลือกตั้ง และสามารถจัดตั้งรัฐบาลผสมได้ รัฐมนตรีจำนวนหนึ่งในคณะรัฐบาลพันตำรวจโท ทักษิณ
ชินวัตร มาจากกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ ซึ่งพยุงบัวมาจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ กลุ่มนี้รวมทั้งนักธุรกิจ
โทรคมนาคมสามกลุ่ม กลุ่มนักธุรกิจสื่อ โทรทัศน์ขนาดใหญ่ และกลุ่มนักธุรกิจชิ้นส่วนยานยนต์

ใหญ่ที่สุดของประเทศ วิชาศึกษขนาดใหญที่สุดคือเจริญ โภคภัณฑ์ และธนาคารกรุงเทพที่สนับสนุน พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร

ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ (2549) ศึกษาจริยธรรมของนักการเมือง ผลการวิจัยมีสาระสำคัญคือ สภาพปัญหาจริยธรรมทางการเมืองและผลประโยชน์ทับซ้อนของนักการเมืองปัจจุบันมีความเลวร้ายมากหรือเลวร้ายกว่าคิดค่อนข้างมาก โดยมีสาเหตุที่สำคัญคือ ประการแรกตำแหน่งหน้าที่ (Authority) เอื้ออำนวย เช่น ตำแหน่งหน้าที่ที่มีอำนาจอนุมัติ ประการที่สองโอกาส (Opportunity) เอื้ออำนวย เช่น กฎหมายมีช่องโหว่ ประการที่สามสิ่งจูงใจ (Incentive) เพียงพอจะกระทำความผิด เช่น ผลประโยชน์ต่าง ๆ ประการที่สี่ชื่อเสียงและเกียรติยศ (Reputation) เพื่อตนเองและวงศ์ตระกูล ประการที่ห้าการขาดอุดมการณ์ (Ideology) ซึ่งนักการเมืองเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวและพวกพ้อง ไม่คำนึงผลประโยชน์ส่วนรวม ประการที่หกวิสัยทัศน์ (Vision) คับแคบ คือการที่นักการเมืองมุ่งกอบโกยผลประโยชน์เพื่อตนเอง ครอบครัว ผู้ใกล้ชิด มากกว่าการอุทิศตนเพื่อประชาชนและสังคมส่วนรวม ประการที่เจ็ดวัฒนธรรมการเมือง (Political Culture) ที่มองว่าการละเมิดจริยธรรมและมีผลประโยชน์ทับซ้อนเป็นเรื่องปกติ ทำให้นักการเมืองไม่หวั่นเกรงการถูกลงโทษ ประการที่แปดระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี (Liberal Capitalism) เปิดโอกาสให้องค์กรธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้องกับนักการเมืองมากขึ้น ประการที่เก้าประชาชน (People) ขาดข้อมูลข่าวสาร ขาดความรู้ ความเข้าใจการเมืองทำให้ตัดสินใจเลือกนักการเมืองที่มีคุณธรรมผิดพลาด ประการสุดท้ายสังคมไทยมีลักษณะระบบอุปถัมภ์ (Patron Client System) เน้นประโยชน์นิยมมากกว่าคุณธรรม

ผลกระทบจากการละเมิดจริยธรรมในทางการเมืองและมีลักษณะผลประโยชน์ทับซ้อนของนักการเมืองคือ ด้านการเมืองการปกครอง ทำให้ระบบการเมืองขาดความชอบธรรมและไม่เป็นที่ยอมรับของประชาชน ขาดเสถียรภาพและประสิทธิภาพ ซึ่งอาจนำไปสู่การปฏิวัติหรือรัฐประหารหรือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล นักการเมืองขาดการยอมรับด้านศรัทธาจากประชาชนทำให้มีความระส่ำระสายในการปกครอง ขาดประสิทธิภาพในการบริหารราชการแผ่นดิน ด้านเศรษฐกิจทำให้การพัฒนาไร้ทิศทาง เนื่องจากเป็นไปตามความพึงพอใจและผลประโยชน์ของผู้มีอำนาจ ทำให้ความเชื่อมั่นของนักลงทุนในประเทศและต่างประเทศน้อยลง การลงทุนอาจชะงัก เศรษฐกิจไม่หมุนเวียน การกระจายรายได้ไม่เป็นธรรม นักการเมืองร่ำรวยขึ้น ประชาชนยังยากจนเหมือนเดิม นักการเมืองนำผลประโยชน์ไปหลบซ่อนต่างประเทศ หรือใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย ทำให้เกิดการสูญเสียทรัพยากรทางเศรษฐกิจ เมื่อมีการเลือกตั้งต้องใช้จ่ายเงินมาก จึงมีการทุจริตคอร์รัปชันสูง

7.2 เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพรรคไทยรักไทย การศึกษาเอกสารพบว่ามิจาน วิชาการที่ข้องกับพรรคไทยรักไทย ดังนี้

สถาบันราชภัฏสวนดุสิต (2543) ดำเนินการศึกษาเรื่อง 2 ปี 4 เดือนกับผลงานรัฐบาล

ชวน หลีกภัย ผลการศึกษาที่สำคัญมีดังนี้

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่พอใจในผลงานของรัฐบาลชุดปัจจุบันทั้งด้านนโยบายการเงิน การคลัง การแก้ปัญหาคอร์ปชัน ความปลอดภัยในชีวิต/ทรัพย์สิน การแก้ปัญหาการว่างงาน การควบคุมราคาสินค้า การป้องกันและปราบปรามยาเสพติด และการแก้ปัญหาค่าครองชีพ โดยกลุ่มตัวอย่างไม่พอใจในการแก้ปัญหาคอร์ปชันมากที่สุด ร้อยละ 70.4 รองลงมาคือ การแก้ปัญหาค่าครองชีพ ร้อยละ 65.1 และการแก้ปัญหาค่าครองชีพ ร้อยละ 63.5

กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 64.6 พอใจผลงานและการปฏิบัติหน้าที่ของนายกรัฐมนตรี

กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 44.4 เห็นว่า ควรยุบสภา

กลุ่มตัวอย่างต้องการให้พรรคไทยรักไทยเป็นแกนนำการจัดตั้งรัฐบาลครั้งต่อไป ร้อยละ 44.2 พรรคประชาธิปัตย์ ร้อยละ 34.6 พรรคชาติพัฒนา ร้อยละ 3.7 พรรคความหวังใหม่ ร้อยละ 3.4 และพรรคชาติไทย ร้อยละ 2.9

กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร เหมาะสมที่จะเป็นนายกรัฐมนตรีคนต่อไป ร้อยละ 48.7 นายชวน หลีกภัย ร้อยละ 32.9

วนาภรณ์ พันธุ์พุกภัย (2545) ศึกษาถึงปัญหาและการพัฒนาการบริหารพรรคการเมือง: กรณีศึกษาเปรียบเทียบระหว่างพรรคไทยรักไทยกับพรรคประชาธิปัตย์ โดยวิธีวิจัยเชิงปริมาณด้วยการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ร่วมกับวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เป็นการวิจัยแบบไม่รู้จักผู้ถูกเก็บข้อมูล และการศึกษาเอกสาร (Documentary) ผลจากการศึกษาพบว่าพรรคไทยรักไทย พรรคประชาธิปัตย์ รวมถึงพรรคการเมืองไทยทุกพรรคก่อตั้งขึ้นด้วยบุคคลกลุ่มเล็ก ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เคยเป็นนักการเมืองหรือเคยมีบทบาทในรัฐสภา มีการตกลงกันให้มีผู้นำคนหนึ่งดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคการเมืองเพื่อดำเนินการจัดหาสมาชิก โดยมีการนำอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นักธุรกิจ และผู้มีอิทธิพลภายในท้องถิ่นต่าง ๆ มาลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ภายหลังจากเลือกตั้งจะประสบปัญหาระบบพรรคหรือความขัดแย้งภายในพรรคการเมือง

สมาคมพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2546) ศึกษาภาพลักษณ์ของรัฐบาลพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร มีผลสรุปสำคัญ ดังนี้

ด้านความโปร่งใส ภาพรวมรัฐบาลมีความโปร่งใสระดับปานกลาง ทั้งด้านการใช้จ่ายงบประมาณแผ่นดิน สื่อมวลชนองค์กรภาคประชาชนสามารถจับตาตรวจสอบการดำเนินงานของรัฐบาลได้ แต่พรรคฝ่ายค้านสามารถใช้อีกไกลและกระบวนการทางรัฐสภาตรวจสอบรัฐบาลได้ระดับค่อนข้างน้อย ซึ่งสื่อแว่วว่าจะกลายเป็นเผด็จการรัฐสภา ซึ่งอาจเป็นผลจากฝ่ายค้านไร้ประสิทธิภาพในการตรวจสอบอย่างจริงจัง หรืออาจเป็นเพราะมีเสียงอยู่ในสภาผู้แทนราษฎรน้อยกว่ามาก

ด้านระบบพวกพ้อง ภาพรวมมีการใช้ระบบพวกพ้องระดับปานกลาง เมื่อพิจารณา รายละเอียดพบว่า รัฐบาลชุดนี้อาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวดั้งเดิมในการบริหารประเทศ ไม่ว่าจะเป็น เรื่องความสนิทสนมคุ้นเคยเป็นการส่วนตัว ผลประโยชน์ร่วมกันในธุรกิจของบุคคลในฝ่ายรัฐบาล ตลอดจนใช้ระบบพวกพ้องในการบรรจุคนของคนที่ดำรงตำแหน่งสำคัญ แต่ผู้ให้ข้อมูลเชื่อถือรัฐบาลว่าไม่ได้ให้ความช่วยเหลือหรือปกป้องพวกพ้องที่มีพฤติกรรมคอร์รัปชัน

ด้านความสามัคคี ภาพรวมมีความสามัคคีระดับปานกลาง จุดเด่นที่สำคัญคือมีการแบ่งงาน แบ่งบทบาทภารกิจค่อนข้างชัดเจน และรัฐมนตรีแต่ละคนมีอิสระพอควรในการผลักดัน โครงการภายใต้กระทรวงที่กำกับ (ระดับค่อนข้างสูง) พรรคร่วมรัฐบาลมีทิศทาง และเป้าหมายการทำงานในทิศทางเดียวกัน การประสานงานกันของรัฐมนตรีที่บริหารงานกระทรวงที่เกี่ยวข้องกัน (ระดับปานกลาง) แสดงว่าการจัดองค์กร โครงสร้างการทำงานมีประสิทธิภาพค่อนข้างมาก โดยดูได้จากประสิทธิภาพของรัฐมนตรีที่ปฏิบัติหน้าที่ได้ดี แม้ว่าทิศทาง เป้าหมายของแต่ละคนอาจจะไม่ตรงกันเท่าที่ควร

ด้านภาพลักษณ์ในการบริหารราชการ ภาพรวมอยู่ระดับปานกลาง จุดเด่นสำคัญคือขีดความสามารถในการบริหารงานราชการและการบริหาร โครงการพัฒนาเพื่อประโยชน์ต่อประชาชน จุดอ่อนสำคัญที่เกือบสอตกคือ ความเหมาะสมในการจัดตำแหน่งรัฐมนตรี และการบริหาร โดยไม่รับฟังเสียงประชาชน

ด้านความพอใจในตัวรัฐมนตรีรายบุคคลพบว่า พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครองใจประชาชนสูงสุด รองลงมาคือร้อยตำรวจเอก ประชัช เปี่ยมสมบูรณ์ และนางสุภารัตน์ เกตุราพันธ์ นอกเหนือจากนี้ไม่มีใคร โดดเด่น

ด้านความพอใจในผลงานและนโยบาย ประชาชนส่วนมากชื่นชมการประกาศสงคราม ยาเสพติดแม้ว่ามีอัตราการฆ่าตัดตอนระดับสูง เพราะเห็นว่า การปราบปรามด้วยความรุนแรงจะช่วยให้บุตรหลานพ้นจากพิษภัยยาเสพติดในอนาคต ส่วนนโยบายอื่น ๆ ไม่โดดเด่นมาก ไม่ว่าจะเป็น เรื่องของการประกาศสงครามกับคอร์รัปชัน และการประกาศสงครามกับความยากจน

โดยภาพรวมรัฐบาลสอบผ่านด้านความไว้วางใจจากประชาชน โดยมีผลงานสำคัญคือนโยบายที่โดดเด่น ความเหมาะสมในการคัดเลือกบุคลากร ความมุ่งมั่น ประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพในการทำงาน แต่มีข้อควรคำนึงสำคัญคือ ประชาชนกำลังเกรงว่ารัฐบาลชุดนี้จะกลายเป็นเผด็จการรัฐสภา และไม่เห็นความสำคัญของเสียงจากประชาชน

มหาวิทยาลัยกรุงเทพ (2547) ศึกษาผลงาน 3 ปี รัฐบาลทักษิณในสายตาประชาชน ผลการศึกษาที่สำคัญมี ดังนี้

ด้านเศรษฐกิจ เรื่องที่กลุ่มตัวอย่างพอใจมากกว่าไม่พอใจคือ โครงการหนึ่งตำบลหนึ่ง

ผลิตภัณฑ์ ร้อยละ 82.4 การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ร้อยละ 74.7 โครงการบ้านเอื้ออาทร ร้อยละ 66.5 โครงการธนาคารคนจน ร้อยละ 63.8 การตั้งกองทุนหมู่บ้านละ 1 ล้านบาท ร้อยละ 61.7 เรื่องที่กลุ่มตัวอย่างไม่พอใจมากกว่าพอใจคือ การแก้ปัญหาสินค้าราคาแพง ร้อยละ 54.5

ด้านสังคม เรื่องที่กลุ่มตัวอย่างพอใจมากกว่าไม่พอใจคือการปราบปรามยาเสพติด ร้อยละ 76.5 การจัดระเบียบสังคม ร้อยละ 73.9 โครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค ร้อยละ 65.6 การปฏิรูปการศึกษา ร้อยละ 49.7 เรื่องที่กลุ่มตัวอย่างไม่พอใจมากกว่าพอใจคือ การแก้ปัญหาจราจร ร้อยละ 62.7 การปราบปรามและป้องกันอาชญากรรม ร้อยละ 44.6 การแก้ปัญหาการว่างงาน ร้อยละ 44.3

ด้านการเมือง เรื่องที่กลุ่มตัวอย่างพอใจมากกว่าไม่พอใจคือ การสร้างความสัมพันธ์กับต่างประเทศ ร้อยละ 70.9 การปฏิรูประบบราชการ ร้อยละ 38.9 เรื่องที่กลุ่มตัวอย่างไม่พอใจมากกว่าพอใจคือปราบปรามคอร์รัปชัน ร้อยละ 42.7

ผลงานของรัฐบาลในภาพรวม พบว่า กลุ่มตัวอย่างพอใจ ร้อยละ 75.5 ไม่พอใจ ร้อยละ 11.8 และ ไม่มีความเห็น ร้อยละ 12.6 คะแนนนิยมรัฐบาลลดลงหากเปรียบเทียบผลงานช่วงเวลา 2 ปี 6 เดือน ที่ประชาชนมีความพอใจร้อยละ 85.5 ไม่พอใจร้อยละ 7.5 และ ไม่มีความเห็นร้อยละ 7.0

วีรวุฒน์ พ่วงพิศ (2547) ศึกษากระบวนการการพัฒนาความเป็นสถาบันทางการเมือง: กรณีศึกษาพรรคไทยรักไทย งานวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาเอกสาร ผลการศึกษาพบว่าพรรคไทยรักไทยจัดตั้งขึ้นมาเมื่อ พ.ศ. 2541 ขณะที่ประเทศกำลังประสบปัญหาวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทางการเมืองในขณะนั้นมีส่วนสนับสนุนพรรคไทยรักไทยจึงเป็นทางเลือกใหม่ของประชาชน ผลจากชัยชนะในการเลือกตั้ง พ.ศ. 2544 ทำให้พรรคไทยรักไทยเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลผสม พรรคไทยรักไทยยังอยู่ในขั้นตอนของการพัฒนาพรรคการเมืองแบบแบ่งเป็นสองขั้วตามแนวคิดของซามูเอล ฮันติงตัน ในการพัฒนาพรรคไทยรักไทยเพื่อให้เป็นสถาบันการเมืองที่มีความเข้มแข็งจึงจำเป็นต้องมีการปฏิรูปพรรคไทยรักไทยให้เป็นพรรคมวลชน โดยจะต้องมีการคัดสรรผู้นำที่มีคุณภาพ

สำนักวิจัยเอแบคโพลล์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ (2548ข) ศึกษาเรื่องปิดฉาก 4 ปีซ่อมมอง 4 ปีสร้างของรัฐบาลทักษิณในทรรศนะของประชาชน กรณีศึกษาตัวอย่างประชาชนทั่วไปจาก 25 จังหวัดทั่วประเทศ เมื่อ พ.ศ. 2548 มีผลสรุปสำคัญ ดังนี้

เหตุการณ์ที่ทำลายความน่าเชื่อถือของรัฐบาลคือ การก่อการร้ายในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ร้อยละ 55.1 การทุจริตคอร์รัปชันร้อยละ 53.9 ปัญหาสินค้าราคาแพงร้อยละ 49.0 การว่างงานร้อยละ 29.2 และปัญหาสินค้าการเกษตรตกต่ำร้อยละ 28.7

ผลงานรัฐบาลที่ประชาชนพึงพอใจมากที่สุด 5 อันดับแรกคือ การแก้ปัญหายาเสพติด

ร้อยละ 87.6 รองลงมาคือโครงการ 1 ผลิตภัณฑ์ ต่อ 1 ตำบล ร้อยละ 85.4 โครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค ร้อยละ 83.8 การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งละ 1 ตำบลบาท 77.9 และการพักชำระหนี้เกษตรกรรายย่อย ร้อยละ 73.4

สิ่งที่ต้องการให้รัฐบาลทำอย่างเร่งด่วนช่วงเวลา 4 ปีข้างหน้า ซึ่งเป็น 4 ปีแห่งการสร้าง คือ ต้องการให้ลูกหลานไทยเรียนหนังสือโดยไม่ต้องจ่ายเงินจนถึงระดับมหาวิทยาลัย ร้อยละ 89.4 ต้องการให้ทำสงครามกับยาเสพติดต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง ร้อยละ 80.2 เกษตรกรกู้สร้างอาชีพ ร้อยละ 79.7 ประชาชนที่มีรายได้น้อยจะต้องมีบ้านเป็นของตนเอง ร้อยละ 78.5 และต้องการให้มีคาราวานแก้จนบุกทุกหลังคาเรือน ร้อยละ 72.4

คุณสมบัติของคณะรัฐมนตรีที่ต้องการต้องมีความซื่อสัตย์/ไม่โกงกิน ร้อยละ 79.1 ต้องทำตามนโยบายที่ได้ประกาศไว้ตอนหาเสียง ร้อยละ 66.4 ต้องมีความรวดเร็วในการแก้ไขปัญหา ร้อยละ 60.7 ต้องไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวและพวกพ้อง ร้อยละ 59.9 และต้องเป็นคนเสมอต้นเสมอปลายและตั้งใจทำงานอย่างต่อเนื่อง ร้อยละ 55.6

ปัญหาสำคัญซึ่งรอรัฐบาลชุดใหม่เข้ามาแก้ไขให้สำเร็จตามความต้องการของประชาชน คือ ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ร้อยละ 81.4 ปัญหาการก่อการร้ายในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ร้อยละ 80.7 ปัญหาสินค้าราคาแพง ร้อยละ 79.2 ปัญหาราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ ร้อยละ 76.6 และปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด ร้อยละ 74.3

ประธาน สุวรรณมงคล (2549) ศึกษาเกี่ยวกับรัฐบาลไทย ผลการศึกษาสำคัญมี ดังนี้

ประการแรก รัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้งมีความชอบธรรมทางการเมืองมากกว่ารัฐบาลที่มาจากการรัฐประหาร อย่างไรก็ตามรัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้งก็จะสามารถประสบปัญหาความชอบธรรมทางการเมืองได้ หากการบริหารงานของผู้นำรัฐบาลหรือรัฐมนตรีร่วมรัฐบาลไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และมุ่งหาประโยชน์ส่วนตัว หรือประพฤติกฎปฏิบัติจนขาดจริยธรรมอันเป็นที่ยอมรับของสังคมนั้น

ประการที่สอง รัฐบาลพลเรือนก่อน พ.ศ. 2540 ส่วนมากขาดเสถียรภาพเนื่องจากเกิดรัฐประหาร การไร้ประสิทธิภาพในการบริหารงานของรัฐบาล ความไม่โปร่งใสในการบริหารประเทศ การไร้คุณธรรมของผู้นำหรือรัฐมนตรีร่วมรัฐบาล และรัฐบาลผสมหลายพรรคการเมือง

ประการที่สาม การไร้ประสิทธิภาพในการบริหารงานของรัฐบาลเนื่องจากผู้นำรัฐบาลและคณะรัฐมนตรีขาดวิสัยทัศน์และความสามารถในการบริหารประเทศให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก และรัฐบาลส่วนมากเป็นรัฐบาลผสม

ประการที่สี่ กลไกการตรวจสอบอำนาจรัฐบาลขาดประสิทธิภาพ เนื่องจากก่อน พ.ศ. 2540 กลไกการตรวจสอบอำนาจรัฐนอกเหนือจากรัฐสภาแล้ว ก็มีคณะกรรมการป้องกันและ

ปราบปรามการทุจริตประพฤติมิชอบในวงราชการ (ปปป.) แต่กลไกทั้งสองไม่อาจนับได้ว่ามีประสิทธิภาพเพียงพอในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตประพฤติมิชอบของข้าราชการประจำและข้าราชการการเมือง แม้ว่าภายหลังประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 จะมีกลไกหรือองค์กรอิสระที่มุ่งควบคุม ตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐบาล แต่ก็เกิดวิกฤตศรัทธาต่อกลไกอิสระตามรัฐธรรมนูญ

ลินดา สมประสงค์ (2549) ศึกษาบทบาทผู้นำทางการเมืองของ พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร กับการพัฒนาการทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ผลจากการศึกษาพบว่าบทบาทที่สนับสนุนต่อการพัฒนาการทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของ พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร คือ นโยบายประชานิยม ซึ่งเป็นนโยบายทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา ซึ่งเป็นการเรียนรู้การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน บทบาทที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของ พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร คือ การใช้อำนาจทางการเมืองในลักษณะของอัคราธิปไตยหรือเผด็จการอำนาจนิยมมากกว่าลักษณะประชาธิปไตย ในการบริหารงานของรัฐบาลมีนโยบายหลายนโยบายมีแนวทางตรงข้ามกับคุณธรรมและจริยธรรม เช่น การปราบปรามยาเสพติดและผู้มีอิทธิพลที่มีผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนมากโดยไม่ทราบสาเหตุและไม่เป็นไปตามกระบวนการยุติธรรม มีการดึงตัวสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคการเมืองอื่น ๆ รวมทั้งมีการชุกหุ้นโดยโอนให้แก่บุคคลใกล้ชิด เป็นต้น รัฐบาลได้รวมกลุ่มทุนเข้ามามีอำนาจทางการเมืองโดยตรง และมีอิทธิพลในการกำหนดนโยบายของรัฐบาล ประชาชนจึงมีสิทธิเฉพาะเมื่อไปใช้สิทธิเลือกตั้ง สาเหตุและผลกระทบที่เกิดขึ้นทางการเมืองการปกครองต่อการพัฒนาการทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ภายใต้ผู้นำทางการเมืองของ พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร มีผลออกมาในเชิงลบมากกว่าเชิงบวก โดยเฉพาะช่วง 4 ปีแรกของการเป็นรัฐบาล พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองอยู่ในระดับต่ำปกครองประเทศแบบรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจแต่ผู้เดียว หรืออำนาจนิยม

การตรวจสอบเอกสาร พบว่า กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจกับพรรคการเมืองในระบบการเมืองไทย ศึกษากรณีพรรคไทยรักไทย เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจ ในพรรคไทยรักไทยซึ่งมาจากปัจจัยภายในและภายนอกประเทศทำให้กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยมีพัฒนาการสองช่วงคือก่อนการจัดตั้งรัฐบาล พ.ศ. 2544 และมีพัฒนาการต่อมาช่วง พ.ศ. 2544-2549 บทบาททางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยปรากฏชัดเจนต่อการเมืองไทยทั้งทางตรงและทางอ้อม นอกจากนี้บทบาทของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยยังมีผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบต่อการเมืองไทยอีกด้วย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจกับพรรคการเมืองในระบบการเมืองไทย ศึกษากรณีพรรคไทยรักไทย มีการกำหนดระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร การศึกษาเรื่องกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจกับพรรคการเมืองในระบบการเมืองไทย ศึกษากรณีพรรคไทยรักไทย ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ 2 กลุ่ม ประกอบด้วย

1.1.1 อดีตสมาชิกสภาผู้แทนพรรคไทยรักไทย

1.1.2 อดีตกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย

1.2 กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้มาจากการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง จากบุคคลที่มีคุณสมบัติที่แจ่มไว้ในประชากร โดยแต่ละกลุ่มคำนึงถึงความเหมาะสม ความสมัครใจในการให้สัมภาษณ์ คุณวุฒิ ชื่อเสียง และประสบการณ์ ประกอบด้วย

1.2.1 อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทย

นายประชา ประสพดี อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบเขตเลือกตั้ง จังหวัดสมุทรปราการ

1.2.2 อดีตกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย

นายแพทย์วัลลภ ชังตรง อดีตกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย และอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทย

นายสุธรรม แสงประทุม อดีตกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย และอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทย

นายเสริมศักดิ์ พงษ์พานิช อดีตกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย และอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทย

นายจำลอง กรุทขุนทด อดีตกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย และอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทย

นายวิจิต ปลั่งศรีสกุล อดีตกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย และอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในครั้งนี้ประกอบด้วย แบบบันทึกหัวข้อสัมภาษณ์ แบบบันทึกภาคสนามของผู้วิจัย และอุปกรณ์ภาคสนาม

2.1 แบบบันทึกหัวข้อสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกแบบมีโครงสร้าง (Structured Interviews) โดยการตั้งคำถามไว้ล่วงหน้า ใช้แนวคำถามปลายเปิด เพื่อนำไปสัมภาษณ์ ซักถาม พูดคุยตัวต่อตัว ระหว่างผู้วิจัย หรือผู้ช่วยวิจัยกับผู้ให้สัมภาษณ์ให้ครบตามประเด็นที่กำหนดไว้ ซึ่งเป็นหัวข้อคำถามตรงตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยครั้งนี้ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ 2 ตอน ดังนี้ (ดูรายละเอียดในภาคผนวก ข)

ตอนที่ 1 ข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วยรายละเอียดของผู้ให้สัมภาษณ์ วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์ เวลาที่สัมภาษณ์ สถานที่สัมภาษณ์ และผู้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ซึ่งเกี่ยวข้องกับกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทย รวม 4 ข้อคือ

1. กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทย มีพัฒนาการ และความเป็นมาอย่างไร
2. กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทย มีบทบาททางการเมืองอย่างไร
3. กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทย มีผลกระทบทางการเมืองอย่างไร
4. ท่านมีความคิดเห็น หรือข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจ กับพรรคไทยรักไทยในเรื่องอื่นๆ อย่างไร

2.2 วิธีการศึกษาวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยมาจากการรวบรวมเอกสารเป็นสำคัญ ทั้งเอกสารปฐมภูมิ และเอกสารทุติยภูมิ จำแนกเป็นข้อมูลด้านพัฒนาการทางการเมือง บทบาทที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง และผลกระทบที่เกิดจากกลุ่ม

ผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทย ตั้งแต่การกำเนิดพรรคไทยรักไทย พ.ศ. 2542 จนถึงการยุบพรรคไทยรักไทย พ.ศ. 2549

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยจะเก็บรวบรวมข้อมูลจำแนกตามข้อมูลที่ต้องการศึกษา หลังจากที่ได้จัดทำแบบสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์แล้ว เพื่อใช้ในการวิจัย โดยวิธีการและขั้นตอน ดังต่อไปนี้คือ

3.1 ขอความร่วมมือจากสำนักบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ทำหนังสือถึงกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

3.2 ดำเนินการเก็บข้อมูล นัดหมายวันและเวลาการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง กล่าวคือการใช้แบบสัมภาษณ์ที่กำหนดหัวข้อ หรือคำถามไว้ล่วงหน้า และบันทึกถ้อยคำของผู้ให้สัมภาษณ์ลงในวีดีโอเทป และการใช้การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง คือการตั้งคำถามแต่ไม่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้า ใช้การบันทึกภาพและเสียง ประกอบเพื่อความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูล

3.3 เก็บข้อมูลด้านเอกสาร ผู้วิจัยจะศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจกับพรรคการเมืองในระบบการเมืองไทย ศึกษากรณีพรรคไทยรักไทย โดยค้นคว้าเอกสารจากแหล่งเก็บเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งเอกสารที่เป็นข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) เอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) ข้อมูลจากจากหนังสือ วารสาร บทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และอินเทอร์เน็ต ฯลฯ แหล่งข้อมูลสำคัญได้แก่

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

ห้องสมุดสถาบันพระปกเกล้า

ห้องสมุดพรรคไทยรักไทย กรุงเทพมหานคร

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสมุทรปราการ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การจัดกระทำข้อมูล

4.1.1 การวิเคราะห์ข้อมูลพร้อมกับการเก็บข้อมูล ภายหลังจากเก็บข้อมูลได้แต่ละครั้งจะนำมาถอดเทปบันทึกอย่างละเอียด และเรียบเรียง เชื่อมโยงข้อมูลจากการสังเกตเข้าด้วยกัน

4.1.2 การบันทึกข้อมูล การเก็บข้อมูลแต่ละครั้งจะทำการบันทึกข้อมูล โดยมีการจำแนกข้อมูลเป็นหัวข้อ เพื่อสะดวกในการนำมาใช้ จนกระทั่งเก็บข้อมูลได้ครบถ้วน โดยนำข้อมูลที่เรียบเรียงแล้วมาอ่านทบทวนอย่างละเอียด ทำความเข้าใจข้อมูล แยกประเด็นสาระต่าง ๆ ออกเป็นหมวดหมู่ บันทึกส่วนที่ซ้ำกัน และส่วนที่ไม่ต้องการให้เห็นชัดทุกครั้งที่ได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลเนื้อหา โดยอาศัยแนวคิดและทฤษฎีเป็นกรอบในการวิเคราะห์ เพื่อทำความเข้าใจในสภาพ สาเหตุ และผลกระทบในกรณีที่ต้องการศึกษา หรือตามวัตถุประสงค์การวิจัยในรูปแบบพรรณนาความ (Descriptive Analysis) เพื่ออธิบายสิ่งที่เกิดขึ้น โดยเน้นความคิดเห็น และข้อมูลที่ได้จากผู้ถูกสัมภาษณ์เป็นหลัก

4.3 การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร จะวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิและเอกสารทุติยภูมิ ทั้งแบบพรรณนา (Description) แบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

4.4 การนำเสนอรายงาน การวิจัยครั้งนี้จะวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ เอกสารทุติยภูมิ และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ประกอบกัน โดยนำเสนอรายงานแบบพรรณนา (Description) และแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาเรื่องกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจกับพรรคการเมืองในระบบการเมืองไทย
ศึกษากรณีพรรคไทยรักไทย จะนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

การศึกษาเรื่องกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจกับพรรคการเมืองในระบบการเมืองไทย
ศึกษากรณีพรรคไทยรักไทย ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ 2 กลุ่มประกอบด้วย
กลุ่มอดีตสมาชิกสภาผู้แทนพรรคไทยรักไทย และกลุ่มอดีตกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย
กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้มาจากการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง จากบุคคลที่มีคุณสมบัติที่
แจ้งไว้ในประชากร โดยแต่ละกลุ่มจะคำนึงถึงความเหมาะสม ความสมัครใจในการให้สัมภาษณ์
คุณวุฒิ ชื่อเสียง และประสบการณ์ ประกอบด้วยกลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทย
ได้แก่ นายประชา ประสพดี อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบเขตเลือกตั้ง จังหวัดสมุทรปราการ
ส่วนกลุ่มกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย ได้แก่

นายแพทย์วัลลภ ยังตรง อดีตกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย และอดีตสมาชิก
สภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทย

นายสุธรรม แสงประทุม อดีตกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย และอดีตสมาชิก
สภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทย

นายเสริมศักดิ์ พงษ์พานิช อดีตกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย และอดีตสมาชิก
สภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทย

นายจำลอง ครุฑขุนทด อดีตกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย และอดีตสมาชิก
สภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทย

นายวิจิต ปลั่งศรีสกุล อดีตกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย และอดีตสมาชิก
สภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทย

ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งเป็น 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 พัฒนาการของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทย

พรรคการเมืองเป็นการรวมกลุ่มบุคคลที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง

คล้ายคลึงกัน หรืออาจมีผลประโยชน์ร่วมกัน โดยมีการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศ กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคการเมืองของไทยเริ่มต้นมาจากความต้องการประสานประโยชน์ระหว่างนักการเมืองกับนักธุรกิจ และได้มีบทบาททางการเมืองการปกครองไทยมานาน เช่น การสนับสนุนด้านการเงินแก่พรรคการเมือง การส่งตัวแทนเข้ามาในพรรคการเมือง และการเป็นผู้บริหารในคณะรัฐบาล เป็นต้น ดังที่วิชิต ปลั่งศรีสกุล (2550, 15 กุมภาพันธ์) อดีตกรรมการบริหารของพรรคไทยรักไทย และอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทย ให้สัมภาษณ์ว่า “กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจต่าง ๆ นั้น ได้ส่งเงิน ส่งตัวแทนเข้ามาอยู่ในพรรคการเมือง ส่งคนลงสมัครรับเลือกตั้ง หรือแม้แต่ส่งคนมาร่วมเป็นรัฐบาลมาตั้งนานแล้ว”

การที่นักธุรกิจจากกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ เข้าสู่การเมืองมีเหตุผลสำคัญประการหนึ่งคือผลประโยชน์ทางธุรกิจ ดังที่จำลอง กรุขขุนทด (2550, 3 กันยายน) อดีตกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย และอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทย ให้สัมภาษณ์ถึงกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทย ดังนี้

“ธรรมชาติของนักธุรกิจหรือกลุ่มทุนในประเทศไทยก็คงคิดว่าใครได้เป็นคนกุมอำนาจรัฐแล้วใครจะได้อยู่ยาวมีนโยบาย เขาก็จะเข้ามาเพื่อกำหนดนโยบายและทิศทางเขาได้รู้ว่านโยบายเป็นอย่างไรอันนี้คือสำคัญเพราะว่ากลุ่มทุนเขาต้องการ เขาจะมาคิดว่าพรรคไหนสามารถเข้ามากุมอำนาจรัฐเขาสามารถกำหนดนโยบายได้”

กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยมีบทบาทสำคัญทางการเมืองตั้งแต่ก่อนตั้งพรรคไทยรักไทยเมื่อ พ.ศ. 2541 เนื่องจากก่อนการจัดตั้งพรรคนั้นปรากฏว่ามีนักการเมืองหลายคนมีประสบการณ์ทางการเมือง เช่น พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร เคยดำรงตำแหน่งสำคัญทางการเมืองตั้งแต่ พ.ศ. 2537 ภายหลังจากจัดตั้งพรรคแล้วกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยจึงมีบทบาทที่สำคัญชัดเจนตามลำดับ โดยเฉพาะบทบาทสำคัญในการจัดตั้งรัฐบาลเมื่อ พ.ศ. 2544 และ พ.ศ. 2548 การศึกษาพัฒนาการของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยจะวิเคราะห์ในประเด็นสำคัญคือ ความเป็นมาของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทย และปัจจัยที่ทำให้กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยเข้ามาเกี่ยวข้องกับทางการเมืองตามลำดับ

1.1 ความเป็นมาของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทย บทบาททางการเมืองการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจปรากฏในสังคมไทยชัดเจนมากยิ่งขึ้นภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ซึ่งเป็นช่วงที่ประชาธิปไตยเบ่งบานและมีลักษณะเป็นการเมืองมวลชน (Mass Politics) ทำให้กลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ มีบทบาททางการเมืองสูง ดังกรณีการเรียกร้องของกลุ่ม

เกษตรกรรมเรื่องการค้าประกันราคาข้าว และมีการจัดตั้งสหพันธ์ชาวนาแห่งประเทศไทยขึ้น หรือกรณี การเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มกรรมกร นิสิต นักศึกษา และปัญญาชน กลุ่มผลประโยชน์เชิง ธุรกิจมีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องและมีบทบาททางการเมืองที่ชัดเจนมากขึ้นซึ่งทำให้หลุดพ้นจาก การพึ่งพิงผู้มีอำนาจทางการเมืองที่ประกอบด้วยนายทหารระดับสูง โดยผ่านทางระบบอุปถัมภ์ และมี บทบาททางการเมืองโดยอิสระมากขึ้น นอกจากสภาพแวดล้อมทางการเมืองเป็นประชาธิปไตยแล้ว การเติบโตของนักธุรกิจการเมืองยังเป็นผลจากการเติบโตทางเศรษฐกิจที่มีอย่างต่อเนื่องตั้งแต่สมัย รัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ โดยนักธุรกิจที่เป็นชนชั้นกลางได้มีการรวมกลุ่มอย่างเหนียวแน่น ขณะที่รัฐให้ความสำคัญและเป็นที่มาของการดึงนักธุรกิจให้เข้ามามีส่วนร่วมการสร้างความร่วมมือ ระหว่างกัน รวมถึงมีการตั้งคณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชน (กรอ.) เมื่อ พ.ศ. 2524 องค์การนี้ มีลักษณะเป็นเวทีความร่วมมือในลักษณะสหการ (Corporatist) ระหว่างภาครัฐและนักธุรกิจท้องถิ่น หลายจังหวัด นักธุรกิจหลายคนจากกลุ่มนี้เริ่มลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและ เข้ามามีบทบาททางการเมืองในระดับชาติ (วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวัน และธโรธร คุ้มทองคำ 2548: 72-74)

อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์ และรัตพงษ์ สอนสุภาพ (2549: 31-32) กล่าวว่า ก่อนที่จะมีการ เปลี่ยนแปลงในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 อำนาจนิยมเผด็จการแผ่ขยายครอบคลุมเศรษฐกิจไทยอย่าง ชัดเจน การเติบโตของธนาคารต่าง ๆ เช่น ธนาคารกรุงเทพ ธนาคารศรีนคร ธนาคารกรุงศรีอยุธยา ล้วนเกี่ยวข้องกับผู้นำทางทหารระดับสูงและนักการเมืองสมัยนั้น การเปลี่ยนแปลงในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 ทำให้ระบบอุปถัมภ์คลายความสัมพันธ์ลงมาก กลุ่มธนาคารสามารถจะขยายบทบาททาง เศรษฐกิจด้วยความสามารถของธนาคารเอง ผู้นำทางทหารถูกขีดจำกัดในบทบาทด้านเศรษฐกิจ อย่างไม่เคยมีมาก่อน ระหว่าง พ.ศ. 2516-2517 ผู้นำทหารได้เริ่มทยอยลาออกจากการเป็นกรรมการ ของธนาคารกรุงเทพ ธนาคารศรีอยุธยา ธนาคารเอเชีย ธนาคารมหานคร และสหธนาคาร

การเปลี่ยนแปลงเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 มีผลกระทบต่อสังคมและเศรษฐกิจไทย ในเวลาต่อมา บรรยากาศที่เป็นประชาธิปไตยมากขึ้นก่อให้เกิดเสรีภาพด้านเศรษฐกิจด้วย นักธุรกิจ ใหม่ ๆ เกิดขึ้นมากและมีบทบาททางการเมืองเพิ่มขึ้น ดังที่เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2536: 166-167) สรุปว่า นักธุรกิจเริ่มเข้ามามีบทบาททางการเมืองไทยอย่างชัดเจนเป็นครั้งแรกเมื่อมีการรื้อฟื้นระบบ รัฐสภาขึ้นมาใหม่ภายหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 แม้ว่านักธุรกิจจะไม่ได้เป็นผู้สร้าง เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เช่นเดียวกับที่พ่อค้าในยุคก่อนไม่ได้มีส่วนนำในการเปลี่ยนแปลง การปกครอง พ.ศ. 2475 แต่สภาพภายหลัง พ.ศ. 2516 แตกต่างจากสภาพภายหลังการเปลี่ยนแปลง พ.ศ. 2475 มาก ปรากฏว่ามีนักธุรกิจกระโจนเข้าสู่เวทีการเมืองอย่างมีค่านับวัน ทั้งกลุ่มที่ให้สนใจ การเมืองโดยบริสุทธิ์ใจ และกลุ่มที่มุ่งหมายเอาการเมืองเป็นเกราะพิทักษ์ผลประโยชน์ หรือเพื่อเอา

การเมืองเป็นช่องทางที่จะหาโอกาสใหม่ ๆ ในทางค้าขายทั้งนี้ก็เพราะความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของกลุ่มนักธุรกิจเพิ่มมากขึ้น และนักธุรกิจก็ได้กลายสภาพทางสังคมเป็นคนไทยไปเรียบร้อยแล้ว กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในสังคมไทยจึงเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญในพรรคการเมืองทุกพรรค และมีบทบาทชัดเจนเพิ่มขึ้นตามลำดับ สุธรรม แสงประทุม (2550, 3 กันยายน) อดีตกรรมการบริหารของพรรคไทยรักไทย และอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทย ได้ให้สัมภาษณ์ถึงกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในสังคมไทย ดังนี้

“พรรคประชาธิปัตย์ก็เคยเป็นศูนย์รวมของพวกธุรกิจเดิม ๆ ในอดีตจำนวนมาก เช่น กลุ่ม เตชะไพบูลย์ ธนาการ คำเหล้า สุรา กลุ่มตัดไม้ทำลายป่า คุณนิพนธ์ พร้อมพันธ์ พ่อเขากัด ไม้ภาคอีสาน กลุ่มธนาคารกินคอกเบ็ยอย่างธารินทร์ นิมมานเหมินท์ ก็ใช่ ก็เป็นกลุ่มใหญ่ มากด้วย แล้วแต่ยุคสมัย แต่ตอนหลังธุรกิจมันมีความหลากหลายขึ้น คนมีตั้งครุุ่นใหม่เกิดขึ้น เยอะ ช่องทางธุรกิจเปิด ฉะนั้นไทยรักไทยจึงเป็นที่รวมของบุคคลจากหลายวงการ มีสแดงค์ เยอะก็มี สแดงค์น้อยก็มี จน ๆ อย่างผมก็มี เป็นผู้นำเกษตรกรอย่าง ประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์ ก็มี ก็หลากหลาย”

การเข้ามามีบทบาททางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในการเมืองไทยมี ลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนาดของธุรกิจและขอบเขตอำนาจในการผูกขาดทาง เศรษฐกิจ กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจทางการเมืองไทยตามแนวคิดตระกูล มิชัย (2525: 227-231) มี สามกลุ่มคือ กลุ่มนายทุนผูกขาด กลุ่มนายทุนทั่วไป และกลุ่มนายทุนระดับท้องถิ่น ซึ่งมีบทบาททาง การเมืองต่างกัน ไปตามสถานภาพของกลุ่ม ส่วนอมร จันทรสมบูรณ์ (2550) แบ่งกลุ่มผลประโยชน์ เชิงธุรกิจทางการเมืองไทยเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มนักธุรกิจระดับท้องถิ่น และกลุ่มนักธุรกิจระดับชาติ โดยกลุ่มนักธุรกิจระดับท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการจัดตั้งพรรคการเมืองระหว่าง พ.ศ. 2535 หรือ ภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ จนถึง รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ในขณะที่กลุ่มนักธุรกิจระดับชาติยัง ไม่ได้เข้ามาเล่นการเมืองโดยตรงด้วยการจัดตั้งพรรคการเมืองของตนเอง ดังนั้นจึงอาจจำแนกกลุ่ม ผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยเป็นสองกลุ่มสำคัญคือ กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจขนาดใหญ่ กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1.1 กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจขนาดใหญ่ กลุ่มผลประโยชน์ในการเมือง ไทยประกอบด้วยกลุ่มต่าง ๆ รวมตัวจัดตั้งพรรคการเมือง เช่น กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มเกษตรกร กลุ่ม อดีตข้าราชการ และกลุ่มนักธุรกิจ เป็นต้น กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจขนาดใหญ่เป็นกลุ่มนายทุนที่ เติบโตขึ้นมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจไทยหลัง พ.ศ. 2500 โดยเฉพาะกลุ่มทุนธนาคาร และกลุ่มทุน

อุตสาหกรรม เช่น ธนาคารกรุงเทพเติบโตขึ้นจากการลงทุนของตระกูลโสภณพณิช เนื่องจากมีการเชิญนายทหารระดับสูงเข้ามาเป็นประธาน นโยบายต่าง ๆ จึงเอื้อให้กับกลุ่มทุนเหล่านี้ และมีบทบาททางการเมืองมาก กลุ่มทุนระดับชาตินี้ไม่ได้ค้าขายอย่างเดียวแต่รวมไปถึงกลุ่มทุนทางการเมืองเกษตรด้วย กลุ่มทุนระดับชาตินี้ใกล้ชิดกับกลุ่มอุตสาหกรรม นักการเมือง และมีส่วนในการกำหนดนโยบายของรัฐอย่างต่อเนื่องมา (รายงานเสวนา: “ทำไมต้องปฏิรูปการเมือง? ปฏิรูปอย่างไร? เพื่อใคร?” 2552)

กลุ่มทุนขนาดใหญ่อีกกลุ่มหนึ่งคือนักธุรกิจข้ามชาติหรือกลุ่มทุนโลกาภิวัตน์ที่มีการเติบโตอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะภายหลัง พ.ศ. 2540 กลุ่มทุนธนาคารได้ประสบกับปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจอย่างรุนแรง กลุ่มทุนที่อยู่ได้คือกลุ่มโทรคมนาคม หรือกลุ่มทุนโลกาภิวัตน์ หรือกลุ่มท้าวเทียม และโทรศัพท์มือถือ กลุ่มเหล่านี้รอดพ้นจากวิกฤตเศรษฐกิจได้โดยมีพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร เป็นผู้นำกลุ่ม และเข้ามามีบทบาททางการเมืองเพิ่มมากขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2541 กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มั่งคั่งกว่ากลุ่มอื่น ๆ และใช้อำนาจรัฐในการเลือกตั้ง แ่งหนึ่งสร้างนโยบายประชานิยมและแ่งหนึ่งทำเพื่อตนเองให้มั่งคั่ง เป็นกลุ่มที่ไม่เอื้ออาทรต่อกลุ่มอื่น ๆ หมายความว่าคิดกลุ่มทุนจะบริจาคเงินให้ทุกพรรค แต่กลุ่มทุนโลกาภิวัตน์เป็นกลุ่มที่ให้เลือกข้างว่าจะเลือกอยู่ฝ่ายไหนทำให้กลุ่มทุนอื่นเกลียดชัง ขณะที่สังคมไทยมีกลุ่มทุนอยู่กลุ่มเดียวที่ไม่ยอมจํานนต่อกลุ่มของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร โดยสนับสนุนพรรคประชาธิปัตย์อย่างต่อเนื่องคือกลุ่มทุนกระหิงแดงของเจทีว อยู่วิทยา (รายงานเสวนา: “ทำไมต้องปฏิรูปการเมือง? ปฏิรูปอย่างไร? เพื่อใคร?” 2552) กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ของพรรคไทยรักไทยที่มีบทบาทสำคัญทางการเมืองตั้งแต่เริ่มการก่อตั้งพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 ประกอบด้วยกลุ่มธุรกิจที่สำคัญ คือ กลุ่มชินวัตร กลุ่มเจียรวนนท์ กลุ่มโพธารามิก กลุ่มมาลินนท์ กลุ่มมหากิจศิริ กลุ่มสิริวัฒนภักดี และกลุ่มจิงรุ่งรุ่งเรืองกิจ (ฝ่าอาณาจักรทุน “ไทยรักไทย” ฐานรากค้ำยัน “ระบอบทักษิณ” 2549, 21 กันยายน: 20 และคู่มือที่ 4.1) แต่ละกลุ่มมีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 4.1 กลุ่มทุนพรรคไทยรักไทย พ.ศ. 2544

กลุ่ม	ฐานะ
กลุ่มชินวัตร	ธุรกิจสื่อสาร โทรคมนาคมที่ใหญ่ที่สุดของประเทศไทย และมีบริษัทในเครือ เช่น ชินคอร์ปอเรชั่น เอไอเอส และแอร์เอเชีย
กลุ่มโพธารามิก	เป็นกลุ่มทุนเกี่ยวกับธุรกิจต่าง ๆ เช่น บริษัทไทยเทเลโฟน แอนด์เทเลคอมมิวนิเคชั่นจำกัด (TT&T) บริษัทจัสมิน อินเตอร์เนชั่นแนลจำกัด (มหาชน)

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

กลุ่ม	ฐานะ
กลุ่มมาลีนนท์	เจ้าของธุรกิจสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 อ.ส.ม.ท. และบริษัทบีอีซี เวิลด์จำกัด (มหาชน)
กลุ่มเจียรนวนนท์	เจ้าของธุรกิจอาหารและอาหารสัตว์เครือเจริญโภคภัณฑ์ และบริษัท ซี.พี. เซเว่นอีเลฟเว่นจำกัด (มหาชน)
กลุ่มสิริวัฒนภักดี	เจ้าของธุรกิจกลุ่มธุรกิจสุรา เช่น บริษัทเบียร์ไทย (1991) จำกัด บริษัทแสงโสม โรงแรมในเครืออิมพีเรียล
กลุ่มจิ้งรุ่งเรืองกิจ	เจ้าของธุรกิจผลิตชิ้นส่วนรถยนต์รายใหญ่ที่สุดในประเทศไทย เช่น บริษัทซัมมิต โอโตพาร์ท บริษัทไทยซัมมิตแหลมฉบัง โอโตพาร์ทจำกัด
กลุ่มวงศ์สวัสดิ์	เจ้าของบริษัทเอ็มลิงค์คอร์ปอเรชั่นจำกัด (มหาชน)
กลุ่มมหากิจสิริ	เจ้าของบริษัทเนสกาแฟ

ที่มา: ประชาชาติธุรกิจ 2547: 14

กลุ่มชินวัตร กลุ่มนี้เป็นกลุ่มธุรกิจโทรคมนาคมของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร และเครือญาติ พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตรและคุณหญิงพจมาน ชินวัตร เริ่มต้นธุรกิจขายผ้าไหม พ. ชินวัตร ที่โรงแรมทรอคคาเดโร ถนนสุรวงศ์ พ.ศ. 2522 แต่ไม่ประสบความสำเร็จและจำเป็นต้องขายกิจการ จากนั้นจึงเปลี่ยนไปทำธุรกิจฉายภาพยนตร์ ธุรกิจอาคารชุด ธุรกิจอาคารเช่า ซึ่งประสบความสำเร็จและล้มเหลว กล่าวคือ ธุรกิจฉายภาพยนตร์ประสบความสำเร็จระยะแรก พ.ศ. 2523 ตลาดภาพยนตร์เปลี่ยนแปลงทำให้มีหนี้สินถึง 30 ล้านบาท ส่วนธุรกิจอาคารชุดหรือคอนโดมิเนียม สร้างขึ้นบริเวณ โรงหนังราชวัตร เขตคูสิต เมื่อ พ.ศ. 2523 ประสบกับปัญหาทางกฎหมายห้ามสร้างอาคารสูงเกิน 7 ชั้นในเขตพระราชฐานมีผลทำให้หนี้สินเพิ่มขึ้นถึง 50 ล้านบาท จึงต้องเปลี่ยนธุรกิจอาคารชุดมาเป็นธุรกิจอาคารเช่า (วัลยา 2542: 97-108)

ช่วงประสบปัญหาธุรกิจอาคารชุด พ.ศ. 2524 พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร เริ่มธุรกิจบริการเช่าคอมพิวเตอร์แก่หน่วยงานต่าง ๆ และจัดตั้งห้างหุ้นส่วนจำกัด ไอ ซี เอส ไอ เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2525 ด้วยทุนจดทะเบียน 2 ล้านบาท ธุรกิจบริการเช่าคอมพิวเตอร์ถือว่าเป็น

พื้นฐานของชินวัตรคอมพิวเตอร์เวลาต่อมา พ.ศ. 2525-2530 ธุรกิจของพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร มีความชัดเจนยิ่งขึ้น มีการจัดตั้งบริษัทต่าง ๆ รวม 6 บริษัทดังนี้ (รุจน์ มัชฌิรา 2544: 32-36)

ไอซีเอสซี ทำธุรกิจให้เช่าเครื่องและโปรแกรมคอมพิวเตอร์

อินเตอร์เนชั่นแนลบรอดคาสติง ทำธุรกิจโทรทัศน์บอกรับสมาชิก

ชินวัตร เทเลคอมมิวนิเคชั่น ทำธุรกิจโทรคมนาคม

ชินวัตรคอมพิวเตอร์เซอร์วิสแอนด์อินเวสต์मेंท์ ทำธุรกิจวิทยุติดตามตัว

คิจิตอล เพจจิง ทำธุรกิจวิทยุติดตามตัว (เพจเจอร์)

แอดวานซ์ อินโฟร์เซอร์วิส ทำธุรกิจให้เช่าเครื่องคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์

ประมวลผลกับกรมตำรวจระยะ 5 ปี

ช่วงเวลาเพียงไม่ถึง 10 ปีภายหลังจากการลาออกจากราชการ พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ประสบความสำเร็จโดยได้รับการยอมรับในวงการธุรกิจทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ เช่น ใน พ.ศ. 2535 ได้รางวัล “1992 Asean Business Man of the Year” จาก Asean Institute ของ อินโดนีเซีย พ.ศ. 2536 ได้รับรางวัล “บุคคลดีเด่นผู้พัฒนาโทรคมนาคมเพื่อสังคมของประเทศไทย” พ.ศ. 2537 ได้รับการยกย่องจากหนังสือพิมพ์ Singapore Business Times ให้เป็น 1 ใน 12 นักธุรกิจ ผู้นำในเอเชีย (วัลยา 2542: 97-136; รุจน์ มัชฌิรา 2544: 31-43 และคูตารางที่ 4.2)

ช่วงก่อนการขายหุ้นให้บริษัทเทมาเส็ก โฮลดิ้งส์ของสิงคโปร์วันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2549 ธุรกิจของครอบครัวชินวัตรมีดังนี้ [บริษัท ชิน คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) 2549]

บริษัทชินคอร์ปอเรชั่นจำกัด (มหาชน) เป็นบริษัทที่มีการลงทุนในกิจการหรือมีบริษัทลูกไม่เกี่ยวข้องกัน (Conglomerate Holding Company) ชื่อเดิมคือบริษัทชินวัตรคอมพิวเตอร์ แอนด์คอมมิวนิเคชั่นส์จำกัด พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ก่อตั้งและนำเข้าตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2533 ปัจจุบันบริษัทซีคาร์โฮลดิ้งส์จำกัดถือหุ้นใหญ่ มีเทมาเส็กโฮลดิ้งส์จากสิงคโปร์ถือหุ้นอยู่อีกที่หนึ่ง บริษัทชินคอร์ปอเรชั่นจำกัด (มหาชน) ลงทุนกิจการต่าง ๆ ดังนี้

ธุรกิจด้านสื่อสารโทรคมนาคม ธุรกิจกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่สร้างรายได้หลักให้แก่กลุ่มชินคอร์ป ประกอบด้วย โทรศัพท์เคลื่อนที่ มีบริษัทแอดวานซ์อินโฟร์เซอร์วิสจำกัด (AIS) เป็นหัวเรือใหญ่ให้บริการโทรศัพท์มือถือ GSM Advanced และ GSM 1800 บริษัทนี้ได้รับสัมปทานจากองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทยในขณะนั้น

อินเทอร์เน็ต มีบริษัทซีเอสทีเอกซ์อินโฟจำกัด (มหาชน) เป็นหัวเรือใหญ่ โดยได้รับการสนับสนุนจากบริษัทแอดวานซ์คานาดาเนตเวิร์คคอมมิวนิเคชั่นส์จำกัด ซึ่งสังกัด AIS โดยมีผลิตภัณฑ์ทั้งอินเทอร์เน็ตแบบรายเดือนและเติมเงิน รวมทั้งบริการ Buddy Broadband ที่ให้บริการจาก ADC นอกจากนี้มีบริษัทชินบรอดแบนด์จำกัดเพื่อผลิตเนื้อหาให้กับผู้ใช้บรอดแบนด์ด้วย

และยังมีเว็บไซต์ในเครือ เช่น Shinee.com, hunsa.com, sodamag.com, i-tas และ songjai.com

สมุดหน้าเหลืองมีบริษัทเทเลอินโฟมีเดียจำกัด(มหาชน) เป็นผู้ดำเนินการ โดยบริษัทซีเอสสื่อออกซอินโฟจำกัด (มหาชน) เป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่ คำเนินการพิมพ์สมุดหน้าเหลือง คาวเทียมและธุรกิจต่างประเทศ มีบริษัทชินแซทเทลไลท์จำกัด (มหาชน) เป็นหัวเรือใหญ่ มีธุรกิจในต่างประเทศด้วย ธุรกิจอินเทอร์เน็ตข้างต้นและธุรกิจต่างประเทศ ซินคอร์ปถือหุ้นโดยอ้อม โดยให้ชินแซทเทลไลท์ถือหุ้นแทนบริษัทแม่ และให้ดำเนินการทั้งหมด

สื่อและทีวีโฆษณา มีบริษัทไอทีวีจำกัด (มหาชน) เป็นหัวเรือใหญ่ และบริษัทเอสซี แมตช์บ็อกซ์ (SC Match Box) ซึ่งเป็นบริษัทผลิตสื่อและเอเจนซี่โฆษณา

ครอบครัวชินวัตรยังได้ทำธุรกิจใหม่ซึ่งเป็นธุรกิจที่ไม่เกี่ยวข้องกับธุรกิจสื่อสาร ประกอบด้วย

ธุรกิจการบิน มีบริษัทไทยแอร์เอเชียจำกัดเป็นหัวเรือใหญ่ โดยเป็นการลงทุนระหว่างซินคอร์ปร้อยละ 50 และแอร์เอเชีย (Air Asia) ของมาเลเซียอีกร้อยละ 50 เป็นการให้บริการการบินราคาประหยัดในชื่อไทยแอร์เอเชีย (Thai Air Asia)

ธุรกิจการเงิน มีบริษัทแคปปิตอลโอเคจำกัด ให้บริการสินเชื่อส่วนบุคคลและบัตรเครดิต มีบริษัทลูกคือบริษัทเพย์แมนท์โซลูชั่นจำกัด ให้บริการบัตรเงินสด โอเคแคชการ์ด โดยเป็นการร่วมลงทุนระหว่างซินคอร์ป ธนาคารทหารไทย และกลุ่มดีบีเอส (DBS) จากสิงคโปร์

กลุ่มผู้ถือหุ้นใหญ่กลุ่มชินวัตรตกลงขายหุ้นให้แก่บริษัทเทมาเส็ก โฮลดิ้งส์ของรัฐบาลสิงคโปร์ในวันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2549 โดยผ่านบริษัทในไทยคือบริษัทซีคาร์ โฮลดิ้งส์ลิมิเต็ด (ซีคาร์) และบริษัทแอสเพน โฮลดิ้งส์ ลิมิเต็ด (แอส เพน) โดยซีคาร์เป็นบริษัทที่เทมาเส็กถือหุ้นอยู่ร้อยละ 49 ธนาคารไทยพาณิชย์และบริษัทกุหลาบแก้วถือหุ้นร้อยละ 51 ส่วนแอสเพนเป็นบริษัทที่เทมาเส็กถือหุ้นแต่เพียงผู้เดียวทางอ้อม กลุ่มผู้ถือหุ้นใหญ่ประกอบด้วยนางสาวพิณทองทา ชินวัตรถือหุ้นร้อยละ 20.15 นายบรรพจน์ คามาพงศ์ ร้อยละ 13.48 และนายพานทองแท้ ชินวัตร ร้อยละ 15.29 นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ร้อยละ 0.67 และนางบุษบา คามาพงศ์ ร้อยละ 0.005 รวมทั้งสิ้น ร้อยละ 49.595 [บริษัท ชิน คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) 2549]

กลุ่มชินวัตรยังมีธุรกิจสำคัญของกลุ่มเครือญาติพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร อีกด้วยโดยเฉพาะนางเยาวภา วงศ์สวัสดิ์ น้องสาวพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ที่มีธุรกิจโทรคมนาคม เช่น บริษัทวาย ชินวัตร เทเลเทคจำกัด ซึ่งทำธุรกิจนายหน้าตัวแทนจำหน่ายวิทยุและโทรศัพท์มือถือ บริษัทเอสดีบลิทเทเลคอมจำกัด และบริษัทเทคนิคเทเลคอมจำกัด นำเข้าโทรศัพท์เคลื่อนที่ ขณะที่นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ สามีนางเยาวภา วงศ์สวัสดิ์ เป็นกรรมการบริษัทเอ็มลิงก์เอเชีย คอร์ปอเรชั่น จำกัด ที่เกิดจากการรวมตัวของบริษัทวาย ชินวัตร เทเลเทคจำกัด และบริษัทเทคนิคเทเลคอมจำกัด

ต่อมาบริษัทเอ็มลิงค์เอเชีย คอร์ปอเรชั่นจำกัด ได้มีการเพิ่มทุนเพื่อเข้าตลาดหลักทรัพย์ และวันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2545 ก็แปรสภาพเป็นบริษัทมหาชน โดยมีนายสรรเสริญ จูพางกูร พี่ชายนายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ เป็นประธานกรรมการบริษัท (กองบรรณาธิการมติชน 2549: 69-70)

กลุ่มชินวัตรเข้ามามีบทบาททางการเมืองไทยโดยตรง พ.ศ. 2537 ในสมัยรัฐบาล นายชวน หลีกภัย เมื่อพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ตัดสินใจรับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวง การต่างประเทศเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2537 ตามคำเชิญของพลตรีจำลอง ศรีเมือง หัวหน้าพรรค พลังธรรม [“ประกาศให้รัฐมนตรีพ้นจากความเป็นรัฐมนตรีและแต่งตั้งรัฐมนตรี” 2537 (26 ตุลาคม): 1-3] เหตุผลสำคัญประการหนึ่งคือต้องการใช้ประสบการณ์ทำประโยชน์ให้บ้านเมือง พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร กล่าวถึงเหตุผลในการเข้าสู่การเมืองว่า (วัลยา 2542: 165-166)

ผมถือว่าตัวเองเป็นมืออาชีพที่เขาขอให้มาช่วยทำงานให้บ้านเมืองเท่านั้นซึ่งผมมั่นใจว่าทำได้ เพราะ หนึ่งผมมีประสบการณ์การทำงานการบริหารมานาน แม้ว่าผมจะไม่ได้เติบโตโตโตโตโต มาตามสายการเมืองโดยตรง แต่ผมถือว่าตัวเองสะสมบ่มเพาะประสบการณ์จากการสร้าง ธุรกิจของตนเอง มีประสบการณ์ทางราชการมารองรับเป็นพื้นฐานชั้นหนึ่ง (โดยเฉพาะสาย ทหารและตำรวจ) ถ้ามาเทียบยศทางการเมืองก็คงไม่น้อยหน้ากว่าใคร และเมื่อเข้าวงการเมือง ก็น่าจะปรับตัวได้ทันที สองผมผ่านการเรียนหนังสือมาเยอะ มีสายสัมพันธ์กับต่างประเทศ มากพอสมควร สามผมมีฐานะทางสังคม มีเครดิตอยู่บ้างแล้ว

กลุ่มชินวัตรมีบทบาททางการเมืองไทยอย่างชัดเจนยิ่งขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2541 เมื่อ พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร จัดตั้งพรรคไทยรักไทย โดยพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร กล่าวอ้างถึง เรื่องการรับใช้ประเทศ และไม่ต้องการผลประโยชน์ตอบแทนจากการเข้าสู่การเมืองไทย (วิพนชัย วินิจจะกุล และภิญโญ ไตรสุริยธรรมา 2543) ดังนี้

ผมคิดว่าศักยภาพของผมและหน้าที่ของผมมันทำได้สองอย่าง คือ ทำงานการกุศลและสอน หนังสือ กับทำงานการเมือง ทีนี้ถ้าจะหาความสุขให้ชีวิตผมก็แค่สอนหนังสือหรือทำงานการ กุศล ผมก็สบาย อยากไปตีกอล์ฟ อยากไปเที่ยวเมืองนอก อะไรสบาย ๆ ก็ได้ เพราะไม่ต้อง รับผิดชอบอะไร อยากทำเมื่อไหร่ก็ทำ แต่ผมมานั่งคิดว่าผมเองตัดสินใจรับใช้ชาติตั้งแต่อายุ 17 ปี เป็นนักเรียนเตรียมทหาร เป็นนักเรียนนายร้อยตำรวจ และเป็นนักเรียนทุนรัฐบาล พอมา ถึงวันนี้ผมต้องกลับมาคิดว่าผมจะตอบแทนบุญคุณประเทศอย่างไร ในเมื่อเป็นผู้ให้สตาจ์ผม เรียนหนังสือ ตั้งแต่เป็นนักเรียนเตรียมทหารก็เงินหลวง เป็นนายร้อยตำรวจก็เงินหลวง เป็น

นักเรียนทุนต่างประเทศก็เงินหลวง ผมจึงคิดว่าการทำงานการเมืองน่าจะรับใช้บ้านเมืองได้ดีกว่า เพราะเราไม่ได้คิดต้องการอะไรจากบ้านเมือง คิดแต่จะทำอย่างไรถึงจะให้บ้านเมืองดีที่สุด

ตารางที่ 4.2 เส้นทางธุรกิจของพันตำรวจโท ทักษิณ และคุณหญิงพจมาน ชินวัตร

พ.ศ.	ธุรกิจ
2523	ธุรกิจผ้าไหม พ. ชินวัตร
2523	ธุรกิจเดินสายฉายภาพยนตร์
2524	ธุรกิจพัฒนาอสังหาริมทรัพย์
2524	ธุรกิจบริการให้เช่าคอมพิวเตอร์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไอ ซี เอส โอ ต่อมาตั้งบริษัทชินวัตรคอมพิวเตอร์เซอร์วิส แอนด์อินเวสเมนต์จำกัด
2527	เปลี่ยนชื่อบริษัทเป็นบริษัทชินวัตรคอมพิวเตอร์
2528	จัดตั้งบริษัทอินเตอร์เนชั่นแนล บรอดคาสติง คอร์ปอเรชั่น (ไอบีซี เทเลวิทัศน์)
2529	จัดตั้งบริษัทแอดวานซ์ อินโฟร์ เซอร์วิส จำกัด ทุนจดทะเบียน 5 ล้านบาท ดำเนินธุรกิจบริการให้เช่าและให้บริการคอมพิวเตอร์ เช่นเดียวกับบริษัทชินวัตรคอมพิวเตอร์
2530	จัดตั้งบริษัทแปซิฟิก เทเลซิส เอ็นจิเนียริง จำกัด ร่วมกับบริษัทเทเลซิสอินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด แห่งสหรัฐอเมริกา
2530	จัดตั้งบริษัทชินวัตร เพจจิง จำกัด หรือต่อมาเป็นบริษัทแอดวานซ์เพจจิง จำกัด โดยมีกลุ่มสิงคโปร์แห่งสิงคโปร์เป็นพันธมิตรร่วมทุน เพื่อดำเนินธุรกิจบริการวิทยุติดคามตัวภายใต้ชื่อ โฟนลิงค์
2531	ธุรกิจบัสชาวด์ และเอส โอเอส ซึ่งเป็นเครื่องส่งสัญญาณไร้สาย
2548	บริษัทชินคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ซึ่งเข้าสู่ตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2533

ที่มา: วัลยา (นามแฝง) (2542) *ทักษิณ ชินวัตร ตาตุ๊กตา* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน หน้า 97-136

รุจน์ มัชฌิรา (2544) *ทักษิณ ชินวัตร พิมพ์ครั้งที่ 6* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์น้ำฝน หน้า 31-43

บริษัท ชิน คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) (2549) ค้นคืนวันที่ 27 มีนาคม 2550 จาก <http://th.wikipedia.org/wiki>

ภายหลังที่กลุ่มชินวัตรจัดตั้งพรรคไทยรักไทยใน พ.ศ. 2541 พรรคไทยรักไทยเติบโตอย่างรวดเร็ว และสามารถเป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาลถึง 2 ครั้งใน พ.ศ. 2544 และ พ.ศ. 2548 ปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งก็คือได้รับการสนับสนุนทุนจากกลุ่มชินวัตร ซึ่งเป็นกลุ่มทุนที่ใหญ่ที่สุดกลุ่มหนึ่งในประเทศไทย และยังได้รับความร่วมมือจากกลุ่มทุนขนาดใหญ่อื่น ๆ อีกหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มเจียรนวนท์ กลุ่มสิริวัฒนภักดี กลุ่มโพธารามิก กลุ่มจิ้งจูงเรื่องกิจ กลุ่มมหากิจศิริ กลุ่มมาลินนท์ กลุ่มลาภวิสุทธิสิน รวมทั้งกลุ่มทุนขนาดกลางและกลุ่มทุนขนาดเล็กอีกหลายกลุ่ม

กลุ่มเจียรนวนท์ กลุ่มนี้เป็นกลุ่มธุรกิจของนายธนินท์ เจียรนวนท์ ที่มีกิจการสำคัญในเครือเจริญโภคภัณฑ์ (Charoen Pokphand Group) หรือซีพี ซึ่งเป็นกลุ่มธุรกิจใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ธุรกิจหลักของซีพีคืออาหารและการเกษตรผ่านบริษัทลูกเจริญโภคภัณฑ์อาหารหรือ CPF นอกจากนี้ธุรกิจการเกษตรแล้วเครือเจริญโภคภัณฑ์ยังทำธุรกิจอื่น ๆ อีกหลายชนิด เช่น ธุรกิจค้าปลีกเซเว่นอีเลฟเว่น ธุรกิจโทรคมนาคมคือบริษัททรูคอร์ปอเรชัน เป็นต้น กลุ่มเกษตรและอาหารเครือเจริญโภคภัณฑ์ประกอบธุรกิจด้านเกษตรและอาหารหลายชนิด โรงงานแปรรูปอาหาร โรงงานอาหารสัตว์ ผ่านบริษัทลูกที่มีอยู่กระจายทั่วประเทศไทยและต่างประเทศ โดยเฉพาะในประเทศจีน บริษัทสำคัญคือเจริญโภคภัณฑ์อาหาร เช่น อาหารแช่แข็ง อาหารสัตว์ รัญพืช เป็นต้น บริษัทธุรกิจพืชครบวงจร (Crop Integration Business) เช่น บริษัทเจริญโภคภัณฑ์เมล็ดพันธุ์จำกัด (CPS) ซึ่งจัดจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวโพด อาหารสัตว์ มีการศึกษาและวิจัยกล้าพันธุ์ยางพารา กลุ่มโทรคมนาคมและมัลติมีเดีย รวมทั้งกลุ่มธุรกิจพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ ในเครือเจริญโภคภัณฑ์ (ประชาชาติธุรกิจ 2547: 14 และพัคตร์ ไทลักษ์ณ์ไท 2547: 184-185)

กลุ่มสิริวัฒนภักดี กลุ่มนี้เป็นกลุ่มธุรกิจของนายเจริญ สิริวัฒนภักดี ซึ่งได้รับการจัดอันดับจากนิตยสารฟอร์บเมื่อ พ.ศ. 2551 ว่าเป็นบุคคลที่รวยเป็นอันดับที่ 194 ของโลก และเป็นอันดับ 1 ของไทย ธุรกิจในเครือคือธุรกิจสุราเช่น เหล้าแม่โจ้ เชียงขุน เหล้าขาว เหล้านอกเบียร์ช้าง ธุรกิจการค้าหุ้น ธุรกิจการเงิน ธุรกิจค้าที่ดิน ธุรกิจโรงแรม ธุรกิจประกันภัย ด้านธุรกิจอุตสาหกรรม เช่น โรงงานกระดาษที่บางปะอิน โรงงานน้ำตาลที่อุตรดิตถ์ สุพรรณบุรี และชลบุรี โรงงานแอลกอฮอล์ โรงงานน้ำมันเอทานอล โรงงานทำขวด ธุรกิจเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม การเกษตร ธุรกิจโฮลดิ้ง ธุรกิจบริการ เช่น การโฆษณา การแสดงสินค้า ประชุม ประชาสัมพันธ์ การกีฬา และร้านค้าสะดวกซื้อ รวมทั้งมีการซื้อกิจการโรงแรมในต่างประเทศด้วย (ประชาชาติธุรกิจ 2547: 14)

กลุ่มโพธารามิก กลุ่มนี้เป็นกลุ่มธุรกิจของนายอดิศักดิ์ โพธารามิก เจ้าของบริษัท จัสมินอินเตอร์เนชันแนล บริษัทจัสมิน อินเตอร์เนชันแนล ซึ่งได้งานโครงการโทรศัพท์ต่างจังหวัด 1.5 ล้านเลขหมาย โครงการสื่อสารภายในประเทศด้วยดาวเทียม (TDMA) ระบบสื่อสารเพื่อบริการ

ธุรกิจผ่านดาวเทียม (ISBN) และเคเบิลใยแก้วใต้น้ำ นายอดิศักดิ์ มีตำแหน่งเป็นซีอีโอของทีทีแอนด์ที และจัสมิน (ประชาชาติธุรกิจ 2547: 14 และพัคตร์ ไทลักษณ์ไท 2547: 103-104)

กลุ่มจิ้งรุ่งเรื่องกิจ กลุ่มนี้เป็นกลุ่มธุรกิจของนายสุริยะ จิ้งรุ่งเรื่องกิจ ธุรกิจของตระกูลจิ้งรุ่งเรื่องกิจมีหุ้นในหลายบริษัทประกอบด้วย บริษัทซัมมิทโอโตพาร์ท บริษัทซัมมิทกรุ๊ปที่มีบริษัทลูกคือบริษัทซัมมิทโอโตบอดีอินคัสตรีจำกัด บริษัทแหลมฉบัง โอโตบอดีเวิร์คจำกัด ซึ่งผลิตชิ้นส่วนรถยนต์ ตัวถังรถ ท่อไอเสีย ชุดเลื่อนกระบอก รับทำแม่พิมพ์ บริษัทซัมมิทแหลมฉบัง โอโตซีทแมนูแฟกเจอร์ บริษัท โอโตแอดวานซ์เมททีเรียล แมนูแฟกเจอร์ผลิตเยื่อไม้อัดขึ้นรูป บริษัท บางกอกอีเกิลวิงจำกัด ที่ผลิตชิ้นส่วนรถยนต์ บริษัทซัมมิทสเคียริงวิลซึ่งผลิตชิ้นส่วนรถยนต์ ซัมมิทกรุ๊ปและไทยซัมมิทมีบริษัทในเครือกว่า 200 แห่ง และขยายการลงทุนกับบริษัทต่างชาติที่มาถือหุ้นการบริหารเพื่อผลิตชิ้นส่วนอะไหล่รถยนต์ จักรยานยนต์ของญี่ปุ่นหลายยี่ห้อ เช่น บริษัท โคโยต้า โบโซจำกัด บริษัทคาวาซากิ-โควาเอเฮนซี่จำกัด บริษัทเอ็มเอ็มซีสิทธิผลจำกัด บางบริษัทมีบุคคลที่มีชื่อเสียงร่วมทุน เช่น ตระกูลเซาว์วศิษฏ์ถือหุ้นในบริษัท โคโยต้า ทูโซ (ไทยแลนด์) จำกัด มากกว่าร้อยละ 30 บริษัทเหล่านี้มีโรงงานในเครือประมาณ 27 แห่ง โดยผลิตชิ้นส่วนกลุ่มมอเตอร์ไซค์ ทำเยาะนั่ง กลุ่มพลาสติก กลุ่มทำสายไฟรถยนต์และมอเตอร์ไซค์ กลุ่มค้ายและโมเดล ซึ่งผลิตแม่พิมพ์ (ประชาชาติธุรกิจ 2547: 14, เปิดรายชื่อ “ธุรกิจทุนการเมือง” ภายใต้รัฐนาวา “ทักษิณ ชินวัตร” 2548 และพัคตร์ ไทลักษณ์ไท 2547: 180-183)

กลุ่มมหากิจศิริ กลุ่มนี้เป็นกลุ่มธุรกิจของนายประยุทธ์ มหากิจศิริ นักธุรกิจระดับชาติที่มีธุรกิจสำคัญ เช่น บริษัทควอลิตี้คอปฟีโปรดักส์จำกัด บริษัทผลิตเนสกาแฟและผลิตภัณฑ์นม บริษัทไทยฟิล์มอินคัสตรีจำกัด (มหาชน) ซึ่งผลิตแผ่นฟิล์มอุตสาหกรรมสำหรับห่ออาหาร บริษัทไทยน็อคส์สตีลจำกัด (มหาชน) ผลิตเหล็กแผ่นไร้สนิมรีดเย็น บริษัทไทยคอปเปอร์ อินคัสตรีจำกัด ซึ่งผลิตทองแดงบริสุทธิ์ สนามกอล์ฟเลกวด บนถนนบางนา-ตราด โครงการริเวอร์ไซด์ไพรเวซี่ ย่านพระราม 3 เป็นต้น ข้อมูล พ.ศ. 2543 ปรากฏว่า ตระกูลมหากิจศิริมีทรัพย์สิน 135,720,202 บาท อยู่อันดับที่ 93 แต่ใน พ.ศ. 2547 ขยับขึ้นมาเป็นอันดับ 11 มูลค่าทรัพย์สิน 4,527,557,021 บาท เส้นทางการเมืองของนายประยุทธ์ มหากิจศิริ น่าจะรุ่งเรืองได้ถ้าไม่ถูกลงมติจากคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ที่ให้เว้นวรรคทางการเมือง 5 ปี ด้วยความผิดที่แสดงบัญชีทรัพย์สินทรัพย์สินและหนี้สินเป็นเท็จ โดยศาลรัฐธรรมนูญตัดสินชี้ขาดเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2544 แต่ปรากฏว่านายประยุทธ์ มหากิจศิริ ยังมีชื่อเป็นรองหัวหน้าพรรคไทยรักไทย และรับตำแหน่งเป็นที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร อีกด้วย นอกจากนี้บุตรชายชื่อนายเฉลิมชัย มหากิจศิริ ยังมีบทบาททางการเมืองในตำแหน่งรองโฆษกรัฐบาล และติดตามพันตำรวจโททักษิณ

ชินวัตร นายกรัฐมนตรี อย่างใกล้ชิด ส่วนนางสาวอุษณีย์ มหากิจศิริ ที่เป็นบุตรสาวของนายประยุทธ์ มหากิจศิริ ปรากฏว่าเคยทำงานที่กระทรวงการคลัง และเคยถูกยืมตัวมาช่วยงานให้รัฐมนตรีคมนาคม สมัยนายพงษ์ศักดิ์ รักตพงศ์ไพศาล ขณะที่บุตรสาวอีกคนหนึ่งคือ นางสาวอุษณา มหากิจศิริ ได้เข้าร่วมงานกับบริษัทสาวคัมของนายพานทองแท้ ชินวัตร ซึ่งชี้ให้เห็นถึงสายสัมพันธ์อันดีของตระกูล มหากิจศิริกับชินวัตร ได้เป็นอย่างดี (ฤฯ เสี่ย ป. มหากิจศิริ' วางมือธุรกิจ หวนเวทีการเมือง 2550, 5 พฤษภาคม, เปิดรายชื่ “ธุรกิจทุนการเมือง” ภายใต้รัฐนาวา “ทักษิณ ชินวัตร” 2548 และพัคค์ร์ ไท ลักษณ์ไท 2547: 174-179)

กลุ่มมาลินนท์ กลุ่มนี้เป็นกลุ่มธุรกิจของนายประชา มาลินนท์ เจ้าของสัมปทาน ไทยทีวีสีช่อง 3 ธุรกิจตระกูลมาลินนท์ที่สำคัญมี ดังนี้ (เปิดรายชื่ “ธุรกิจทุนการเมือง” ภายใต้รัฐ นาวา “ทักษิณ ชินวัตร” 2548) บริษัทบีอีซีเวิลด์จำกัด (มหาชน) เป็นหัวใจหลัก ธุรกิจในเครือแยก เป็นธุรกิจที่ดำเนินธุรกิจการออกอากาศและสื่อโฆษณา ประกอบด้วย

บริษัทบางกอกเอ็นเตอร์เทนเมนท์จำกัด ผู้ดำเนินธุรกิจบริหารสถานีวิทยุ โทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3

บริษัทยูแอนไอคอร์ปอเรชั่นจำกัด ผู้ดำเนินงานธุรกิจวิทยุ

บริษัทเวอร์จิ้น บีอีซี-เทโรเรดิโอ (ประเทศไทย) จำกัด

บริษัทบีอีซี-เทโร เอ็นเตอร์เทนเมนท์จำกัด (มหาชน) ผู้ขายเวลาโฆษณา

บริษัทบีอีซีไอคอร์ปอเรชั่น จำกัด (บีอีซีไอ)

บริษัทบีอีซี มัลติมีเดีย จำกัด

บริษัทโมบี (ไทย) จำกัด

บริษัทดิจิตอล แพลทฟอร์มจำกัด ธุรกิจที่ดำเนินการจัดหา ผลิตรายการ และจัด

จำหน่ายรายการ

บริษัทรังสิโรดม่วนิชจำกัด

บริษัทนิวเวิลด์โปรดักชั่นจำกัด

บริษัทบีอีซีอินเตอร์เนชั่นแนล คิสทริบิวชั่นจำกัด

บริษัททีวียู 3 เน็ตเวอร์คจำกัด

บริษัทบางกอกเทเลวิชั่นจำกัด

บริษัทบีอีซี ไอที โซลูชั่นจำกัด

นอกจากกลุ่มทุนที่กล่าวข้างต้น ยังปรากฏว่ากลุ่มลาภวิสุทธิสินจัดเป็นเป็นกลุ่ม ทุนขนาดใหญ่ที่สำคัญอีกกลุ่มหนึ่ง กลุ่มนี้เป็นกลุ่มของนายสุริยา ลาภวิสุทธิสิน หรือเสี่ยปิคนิกและ เครือญาติ ที่มีบริษัทในเครือถึง 8 บริษัท [เจาะขุมทรัพย์พันล้าน รัฐมนตรี (หน้า) ใหม่ 2548] ได้แก่

บริษัทธุรกิจวีเอ็นบีจำกัด จดทะเบียนเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2534 ด้วยทุนจดทะเบียน 20 ล้านบาท ประกอบธุรกิจซื้อขาย มีนางสุภาพร ลาภวิสุทธิสิน เป็นกรรมการ

บริษัทปิกนิกคอร์ปอเรชั่นจำกัด (มหาชน) จดทะเบียนก่อตั้งเป็นครั้งแรกวันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2535 ในนามบริษัท บีจีอีเอสเอ็นจิเนียริงซิสเต็มส์ จำกัด ทุนที่จดทะเบียนเมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2548 จำนวน 2,200 ล้านบาท ดำเนินธุรกิจค้าก๊าซปิโตรเลียมเหลว มีนายธีรชานนท์ ลาภวิสุทธิสิน เป็นกรรมการ

บริษัทเอสเอสซีเปโตรเคมิคอลอปเมนท์จำกัด จดทะเบียนก่อตั้งวันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2535 ทุน 40 ล้านบาท ส่งออกน้ำมันปิโตรเลียม มีนายธีรชานนท์ ลาภวิสุทธิสิน และนางสาวสุภาพร ลาภวิสุทธิสิน เป็นกรรมการ

บริษัทอัลติเมทคีย์จำกัด จดทะเบียนก่อตั้งเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2545 ทุนจดทะเบียน 1 แสนบาท รับเป็นผู้ทำแผนหรือผู้บริหารแผนฟื้นฟูกิจการ

บริษัทแอลจีเอชเอ็นจิเนียริงจำกัด จดทะเบียนก่อตั้งในวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2545 ทุน 20 ล้านบาท รับเหมาติดตั้งบริการระบบไฟฟ้า ประปา และแอร์ มีนายพรเจริญ ธนานาด เป็นกรรมการ

บริษัทยูเนียนเคคคอร์จำกัด จดทะเบียนจัดตั้งวันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2546 ทุน 1 ล้านบาท นายเฟอร์นีเจอร์ อยู่ถนนวนพระรามที่ 9

บริษัทปิกนิกมารีนจำกัด จดทะเบียนจัดตั้งวันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2547 ทุน 500 ล้านบาท ประกอบกิจการขนส่ง น้ำมันเชื้อเพลิง ก๊าซ และเคมีภัณฑ์

บริษัท เอทานอลจำกัด จดทะเบียนก่อตั้งวันที่ 26 ตุลาคม พ.ศ. 2547 ทุน 1 ล้านบาท ประกอบกิจการค้าผลิตภัณฑ์ที่ก่อให้เกิดพลังงาน โดยมีนายธีรชานนท์ ลาภวิสุทธิสิน และนางสาวสุภาพร ลาภวิสุทธิสิน เป็นกรรมการ

กลุ่มทุนธุรกิจขนาดใหญ่ที่เข้ามามีบทบาททางการเมืองสมัยรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร มีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ

ประการแรก กลุ่มธุรกิจอยู่ในภาคการผลิตที่มีการคุ้มครองจากรัฐบาลสูง โดยอาจมาจากการได้รับสัมปทาน จากนโยบายการคุ้มครองอุตสาหกรรม หรือจากนโยบายอื่น ๆ การอยู่ในภาคการผลิตที่มีการคุ้มครองสูงเป็นความเสี่ยงต่อการปรับตัวของกลุ่มธุรกิจ เพราะปัจจุบันกรอบการค้าเสรีขององค์การการค้าโลกเข้ามามีบทบาทต่อประเทศไทยมากขึ้น ทำให้อุตสาหกรรมเหล่านี้ถูกลดความคุ้มครองลงเพื่อเปิดโอกาสให้มีการค้าระหว่างประเทศที่มีเสรีมากขึ้น กลุ่มธุรกิจจึงจำเป็นต้องเข้ามากำกับดูแลนโยบายของประเทศด้วยตนเอง เพื่อให้สามารถเยียวยาความเสียหายที่จะเกิดขึ้นให้ดีที่สุด โดยอาจเป็นการแก้ไขกฎหมายบางประการ หรือปรับเปลี่ยนกรอบการค้าเสรี

ในรายละเอียดของอุตสาหกรรมก็ได้ (ฝ่าอาณัติกรทูน “ไทยรักไทย” ฐานรากค้ำยัน “ระบอบทักษิณ” 2549, 21 กันยายน: 20)

ประการที่สอง การเป็นผู้ประกอบการขนาดใหญ่เมื่อเปรียบเทียบกับมูลค่าการผลิตในอุตสาหกรรม ผู้ประกอบการขนาดใหญ่หมายถึงการมีสินทรัพย์รวมในมูลค่าที่สูง ซึ่งโดยปกติกลุ่มธุรกิจเหล่านี้มีสายสัมพันธ์กับรัฐบาลอยู่แล้ว เมื่อมีการรวบรวมกลุ่มทุน โดยพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่จึงเข้าร่วมด้วย เพราะมีโอกาสเข้าไปบริหารนโยบายรัฐบาล และไม่ต้องเผชิญความเสี่ยงจากการผิดสัญญาของกลุ่มการเมือง เหตุผลสำคัญที่มีการรวมตัวกันในช่วงเวลาดังกล่าว ส่วนหนึ่งมาจากการมีอำนาจต่อรองมากขึ้นของกลุ่มธุรกิจภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจ (ฝ่าอาณัติกรทูน “ไทยรักไทย” ฐานรากค้ำยัน “ระบอบทักษิณ” 2549, 21 กันยายน: 20)

ประการที่สาม กลุ่มทุนขนาดใหญ่ส่วนหนึ่งได้มีการลงทุนในต่างประเทศด้วย ระบบเศรษฐกิจไทยนอกจากมีบริษัทข้ามชาติเข้ามามีบทบาทแล้ว ปรากฏว่ามีบริษัทไทยไปลงทุนในต่างประเทศในลักษณะบริษัทข้ามชาติตั้งแต่ทศวรรษ 1960 เช่น ในกรณีของกลุ่มเจริญโภคภัณฑ์ ที่ตั้งบริษัทการค้าที่ฮ่องกง พ.ศ. 2502 (ค.ศ. 1959) ในช่วงปลายทศวรรษ 1980 ถึงต้นทศวรรษ 1990 เป็นช่วงที่บริษัทไทยออกไปลงทุนต่างประเทศจำนวนมาก โดยส่วนใหญ่เป็นการไปลงทุนในกลุ่มประเทศอาเซียน รองลงมาคือ จีน อินเดีย ใต้หวัน นอกจากนี้บางกลุ่มสามารถไปลงทุนในประเทศพัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ สวิตเซอร์แลนด์ และเดนมาร์ก เป็นต้น กลยุทธ์สำคัญในการลงทุนของบริษัทไทยในประเทศกำลังพัฒนา คือ การแสวงหาแรงงานราคาถูก ส่วนการไปลงทุนในประเทศที่พัฒนาแล้วคือ การขยายตลาดหรือการจัดจำหน่ายสินค้า บริษัทสำคัญของไทยที่ไปลงทุนในต่างประเทศ เช่น กลุ่มเจริญโภคภัณฑ์ เครือซิเมนต์ไทย คูสิคธานี บ้านปู ไทยวาฟูดโปรดักส์ ไอซีซีอินเตอร์เนชั่นแนล ซินคอร์ปอเรชั่น จัสมินอินเตอร์เนชั่นแนล สามารถคอร์ปอเรชั่น และทรูคอร์ปอเรชั่น เป็นต้น (ภวิดา ปานะนนท์ และวีระบุษย์ กาญจน์ชูฉัตร 2549: 17-19) จากข้อมูลนี้พบว่าบริษัทข้ามชาติของไทยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยด้วยคือ กลุ่มเจริญโภคภัณฑ์ ซินคอร์ปอเรชั่น และจัสมินอินเตอร์เนชั่นแนล เป็นต้น

การรวมตัวของกลุ่มธุรกิจทำให้มีอำนาจในการต่อรองกับกลุ่มการเมืองมากขึ้น เนื่องจากการรวมตัวของกลุ่มธุรกิจทำได้ง่ายกว่าการรวมตัวของกลุ่มการเมือง และยังมีขีดจำกัดในขนาดของกลุ่มน้อยกว่า วัตถุประสงค์ของกลุ่มธุรกิจคือการแสวงหากำไรสูงสุด ซึ่งอาจไม่จำเป็นต้องแย่งชิงผลประโยชน์ระหว่างกลุ่ม เพราะอยู่ในคนละอุตสาหกรรม แม้ว่าจะอยู่ในอุตสาหกรรมเดียวกันก็สามารถหลีกเลี่ยงการแย่งชิงผลประโยชน์กันได้ เพราะการดำเนินธุรกิจ ในอุตสาหกรรม ยังมีหลายด้านที่สามารถตกลงกันได้ การเข้าสู่การเมืองของกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ของประเทศทำให้เกิดข้อสังเกตเรื่องผลประโยชน์ทางธุรกิจจากการเข้าสู่การเมือง ดังที่พิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์ (2549ก)

ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า “รัฐบาลคนปัจจุบันแม้ว่าจะมีวิสัยทัศน์ค่อนข้างชัดเจนและเจตจำนงทางการเมืองที่จะผลักดันสังคมไทยไปในแนวทางทุนนิยมโลกาภิวัตน์ แต่ผู้นำก็เติบโตมาด้วยธุรกิจผูกขาดและไม่โปร่งใส เข้าสู่อำนาจด้วยชนกิจการเมือง ยังยึดติดระบบเครือญาติคนใกล้ชิด และจำเป็นต้องร่วมมือกับกลุ่มการเมืองในพรรค” ส่วนธีรยุทธ บุญมี (2547ข) กล่าวว่า การเมืองไทยในสมัยพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร มีลักษณะสำคัญคือการยึดอำนาจการเมืองโดยกลุ่มทุนขนาดใหญ่ ในอดีตกลุ่มทุนใหญ่ทำหน้าที่สนับสนุนการเมืองเก่าของทหารและนักการเมืองจากภูมิภาค เมื่อการเมืองระบบเก่าล้มเหลวเพราะสาเหตุความรุนแรงทางการเมือง การคอร์รัปชัน และวิกฤตเศรษฐกิจ กลุ่มทุนใหญ่จึงได้ฉวยประโยชน์จากรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ก้าวสู่อำนาจ ด้วยการสร้างพันธมิตรอย่างเปิดเผยจากกลุ่มทุน โทรคมนาคมและสื่อสาร ขยายตัวสู่กลุ่มสื่อสารและบันเทิง กลุ่มเกษตร การค้า พลังงาน ยานยนต์ และก่อสร้าง

สุธรรม แสงประทุม (2550, 3 กันยายน) อดีตกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย และอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทย ให้สัมภาษณ์ถึงกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในการเมืองไทย ดังนี้

“การมาของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจ เป็นการมาโดยเปิดเผย แบบนี้ ระยะเวลาข้อมเป็นผลดีมากกว่าเป็นผลเสีย มากกว่าเป็นอับอายอยู่ เพราะถ้าพรรคนี้บริหารแบบเอื้ออำนวยผลประโยชน์ของคนในพรรคมากกว่าผลประโยชน์ของประชาชน พรรคก็อยู่ไม่ได้ เพราะประชาชนก็จะไม่เลือก แต่แรกๆ มันอยู่ในระยะของการปรับเปลี่ยน มันอาจจะยังไม่ชัดเจนเลยทีเดียวก็ได้ อย่างคุณอดีตรัฐมนตรี มาจากกลุ่มธุรกิจสื่อสาร แต่ก็ไปคุมกระทรวงพาณิชย์ กระทรวงศึกษาธิการ ได้ คนมีความรู้ความสามารถ ใช้นุ้คนเอาประสบการณ์เหล่านั้นมาบริหารบ้านเมือง การที่ตีเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน มันก็มีหลายนัยยะ ยกตัวอย่างอาจารย์ในมหาวิทยาลัย ที่เป็นรัฐมนตรี ยิ่งกว่าผลประโยชน์ทับซ้อน แต่ละคนมีตำแหน่งที่ตำแหน่ง”

เสริมศักดิ์ พงษ์พานิช (2550, 3 กันยายน) อดีตกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย และอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทย ให้สัมภาษณ์ถึงกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในการเมืองไทยว่า

“การเข้าร่วมกับพรรคไทยรักไทยของกลุ่มผลประโยชน์ใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัว และเป็นเรื่องความเชื่อมั่นในนโยบาย ความเชื่อมั่นในตัวนายกฯ ทักษิณเป็นส่วนสำคัญ คุณความรู้

ความสามารถของบุคคลมากกว่า เงินที่มาจากกลุ่มผลประโยชน์ขนาดใหญ่ การพัฒนาคนเป็นสิ่งที่สำคัญ ให้ความรู้ ให้ทุน ให้โอกาส ดิดาวุธทางปัญญา นโยบาย การทำสงครามกับยาเสพติด การทำสงครามกับความยากจน การทำสงครามกับผู้มืทธิพล เชื่อในความสามารถของหัวหน้าพรรค เชื่อมั่นในนโยบายของพรรค ผู้บริหารที่มาจากกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจ จะมีความสำคัญในการจำกัดเงินบริจาคให้กับพรรคการเมือง ในที่สุดแล้วพรรคเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ต้องมารวมตัวกันจนเหลือประมาณสองสามพรรคใหญ่ ๆ เท่านั้น”

กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจขนาดใหญ่เป็นกลุ่มทุนที่มีบทบาทสำคัญทางการเมืองในพรรคไทยรักไทย โดยเฉพาะกลุ่มทุนชินวัตรที่เป็นผู้จัดตั้งพรรคไทยรักไทยและสนับสนุนการพัฒนาพรรคไทยรักไทยให้เป็นพรรคการเมืองขนาดใหญ่และมีอิทธิพลทางการเมืองไทย โดยมีกลุ่มทุนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็กให้ความร่วมมือ จนสามารถจัดตั้งรัฐบาลเสียงข้างมากได้ถึง 2 ครั้งติดต่อกัน อมร จันทระสมบุรณ์ (2551) ตั้งข้อสังเกตถึงบทบาททางการเมืองของกลุ่มทุนว่า เมื่อนายทุนระดับชาติร่วมมือลงทุนจัดตั้งพรรคการเมืองและเล่นการเมืองเองแล้ว พรรคการเมืองของนายทุนระดับท้องถิ่นก็ไม่มีโอกาสที่จะได้เสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎรและเป็นรัฐบาลได้อีกต่อไป

1.2.2 กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก กลุ่มธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็กส่วนใหญ่เป็นนักธุรกิจระดับท้องถิ่นซึ่งประกอบกิจการธุรกิจเริ่มแรกในจังหวัดต่าง ๆ ผลการศึกษาเรื่องนักธุรกิจท้องถิ่นกับประชาธิปไตยของไทยของสมเกียรติ วันทะนะ (2536: 205-209) พบว่า นักธุรกิจท้องถิ่นส่วนใหญ่เกิดและเติบโตในสังคมไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครอง พ.ศ. 2475 โดยร้อยละ 90 เป็นลูกหลานชาวจีนอพยพที่ถือกำเนิดและเติบโตในเงื่อนไขของเศรษฐกิจและสังคมไทย แต่ยังไม่พ้นจากวิถีชีวิตและวัฒนธรรมจีนอย่างสิ้นเชิง ใน พ.ศ. 2534 นักธุรกิจท้องถิ่นหลายคนเข้าไปมีบทบาททางการเมืองระดับท้องถิ่น และระดับชาติ เหตุผลที่สำคัญประการหนึ่งคือเป็นที่รู้จักภายในชุมชนเพราะประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพธุรกิจ และมีพื้นฐานด้านเศรษฐกิจที่มั่นคง นอกจากนี้ นักธุรกิจท้องถิ่นยังเข้าร่วมกลุ่มสมาคมอาชีพ และองค์กรทางสังคม โดยเฉพาะการเข้าไปมีบทบาทในหอการค้าจังหวัด ความสำเร็จในการประกอบอาชีพธุรกิจของนักธุรกิจท้องถิ่นไม่จำเป็นต้องเข้าไปดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วยตนเองเสมอไป เพราะญาติมิตรของนักธุรกิจท้องถิ่นอาจเข้าไปดำรงตำแหน่งทางการเมืองอยู่แล้ว แต่ระยะต่อไปลูกหลานของนักธุรกิจท้องถิ่นจะมีบทบาททางการเมืองโดยตรงมากยิ่งขึ้นทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ สมเกียรติ วันทะนะ (2536: 209-224) กล่าวถึงรายชื่อนักธุรกิจท้องถิ่นของไทยจากข้อมูลเมื่อ พ.ศ. 2534 รวม 200 คน โดยมีตระกูลนักธุรกิจท้องถิ่นสำคัญ เช่น ตระกูลพันธุวิชาติกุลจากกระบี่ ตระกูล

คุณปลื้ม และตระกูลสิงโตทองจากชลบุรี ตระกูลชินวัตร และตระกูลนิมมานเหมินทร์จากเชียงใหม่ ตระกูลเชิดชัยจากนครราชสีมา ตระกูลภัทรประสิทธิ์ และตระกูลสุทธิพงษ์ จากนครสวรรค์ ตระกูลกาญจนพานิช จากนนทบุรี ตระกูลหาญสวัสดิ์จากปทุมธานี ตระกูลเทียนทองจากปราจีนบุรี ตระกูลพงษ์พานิช และตระกูลค่านชัยวิจิตรจากพระนครศรีอยุธยา ตระกูลอังกินันท์จากเพชรบุรี ตระกูลวงศ์วรรณจากแพร่ ตระกูลศิลป์อาษาจากสุพรรณบุรี และตระกูลเรืองกาญจนเศรษฐ์จากอุบลราชธานี เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่ากลุ่มธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็กจากตระกูลต่าง ๆ มีพื้นฐานทางสังคมเป็นเชื้อสายชาวจีนอพยพที่ทำธุรกิจจนประสบความสำเร็จ และเข้ามาจับบทบาททางการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติเมื่อสภาพแวดล้อมทางการเมืองเอื้ออำนวย ส่วนหนึ่งเข้าร่วมมือทางการเมืองกับพรรคไทยรักไทยซึ่งประกอบด้วยกลุ่มสำคัญ ดังนี้ [เจาะชุมชนทรัพย์พันล้าน รัฐมนตรี (หน้า) ใหม่ 2548]

กลุ่มนายสรอรรถ กลิ่นประทุม จากบริษัทเทรลเลอร์ทรานสปอร์ต

กลุ่มนายเสนาะ เทียนทอง จากบริษัทซีวิลเอ็นจิเนียริง และ ส. เทียนทอง รับเหมาก่อสร้าง และงานโยธาทุกชนิดกับหน่วยงานทางราชการ

กลุ่มนายพินิจ จารุสมบัติ จากบริษัทพี เอ็น เอ็นจิเนียริง ซัพพลาย ครอบครัวยังมีกิจการโรงสี ขายส่ง ไบยาสูบ เหล้า บุหรี่

กลุ่มนายสนธยา คุณปลื้ม จากบริษัทบางแสนมหานคร ทำธุรกิจก่อสร้าง และค้าที่ดิน

กลุ่มนายพงษ์ศักดิ์ รักตพงศ์ไพศาล เจ้าของหมู่บ้านจัดสรรเกศนิวิลล์

กลุ่มนายเนวิน ชิดชอบ เจ้าของโรงโม่หินบุรีรัมย์

กลุ่มนาย สุวัจน์ ลิปตพัลลภ เจ้าของบริษัทประยูรวิศว์ก่อสร้าง รับเหมาก่อสร้าง และงานโยธาทุกชนิด กับหน่วยงานทางราชการ

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มธุรกิจอื่น ๆ [เจาะชุมชนทรัพย์พันล้าน รัฐมนตรี (หน้า) ใหม่ 2548] เช่น

กลุ่มนายสมศักดิ์ เทพสุทิน จากกลุ่มบริษัทสุโขทัยเอ็นจิเนียริง ดำเนินธุรกิจก่อสร้าง

กลุ่มนายชงยุทธ ดิยะไพรัช อดีตเลขาธิการนายกฯ ตระกูลดิยะไพรัช ทำธุรกิจรับเหมาในจังหวัดเชียงราย

กลุ่มนายภูมิธรรม เวชยชัย เดิมทำธุรกิจกิจการเหมืองแร่คือ บริษัทสยามคอมม่อนคอนสตรัคชั่น จำกัด และบริษัท สยามคอมม่อน เทคคิง จำกัด แต่เลิกกิจการไปแล้ว ขณะเดียวกันก็

เคยทำธุรกิจขายส่งเคมีภัณฑ์ในนามบริษัทวีพีซีทีเคซีไทยล์ ซัพพอร์ต จำกัด ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 ปัจจุบันอยู่ในความดูแลของ นายสุชาติ ชวลิตธรรมา ซึ่งมีเครือข่ายถึง 6 บริษัท

กลุ่มนายปรีชา เลหาพงศ์ชนะ มีธุรกิจสำคัญ เช่น บริษัทกรุงไทยอสังหาริมทรัพย์ จำกัด บริษัทกรุงไทยอิมพอร์ต เอ็กซ์พอร์ตจำกัด บริษัทเกทเวย์ คอนสตรัคชั่นจำกัด

กลุ่มนายไชยยศ สะสมทรัพย์ ทำธุรกิจรับเหมากำจัดขยะของกรุงเทพมหานคร

กลุ่มนายสมชาย สุนทรวัฒน์ ทำธุรกิจรับเหมายู่ใน จังหวัดสระบุรี และได้ชื่อว่าเป็นแลนด์ลอร์ดคนหนึ่งในอำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

ลักษณะสำคัญประการแรกของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็กที่มีบทบาททางการเมืองในพรรคไทยรักไทยคือ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มธุรกิจระดับท้องถิ่นซึ่งมีการสะสมทุนจากการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางทุนนิยม และเข้ามามีบทบาททางการเมืองระดับชาติมาก่อนการจัดตั้งรัฐบาลพันธมิตรวงโทรทัศน์ ชินวัตร ดังที่อมร จันทรสมบูรณ์ (2550 : 20) ระหว่าง พ.ศ. 2535 (หลังพฤษภาทมิฬ) จนถึงรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 นายทุนธุรกิจระดับชาติยังไม่เข้ามาเล่นการเมืองโดยตรงด้วยการตั้งพรรคการเมือง บรรดาพรรคการเมืองที่มีบทบาททางการเมืองช่วงนี้จึงเป็นพรรคการเมืองที่ได้รับทุน ความช่วยเหลือจากบรรดานักธุรกิจนายทุนและผู้ที่มีอิทธิพลในชุมชนระดับท้องถิ่นทั้งสิ้น เมื่อนายทุนธุรกิจระดับชาติตั้งพรรคการเมืองของตนเอง พ.ศ. 2541 ด้วยจำนวนเงินทุนที่มากกว่าและอิทธิพลเหนือกว่านายทุนธุรกิจระดับท้องถิ่น พรรคการเมืองของนายทุนระดับชาติจึงซื้อผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีศักยภาพ ซื้อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับเลือกตั้งแล้วจากพรรคการเมืองของนายทุนธุรกิจระดับท้องถิ่น รวมไปถึงพรรคการเมืองของนายทุนธุรกิจระดับท้องถิ่นไปตั้งพรรคการเมือง ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ปรากฏระหว่าง พ.ศ. 2543 จนถึง พ.ศ. 2549

ลักษณะสำคัญประการที่สองของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็กที่มีบทบาททางการเมืองในพรรคไทยรักไทยคือ ส่วนหนึ่งเป็นกลุ่มธุรกิจเติบโตขึ้นมาจากครอบครัวไทยเชื้อสายจีน โดยมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับธุรกิจก่อสร้างและธุรกิจที่รับสัมปทานจากท้องถิ่นต่าง ๆ หลายพื้นที่ เช่น กลุ่มนายสรอรรถ กลิ่นประทุม จากราชบุรี กลุ่มนายเสนาะ เทียนทอง จากปราจีนบุรี กลุ่มนายสนธยา คุณปลื้ม จากชลบุรี กลุ่มนายเนวิน ชิดชอบ จากบุรีรัมย์ กลุ่มนายสมศักดิ์ เทพสุทิน จากสุโขทัย กลุ่มนายขงยุทธ ดิยะไพรัช จากเชียงราย กลุ่มนายสุวัจน์ ลิปตพัลลภ จากนครราชสีมา เป็นต้น

กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็กที่มีบทบาททางการเมืองไทยมาตั้งแต่สมัยก่อนการจัดตั้งพรรคไทยรักไทย พ.ศ. 2541 ประกอบด้วยกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ กลุ่มธุรกิจขนาดกลางและกลุ่มธุรกิจขนาดเล็ก กลุ่มธุรกิจเหล่านี้เติบโตมาจากครอบครัวธุรกิจชาวไทย

เชื้อสายจีนที่มีการสะสมทุนตามระบบเศรษฐกิจทุนนิยม จนกลายเป็นนักธุรกิจสำคัญระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับข้ามชาติ ตามลำดับ การที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจทำให้นักธุรกิจเป็นที่ยอมรับในสังคมและพยายามเข้ามามีบทบาททางการเมืองเพื่อหวังประโยชน์ที่มีต่อธุรกิจตนเอง วิธีการหนึ่งคือการสนับสนุนด้านการเงินแก่พรรคการเมือง เมื่อสภาพแวดล้อมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะเมื่อบรรยากาศทางการเมืองเป็นประชาธิปไตยมาก กลุ่มนักธุรกิจจะหาช่องทางเพื่อเข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยตรงมากขึ้น ดังกรณีการจัดตั้งพรรคไทยรักไทยใน พ.ศ. 2541 โดยกลุ่มทุนจีนวัตรที่เป็นกลุ่มธุรกิจโทรคมนาคมขนาดใหญ่ และได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มธุรกิจอีกหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มเจียรนวนนท์ กลุ่มสิริวัฒนภักดี กลุ่มโพธารามิก กลุ่มจิ้งรุ่งเรืองกิจ กลุ่มมหากิจศิริ กลุ่มมาลิ้นนท์ กลุ่มลาภวิสุทธิสิน กลุ่มนายสรอรรถ กลิ่นประทุม กลุ่มนายเสนาะ เทียนทอง กลุ่มนายพินิจ จารุสมบัติ กลุ่มนายสนธยา คุณปลื้ม กลุ่มนายเนวิน ชิดชอบ กลุ่มนายสุวัจน์ ลิปตพัลลภ กลุ่มนายสมศักดิ์ เทพสุทิน และกลุ่มนายชงยุทธ ดิยะไพรัช เป็นต้น

1.2 ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทยเข้ามาเกี่ยวข้องกับทางการเมือง กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจเป็นกลุ่มที่มีความพร้อมทางด้านการเงินซึ่งได้เปรียบกว่ากลุ่มผลประโยชน์ประเภทอื่น ๆ การเข้ามามีบทบาททางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจปรากฏทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น โดยมีสภาพแวดล้อมทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมภายในประเทศและต่างประเทศเป็นเงื่อนไขสำคัญ

1.2.1 ปัจจัยภายในประเทศ สภาพแวดล้อมทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมไทย มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 มีผลให้ระบบการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมไทย มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ปัจจัยภายในประเทศที่ทำให้กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทยเข้ามาเกี่ยวข้องกับทางการเมืองเกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านการเมือง ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยด้านสังคม

1) ปัจจัยด้านการเมือง สภาพแวดล้อมการเมืองเป็นปัจจัยภายในที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนตามระบอบประชาธิปไตย กรณีสภาพแวดล้อมการเมืองมีลักษณะที่เป็นเผด็จการย่อมมีผลทำให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมีขอบเขตที่จำกัด หากสภาพแวดล้อมการเมืองมีบรรยากาศที่เป็นประชาธิปไตยย่อมมีผลให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ปัจจัยทางการเมืองสำคัญซึ่งทำให้กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทยเข้ามามีบทบาททางการเมืองคือการเมืองไทยภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 และการเมืองไทยหลังการปฏิรูปทางการเมือง พ.ศ. 2540 เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ซึ่งมีรายละเอียดตามลำดับ

(1) การเมืองไทยภายหลังเหตุการณ์พฤษภาคม พ.ศ. 2535 ผลที่สำคัญประการหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครอง พ.ศ. 2475 คืออุดมการณ์ประชาธิปไตยเข้ามาแทนที่อุดมการณ์สมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่เป็นอุดมการณ์ในสังคมซึ่งโลกทัศน์และค่านิยมของคนส่วนใหญ่ยังคงฝังแน่นอยู่กับความคิดเก่า ๆ นอกจากนี้การเมืองไทยตลอดระยะเวลา 70 กว่าปีที่ผ่านมาอยู่ในสภาพที่ไม่มีทิศทางที่ชัดเจน หรืออาจเรียกได้ว่าสภาพไร้ทิศทาง ชนชั้นนำการเมืองส่วนใหญ่ไม่มีบทบาทที่จะช่วยผลักดันให้สังคมบรรลุเป้าหมายสูงสุดของประชาธิปไตย มีการอาศัยรูปแบบประชาธิปไตยเพื่อแสวงหาอำนาจ อิทธิพล และผลประโยชน์ให้ตัวเองและพวกพ้อง ดังนั้นการเมืองไทยจึงถูกกำหนดขึ้นด้วยอำนาจ อิทธิพล และผลประโยชน์ที่ชนชั้นนำต้องการเป็นสำคัญ (ชัยอนันต์ สมุทวณิช 2536) สถานการณ์ทางการเมืองของแต่ละช่วงจึงมีความสำคัญต่อการแข่งขันผลประโยชน์ทางการเมืองในกลุ่มชนชั้นนำ สถานการณ์ทางการเมืองมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เนื่องจากเป็นสิ่งที่กำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลงและลักษณะการต่อสู้ทางการเมืองกลุ่มต่าง ๆ ที่ต่อสู้ทางการเมืองต่างพยายามจะใช้สถานการณ์ในขณะนั้นให้เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายตนให้มากที่สุด

ภายหลังเหตุการณ์พฤษภาคมปีพ.ศ. 2535 บรรยากาศทางการเมืองไทยเปลี่ยนมาสู่ระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น กล่าวคือรัฐบาลเกือบทุกชุดมาจากพรรคการเมืองที่ได้รับการเลือกตั้ง ในระหว่าง พ.ศ. 2535-2543 มีรัฐบาลบริหารประเทศรวม 5 คณะคือ รัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน ระหว่างวันที่ 10 มิถุนายน-23 กันยายน พ.ศ. 2535 รัฐบาลนายชวน หลีกภัย ครั้งที่ 1 ระหว่างวันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2535-13 กรกฎาคม พ.ศ.2538 รัฐบาลนายบรรหาร ศิลปอาชา ระหว่างวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2538-25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539 รัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ระหว่างวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539-9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2540 รัฐบาลนายชวน หลีกภัย ครั้งที่ 2 ระหว่างวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2540-17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 ลักษณะที่สำคัญของรัฐบาลแต่ละคณะสรุปได้ ดังนี้ (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี 2548 ข)

สภาพแวดล้อมทางการเมืองการปกครองที่มีบรรยากาศประชาธิปไตยมากขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2535 โดยปรากฏว่ามีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอย่างค่อเนื่อง ขณะที่กลุ่มทหารลดบทบาททางการเมืองลงอย่างชัดเจน สภาพแวดล้อมดังกล่าวจึงกระตุ้นให้นักธุรกิจเข้ามามีบทบาททางการเมืองมากขึ้นตามลำดับ (ลิขิต ธีรเวคิน 2542: 273) บทบาทสำคัญทางการเมืองของกลุ่มนักธุรกิจ เช่น การสนับสนุนด้านการเงิน การส่งตัวแทนหรือเครือข่ายที่มีความรู้ความสามารถเข้าร่วมกับพรรคการเมืองต่าง ๆ เป็นต้น ดังที่นายแพทย์วัลลภ ยังตรง (2550, 16 กุมภาพันธ์) อดีตกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย และอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทย ได้กล่าวถึงกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในการเมืองไทย ว่า

“เดิมทีกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจ จะสนับสนุนทางการเงินอยู่เบื้องหลัง แต่ปัจจุบันนี้ได้เปลี่ยนรูปแบบไปเป็นการส่งตัวแทน หรือลูกหลานที่มีความรู้ความสามารถ เข้าร่วมกับพรรคการเมือง แทนที่จะฝากเงินไปให้คนอื่น ไปเล่นการเมืองดังเช่นแต่ก่อน ซึ่งทุก ๆ ประเทศก็จะมีรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน จึงนับได้ว่าเป็นพัฒนาการอย่างหนึ่งในระบบการเมืองไทย ถ้าหากการเมืองดี เศรษฐกิจดี ทุกกลุ่มทุกคนก็จะได้ผลประโยชน์ด้วยกัน แต่อย่างน้อยก็แล้วแต่ความสามารถในเชิงการบริหาร แล้วแต่ทิศทาง และโอกาสที่เปิดให้”

สภาพแวดล้อมทางการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยตั้งแต่ พ.ศ. 2535 เปิดโอกาสให้นักธุรกิจจำนวนมากเข้ามามีบทบาททางการเมือง ดังกรณีพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร อดีตนักธุรกิจด้านโทรคมนาคม ซึ่งเริ่มต้นมีบทบาททางการเมืองโดยตรงเมื่อ พ.ศ. 2537 ในตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสมัยรัฐบาลนายชวน หลีกภัย ต่อมา พ.ศ. 2538 เข้ารับตำแหน่งหัวหน้าพรรคพลังธรรม และรองนายกรัฐมนตรีสมัยรัฐบาล นายบรรหาร ศิลปอาชา ใน พ.ศ. 2540 รับตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีสมัยรัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ และใน พ.ศ. 2541 ได้จัดตั้งพรรคไทยรักไทย (พรรคไทยรักไทย 2547ข) นอกจากนี้ยังปรากฏนักธุรกิจอื่น ๆ เข้ามามีบทบาททางการเมืองด้วย ดังที่เสนีย์ คำสุข (2548: 36-37) กล่าวว่า คณะกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทยชุดแรกล้วนเป็นพวกพ้องหรือผู้ที่ใกล้ชิดพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ทั้งหมดก่อนข้างจะโน้มเอียงมาทางสายธุรกิจ เช่น นายพันธ์เลิศ ไบหยก นางสิริกร มณีรินทร์ นายสารสิน วีระผล และนายสุวรรณ วลัยเสถียร เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกลุ่มทุนขนาดใหญ่ให้การสนับสนุนการก่อตั้งพรรคไทยรักไทยอีกหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มโทรคมนาคมของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร กลุ่มนายอดิศักดิ์ โพธารามิก เจ้าของบริษัทจัสมินอินเตอร์เนชันแนล กลุ่มชิ้นส่วนยานยนต์ ได้แก่ กลุ่มของนายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ กลุ่มธุรกิจและกลุ่มอุตสาหกรรมการเกษตร ได้แก่ กลุ่มซีพีของนาย ธนินทร์ เจียรนวนนท์ กลุ่มสุรา และเครื่องดื่ม คือกลุ่มเบียร์ช้างของนายเจริญ สิริวัฒนภักดี กลุ่มกาแฟ และอุตสาหกรรมเหล็ก ได้แก่ กลุ่มนายประยูทธ มหากิจศิริ กลุ่มก่อสร้าง ได้แก่ กลุ่มของนายสุวัจน์ ธิปคพิศลย์ เจ้าของบริษัทประยูรวิศว์ก่อสร้าง กลุ่มสื่อโทรทัศน์ของนายประชา มาลินนท์ กลุ่มธุรกิจขนส่งและชิปปิ้ง ได้แก่ นายสรอรรถ กลิ่นประทุม จากบริษัทเทรลเลอร์ทรานสปอร์ต กลุ่มนายเสนาะ เทียนทอง จากบริษัทซีวิลเอ็นจิเนียริง และ ส. เทียนทอง กลุ่มนายพินิจ จารุสมบัติ จากบริษัทพี เอ็น เอ็นจิเนียริง ซัพพลาย กลุ่มนายสนธยา คุณปลื้ม จากบริษัทบางแสนมหานคร กลุ่มนายพงษ์ศักดิ์ รักตพงศ์ไพศาล เจ้าของหมู่บ้านจัดสรรเกศนิเวศน์ กลุ่มนายเนวิน ชิดชอบ เจ้าของโรงโม่หินบุรีรัมย์ และกลุ่มนายสมศักดิ์ เทพสุทิน จากกลุ่มบริษัทสุโขทัยเอ็นจิเนียริง เป็นต้น

(2) การเมืองไทยหลังการปฏิรูปทางการเมือง พ.ศ. 2540 การปฏิรูปการเมืองในเชิงอำนาจนิยมให้ความสำคัญในเรื่องโครงสร้างอำนาจทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเท่านั้น โดยพิจารณาว่าอำนาจนั้นควรจะถูกจัดให้กับองค์กรใด มีองค์กรใดที่จะเข้ามาตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจ การเข้าสู่และออกจากตำแหน่งในองค์กรต่าง ๆ การรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน การปฏิรูปการเมืองที่แท้จริงไม่เน้นเฉพาะการเมืองในเชิงการจัดสรรอำนาจที่เกี่ยวข้องกับนักการเมืองหรือประชาชนเท่านั้นแต่ยังครอบคลุมไปถึงมิติทางเศรษฐกิจและสังคมในองค์กรรวมด้วย เนื่องจากการเมืองมีความใกล้ชิดอย่างยิ่งกับเรื่องเศรษฐกิจและสังคมอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ สาเหตุการปฏิรูปการเมืองสามารถจำแนกออกเป็น 2 ปัญหาหลักคือ ปัญหาภาคการเมือง และปัญหาภาคประชาชน ปัญหาภาคการเมืองเห็นได้ชัดว่า ช่วงเวลาที่ผ่านมาประเทศไทยประสบปัญหาเรื่องโครงสร้างอำนาจทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นการเข้าสู่และออกจากตำแหน่งขององค์กรต่าง ๆ การจัดสรรอำนาจ การจัดสรรองค์กรในการใช้อำนาจ ระบบการถ่วงดุลอำนาจองค์กรต่างๆ ระบบการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ เป็นต้น ส่วนในภาคประชาชนเป็นสาเหตุสำคัญที่ขัดขวางการพัฒนาการเมืองการปกครองของประเทศและส่งผลให้เกิดการทุจริตในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทุจริตเชิงนโยบาย ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากภาคประชาชนอันอยู่ในรูปแบบของกลุ่มผลประโยชน์ (Interest Group) โดยอิทธิพลของกลุ่มผลประโยชน์รุนแรงถึงขั้นสามารถจะกำหนดทิศทางทางการเมืองทั้งในองค์กรนิติบัญญัติและบริหารได้ (พรสันต์ เลี้ยงบุญเลิศชัย 2552)

ความพยายามในการปฏิรูปการเมืองเพื่อการพัฒนาระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยมีขึ้นหลายครั้ง กล่าวคือเมื่อ พ.ศ. 2521 นายชุมพล ศิลปอาชา เป็นประธานนำการแก้ไขรัฐธรรมนูญ 25 ประเด็น แต่ทำได้เพียง 2 ประเด็น ในประเด็นที่สำคัญคือการให้บุคคลที่มีอายุครบ 18 ปีบริบูรณ์มีสิทธิในการเลือกตั้ง ในสมัยรัฐบาลนายชวน หลีกภัย ครั้งที่ 1 (23 กันยายน พ.ศ. 2535-13 กรกฎาคม พ.ศ. 2538) ปรากฏว่าได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการปฏิรูปการเมืองขึ้น โดยมีนายแพทย์ประเวศ วะสี เป็นประธานคณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย มีนักวิชาการหลายท่านเป็นคณะทำงาน และมีผลในการทำงานที่เป็นหนังสือเล่มเล็ก ๆ กว่า 30 เล่ม ซึ่งเป็นการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยไว้ดีที่สุด เนื้อหาหลายส่วนของงานวิจัยนั้นได้กลายเป็นเนื้อหาสำคัญของรัฐธรรมนูญเมื่อ พ.ศ. 2540 ต่อมานายฉลาด วรฉัตร ได้ทำการอดอาหารประท้วงเพื่อขอให้มีการปฏิรูปการเมือง นายบรรหาร ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นจึงได้จัดตั้งคณะกรรมการปฏิรูปการเมือง และได้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญมาตรา 211 รัฐธรรมนูญฉบับปี 2534 โดยให้มีการจัดทำรัฐธรรมนูญใหม่ขึ้นทั้งฉบับโดยสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ (สสร.) 99 คน จุดประสงค์สำคัญของการปฏิรูปการเมืองตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 คือ ต้องการให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจทางการเมือง และสามารถแสดงความเป็นผู้นำได้อย่างแท้จริง ไม่ถูกกดดันจากสมาชิกพรรคการเมือง หรือพรรค

ร่วมรัฐบาลถ้าในกรณีที่เป็นรัฐบาลผสม รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ได้พยายามแก้ไขปัญหาสำคัญของการเมืองไทย 5 ประการ คือ ประการแรก การเลือกตั้งเดิมไปด้วยการทุจริต ใช้เงินซื้อเสียงและโครงการเลือกตั้งทุกรูปแบบ ประการที่สอง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต่อสู้กันเพื่อเข้าดำรงตำแหน่งบริหารในคณะรัฐบาล เช่น ตำแหน่งรัฐมนตรี ที่ปรึกษา เลขาธิการรัฐมนตรี หรือปลัดคนคนของคนที่เข้าเป็นกรรมการรัฐวิสาหกิจ ประการที่สาม รัฐบาลที่เกิดขึ้นใหม่จะแทรกแซงการบริหารงานของข้าราชการประจำ มีการโยกย้าย ถอดถอนเพื่อแต่งตั้งคนของคนเข้ามา โดยเฉพาะกระทรวงสำคัญที่มีโอกาสหารายได้จากนโยบาย ประการที่สี่ การหาประโยชน์จากงบประมาณแผ่นดินในบัจฉลซื้อจัดจ้าง และการก่อสร้าง ประการที่ห้า การเสนออภิมาโครงการ (Mega Projects) เพื่อต้องการผลประโยชน์ตอบแทนจากบริษัทรับเหมา โดยเฉพาะบริษัทต่างชาติ (ลิขิต ธีรเวคิน 2551)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 16 มี 336 มาตรา ประกาศใช้วันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2540 รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้รับการยกย่องว่าเป็นประชาธิปไตยสูง เนื่องจากได้เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ไทย สาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการเมืองการปกครอง เช่น การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชน เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐเพิ่มขึ้น รวมทั้งยังมีแนวทางในการปรับปรุงโครงสร้างทางการเมืองให้มีเสถียรภาพและประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งได้เป็นพื้นฐานที่สำคัญของการปฏิรูปการเมืองและการบริหารประเทศ ช่วง พ.ศ. 2540-2549 สาระสำคัญส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นมี ดังนี้

เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งปรากฏตามมาตรา 39 (สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร 2541: 16) ดังนี้

“บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น...การสั่งปิด โรงพิมพ์ สถานีวิทยุกระจายเสียง หรือสถานีวิทยุโทรทัศน์ เพื่อลดทอนเสรีภาพตามมาตรานี้ จะกระทำมิได้ การให้นำข่าวหรือบทความไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจก่อนนำไปโฆษณาในหนังสือพิมพ์ สิ่งพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์ จะกระทำมิได้”

เสรีภาพในการชุมนุม ซึ่งปรากฏตามมาตรา 44 (สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร 2541: 19) ดังนี้ “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ...”

เสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม ซึ่งปรากฏตามมาตรา 45 (สำนัก
 เลขานุการสภาผู้แทนราษฎร 2541ข: 19) ดังนี้ “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม
 สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร องค์การเอกชน หรือหมู่คณะอื่น...”

เสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมือง ซึ่งปรากฏตามมาตรา 47 (สำนัก
 เลขานุการสภาผู้แทนราษฎร 2541ข: 20) ดังนี้ “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันจัดตั้งเป็นพรรค
 การเมืองเพื่อสร้างเจตนารมณ์ทางการเมืองของประชาชน...”

กำหนดหน้าที่ของประชาชนให้ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ซึ่งปรากฏตาม
 มาตรา 68 (สำนักเลขานุการสภาผู้แทนราษฎร 2541ข: 28) ดังนี้ “บุคคลมีหน้าที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง
 บุคคลซึ่งไม่ไปเลือกตั้งโดยไม่แจ้งเหตุอันสมควรที่ทำให้ไม่อาจไปเลือกตั้งได้ย่อมเสียสิทธิตามที่
 กฎหมายบัญญัติ...”

การส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่ง
 ปรากฏตามมาตรา 76 (สำนักเลขานุการสภาผู้แทนราษฎร 2541ข: 31) ดังนี้ “รัฐต้องส่งเสริมและ
 สนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจทางการเมือง การวาง
 แผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ”

การกระจายอำนาจ ซึ่งปรากฏตามมาตรา 78 (สำนักเลขานุการสภา
 ผู้แทนราษฎร 2541ข: 31) ดังนี้

“รัฐต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นได้เอง พัฒนา
 เศรษฐกิจท้องถิ่นและระบบสาธารณสุขปโภคและสาธารณสุขการ ตลอดจนโครงสร้างพื้นฐาน
 สาธารณเทศในท้องถิ่นให้ทั่วถึงและเท่าเทียมกันทั่วประเทศ รวมทั้งพัฒนาจังหวัดที่มีความ
 พร้อมให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชน
 ในจังหวัดนั้น”

การขยายโอกาสของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ซึ่งปรากฏตามมาตรา 105 (สำนัก
 เลขานุการสภาผู้แทนราษฎร 2541ข: 43) ดังนี้

“บุคคลผู้มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้เป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

- (1) มีสัญชาติไทย แต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติต้องได้สัญชาติไทยมาแล้ว
 ไม่น้อยกว่าห้าปี
- (2) มีอายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ในวันที่ 1 มกราคมของปีที่มีการเลือกตั้ง และ

(3) มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตเลือกตั้งมาแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันนับถึงวันเลือกตั้ง ผู้มีสิทธิเลือกตั้งซึ่งอยู่นอกเขตเลือกตั้งตามมาตรา 103 ที่คนมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน หรือมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตเลือกตั้งเป็นเวลาน้อยกว่าเก้าสิบวันนับถึงวันเลือกตั้ง หรือมีถิ่นที่อยู่นอกราชอาณาจักรขอมมีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้ง ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาบัญญัติ”

มาตรา 304 การร้องขอให้ถอดถอนบุคคล ซึ่งปรากฏตาม มาตรา 304 (สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร 2541ข: 157) ดังนี้ “สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร...หรือประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคน มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานวุฒิสภาเพื่อให้วุฒิสภามีมติตามมาตรา 307 ให้ถอดถอนบุคคลตามมาตรา 303 ออกจากตำแหน่งได้...”

อาจกล่าวได้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีสาระสำคัญที่เป็นประชาธิปไตยมาก และขยายโอกาสทางการเมืองแก่ประชาชน โดยเฉพาะประเด็นที่กำหนดให้ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในการชุมนุม เสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม เสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมือง และการขยายโอกาสของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เป็นต้น สาระสำคัญที่กำหนดในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ส่งเสริมให้นักธุรกิจเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อม นายวิจิต ปลั่งศรีสกุล (2550, 15 กุมภาพันธ์) อดีตกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย และอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทย ให้สัมภาษณ์ถึงกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทย ว่า

“กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจต่าง ๆ นั้นได้ส่งเงิน ส่งตัวแทนเข้ามาอยู่ในพรรคการเมือง ส่งคนลงสมัครรับเลือกตั้ง หรือแม้แต่ส่งคนมาร่วมเป็นรัฐบาลมาตั้งนานแล้ว ปัจจุบันนี้เหตุการณ์เปลี่ยนไปตั้งแต่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา แทนที่กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจจะส่งตัวแทน หรือส่งเงินเหมือนแต่ก่อน กลับกลายเป็นคนที่ เป็นเจ้าของธุรกิจหรือเป็นคนในกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจมาเล่นการเมืองด้วยตัวเอง บริหารงานพรรคการเมืองด้วยตนเอง เปรียบเสมือนเช่นการบริหารบริษัทจำกัดโดยทั่ว ๆ ไป มีการใช้วิธีการจัดการและเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้าช่วยด้วย จึงทำให้เกิดมิติใหม่ในวงการเมือง มีการสำรวจคะแนนนิยม มีการทำโพลสอบถามความเห็นเกี่ยวกับความต้องการของประชาชน มีการกำหนดนโยบายที่เป็นรูปธรรม และเป็นไปได้ในการหาเสียง การปฏิบัติตามนโยบายตามที่ประกาศเป็น

สัญญาประชาคมไว้ มีการรายงานผลต่อประชาชนที่ เป็นผู้ลงคะแนนเสียง ว่ามีความคืบหน้า
 มากน้อยแค่ไหนอย่างไร”

การเมืองไทยเปลี่ยนแปลงไปมากตั้งแต่วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 วันที่
 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 จนถึงพฤษภาคม พ.ศ. 2535 สังคมไทยได้มีการเรียนรู้และพัฒนาตามแนวทาง
 ประชาธิปไตยจนนำไปสู่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญดี
 ที่สุดฉบับหนึ่ง แต่ไม่สามารถแก้ปัญหาทั้งหมดเพราะปัญหาเกิดจากคนที่ใช้กฎหมาย รัฐธรรมนูญ
 แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีหลักการสำคัญคือ การส่งเสริมพรรคการเมืองขนาดใหญ่
 การสร้างเสถียรภาพรัฐบาลให้เข้มแข็ง ซึ่งทำให้ไม่สามารถตรวจสอบได้ องค์กรอิสระที่ตรวจสอบ
 ฝ่ายบริหารมีช่องโหว่ให้พรรคการเมืองเข้าแทรกแซง ทำให้เกิดการผูกขาดอำนาจ และเปิดโอกาสให้
 กลุ่มทุนการเมืองแสวงหาผลประโยชน์ได้ง่าย (“หลังพฤษภาคม 2535 เรามีรัฐธรรมนูญที่ดีและเลว
 ที่สุดในฉบับเดียวกัน” 2549)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เอื้อประโยชน์ให้
 พรรคการเมืองขนาดใหญ่ โดยผ่านระบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทบัญชีรายชื่อ
 ของพรรค ซึ่งตัดสิทธิพรรคการเมืองขนาดเล็กที่ได้คะแนนเสียงจากผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งต่ำกว่าร้อยละ 5
 มิให้ได้ส่วนแบ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทบัญชีรายชื่อ แต่ให้นำคะแนนเหล่านี้ไปให้พรรค
 การเมืองที่ได้คะแนนเสียงจากผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งสูงกว่าร้อยละ 5 ซึ่งเป็นการเปิดช่องให้พรรคการเมือง
 ขนาดใหญ่ได้สัดส่วนที่นั่งในสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทบัญชีรายชื่อมากกว่าคะแนนเสียงที่
 พรรคได้จริงจากผู้ที่มาใช้สิทธิเลือกตั้งเป็นการส่งเสริมอำนาจของทุนใหญ่ทางการเมือง นอกจากนี้
 รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังต้องการให้มีฝ่ายบริหาร และนายกรัฐมนตรีที่เข้มแข็ง (Strong Executive and
 Strong Prime Minister) ตามมาตรา 217 ที่ระบุว่าพระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการให้
 รัฐมนตรีพ้นจากความเป็นรัฐมนตรี ตามที่นายกรัฐมนตรีถวายคำแนะนำ นายกรัฐมนตรีจึงมีอำนาจ
 เบ็ดเสร็จในการปลดรัฐมนตรีและยกฐานะนายกรัฐมนตรีจากหัวหน้าหมู่ (First among Equals) เป็น
 เสมือนผู้บัญชาการสูงสุด (Supreme Commander) ของคณะรัฐมนตรี หัวหน้าพรรคการเมืองขนาด
 ใหญ่จึงมีอำนาจในการต่อรองเหนือบรรดาหัวหน้ากลุ่มการเมืองร่วมพรรคและร่วมรัฐบาลมากยิ่งขึ้น
 ดังนั้นภายใต้รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 กลุ่มทุนใหญ่จึงสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองได้มาก
 ขึ้น ในขณะที่นักการเมืองและนักเลือกตั้งลดอำนาจลง เสียงประชาชนชาวมืองมีน้ำหนักมากขึ้นใน
 การเมืองระดับชาติ กล่าวอีกนัยหนึ่งให้คนชั้นกลางในเมืองมีช่องทางที่เป็นฐานเสียง และตั้งรัฐบาล
 ได้มากขึ้น (เกษียร เตชะพีระ 2546)

การดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในสมัยแรกของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ด้วยเสียงสนับสนุนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทย 375 เสียงในช่วงแรกและ 377 เสียงใน พ.ศ. 2548 นั้น เข้ากันได้เป็นอย่างดีกับเงื่อนไขในรัฐธรรมนูญ การที่ฝ่ายค้านมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพียง 125 เสียง จึงไม่สามารถยื่นญัตติเพื่อเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีได้ โดยจะทำได้เพียงการยื่นญัตติอภิปรายรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล และการยื่นถอดถอนตามมาตรา 304 ต่อวุฒิสภา กรณีการยื่นญัตติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีนั้นยากที่จะเป็นไปได้ หรือไม่มีโอกาสเป็นไปได้เนื่องจากเสียงฝ่ายค้านมีเพียง 125 เสียง จะอาศัยเสียงจากพรรคไทยรักไทยมาเพิ่มให้ครบตามจำนวนนั้น โอกาสเป็นไปได้แทบไม่มี การยื่นอภิปรายรัฐมนตรีเป็นรายบุคคลนั้นแม้สามารถทำได้ แต่ฝ่ายรัฐบาลย่อมชนะการลงมติเนื่องจากเสียงสนับสนุนเพียงพอ การยื่นถอดถอนตามมาตรา 304 นั้น แม้จะทำได้แต่ก็เป็นอำนาจหน้าที่ของวุฒิสภา ส่วนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นเพียงผู้ยื่นเท่านั้น การกุมเสียงข้างมากประกอบกับเงื่อนไขจากรัฐธรรมนูญดังกล่าวมีผลทำให้พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ได้ประโยชน์มาก ส่วนการใช้กระบวนการทางรัฐสภาเพื่อโค่นล้มนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีมีความเป็นไปได้น้อย

2) *ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ* สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจภายในประเทศเป็นปัจจัยสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้นักธุรกิจมีโอกาสเข้ามามีบทบาททางการเมือง กล่าวคือการพัฒนาประเทศตามแนวทางทุนนิยมทำให้เกิดนักธุรกิจรุ่นใหม่ ๆ จำนวนมาก นักธุรกิจเหล่านี้ส่วนหนึ่งมีความพร้อมในการเข้ามาสู่วงการเมืองเพื่อประโยชน์ตนเองและสังคม เนื่องจากฐานะทางเศรษฐกิจมั่นคง มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในสังคมระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติ ดังนั้นเมื่อสภาพแวดล้อมทางการเมืองการปกครองเอื้ออำนวยนักธุรกิจจึงหาแนวทางเข้ามามีบทบาททางการเมือง โดยเฉพาะการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองเพื่อลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในกรณีของพรรคไทยรักไทยปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจที่ทำให้กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจเข้ามามีบทบาททางการเมืองคือกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองโดยตรงมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงบทบาททางเศรษฐกิจการเมืองของกลุ่มทุนธนาคารมาเป็นกลุ่มทุนทางด้านเทคโนโลยีสื่อสาร โทรคมนาคม

(1) *กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองโดยตรงมากขึ้น* การพัฒนาประเทศไทยตั้งแต่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 พ.ศ. 2504 เป็นต้นมานั้นให้ภาคเอกชนเป็นพลังขับเคลื่อนความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ มีผลทำให้ผู้ประกอบการเศรษฐกิจทั้งชาวไทยและต่างชาติเติบโตจนมีอิทธิพลต่อเศรษฐกิจและวิถีชีวิตของประชาชนไทย เศรษฐกิจโดยรวมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตามแนวทางทุนนิยม เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสวีธรรม (2548: 71-75) สรุปลักษณะสำคัญของเศรษฐกิจไทยภายหลัง พ.ศ. 2535 ดังนี้

ลักษณะแรก ผู้ประกอบการทางด้านเศรษฐกิจมีอิทธิพลและมีบทบาท สูงต่อภาพรวมเศรษฐกิจของประเทศ กล่าวคือใน พ.ศ. 2540 หน่วยธุรกิจขนาดใหญ่ 5,000 บริษัท มี ยอดขายรวมกันประมาณร้อยละ 152 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Products: GDP)

ลักษณะที่สอง ระบบเศรษฐกิจไทยผูกพันกับระบบทุนนิยมโลกอย่าง ชัดเจน กล่าวคือ พ.ศ. 2540 หน่วยธุรกิจขนาดใหญ่ 5,000 บริษัท เป็นบริษัทคนไทยร้อยละ 70 และ อีกร้อยละ 30 เป็นธุรกิจโดยต่างชาติ

ลักษณะที่สาม ระบบเศรษฐกิจไทยโดยภาพรวมขาดประสิทธิภาพและ ขาดความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม ธุรกิจในรูปแบบมหาชนซึ่งให้ความสนใจต่อผลประโยชน์ ของส่วนรวมยังมีน้อย กล่าวคือ พ.ศ. 2540 หน่วยธุรกิจขนาดใหญ่ 5,000 บริษัท เป็นบริษัทมหาชน ร้อยละ 4.5 และอีกร้อยละ 90 เป็นธุรกิจแบบครอบครัว

การเติบโตของกลุ่มธุรกิจตามแนวทางทุนนิยมได้ปรากฏชัดเจนตั้งแต่ อำนาจเผด็จการทหารเริ่มเสื่อมถอยในกรณีเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ในขณะที่กลุ่มนายทุน ธุรกิจได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองมากยิ่งขึ้นตามลำดับ อย่างไรก็ตามประชาชนส่วนใหญ่ยังขาด ความตื่นตัวทางการเมือง และยังคงขาดจิตสำนึกที่คัดต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย การใช้จ่าย และผลประโยชน์ตอบแทนยังมีบทบาททางการเมืองทุกระดับ (เกริกเกียรติ พิพัฒนเสริธรรม 2548: 70-75) บทบาททางการเมืองของกลุ่มนายทุนธุรกิจที่เพิ่มขึ้นนำไปสู่ความขัดแย้งในกรณีเหตุการณ์ พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 ซึ่งเป็นความขัดแย้งระหว่างกลุ่มอนาคตชาติปัดย์ ซึ่งได้แก่ กลุ่มข้าราชการ ทหารร่วมมือกับชนชาติปัดย์ซึ่งเป็นกลุ่มนักธุรกิจการเมืองรุ่นเก่าที่มีความมั่นคงทางธุรกิจ ทั้งสองกลุ่ม นี้พยายามรักษาอำนาจและผลประโยชน์ด้านธุรกิจของตน ทำให้กลุ่มพลังประชาธิปไตยที่ประกอบ ด้วยชนชาติปัดย์รุ่นใหม่และผู้นิยมแนวทางประชาธิปไตยต้องการประชาธิปไตยและระบบเศรษฐกิจ แบบเสรีนิยม เหตุการณ์พฤษภาทมิฬนี้ทำให้อุณหภูมิชาติปัดย์ได้แก่ข้าราชการทหารลดบทบาท (ลิขิต ธีรเวคิน 2542: 273) วีรวัฒน์ พ่วงพิศ (2547: 37) กล่าวว่า เหตุการณ์พฤษภาทมิฬเป็นบริบทสำคัญ ในการเมืองที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านกลุ่มอำนาจที่มีอิทธิพลในสังคมไทย ภายหลังจากเหตุการณ์ พฤษภาทมิฬการเมืองไทยยังไม่ประสบปัญหาทางจรูบาทวิอีกเลย ส่วนวาทนา นาน่วม (2545: 1) ตั้ง ข้อสังเกตในบทบาททางการเมืองของทหารระหว่าง พ.ศ. 2534-2535 ว่า “ช่วงเวลาดังกล่าวนี้เป็นที่ สันนิษฐานและเชื่อกันว่าจะในช่วงสุดท้ายที่ทหารจะเข้าแทรกแซงระบบการเมืองไทยโดยตรงและ เป็นช่วงเวลาสำคัญที่ทหารในกองทัพจะทำการสำรวจและทบทวนตนเอง เพื่อพัฒนาแนวความคิด เรื่อง ‘ทหารอาชีพ’ หรือ ‘ทหารประชาธิปไตย’ อย่างแท้จริง” ข้อสังเกตนี้สอดคล้องกันกับสภาพ การเมืองไทยภายหลังจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ระหว่าง พ.ศ. 2535-2548 ซึ่งปรากฏชัดเจนว่าการเมือง

ไทยมีการพัฒนาไปสู่ระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น ทหารไม่แทรกแซงระบบการเมืองไทยโดยตรง เหมือนอดีต และนักธุรกิจเข้ามามีบทบาททางการเมืองมากยิ่งขึ้น ดังที่ธีรยุทธ์ บุญมี (2536) กล่าวถึงบทบาทของภาคธุรกิจไทยว่า

“เหตุการณ์ 14 ตุลา ได้ปลดปล่อยพลังธุรกิจออกจากอิทธิพลของรัฐ เป็นการเริ่มต้นกระบวนการ Liberalization ของเศรษฐกิจไทยอย่างแท้จริง ในอนาคตเหตุการณ์พฤษภาทมิฬก็จะถูกมองว่า ได้ช่วยปลดปล่อยเศรษฐกิจให้เข้าสู่กระบวนการโลกาภิวัตน์ (Globalization) ผลจากการ Globalization จะทำให้ภาคเศรษฐกิจมีฐานะเป็นภาคนำ (Leading Sector) นำทั้งภาคการเมืองและสังคมให้เคลื่อนตัวเข้าสู่กระแสความคิดเสรีนิยมกว้างขวางอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนจนเป็นผลทำให้ประชาธิปไตยเป็นปึกแผ่นอย่างแท้จริง”

กล่าวได้ว่าสภาพแวดล้อมของการพัฒนาประเทศตามแนวทางทุนนิยมทำให้เกิดนักธุรกิจจำนวนมาก และนักธุรกิจจำนวนหนึ่งพยายามเข้ามามีบทบาททางการเมืองช่วงที่บรรยากาศทางการเมืองไทยเป็นแบบประชาธิปไตย เนื่องจากนักธุรกิจเป็นชนชั้นนำทางเศรษฐกิจซึ่งสามารถผูกขาดทางเศรษฐกิจ และสามารถเข้าไปมีบทบาททางการเมืองทั้งโดยตรง เช่น การลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีในคณะรัฐบาล ส่วนบทบาททางอ้อม เช่น สนับสนุนเงินต่อพรรคการเมือง การที่กลุ่มนักธุรกิจสามารถเข้าไปมีบทบาททางการเมืองเนื่องจากมีทรัพยากร และใช้ความมั่งคั่งในการครอบครองผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องต่อรอง และประสานประโยชน์กับผู้กุมอำนาจทางการเมือง (วิวัฒน์ เอ็มไพร์วัน 2528: 710)

(2) การเปลี่ยนแปลงบทบาททางเศรษฐกิจการเมืองของกลุ่มทุน

ธนาคารมาเป็นกลุ่มทุนทางด้านเทคโนโลยีสื่อสาร โทรคมนาคม ทุนนิยมไทยเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงอย่างจริงจังเมื่อทศวรรษ 2480 และ 2490 ความอุปถัมภ์ค้ำจุนจากสหรัฐอเมริกาในช่วงสงครามเย็นทำให้เศรษฐกิจไทยมีการสะสมทุนอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้การที่รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมชาวจีนปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทยทำให้วิสาหกิจสำคัญของไทยล้วนแต่พัฒนามาจากธุรกิจขนาดเล็กของชาวจีนที่ก่อตั้งเมื่อทศวรรษ 2480 กลุ่มนักธุรกิจชาวจีนสามารถชักจูงชนชั้นปกครองให้จัดสรรงบประมาณค่าจ้างกิจการให้เติบโตมากยิ่งขึ้น กรณีพันธมิตรระหว่างนักธุรกิจชาวจีนและชนชั้นปกครองเป็นรากฐานของธนาคารเอกชนและเครือข่ายธุรกิจชาวจีนที่โยงกันอยู่ นักธุรกิจชาวจีนจึงได้มีบทบาทสำคัญต่อความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจไทยในอีกสองชั่วอายุคนต่อมา (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์ 2546: 160/161-170/172)

วิกฤตทางเศรษฐกิจเมื่อ พ.ศ. 2540 มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทยอย่างรุนแรง โดยเฉพาะธนาคารพาณิชย์ไทยเป็นธุรกิจหนึ่งที่ได้รับผลกระทบมาก ธนาคารพาณิชย์ที่เคยมีเจ้าของเป็นครอบครัวจีนโพ้นทะเลครอบครัวเดียวอยู่อย่างเดิมไม่ได้อีกต่อไป บางธนาคารถูกยุบกิจการ ถูกควบกิจการเป็นของรัฐ ที่เหลือต้องเพิ่มสัดส่วนผู้ถือหุ้นจากธนาคารต่างประเทศมากขึ้น นอกจากนี้ธนาคารพาณิชย์ทั้งระบบมีหนี้สินจำนวนมาก วิกฤตทางเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 จึงถือเป็นการสิ้นสุดยุคธนาคารพาณิชย์ของเจ้าสัวและเข้าสู่ธนาคารยุคใหม่ ซึ่งโครงสร้างใหม่มีผู้ถือหุ้นจากกลุ่มธนาคารต่างประเทศมีมากขึ้น ธนาคารพาณิชย์ไทยต้องปรับปรุงโครงสร้างการบริหาร การใช้เทคโนโลยีทางการเงินและนวัตกรรมทางการเงินใหม่ ที่สำคัญคือต้องเผชิญกับการเปิดตลาดเสรีทางการเงินและการแข่งขันหลายด้าน เช่น การเพิ่มทุนในสัดส่วนที่สูง การเปิดธนาคารใหม่ การแข่งขันจากธุรกิจที่มีชื่อธนาคาร (Non Bank) เป็นต้น ดังนั้นธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่ 5 แห่งคือ ธนาคารกรุงเทพ ธนาคารกสิกรไทย ธนาคารกรุงศรีอยุธยา ธนาคารไทยพาณิชย์ และธนาคารทหารไทย จึงมีบทบาททางนโยบายน้อยลง ไม่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจและการเมืองมากเช่นอดีตอีกต่อไป (อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์ และรัตพงษ์ สอนสุภาพ 2549: 42-43)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 สร้างกฎกติกาทางการเมืองใหม่ และมีส่วนต่อการจัดตั้งพรรคไทยรักไทยของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร มาก ผลประโยชน์ทางธุรกิจของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร สอดร้อยอยู่กับการเมืองไทยอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะธุรกิจผูกขาดที่รับสัมปทานจากรัฐบาล ระยะแรกพรรคไทยรักไทยให้ภาพเป็นพรรคใหม่ ปฏิรูป ทันสมัย และโลกาภิวัตน์ สมาชิกพรรคระยะแรก ๆ มีทั้งนักธุรกิจ นักวิชาการ นักเคลื่อนไหว และเทคโนโลยีแครต ซึ่งส่วนมากเป็นคนกรุงเทพฯ ต่อมาแนวทางพรรคเปลี่ยนแปลงไปตามความรู้สึกรวมของสังคมที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ พรรคไทยรักไทยเชื่อมโยงกับนักธุรกิจซึ่งได้รับความเสียหายจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ อีกลักษณะหนึ่งคือการสร้างภาพว่าเป็นพรรคของคนชนบท ในพ.ศ. 2543 พรรคไทยรักไทยได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มนักธุรกิจและคนชนบท รวมทั้งกลุ่มการเมืองอีกหลายกลุ่ม ดังนั้นการเลือกตั้ง พ.ศ. 2544 พรรคไทยรักไทยจึงได้รับชัยชนะ และสามารถตั้งรัฐบาลผสมได้ รัฐมนตรีจำนวนหนึ่งในคณะรัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร มาจากกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ที่พยุงตัวได้จากภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ รวมถึงนักธุรกิจโทรคมนาคมสามกลุ่ม กลุ่มนักธุรกิจสื่อโทรทัศน์ขนาดใหญ่ และกลุ่มนักธุรกิจชิ้นส่วนยานยนต์ใหญ่ที่สุดของประเทศ วิชากิจขนาดใหญ่ที่สุดคือเจริญโภคภัณฑ์ และธนาคารกรุงเทพก็สนับสนุนพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร

ภายหลังการล่มสลายทางเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 อันเนื่องมาจากปัญหาเศรษฐกิจแบบฟองสบู่ ไม่เพียงแต่สถาบันหลัก ๆ ในสังคมไทยจะเสื่อมทรุดล่มสลายตามลงไปด้วย

เท่านั้น สถาบันครอบครัว โรงเรียน วัด ตำรวจ องค์การธุรกิจเอกชน ธนาคาร ระบบราชการ ต่างไม่มีข้อยกเว้น ภาวะล่มสลายแทบรอบด้านของสังคมไทยครั้งนั้นก่อให้เกิดฝูงชนจำนวนมากที่โคดเคี้ยวเดียวดาย โหยหาความอบอุ่นเอื้ออาทรอย่างรุนแรงยิ่งกว่ายุคโคสมิกไดค์ ฉะนั้นใครก็ตามที่สามารถเข้ามาทำหน้าที่ในช่วงเวลาที่เหมาะสมในการให้ความรัก ความอบอุ่น เอื้ออาทร ความหวังในชีวิตแก่ฝูงชนเหล่านี้ย่อมสามารถพาพวกเขาเหล่านี้ไปทางไหนก็ได้ หรือไปทำอะไรก็ได้ พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ประกาศตัวอาสาทำหน้าที่นี้ด้วยการก่อตั้งพรรคไทยรักไทย และใช้เวลาที่สั้นเมื่อเทียบกับผู้นำพรรคการเมืองเก่าแก่พรรคอื่น ๆ ในการก้าวขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ 23 เมื่อต้นปี พ.ศ. 2544 ชัยชนะแบบถล่มทลายในการเลือกตั้งของพรรคไทยรักไทยถือเป็นชัยชนะครั้งที่สำคัญ การใช้เวลาสองปีเศษหลังจากนั้นในการสถาปนาระบอบอำนาจเบ็ดเสร็จ เพื่อผลักดันการปฏิรูปเชิงบูรณาการในแทบทุกมิติของสังคมไทย และถือว่าเป็นประวัติกาลที่ไม่เคยพบมาก่อนในรอบ 40 ปีนี้ (สุวินัย ภรณวลัย 2547)

3) *ปัจจัยด้านสังคม* สังคมไทยเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องตามแนวทางการพัฒนาประเทศแบบตะวันตก การพัฒนาประเทศตามแนวทางทุนนิยมและการพัฒนาด้านการศึกษาทำให้สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ประชาชนมีความตื่นตัวทางด้านการเมืองมากยิ่งขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะการเติบโตของชนชั้นกลางในสังคมไทยซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจมั่นคงและมีการศึกษา ชนชั้นกลางส่วนหนึ่งอาศัยความพร้อมทางเศรษฐกิจและสังคมของตนเองเป็นพื้นฐานในการเข้าไปมีบทบาททางการเมือง ปัจจัยสำคัญทางด้านสังคมที่ทำให้กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยเข้ามาเกี่ยวข้องทางการเมืองคือ การเติบโตของชนชั้นกลาง และความตื่นตัวทางการเมืองของภาคประชาชน

(1) *การเติบโตของชนชั้นกลาง* ชนชั้นกลาง (Middle Class) คือ กลุ่มชนทุกอาชีพที่ไม่ได้ทำการผลิต ใช้แต่ความคิด และทำหน้าที่ดูแลกำกับควบคุมการผลิต หน้าที่หลักคือเป็นคนกลางในการสร้างความชอบธรรมของระบบทุนนิยมด้านการเมืองและอุดมการณ์ ชนชั้นกลางประกอบด้วยคนงานคอปขาว (White-collar Employee) หรือคนงานที่ไม่ต้องใช้แรงงานและผู้ผลิตขนาดเล็กในสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ คนกลุ่มนี้อยู่ระหว่างนายทุนกับผู้ใช้แรงงานและชาวนา (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ 2536: 70-75) นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536: 50-56) มีความเห็นว่าชนชั้นกลางในตะวันตกประกอบด้วยกลุ่มนายทุน ผู้ประกอบอาชีพพระคัมภีร์ และคนงานคอปขาว ซึ่งเกิดขึ้นจากการพัฒนาของทุนนิยม ชนชั้นกลางนับเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาทางการเมืองในสังคมทุนนิยม ส่วนชนชั้นกลางในไทยเกิดขึ้นมานานแล้วและเข้ามามีบทบาททางการเมืองเพิ่มมากขึ้น โดยสามารถแบ่งชนชั้นกลางได้ 2 กลุ่มสำคัญคือ กลุ่มแรกเป็นนักธุรกิจ กลุ่มที่สองเป็นผู้ประกอบอาชีพพระคัมภีร์และคนงานคอปขาว ลักษณะสำคัญของชนชั้นกลางไทยคือไม่สังกัดในแวดวงของผู้ปกครองและ

ไม่ได้สังกัดในแวดวงของชาวนา เป็นกลุ่มที่ผลิตสินค้าและบริการเพื่อมุ่งที่ตลาดโดยตรง และเป็นกลุ่มที่สืบทอดสถานะของตนเองได้ด้วยทุนและ หรือการศึกษา

ชนชั้นกลางของสังคมไทยในระยะแรกประกอบด้วยกลุ่มคนที่มีอาชีพค้าขาย โดยเฉพาะการประกอบธุรกิจค้าของคนจีนอพยพ การค้ามี 2 ระดับคือการค้ากับต่างประเทศ ซึ่งเป็นการค้าขนาดใหญ่และผูกขาดโดยอ้างอิงกับรัฐ พ่อค้ารายใหญ่เหล่านี้คือโต โดยอาศัยอภิสิทธิ์ทางการค้าภายใต้ระบบอุปถัมภ์ของขุนนาง ธุรกิจการค้าขายกลุ่มที่สองเป็นกลุ่มคนจำนวนมากและกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปคือพ่อค้ารายย่อย การเข้าสู่ธุรกิจนี้ต้องอาศัยทุนซึ่งสะสมมาทีละเล็กละน้อย จากความอดสาหัสและความสามารถ นอกจากพ่อค้ารายย่อยแล้วข้าราชการถือว่าเป็นชนชั้นกลางอีกกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญตั้งแต่ พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา อีกกลุ่มหนึ่งคือกลุ่มบุคลากรที่ทำงานในวิชาชีพบริหาร เสมียนธุรการ และการค้าขาย การผลิต ที่ปรากฏทั้งภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ ซึ่งโตอย่างรวดเร็วจากการพัฒนาประเทศตามแนวทางทุนนิยม (วรวิทย์ เจริญเลิศ 2536: 131-133) ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2536: 81-83) กล่าวว่า ชนชั้นกลางในสังคมไทยเป็นผลผลิตที่มาจากกระบวนการทางประวัติศาสตร์ในระบบทุนนิยมซึ่งมาจากภายนอก ซึ่งเริ่มปรากฏชัดเจนตั้งแต่ พ.ศ. 2500 การขยายตัวของเศรษฐกิจโลกและระบบทุนนิยมยุคใหม่มีผลทำให้ชนชั้นกลางไทยมีบทบาททางเศรษฐกิจและการเมืองเพิ่มขึ้นตามลำดับ ชนชั้นกลางบางกลุ่มมีบทบาทในการสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจและส่งเสริมการแพร่กระจายวิถีชีวิตแบบทุนนิยม บางกลุ่มแสวงหาอำนาจทางการเมืองโดยผ่านระบบพรรคการเมือง เพื่อสร้างเงื่อนไขในการประกันเสถียรภาพให้แก่ธุรกิจที่ขยายตัวให้บรรลุผลประโยชน์ของกลุ่มตนเอง เพื่อรักษาอำนาจที่มีเหนือชนชั้นแรงงานและชาวนาชาวไร่

การขยายตัวของเศรษฐกิจไทยปรากฏชัดเจนเพิ่มขึ้นตามลำดับภายหลังการวางแผนพัฒนาประเทศตามแนวทางทุนนิยมตะวันตกตั้งแต่ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา โดยเฉพาะในช่วง พ.ศ. 2530-2534 เศรษฐกิจไทยขยายตัวสูงถึงร้อยละ 9.5, 13.2, 12.0, 9.9 และ 8.0 ตามลำดับ การขยายตัวทางเศรษฐกิจส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจไทย โดยเฉพาะในภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรมและการบริการ ภาคเกษตรกรรมลดความสำคัญลงอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ภาคอุตสาหกรรมและการบริการมีความสำคัญเพิ่มขึ้น ซึ่งสร้างโอกาสให้นักธุรกิจรุ่นใหม่ ๆ จำนวนมาก นอกจากนี้ชนชั้นกลางยังได้รับผลประโยชน์ในด้านมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะพนักงานบริษัท ทั้งสถานประกอบการและภาคบริการเพราะได้รับการปรับเงินเดือนรวดเร็ว รวมทั้งกลุ่มอาชีพอิสระและพ่อค้าซึ่งมีโอกาสปรับฐานะของตนเองเนื่องจากสภาพคล่องทางเศรษฐกิจ ส่วนข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจยังไม่ได้รับผลประโยชน์จากการขยายตัวทางเศรษฐกิจเท่าที่ควร ทั้งนี้เนื่องจากเงินเดือนยังมีการปรับตัวน้อย การขยายตัวทางเศรษฐกิจที่ปรากฏชัดเจนสมัยรัฐบาลพลตรีชาติชาย

ชุมชนหัวเมือง ยิ่งทำให้ชนชั้นกลางมีโอกาสปรับฐานะทางเศรษฐกิจ มีหลายคนใช้วิธีรวยทางลัดคือการ ออมกึ่งกำไร เช่น ซื้อหุ้น ใบจองรถยนต์ และที่ดิน เป็นต้น (วรวิทย์ เจริญเลิศ 2536: 134-136)

ผาสุก พงษ์ไพจิตร กล่าวว่า (2536: 92-95) การเติบโตของชนชั้นกลาง ในสังคมไทยเป็นผลจากการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่มีลักษณะภาคบริการเติบโตเร็วกว่าภาค อุตสาหกรรม ผลที่ตามมาคือมีการจ้างงานเพิ่มขึ้นในกลุ่มชนชั้นกลางประเภทคนงานคอปกขาว เช่น นักวิชาชีพ ผู้ประกอบอาชีพส่วนตัว พนักงาน และข้าราชการบริหาร เป็นต้น กล่าวคือระหว่าง พ.ศ. 2505-2528 ชนชั้นกลางเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 8.8 เป็นร้อยละ 21.5 เมื่อรวมกลุ่มชนชั้นกลางภาคบริการ และภาคอุตสาหกรรมแล้วพบว่า ชนชั้นกลางเพิ่มจำนวนรวดเร็วกว่าจำนวนคนงานภาคอุตสาหกรรม ก่อสร้าง และขนส่ง ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของชนชั้นคนงาน การเติบโตของชนชั้นกลางของ ไทยทำให้ชนชั้นกลางมีบทบาททางการเมืองมากกว่าและเร็วกว่ากลุ่มคนงาน เนื่องจากชนชั้นกลาง เป็นกลุ่มที่มีพลังทางเศรษฐกิจสูงกว่ากลุ่มคนงาน มีทัศนคติเปิดกว้างกับวัฒนธรรมและเทคโนโลยี จากภายนอก

บทบาททางการเมืองของชนชั้นกลางแต่เดิมเคยสนับสนุนรัฐบาลทหาร ดังกรณีเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 บางกลุ่มยังคงสนับสนุนรัฐบาลทหารมาก่อนเหตุการณ์ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 และบางส่วนยังไม่เปลี่ยนแปลงความคิดในลักษณะนี้ เหตุผลสำคัญที่ ชนชั้นกลางสนับสนุนรัฐบาลทหารคือกลัวภัยคอมมิวนิสต์และมีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจร่วมกัน บทบาททางการเมืองของชนชั้นกลางเปลี่ยนแปลงชัดเจนตั้งแต่ช่วงเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 เนื่องจากภัยจากคอมมิวนิสต์สิ้นสุดลงแต่กลุ่มทหารยังคงพยายามรักษายอำนาจทางการเมืองไว้ และที่สำคัญชนชั้นกลางสมัยใหม่ซึ่งพึ่งเศรษฐกิจโลกในการสร้างความมั่งคั่งให้กับตนเองด้วยกำลัง แรงงานและความสามารถของตน จะมีทัศนคติที่เป็นอิสระจากระบบราชการและอิทธิพลของทหาร มากขึ้น (ผาสุก พงษ์ไพจิตร 2536: 105-107) วรวิทย์ เจริญเลิศ (2536: 134-136) กล่าวว่า ในสายตา ของชนชั้นกลางประชาธิปไตยกับการพัฒนาเศรษฐกิจจะเกี่ยวพันกัน ส่วนการรัฐประหารเป็นเรื่องที่ ล้าสมัยและทำให้ความใฝ่ฝันของชนชั้นกลางในหลาย ๆ เรื่องต้องสูญสลายลง ดังนั้นชนชั้นกลางจึง ไม่พอใจการเมืองระบบปิดหรือแบบอำนาจนิยม ผาสุก พงษ์ไพจิตร (2536: 105-107) ระบุว่า กลุ่ม ผู้นำชนชั้นกลางที่เป็นนักธุรกิจซึ่งส่วนหนึ่งเคยเป็นนักเคลื่อนไหวในสมัยเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 มีความคิดว่า การปกครองระบบรัฐสภาแบบประชาธิปไตยเป็นระบบการเมืองที่พึงปรารถนา เพราะเปิดโอกาสให้ชนชั้นกลางเข้าถึงโครงสร้างอำนาจรัฐ ซึ่งสามารถมีบทบาทในการปรับเปลี่ยน กฎหมาย รวมทั้งนโยบายเศรษฐกิจและสังคม ได้ดีกว่าการอิงกับระบบอุปถัมภ์ หรือระบบพรรคพวก ภายใต้การเมืองที่นำโดยอภิสิทธิ์ชนและทหาร วิธีการที่ได้ผลตามระบบรัฐสภาแบบประชาธิปไตย คือการก่อตั้งพรรคการเมืองและส่งตัวแทนลงสมัครเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพื่อช่วงชิง

เสียงข้างมากในรัฐสภา ด้วยจุดประสงค์ที่จะจัดตั้งรัฐบาลทำการบริหารประเทศตามแนวทางที่ตนประสงค์ วิธีการที่รองลงมาคือการสนับสนุนตัวแทนจากกลุ่มของคนลงสมัครเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในนามพรรคการเมืองที่มีอยู่แล้ว ด้วยจุดประสงค์ที่จะเป็นตัวแทนของกลุ่มคนในรัฐสภา และโอกาสในการร่วมจัดตั้งรัฐบาล

(2) *ความตื่นตัวทางการเมืองของภาคประชาชน สมบัติ ชำรงธัญวงศ์* (2549: 646) กล่าวว่า ตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองใน พ.ศ. 2475 การมีส่วนร่วมทางการเมืองของไทยได้มีการพัฒนาตามลำดับ แม้ว่าบางช่วงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนจะไม่ได้ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล แต่ภายหลังมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองและตรวจสอบการใช้อำนาจอธิปไตยเพิ่มขึ้น ลิจิต ชีรวะกิน (2548 ก: 549-552) สรุปว่า ความตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในการพัฒนาการเมืองแบบประชาธิปไตยในสังคมไทยเข้มข้นยิ่งขึ้น ประชาชนมีความตื่นตัวและมีบทบาททางการเมืองในทิศทางที่ดี โดยเฉพาะส่วนเกี่ยวกับการใช้สิทธิเลือกตั้ง แต่ความเข้าใจกระบวนการประชาธิปไตยยังไม่ดีเท่าที่ควร การใช้สิทธิและเสรีภาพแม้ว่าส่วนใหญ่จะอยู่ภายในกรอบ บางครั้งมีการละเมิดกฎหมาย เช่น การบุกรุกและทำลายทรัพย์สินของราชการ การมีส่วนร่วมของประชาชน บางครั้งยังขาดข้อมูลในการตัดสินใจที่ถูกต้อง นักการเมืองส่วนใหญ่ยังมีพฤติกรรมแบบเดิม การใช้เงินซื้อเสียงแบบเดิมยังคงปรากฏอยู่ โดยคณะกรรมการเลือกตั้งไม่สามารถจัดการซื้อเสียงได้อย่างเด็ดขาด การทุจริตของนักการเมืองปรากฏเป็นข่าวอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ว่าภาคราชการจะมีการปฏิรูประบบราชการให้ดีขึ้นตามลำดับ แต่ทัศนคติ ค่านิยม แบบกระสวนพฤติกรรมข้าราชการยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก มีความเป็นอนุรักษนิยม ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง และเฉื่อยชา อุทัย พิมพ์ใจชน (2549: 67-68) กล่าวถึงความตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองว่า การเมืองในอนาคตจะมีแต่พรรคการเมืองขนาดใหญ่เท่านั้นที่จะคงอยู่ได้ เนื่องจากประชาชนเริ่มหันมาให้ความสำคัญกับระบบพรรค และคนส่วนใหญ่เริ่มให้ความสำคัญกับนโยบาย

การตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนที่เพิ่มมากขึ้น สาเหตุหนึ่งมาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้ให้สิทธิการเลือกตั้งแก่บุคคลที่มีอายุ 18 ปีบริบูรณ์ กล่าวคือการเลือกตั้งในวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา บุคคลที่มีอายุ 18 ปีบริบูรณ์มีสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง สุรนันทน์ สุวรรณ์ โฉมคม ศิริวรรณ ศิริบุญ และวิเชียร ปิยะวรากร (2540: 30) ระบุว่า การตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนที่เพิ่มมากขึ้นส่วนหนึ่งเกิดจากการให้สิทธิเลือกตั้งแก่ประชาชน นอกจากนี้การที่ระบุน้ำที่ของประชาชนในการใช้สิทธิเลือกตั้งอย่างชัดเจนก็เป็นส่วนหนึ่งที่ส่งเสริมให้ประชาชนตื่นตัวทางการเมืองและมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ดังที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 68 บัญญัติว่า บุคคลมีหน้าที่ไป

ใช้สิทธิเลือกตั้ง บุคคลซึ่งไม่ไปเลือกตั้ง โดยไม่แจ้งเหตุอันสมควรที่ทำให้ไม่อาจไปเลือกตั้งได้ย่อมเสียสิทธิตามที่กฎหมายบัญญัติ การแจ้งเหตุที่ทำให้ไม่อาจไปเลือกตั้ง และการอำนวยความสะดวกในการไปเลือกตั้งให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ (สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร 2541: 28)

การตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนที่เพิ่มขึ้นมีผลให้กลุ่มนักธุรกิจชนชั้นกลาง รวมทั้งประชาชนทั่วไปเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมทางการเมืองหลายลักษณะ ดังกรณีการจัดตั้งพรรคการเมืองใหม่ ๆ เช่น พรรคไทยรักไทย พ.ศ. 2541 ที่เห็นชัดอีกกรณีหนึ่งคือ การใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535- 2548 เพิ่มขึ้นตามลำดับ ดังนี้ (รัฐสภา 2550: 2)

การเลือกตั้ง 22 มีนาคม พ.ศ. 2535	ร้อยละ 59.35
การเลือกตั้ง 13 กันยายน พ.ศ. 2535	ร้อยละ 61.59
การเลือกตั้ง 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2538	ร้อยละ 62.04
การเลือกตั้ง 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539	ร้อยละ 62.42
การเลือกตั้ง 6 มกราคม พ.ศ. 2544	ร้อยละ 69.95
การเลือกตั้ง 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548	ร้อยละ 72.60

การตื่นตัวทางการเมืองของกลุ่มนักธุรกิจปรากฏชัดเจนในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 ซึ่งมีผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากกว่ากลุ่มอาชีพอื่น ๆ กล่าวคือมีผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัวและค้าขาย 166 คน หรือร้อยละ 21.11 จากจำนวนทั้งหมด 792 คน ส่วนผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัวและค้าขาย 588 คน หรือร้อยละ 25.20 จากจำนวนทั้งหมด 2,430 คน (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง 2544: 27-38)

1.2.2 ปัจจัยภายนอกประเทศ ปัจจัยภายนอกประเทศที่มีผลต่อพัฒนาการทางการเมืองไทยเป็นสภาพแวดล้อมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ของโลก ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการสิ้นสุดสงครามเย็น พ.ศ. 2534 (ค.ศ. 1991) ภายหลังจากล่มสลายของสหภาพโซเวียต และกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออก รวมทั้งการทลายกำแพงเบอร์ลินในเยอรมนี ถือเป็นจุดเปลี่ยนแปลงสำคัญในเมืองโลก การล่มสลายของประเทศที่ปกครองโดยอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ส่งผลให้กระแสความคิดประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมกลายเป็นอุดมการณ์กระแสหลักของสังคมโลก อีกทั้งยังทำให้ทุนนิยมและระบบเศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของกลไกการตลาดเป็นแนวคิดครอบงำโลกหรือเป็นลักษณะทุนนิยมโลกในเวลาต่อมา อาจกล่าวได้ว่าความพ่ายแพ้ของอุดมการณ์คอมมิวนิสต์เกิดจากปัจจัยที่สำคัญคือ กระแสโลกาภิวัตน์ ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสื่อสาร และการขยายตัวของกระแสทุนนิยมโลก (ยุทธพร อิศรชัย 2549: 8/20) ไอลดา โชติช่วง (2545: 168) กล่าวว่า กระบวนการโลกาภิวัตน์มีอิทธิพลไปทั่วทุกเรื่องและทุกที่ กระบวน

การโลกาภิวัตน์สนับสนุนระบอบประชาธิปไตยที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครอง การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจอย่างแท้จริง ในการศึกษาปัจจัยภายนอกประเทศที่ทำให้กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทยเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองเกี่ยวข้องจะวิเคราะห์ในประเด็นปัจจัยด้านการเมือง ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยด้านสังคม ดังนี้

1) ปัจจัยด้านการเมือง ปัจจัยด้านการเมืองที่ทำให้กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทยเกี่ยวข้องกับทางการเมืองคือ การตื่นตัวในลัทธิประชาธิปไตยเสรีนิยมแพร่กระจายทั่วโลก และการรวมกลุ่มกันระหว่างประเทศที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองเดียวกัน

(1) การตื่นตัวด้านลัทธิประชาธิปไตยเสรีนิยมแพร่กระจายทั่วโลก

แซมมวล ฮันติงตัน (Samuel Huntington) กล่าวว่า แนวคิดประชาธิปไตยที่แพร่กระจายไปทั่วโลกในระยะแรก หรือคลื่นกระแสประชาธิปไตยลูกแรก เกิดขึ้นเมื่อปลายทศวรรษที่ 18 และทศวรรษที่ 19 คลื่นกระแสประชาธิปไตยลูกที่สองเกิดขึ้นเมื่อภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ส่วนคลื่นกระแสประชาธิปไตยลูกที่สาม (the third wave of democratization) ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 เป็นต้นมา เกิดจากกระแสประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนในยุโรปตะวันออก ทำให้ประชาชนในประเทศที่เคยปกครองตามระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ต่อต้านรัฐบาลและพยายามเปลี่ยนแปลงไปสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม นำไปสู่การล่มสลายของสหภาพโซเวียตและระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออก รวมทั้งการยุติสงครามเย็น คลื่นกระแสประชาธิปไตยลูกที่สามเกิดจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีด้านการสื่อสารและระบบข่าวสาร ซึ่งมีผลทำให้โลกเล็กลง ประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะรัฐบาลของประเทศที่ไม่เป็นประชาธิปไตยไม่สามารถจะโฆษณาชวนเชื่อ หลอกลวง และปิดหูปิดตาประชาชนจากการได้รับข่าวสารที่เกิดขึ้นในที่ต่าง ๆ ได้อีกต่อไป นอกจากนี้การพัฒนาทางเศรษฐกิจของบางประเทศทำให้เกิดชนชั้นกลางซึ่งต้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ประเทศประชาธิปไตยตะวันตกนำโดยสหรัฐอเมริกาพยายามสนับสนุนกระแสประชาธิปไตยไปยังประเทศต่าง ๆ ภายหลังสงครามเย็น เพราะเห็นว่าจะทำให้ประชาชนได้มีสิทธิมนุษยชนมากขึ้น และเชื่อว่าจำนวนประเทศที่เป็นประชาธิปไตยมากขึ้นจะทำให้โลกมีสันติสุขและปราศจากสงคราม เนื่องจากประเทศประชาธิปไตยจะฟังเสียงประชาชน มีเหตุผล ไม่ต้องการความขัดแย้งและสงคราม (รสลิน ศิริยะพันธุ์ 2539: 153)

การตื่นตัวด้านลัทธิประชาธิปไตยเสรีนิยมแพร่กระจายทั่วโลกมีผลต่อสังคมไทยตามกระแสโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะตั้งแต่ภายหลังสงครามเย็นซึ่งปรากฏว่าการเมืองไทยมีแนวโน้มเป็นประชาธิปไตยมากขึ้นตามลำดับ กล่าวคือการเมืองไทยหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 เป็นต้นมาปรากฏว่ารัฐบาลเกือบทุกชุดมาจากการเลือกตั้ง บรรยากาศของการเมืองการ

ปกครองที่ให้เสรีภาพแก่ประชาชนทางการเมือง ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นตามลำดับ รวมทั้งกลุ่มนักธุรกิจได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองมากขึ้น

(2) การรวมกลุ่มกันระหว่างประเทศที่มีอุดมการณ์ทางการเมือง

เดียวกัน การรวมกลุ่มระหว่างประเทศช่วงสงครามเย็นมักได้รับอิทธิพลและความขัดแย้งระหว่างมหาอำนาจ ในอดีตปรากฏว่ามีบางองค์การที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อเป็นพันธมิตรร่วมกับมหาอำนาจแต่ละค่ายเพื่อต่อต้านฝ่ายตรงข้าม เช่น องค์การสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ ส.ป.อ. (Southeast Asia Treaty Organization: SEATO) องค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ (North Atlantic Treaty Organization: NATO) และองค์การวอร์ซอ (Warsaw Pact) เป็นต้น เมื่อสงครามเย็นยุติลงองค์การระดับภูมิภาคต่าง ๆ จึงมีอิสระในการดำเนินนโยบายมากยิ่งขึ้น สามารถดำเนินการเพื่อมุ่งผลประโยชน์และความร่วมมือในด้านต่าง ๆ ของประเทศสมาชิกในระดับภูมิภาค โดยเฉพาะการแก้ปัญหาและความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในระดับภูมิภาค ได้แก่ สมาคมอาเซียนและกลไกการประชุมระหว่างปีของสมาคมอาเซียน เช่น การประชุมประจำปีของรัฐมนตรีต่างประเทศสมาคมอาเซียน (ASEAN Ministerial Meeting: AMM) การประชุมประจำปีระหว่างรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนกับประเทศคู่เจรจาและประเทศมหาอำนาจ (Post Ministerial Conference: PMC) เป็นต้น (รสลิน ศิริยะพันธุ์ 2539: 152) กล่าวว่า ภายหลังจากสงครามเย็นกระบวนโลกาภิวัตน์ถือว่าเป็นส่วนที่ขยายผลของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศระดับนานาชาติ เป็นการเชื่อมโยงทุกส่วนของโลกเข้าด้วยกันผ่านกระแสแห่งการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง และความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมที่แพร่ขยายข้ามพรมแดนและขอบเขตแห่งรัฐ รวมทั้งองค์การระหว่างประเทศระดับภูมิภาคมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น (โอดดา โชติช่วง 2545: 158-161) กระแสโลกที่มีผลต่อประเทศไทยประการหนึ่งคือการรวมตัวของภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อให้เกิดอำนาจต่อรองทางการค้าที่เด่นชัดขึ้นทุกวัน โดยเป็นการต่อรองทางการค้าระหว่างกันและการค้าของนอกเขต การรวมกลุ่มกันระหว่างประเทศก่อให้เกิดการค้าเสรีที่มีการแข่งขันเพิ่มมากขึ้น กระตุ้นให้นักธุรกิจหาช่องทางเข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยตรง เพื่อการผลักดันนโยบายที่เป็นประโยชน์ทางด้านธุรกิจระดับประเทศและต่างประเทศ (เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม 2549: 9/77)

2) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่ทำให้กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทยเข้ามามีบทบาททางการเมืองประกอบด้วย การเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรีแพร่กระจายไปทั่วโลก การกีดกันทางการค้าระหว่างประเทศ และการเข้ามาของนักธุรกิจข้ามชาติ

(1) การเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรีแพร่กระจายไปทั่วโลก

ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรีให้ความสำคัญต่อการทำงานของกลไกการตลาดเพื่อการแก้ปัญหา

เศรษฐกิจของส่วนรวม โดยให้ความสำคัญในเรื่องการเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินหรือปัจจัยการผลิตของประชาชน และลดบทบาททางเศรษฐกิจของรัฐบาล เป้าหมายสูงสุดคือการมีเสรีภาพทางเศรษฐกิจ (Economic Liberty) ระบบทุนนิยมเสรีเชื่อว่าถ้าให้ระบบเศรษฐกิจทำงานได้อย่างเสรีและประชาชนมีอิสระทางเศรษฐกิจจะช่วยให้การแก้ปัญหาเศรษฐกิจทำได้ดีที่สุด กล่าวคือเศรษฐกิจมีความเจริญเติบโต ประชาชนมีเสรีภาพในการเลือก และมีความอยู่กินดี เศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรีกำเนิดในประเทศตะวันตกช่วง ค.ศ. 1600-1800 และมีบทบาทมากขึ้นตามลำดับ ช่วงหลังสงครามเย็นเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรีมีบทบาทมากขึ้นในทุกภูมิภาคของโลก และยังเป็นระบบเศรษฐกิจที่มีอิทธิพลมากที่สุดในปัจจุบัน เนื่องจากประเทศส่วนใหญ่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรีหรือพึ่งพาเศรษฐกิจจากประเทศทุนนิยมเสรี (เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม 2549: 9/10-12)

เศรษฐกิจทุนนิยมเสรีที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทยตามกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้การแข่งขันทางด้านธุรกิจเปิดกว้างมากยิ่งขึ้น กระตุ้นให้นักธุรกิจจำเป็นต้องปรับตัวให้ทันต่อสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป วิธีการหนึ่งก็คือการเข้ามามีบทบาททางการเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อมเพื่อผลักดันนโยบายที่เป็นประโยชน์ต่อธุรกิจตนเอง โดยเฉพาะการมีบทบาททางการเมืองทางตรงในการจัดตั้งพรรคการเมือง หรือการเป็นสมาชิกพรรคการเมือง ซึ่งเป็นโอกาสสำคัญนำไปสู่อำนาจการจัดตั้งรัฐบาลและบริหารประเทศเพื่อกำหนดนโยบายต่าง ๆ รวมถึงนโยบายเศรษฐกิจที่จะเป็นประโยชน์ต่อธุรกิจตนเอง

(2) การกีดกันทางการค้าระหว่างประเทศและการเข้ามาของนักธุรกิจข้ามชาติ

การกีดกันทางการค้าระหว่างประเทศและการเข้ามาของนักธุรกิจข้ามชาติเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจทุนนิยมมาก เศรษฐกิจทุนนิยมเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ต้องใช้เงินลงทุนมาก โดยมีความเสี่ยงที่อาจจะได้ผลตอบแทนสูงแต่อาจขาดทุนก็ได้ ผู้ประกอบการมักจะเอาผลกำไรที่ได้รับไปลงทุนเพิ่มเติม กิจกรรมเศรษฐกิจดังกล่าวมีความหมายครอบคลุมถึงเศรษฐกิจทุก ๆ ด้าน เช่น การค้า การเงิน อุตสาหกรรม เกษตรกรรม และสารสนเทศ (กุลลดา เกษบุญชู-มีด 2549: 379) ทุนนิยมมีบทบาทต่อสังคมโลกมานาน การขยายบทบาทของทุนนิยมโลกเริ่มต้นด้วยการขยายตัวของตลาดการค้า ตามด้วยการขยายตัวของตลาดเงินและตลาดทุน ขึ้นสุดท้ายเป็นการขยายการลงทุนโดยตรง (Foreign Direct Investment: FDI) ซึ่งเป็นการลงทุนทำธุรกิจต่าง ๆ ลักษณะบริษัทข้ามชาติ (Multinational Corporations: MNCs) การลงทุนโดยตรงในระยะเริ่มแรกเป็นการขยายตัวของธุรกิจขนาดใหญ่ที่เข้าไปลงทุนในประเทศพัฒนาแล้วและประเทศด้อยพัฒนา หลังจากนั้นจึงได้ขยายตัวไปทั่วโลก เนื่องจากการลงทุนภายในประเทศใกล้ถึงจุดอิ่มตัวและมีการแข่งขันกันสูง การขยายการลงทุนในต่างประเทศเป็นประโยชน์ต่อการขยายตลาดสินค้า และหลีกเลี่ยงการกีดกันการค้าได้ด้วย นอกจากนี้การลงทุนในต่างประเทศยังสามารถขยายการลงทุนไปยังแหล่งวัตถุดิบ แรงงานราคาถูก

หรือแหล่งลงทุนที่ไม่มีข้อจำกัดในเรื่องการป้องกันมลภาวะที่เป็นภัยต่อสิ่งแวดล้อม การขยายการลงทุนโดยตรงลักษณะบริษัทข้ามชาติจึงเป็นการขยายตัวของทุนนิยมโลกที่สมบูรณ์ที่สุดที่ทำให้ทุกประเทศไม่มีพรมแดนและเศรษฐกิจแบบทุนนิยมทั่วโลกมีการรวมตัวเข้าเป็นหนึ่งเดียว (เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม 2549: 9/29-30) การขยายตัวของทุนนิยมโลกเข้ามาสู่สังคมไทย ได้เป็นไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ตั้งแต่รัชกาลที่ 4 และเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ เสน่ห์ จามริก (2544) ระบุว่า ในช่วงหลังการพังทลายของกำแพงเบอร์ลินและการล่มสลายของระบบคอมมิวนิสต์เป็นปรากฏการณ์ที่ทำให้อำนาจความเป็นใหญ่ทางเศรษฐกิจ การเมือง และการทหารของโลกไม่มีศูนย์กลางในระดับเวทีการเมืองโลก โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาเกือบเรียกว่าเป็นเจ้าโลก โลกาภิวัตน์จึงมีลักษณะเป็นอำนาจเบ็ดเสร็จ และเป็นอำนาจภายใต้การครอบงำของบริษัทข้ามชาติ สถาบันเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศอย่างธนาคารโลกเป็นเพียงหัวหอกบริษัทข้ามชาติต่าง ๆ การศึกษาและการวิจัยเทคโนโลยีอยู่ในมือของบริษัทข้ามชาติ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องยา หรือผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมต่าง ๆ ดังที่กูดคา เกษบุญชู-มีด (2549: 379) กล่าวว่า สังคมไทยเกี่ยวข้องกับโลกาภิวัตน์มาเป็นเวลานาน และสิ่งหนึ่งที่อยู่เบื้องหลังโลกาภิวัตน์คือพลังของทุนนิยม ดังนั้นทุนนิยมโลกจึงมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทยโดยภาพรวม รวมถึงการกีดกันทางการค้าระหว่างประเทศ และการเข้ามาของนักธุรกิจข้ามชาติ

การกีดกันทางการค้าระหว่างประเทศเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งมีพัฒนาการตามลำดับ โดยเฉพาะหลังสงครามโลกครั้งที่สองปรากฏว่าการค้าระหว่างประเทศขยายตัวอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดการแข่งขันด้านการค้าระหว่างประเทศและนำไปสู่การกีดกันทางการค้าระหว่างประเทศ (เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม 2549: 9/45) การค้าระหว่างประเทศมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจไทยอย่างต่อเนื่อง

ส่วนการเข้ามาของนักธุรกิจข้ามชาติปรากฏว่าเริ่มเข้ามามีบทบาทในดินแดนต่าง ๆ ของโลกตั้งแต่สมัยอาณานิคม ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองนักธุรกิจต่างชาติและนักธุรกิจข้ามชาติเข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจในประเทศเกิดใหม่และประเทศกำลังพัฒนามากขึ้น เนื่องจากความอุดมของทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งปัจจัยในด้านแรงงานที่มีราคาถูก วิธีการหนึ่งที่นักธุรกิจข้ามชาติเข้าไปลงทุนในดินแดนต่าง ๆ คือการจัดตั้งบริษัทข้ามชาติ ซึ่งเป็นบริษัทที่มีการดำเนินกิจการในต่างประเทศมากกว่าหนึ่งประเทศขึ้นไป ลักษณะสำคัญของบริษัทข้ามชาติประการแรกคือ การวางยุทธศาสตร์ธุรกิจที่แยกออกไปในแต่ละประเทศที่เข้าไปดำเนินงาน ประการที่สอง บริษัทข้ามชาติพยายามจะครอบงำโลก ประการที่สาม บริษัทข้ามชาติแสวงหาและใช้ทรัพยากรจากทั่วโลก (ธโรธร ฐ์ทองคำ 2549: 14-17) ในด้านของโครงสร้างและการจัดองค์การในสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 บริษัทข้ามชาติดำเนินการระดับชาติและสร้างสาขาในต่างประเทศ โดยสาขาในต่างประเทศบริหารสาขาด้วยตนเอง และมีคำแนะนำเล็กน้อยหรือไม่มีเลยจากบริษัทแม่ ลักษณะ

โครงสร้างและการจัดองค์การเป็นการจัดการแบบบริษัทแม่-ลูก (Mother-Daughter Arrangement) ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การจัดการบริษัทข้ามชาติมีการพัฒนาไปสู่ยุคบริษัทข้ามชาติสมัยใหม่ (Modern Multinational Corporation) มีการพัฒนาโครงสร้างด้านองค์การที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานการแบ่งส่วนการผลิต (Product Divisions) ที่มี 2 ส่วนคือการผลิตระหว่างประเทศ (International Division) และการผลิตภายในประเทศ (Domestic Divisions) บริษัทข้ามชาติทั่วโลกในปัจจุบันมีประมาณ 10,000 บริษัท บริษัทข้ามชาติเหล่านี้มีสาขาในต่างประเทศประมาณ 90,000 สาขา และได้มีการประมาณการกันว่าใน พ.ศ. 2547 บริษัทข้ามชาติจะมีผลผลิตสินค้ากว่าสองในสามของผลิตภัณฑ์มวลรวมเศรษฐกิจ (Gross Economic Product) ของโลก การตัดสินใจของบริษัทข้ามชาติที่มีการกระทำ ณ สำนักงานใหญ่ในประเทศแม่ของบริษัทจึงอาจส่งผลทางด้านบวกหรือด้านลบต่อความมั่นคงของประเทศที่บริษัทข้ามชาติลงทุน และนำไปสู่ภาวะการณ์ที่พหุภาคีมากขึ้นหรือน้อยลงของประเทศนั้นต่อประเทศแม่ของบริษัทข้ามชาตินั้น ๆ (สมพงษ์ ชูมาก 2544: 171-180)

การเติบโตของบริษัทข้ามชาติทำให้อำนาจของบริษัทขนาดใหญ่เพิ่มมากขึ้น เพราะมีอิทธิพลต่อการผลิต การจ้างงาน การบริโภค และการลงทุน บริษัทข้ามชาติจึงมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐบาล โดยเฉพาะในการกำหนดนโยบายการเงิน และนโยบายเศรษฐกิจของประเทศ (เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสวีธรรม 2549: 9-54) สอดคล้องกับทริสโธร ผู้ทรงคำ (2549: 14-27) ที่กล่าวว่ากระแสโลกาภิวัตน์ทำให้บริษัทข้ามชาติมีบทบาทมากขึ้น และทำให้การตลาดมีบทบาทในการครอบงำรัฐด้านการตัดสินใจ นโยบายสาธารณะ หรือความเปลี่ยนแปลงอื่นใดที่เกิดขึ้นภายในรัฐ บริษัทข้ามชาติเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่รัฐในเรื่องการจัดการเทคโนโลยี ทุน ซึ่งเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจ โดยเฉพาะด้านการค้าอุตสาหกรรม และสังคม ความสำคัญของบริษัทข้ามชาติจึงทำให้รัฐต้องแสวงหาความร่วมมือกับบริษัทข้ามชาติในลักษณะการเป็นพันธมิตรหรือหุ้นส่วนที่เป็นการพึ่งพาอาศัยกันอย่างสลับซับซ้อน

การพึ่งพาการลงทุนจากต่างประเทศนอกจากจะเกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองไทยในลักษณะอิทธิพลในการกำหนดนโยบายของรัฐบาลแล้ว ยังเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมด้วย ผลการศึกษาของเดือนเด่น นิคมบริรักษ์ และคณะ ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เรื่อง บทบาทของบริษัทข้ามชาติในประเทศไทย กฎหมายประกอบธุรกิจคนต่างด้าวคืออุปสรรคใหญ่ที่ต้องแก้ พบว่า เหตุผลที่สำคัญในการเข้ามาลงทุนของบริษัทข้ามชาติในประเทศไทยคือ เสถียรภาพทางการเมือง ความเป็นเมืองนำอยู่สำหรับนักธุรกิจและผู้เชี่ยวชาญต่างชาติเมื่อเทียบกับเมืองหลวงของประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคเดียวกัน และนโยบายการลงทุนที่ค่อนข้างเสรี (บทบาทของบริษัทข้ามชาติในประเทศไทย กม.ประกอบธุรกิจคนต่างด้าว คืออุปสรรคใหญ่ที่ต้องแก้ 2550, 20 พฤศจิกายน: 20) อาจกล่าวได้ว่า

บทบาทในการลงทุนของบริษัทข้ามชาติในประเทศไทยเกี่ยวข้องกับสภาพการเมืองการปกครองด้วย โดยเฉพาะเรื่องเสถียรภาพทางการเมืองของรัฐบาล และนโยบายในด้านการลงทุนที่ค่อนข้างเสรี นักธุรกิจไทยให้ความสำคัญต่อบริษัทข้ามชาติในลักษณะแหล่งทุนที่เป็นประโยชน์และเป็นผลเสียต่อเศรษฐกิจไทย เช่น พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร (2548) ระบุว่า

“ถ้าเรามีแม่เหล็กดึงดูดเงินทุนไหลเข้าประเทศได้ เป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์เพราะเงินเข้ามาสร้างเศรษฐกิจ แต่เงินมีต้นทุนอยู่ ถ้าเข้ามาเกินกำไรจะเป็นอันตราย เข้ามาแค่ตลาดหลักทรัพย์อย่างเดียวแล้วถึงเวลาที่ขายทิ้งออกไป อย่างนี้อันตราย แต่ถ้าเข้ามาเป็น FDI เป็น foreign direct investment เป็นการลงทุนระยะยาว (long term investment) จึงจะเป็นประโยชน์เพราะสร้างงานสร้างเศรษฐกิจ แต่ยังคงติดตามว่า FDI ที่เข้ามาเพื่อเอาประโยชน์จากเราอย่างเดียวหรือไม่ บางอย่างเรามีความจำเป็นหรือไม่ เราให้สิทธิพิเศษเขามากเกินไปหรือไม่ เรื่องทุนเราจะออกไปข้างนอกหรือไม่ออกข้างนอกเป็นเรื่องที่จะต้องคิดให้รอบคอบ ต้องมีทีมหนึ่งทีมทำเรื่องนี้โดยตรงว่าเราจะออกกฎหมายอะไร เพื่อมีเงื่อนไขเปิดปิดในเวลาที่เหมาะสมได้ คล่องตัว เพราะฉะนั้นให้ท่านรองนายกรัฐมนตรี (นายสมคิด จาตุศรีพิทักษ์) ตั้งทีมมาดูเรื่องทุนว่า อะไรคือภัยคุกคาม อะไรคือโอกาส อะไรคือกติกาที่เรามีอยู่ที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ เรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญ ผมคิดว่า fast capital flow ที่ทำให้ประเทศในเอเชียพังทลายคราวที่แล้วเป็นบทเรียนที่เราต้องได้มีมาตรการ (measure) ที่ถูกต้องเท่าใดนักวันนี้เราได้แค่คอยติดตาม (monitor) แต่ยังไม่มีการดำเนินการ ดังนั้น ต้องมีทั้งระบบติดตามและมีมาตรการ จะใช้ทั้ง 2 ทาง”

3) *ปัจจัยด้านสังคม* สังคมไทยได้รับอิทธิพลจากอารยธรรมภายนอกอย่าง ต่อเนื่อง โดยเฉพาะอิทธิพลของตะวันตกที่เพิ่มขึ้นตามลำดับตั้งแต่การเปิดประเทศใน พ.ศ. 2398 ซึ่งทำให้สังคมไทยเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และมีผลกระทบต่อการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรม โดยเฉพาะปัจจัยด้านสังคมที่ทำให้กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทยรักไทยเข้ามาเกี่ยวข้องกับทางการเมืองคือกระแสโลกาภิวัตน์ การติดต่อสื่อสารเป็นไปอย่างเสรีและสื่อสารมวลชนมีเสรีภาพมากขึ้น

(1) *กระแสโลกาภิวัตน์* โลกาภิวัตน์เป็นสภาพการณ์โลกที่ปรากฏในลักษณะของไร้พรมแดนซึ่งเกิดขึ้นราวพุทธทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา สภาพการณ์ดังกล่าวทำให้รัฐต่าง ๆ ทั่วโลกมีความเชื่อมโยงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมากยิ่งขึ้นด้วยปัจจัยทางเศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยี โลกยุคโลกาภิวัตน์จึงมีลักษณะคล้ายกันคือมีระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม มีลัทธิ

การเมืองแบบประชาธิปไตย มีการปฏิวัติทางเทคโนโลยีสารสนเทศ โลกาภิวัตน์จึงมีผลกระทบต่อสังคมไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากกระแสโลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดการจัดระเบียบโลกใหม่ทั้งทางด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวัน 2540: 307-310) พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร มองการเมืองในทิศทางที่เกี่ยวข้องกับกระแสของโลกาภิวัตน์เช่นเดียวกัน โดยกล่าวว่าการเมืองไทยในคริสต์ศตวรรษที่ 21 ต้องเผชิญกับกระแสหลักสำคัญคือเทคโนโลยี การค้าเสรี การรวมตัวกันทางเศรษฐกิจในภูมิภาคต่าง ๆ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและกระแสสังคมแห่งการเรียนรู้ (วัลยา 2542: 208-209)

แนวคิดโลกาภิวัตน์แบ่งอารยธรรมโลกเป็น 3 ช่วงคือ อารยธรรมคลื่นลูกที่หนึ่ง มีการเกษตรกรรมเป็นอารยธรรมหลัก อารยธรรมนี้ก่อตัวขึ้นเมื่อ 8,000 ปีก่อนคริสตกาลจนถึง กลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 อารยธรรมคลื่นลูกที่สองเป็นอารยธรรมอุตสาหกรรม ซึ่งเริ่มก่อตัวเมื่อประมาณ ค.ศ. 1650-1750 และชัดเจนมากขึ้นเมื่อมีการปฏิวัติอุตสาหกรรมในอังกฤษ ค.ศ. 1760 และในยุโรปในเวลาต่อมา อารยธรรมคลื่นลูกที่สองมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม และยังคงมีบทบาทสำคัญถึงปัจจุบัน อารยธรรมคลื่นลูกที่สามเริ่มก่อตัวขึ้นในสหรัฐอเมริกาเมื่อ ค.ศ. 1955 เป็นอารยธรรมเทคโนโลยีและข่าวสารที่เกิดจากการพัฒนาเทคโนโลยี โดยเฉพาะระบบคอมพิวเตอร์และอิเล็กทรอนิกส์ กระแสโลกาภิวัตน์ที่ปรากฏในสังคมไทยช่วงแรกเกิดขึ้นสมัยต้นรัตนโกสินทร์ เมื่อมหาอำนาจตะวันตกเกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ซึ่งทำให้คนรุ่นใหม่ของตะวันตกที่มีฐานะดีเข้ามามีบทบาททางการเมืองและมีอิทธิพลกำหนดนโยบายสาธารณะทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ นำไปสู่การขยายอิทธิพลไปยังดินแดนต่าง ๆ ทั่วโลกสมัยจักรวรรดินิยม กระแสโลกาภิวัตน์ในสังคมไทยช่วงที่สองเกิดขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองต่อเนื่องมาจนถึงหลังสงครามเย็น ลักษณะที่สำคัญคือโลกเล็กลงจนกลายเป็นหมู่บ้านโลก (Global Village) เกิดการเชื่อมโยงทุกภูมิภาคของโลกเข้ามาหากันอย่างซับซ้อน มีการติดต่อสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ อย่างใกล้ชิดด้วยอิเล็กทรอนิกส์ทางการสื่อสารผ่านดาวเทียม และการขนส่งด้วยเครื่องบินที่รวดเร็ว ทำให้สังคมโลกเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ ส่วนที่เกี่ยวกับการเมืองและการบริหารปรากฏว่าระบบการเมืองที่ล้มลงและการคอร์รัปชันขาดพลังที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงภายในไปสู่การแข่งขันกับโลกภายนอก กระแสโลกาภิวัตน์นำแนวคิดการบริหารจัดการปกครองที่ดี (Good Governance) และความโปร่งใสทางการเมือง (Political Transparency) เข้ามากระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการเมืองไทย การเมืองไทยหลังสงครามเย็นจึงมีพลังสังคมมาคานอำนาจเผด็จการ ความโปร่งใสทางการเมือง และการคอร์รัปชัน จนเกิดเหตุการณ์สำคัญทางการเมือง เช่น เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ การปฏิรูปการเมือง และการต่อต้านคอร์รัปชัน เป็นต้น ผลของกระแสโลกาภิวัตน์ช่วย

ทำให้อิทธิพลทางการเมืองของกลุ่มทหารลดลง และยังเปิดโอกาสให้นักการเมืองจากภาคธุรกิจอ้างแนวทางประชาธิปไตยเข้าสู่อำนาจทางการเมืองได้มากขึ้น (เสนีย์ คำสุข 2549: 15/20-21, 52-59)

(2) การติดต่อสื่อสารเป็นไปอย่างเสรีและสื่อสารมวลชนมีเสรีภาพมากขึ้น กระบวนการโลกาภิวัตน์เชิงสื่อสารเริ่มต้นเมื่อ ค.ศ. 1960 เมื่อได้มีการปล่อยดาวเทียมสื่อสารดวงแรกของโลก ส่วนโลกาภิวัตน์เชิงการเงินเริ่มต้นใน ค.ศ. 1973 เมื่อมีการล้มเลิกข้อตกลงเบรตตันวูดส์ (Bretton Woods) ที่เป็นการเลิกให้รัฐเป็นผู้กำหนดค่าเงินตามสกุลของตน ผลสำคัญคือพรมแดนของรัฐได้หลีกทางให้ตลาดการเงินเชื่อมโยงกัน และมีบทบาทในการกำหนดค่าเงินสกุลต่าง ๆ ทั่วโลก ส่วนท้ายที่สุดคือ การเกิดอุปกรณ์คำนวณธรรมบับเทิงและข่าวสาร เช่น เครื่องบันทึกเสียง วิทยุทัศน์ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล โทรศัพท์มือถือ และอินเทอร์เน็ต เป็นต้น อุปกรณ์เหล่านี้เป็นสิ่งช่วยส่งเสริมความสามารถด้านการสื่อสารของปัจเจกบุคคลได้มากขึ้น ซึ่งแต่ละคนสามารถเลือกใช้การสื่อสารตามความถนัดและเหมาะสมของตนเอง เทคโนโลยีจึงเป็นตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมากกว่าอดีต อิทธิพลสำคัญประการหนึ่งของความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศคือเกิดการเรียนรู้ เกิดทัศนคติ ตลอดจนจิตสำนึกทางการเมืองร่วมกัน โดยไม่จำกัดเรื่องของพรมแดนรัฐบาล และอำนาจอธิปไตย (ยุทธพร อิศราย 2549: 8/42-46) การติดต่อสื่อสารภายในประเทศและระหว่างประเทศที่มีการพัฒนาอย่างรวดเร็วจึงเป็นประโยชน์ต่อสังคมด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ 2549: 10/31, 57)

สื่อสารมวลชนสมัยที่กระแสประชาธิปไตยขยายไปทั่วโลกมีการพัฒนา ด้านจำนวนและคุณภาพในการเผยแพร่ข่าวสาร ทำให้ประชาชนทั่วไปมีโอกาสรับรู้ข้อมูลข่าวสารมากขึ้น กรณีของพรรคไทยรักไทยปรากฏว่ามีการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีผ่านสื่อสารมวลชนด้วย การประชาสัมพันธ์แบบบูรณาการ (Integrated Marketing Communication: IMC) เต็มรูปแบบ โดยการประชาสัมพันธ์โดยตรงผ่านพรรคไทยรักไทย การประชาสัมพันธ์โดยอ้อมผ่านกระทรวงต่าง ๆ ซึ่งคนของพรรคไทยรักไทยเป็นเจ้าของกระทรวง นอกจากนี้ยังมีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ผลงานผ่านสื่อต่าง ๆ ป้าย บิลบอร์ด ทีวีทุกช่อง เว็บไซต์กระทรวงต่าง ๆ การประชาสัมพันธ์ที่เข้าถึงครัวเรือนได้คือ รายการนายกรัฐมนตรีกัมพูพบประชาชนทางวิทยุทุกวันเสาร์ (วัฒนธรรม ชัย ชะนิทร 2549ก)

กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยเป็นกลุ่มที่มีบทบาททางการเมืองไทยชัดเจนระหว่าง พ.ศ. 2544-2549 โดยมีปัจจัยภายในประเทศที่ทำให้กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยมีบทบาททางการเมืองคือ ปัจจัยในด้านการเมืองไทยภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 ที่มีบรรยากาศเป็นประชาธิปไตย และการเมืองไทยภายหลังการปฏิรูปทางการเมือง พ.ศ. 2540 เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ในด้านเศรษฐกิจปรากฏว่าการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางทุนนิยมทำให้กลุ่มทุนจากครอบครัวไทยเชื้อสายจีนเติบโตขึ้นตามลำดับ และ

หาทางเข้ามาสู่การเมืองจนทำให้กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองโดยตรงมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงบทบาททางเศรษฐกิจการเมืองของกลุ่มทุนธนาคารมาเป็นกลุ่มทุนด้านเทคโนโลยีสื่อสารโทรคมนาคม ทำให้กลุ่มทุนเทคโนโลยีสื่อสารโทรคมนาคมซึ่งเป็นกลุ่มทุนขนาดใหญ่สามารถเข้ามามีบทบาททางการเมืองอย่างกว้างขวาง ส่วนปัจจัยสำคัญทางด้านสังคม คือ การพัฒนาประเทศตามแนวทางทุนนิยมมีผลที่ทำให้เกิดการเติบโตของชนชั้นกลาง และความตื่นตัวทางการเมืองของภาคประชาชน ทำให้กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจเข้ามามีบทบาทในการเมืองมากขึ้น ส่วนสภาพแวดล้อมภายนอกประเทศด้านการเมืองคือ มีการตื่นตัวของลัทธิประชาธิปไตยเสรีนิยมที่แพร่กระจายทั่วโลก รวมทั้งสังคมไทย และการรวมกลุ่มกันระหว่างประเทศที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองเดียวกัน ทางด้านเศรษฐกิจมีการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรีที่แพร่กระจายไปทั่วโลก ซึ่งก่อให้เกิดการแข่งขัน และการกีดกันทางการค้าระหว่างประเทศ รวมถึงการเข้ามาของนักธุรกิจข้ามชาติในประเทศไทย ส่วนด้านสังคมปรากฏว่ากระแสโลกาภิวัตน์ที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทยตามลำดับ รวมทั้งการติดต่อสื่อสารเป็นไปอย่างเสรีและสื่อสารมวลชนมีเสรีภาพมากขึ้น ปัจจัยเหล่านี้เอื้ออำนวยให้พันธมิตรวอโทยักษ์ชินวัตร ตัวแทนกลุ่มทุนเทคโนโลยีสื่อสารโทรคมนาคม จัดตั้งพรรคไทยรักไทย และได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มทุนขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็กอื่น ๆ จนสามารถรวมตัวกันเป็นพรรคการเมืองขนาดใหญ่ที่สามารถจัดตั้งรัฐบาลเสียงข้างมากได้ถึงสองครั้งติดต่อกัน และมีบทบาททางการเมืองไทยอย่างเด่นชัดในช่วง พ.ศ. 2544-2549

ตอนที่ 2 บทบาททางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทย

กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจไทยรักไทยมีบทบาททางการเมืองที่สำคัญ คือ บทบาททางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจไทยรักไทย และบทบาทในการจัดตั้งรัฐบาลภายหลังชนะการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 และ 2548

2.1 บทบาทในการเข้าร่วมก่อตั้งพรรคไทยรักไทยของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจ

พรรคการเมืองเป็นสถาบันที่เชื่อมโยงประชาชนกับภาครัฐ โดยการรวบรวมความคิดเห็นของกลุ่มคนที่ร่วมก่อตั้งพรรคมาจัดทำเป็นนโยบายนำเสนอแก่ประชาชน และส่งสมาชิกพรรคลงแข่งขันในการเลือกตั้ง กรณีชนะการเลือกตั้งได้รับจำนวนที่นั่งในสภาจำนวนมากพอที่จะนำความต้องการของประชาชนตามที่กำหนดไว้ในนโยบายของพรรคการเมืองเข้าไปบริหารประเทศ ถ้าพรรคการเมืองได้ที่นั่งในสภาจำนวนน้อยก็จะทำหน้าที่เป็นฝ่ายค้านเพื่อตรวจสอบการบริหารประเทศ การจัดตั้งพรรคการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยจึงเป็นความร่วมมือของกลุ่มต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือต้องการเป็นรัฐบาลเพื่อมาบริหารประเทศตามนโยบายของพรรค กรณีพรรคไทยรักไทย

เป็นความสำเร็จของกลุ่มทุนใหม่ที่มีพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร มีบทบาทสำคัญ พรรคไทยรักไทย พัฒนาเป็นพรรคการเมืองที่มีชื่อเสียงอย่างรวดเร็วตั้งแต่การจัดตั้งพรรคใน พ.ศ. 2541 และกลายเป็น พรรคขนาดใหญ่ก่อนการเลือกตั้ง พ.ศ. 2544 สาเหตุสำคัญที่พรรคไทยรักไทยประสบความสำเร็จ ในการจัดตั้งพรรคมี ดังนี้

ประการแรก พรรคไทยรักไทยมีผู้นำพรรคที่มีคุณสมบัติพร้อมหลายด้าน ผู้ที่เป็นผู้นำ ทางการเมืองต้องมีคุณสมบัติของผู้นำ ส่วนผู้ที่มีความรู้ความสามารถอาจไม่ใช่คนที่มีความเป็นผู้นำ ทางการเมืองก็ได้ ความเป็นผู้นำทางการเมืองคือความสามารถในการทำตนเองให้เป็นที่ยอมรับของ บุคคลอื่น ด้วยผลงาน วาทศิลป์ และประวัติอันดีเยี่ยม หรือด้วยเหตุใดก็ตามที่ทำให้ผู้เชื่อว่าบุคคล ผู้นั้นมีความเหมาะสมซึ่งเรียกว่ามีบารมี ความเป็นผู้นำมิได้อยู่ที่การเป็นที่ยอมรับเท่านั้นแต่ต้องอยู่ ในฐานะที่จะชักจูงคนอื่นให้มาทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมาย ดังนั้นผู้นำที่มีความรู้ ความ สามารถเมื่อผสมผสานกับคุณลักษณะความเป็นผู้นำทางการเมืองย่อมได้เปรียบคนอื่น ๆ บางครั้งผู้ มีความรู้ความสามารถสูงแต่ขาดความเป็นผู้นำทางการเมืองจึงไม่เป็นผู้นำทางการเมืองที่ดี เช่น การ ตัดสินใจไม่เด็ดขาด หรือมีบุคลิกที่เด็ดขาดเกินไปจนผู้เกี่ยวข้องไม่กล้าแสดงออก (ลิขิต ธีรเวคิน 2548ข)

พฤติกรรมทางการเมืองในฐานะผู้นำของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ได้มีพัฒนาการ ตามลำดับ ความเป็นผู้นำการเมืองช่วงแรกระหว่าง พ.ศ. 2537-2543 เริ่มปรากฏใน พ.ศ. 2543 และ เพิ่มขึ้นตามลำดับ พฤติกรรมทางการเมืองในฐานะผู้นำช่วงที่สองระหว่าง พ.ศ. 2544-2549 ถือได้ ว่าเป็นช่วงที่มีความเป็นผู้นำปรากฏชัดเจน โดยเฉพาะบทบาททางการเมืองในฐานะนายกรัฐมนตรีที่มี ผลงานเป็นที่ยอมรับของประชาชน นายภูมิธรรม เวชยชัย กล่าวถึงคุณสมบัติความเป็นผู้นำทาง ด้านการเมืองของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ตอนหนึ่ง (ภิญโญ ไตรสุริยธรรมา 2548) ดังนี้

“ผมเองเป็นคนที่ทำหนังสือเรื่อง ดาคุควา เท้าติดดิน ของท่าน หนังสือเล่มนี้ทำให้ผมได้เห็นแง่มุมของชีวิตและความคิดของท่านในด้านต่าง ๆ ซึ่งผมคิดว่าน่าประทับใจ และท่านก็เป็นคนที่มีความมุ่งมั่นและมีความฉลาด การคิดหรือการมองเรื่องการแก้ไขปัญหา การจะเปลี่ยนแปลงอะไรหลาย ๆ อย่าง ผมคิดว่าถ้าได้คนอย่างท่านก็จะเป็นโอกาสของประเทศในการที่จะแก้ไข ปัญหา ผมจึงเข้าไปร่วมมือกับท่านในการทำงาน และผมก็พบว่าท่านมุ่งมั่นและทำในสิ่งที่อยากทำอย่างเต็มที่”

ทนง พิทยะ กล่าวถึงคุณสมบัติความเป็นผู้นำทางการเมืองของพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ว่า “ดร. ทักษิณ เป็นคนที่มีมันสมองเป็นเลิศ ชอบคิดและทำอะไรที่ใหม่ ๆ มองการณ์ไกล

กว่าคนอื่น” (สรกถ อคฺคยานนํ 2539: 154)

ประการที่สอง พรรคไทยรักไทยมีกลุ่มทุนขนาดใหญ่สนับสนุนกิจกรรมทางการเมือง การดำเนินการทางการเมืองเป็นกิจกรรมที่จำเป็นต้องใช้เงินทุนสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในการจัดตั้งพรรคการเมือง และกิจกรรมในการหาเสียงเลือกตั้ง กลุ่มทุนขนาดใหญ่ที่สนับสนุนกิจกรรมทางการเมืองของพรรคไทยรักไทยอย่างชัดเจนช่วง พ.ศ. 2544-2549 เช่น กลุ่มชินวัตร กลุ่มเจียรวนนท์ กลุ่มโพธารามิก กลุ่มมาลินนท์ กลุ่มมหากิจศิริ กลุ่มสิริวัฒนภักดี และกลุ่มจิ้งรุ้งรื่องกิจ (ฝ่าอาณาจักรทุน “ไทยรักไทย” ฐานรากค้ำยัน “ระบอบทักษิณ” 2549, 21 กันยายน: 20)

ประการที่สาม พรรคไทยรักไทยมีแนวทางในการสร้างพรรคการเมืองชัดเจน การที่พรรคไทยรักไทยเป็นพรรคการเมืองที่จัดตั้งโดยตัวแทนกลุ่มทุนชินวัตร ซึ่งเป็นกลุ่มทุนขนาดใหญ่ของประเทศ โดยได้รับความร่วมมือจากกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มนักธุรกิจ กลุ่มข้าราชการ กลุ่มอดีตข้าราชการประกอบค้ำย กลุ่มนักวิชาการและบริหาร และนักการเมือง (พรรคไทยรักไทย 2548) ช่วยให้พรรคไทยรักไทยมีแนวทางสำคัญในการสร้างและพัฒนาพรรคการเมือง แนวทางที่สำคัญประการหนึ่งคือการเป็นพรรคการเมืองมหาชน พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร (2543) ให้สัมภาษณ์เมื่อ พ.ศ. 2543 ตอนหนึ่ง ดังนี้ “พรรคการเมืองพรรคนี้นี้ไม่ใช่เป็นพรรคการเมืองของผมคนเดียว แต่จะเป็นพรรคการเมืองของมหาชนของทุกคนที่มาร่วมกันก่อตั้งพรรค มาร่วมกันสมัครรับเลือกตั้งมาร่วมกันทำงานรณรงค์หาเสียง และมาร่วมกันเลือกตั้ง” แนวทางสำคัญอีกประการหนึ่งคือการจัดตั้งรัฐบาลเพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของประเทศ ดังที่พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ให้สัมภาษณ์เมื่อ พ.ศ. 2543 ตอนหนึ่ง (อติศักดิ์ ศรีสม 2543) ดังนี้

“ผมอาสาที่จะแก้ปัญหาให้บ้านเมือง แล้ววันนี้ก็ได้ทำการบ้านมาก ได้เดินทางพบปะพี่น้องประชาชนรับทราบปัญหาแล้วก็พยายามเอาแผนนโยบายของเราไปหารือกับเขาว่า อย่างนี้จะแก้ปัญหาของเขาได้หรือไม่ทำอย่างนี้มาตลอดเป็นเวลา 2 ปี แล้วก็มีการเดินทางไปพบปะผู้นำทางการเมืองและผู้นำภาคเอกชนทั่วโลก เพื่อจะรู้แนวทางของการเปลี่ยนแปลงการทำมาหากินของคนในโลกลนี้ การแข่งขันในสงครามเศรษฐกิจที่กำลังคึกคักกันอยู่ในภาวะนี้ว่าเราจะทำอะไรจึงจะพาชาติบ้านเมืองไปรอด แล้วจากการที่ผมไปเปิดคณิศวักการเมืองของพรรคในเขตต่าง ๆ นั้น ได้รับการขานรับค่อนข้างดีจากประชาชนแทบทุกภาค ซึ่งผมก็ค่อนข้างที่จะมีกำลังใจว่า ประชาชนก็อาจจะให้โอกาสผมในการที่จะเข้ามาแก้ปัญหาให้เขาก็ได้”

การจัดตั้งพรรคไทยรักไทยใน พ.ศ. 2541 โดยพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร นักธุรกิจระดับชาติที่ประสบความสำเร็จ โดยมีนักธุรกิจกลุ่มอื่น ๆ เข้าร่วมงานกับพรรคไทยรักไทยมากขึ้น

ตามลำดับ กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทยจึงมีบทบาทสำคัญทางการเมือง ด้านการดำรงตำแหน่งทางการบริหารในพรรคไทยรักไทย การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายพรรค และการเป็นผู้บริจาคเงินรายใหญ่ให้แก่พรรคไทยรักไทย ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

2.1.1 การดำรงตำแหน่งทางการบริหารในพรรคไทยรักไทย ตำแหน่งทางการบริหารในพรรคไทยรักไทยปรากฏในประกาศนายทะเบียนพรรคการเมืองเรื่องรับจดทะเบียนการจัดตั้งพรรคไทยรักไทย (2541, 1 กันยายน: 169) ดังนี้ “ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่งมีจำนวนไม่เกิน 9 คน ประกอบด้วย หัวหน้าพรรค รองหัวหน้าพรรค เลขานุการพรรค รองเลขานุการพรรค เภรัณยูภักดิ์พรรค โฆษกพรรค และกรรมการบริหารพรรคอื่น ซึ่งเลือกตั้งโดยที่ประชุมใหญ่จากสมาชิกที่มีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์” ผู้บริหารของพรรคไทยรักไทยมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา กล่าวคือระหว่าง พ.ศ. 2541-2548 พรรคไทยรักไทยมีคณะกรรมการบริหารพรรค 5 ชุด ดังนี้

คณะกรรมการบริหารพรรคชุดแรกตามที่นายทะเบียนพรรคการเมืองได้รับการจดทะเบียนพรรคการเมืองเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2541 ประกอบด้วยคณะกรรมการบริหารพรรคจำนวน 9 คน จำนวนนี้มีนักธุรกิจสำคัญคือ พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร นายพันธ์เลิศ ไบหยก และ ดร. สิริกร (สินุตพงษ์) มณีรินทร์ (“ประกาศนายทะเบียนพรรคการเมืองเรื่องรับจดทะเบียนการจัดตั้งพรรคไทยรักไทย” 2541, 1 กันยายน: 191)

พ.ศ. 2543 คณะกรรมการบริหารพรรคเพิ่มจำนวนเป็น 44 คน ที่น่าสนใจคือกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทยมีบทบาทในฐานะผู้บริหารพรรคไทยรักไทยเพิ่มมากขึ้นด้วย กลุ่มนักธุรกิจสำคัญ เช่น นายจำลอง ครุฑขุนทด นายสรอรรถ กลิ่นประทุม นายพงศ์เทพ เทพกาญจนา นายวีระชัย วีระเมธีกุล และนางเยาวภา วงศ์สวัสดิ์ เป็นต้น (“ประกาศนายทะเบียนพรรคการเมืองเรื่องตอบรับการเปลี่ยนแปลงกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย” 2543, 24 พฤษภาคม: 61-62)

พ.ศ. 2544 คณะกรรมการบริหารพรรคเพิ่มจำนวนเป็น 54 คน มีกลุ่มนักธุรกิจสำคัญ เช่น นายสุริยะ จรุงเรืองกิจ นายพิมล ศรีวิกรม์ นายเสนาะ เทียนทอง นายบุญชู ศรีทอง นายสมชาย สุนทรวัฒน์ นายประชา มาลินนท์ เป็นต้น (“ประกาศนายทะเบียนพรรคการเมืองเรื่องตอบรับการเปลี่ยนแปลงกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย” 2544, 13 กรกฎาคม: 27-31)

พ.ศ. 2547 คณะกรรมการบริหารพรรคเพิ่มจำนวนเป็น 99 คน มีกลุ่มนักธุรกิจสำคัญ เช่น นายสมศักดิ์ เทพสุทิน นายพินิจ จารุสมบัติ นายปรีชา เลหาพงศ์ชนะ นายสุชาติ ดันเจริญ ประยุทธ์ มหากิจศิริ และนายวัฒนา เมืองสุข เป็นต้น (“ประกาศนายทะเบียนพรรคการเมืองเรื่องตอบรับการเปลี่ยนแปลงกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย” 2547, 30 เมษายน: 102-110)

พ.ศ. 2548 คณะกรรมการบริหารพรรคเพิ่มจำนวนเป็น 119 คน โดยมีนักธุรกิจสำคัญ เช่น นายเนวิน ชิดชอบ นายอนุทิน ชาญวีรกูล นายปรีชา เลหาพงษ์ชนะ นายศักดิ์สยาม ชิดชอบ นายบุญพันธ์ุ แฉ้วฉนะ เป็นต้น (“ประกาศนายทะเบียนพรรคการเมืองเรื่องตอบรับการเปลี่ยนแปลงกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย” 2548, 1 กันยายน: 27-32)

คณะกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทยระหว่าง พ.ศ. 2541-2548 มีลักษณะสำคัญ ดังนี้

ประการแรก คณะกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทยมีจำนวนเพิ่มขึ้นตามลำดับ คือ พ.ศ. 2541 จำนวน 9 คน พ.ศ. 2543 จำนวน 44 คน พ.ศ. 2544 จำนวน 54 คน พ.ศ. 2547 จำนวน 99 คน พ.ศ. 2548 จำนวน 119 คน (ดูตารางที่ 4.3) เนื่องจากพรรคไทยรักไทยมีการเติบโตและพัฒนาอย่างรวดเร็ว จำเป็นต้องมีคณะกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทยเพิ่มขึ้น

ประการที่สอง อดีตนักธุรกิจเข้ามามีบทบาทในฐานะคณะกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทยหลายกลุ่ม ดังนี้

กลุ่มชินวัตร โดยพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคระหว่าง พ.ศ. 2541-2548 และนางเยาวภา วงศ์สวัสดิ์ ดำรงตำแหน่งกรรมการบริหารพรรค

กลุ่มจิ้งรุ้งเรืองกิจ โดยนายสุริยะ จิ้งรุ้งเรืองกิจ ดำรงตำแหน่งรองหัวหน้าพรรค พ.ศ. 2544 และดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรค พ.ศ. 2547-2548

กลุ่มมาลินนท์ โดยนายประชา มาลินนท์ ดำรงตำแหน่งกรรมการบริหารพรรค พ.ศ. 2544 และดำรงตำแหน่งรองหัวหน้าพรรค พ.ศ. 2547-2548

กลุ่มมหากิจศิริ โดยนายประยูทธ์ มหากิจศิริ ดำรงตำแหน่งรองหัวหน้าพรรค พ.ศ. 2547-2548

กลุ่มโพธารามิก โดยนายอดิษฐ์ โพธารามิก ดำรงตำแหน่งรองหัวหน้าพรรค พ.ศ. 2544-2547 และดำรงตำแหน่งกรรมการบริหารพรรค พ.ศ. 2548

กลุ่มเจียรนวนนท์ โดยนายวัฒนา เมืองสุข ดำรงตำแหน่งกรรมการบริหารพรรค พ.ศ. 2547

นอกจากนี้ยังมีตัวแทนจากกลุ่มธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็กรับเข้าเป็นคณะกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทยอีกหลายกลุ่ม เช่น นายจำลอง คุรุฑขุนทด นายเนวิน ชิดชอบ นายสรอรรถ กลิ่นประทุม นายพงศ์เทพ เทพกาญจนา นายวีระชัย วีระเมธีกุล นายสุชาติ ดันเจริญ นายเสนาะ เทียนทอง และนายสมศักดิ์ เทพสุทิน เป็นต้น

ประการที่สาม คณะกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทยส่วนหนึ่งเป็นนายทุนที่บริจาคเงินให้กับพรรค โดยเฉพาะพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร จากกลุ่มทุนชินวัตร อย่างไรก็ตามผู้

จะเข้ามาดำรงตำแหน่งคณะกรรมการบริหารต้องมีประสบการณ์และความสามารถด้วย ดังที่จำลอง ครุฑขุนทด (2550, 3 กันยายน) อดีตกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย และอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทย ให้สัมภาษณ์ถึงบทบาทการกำหนดนโยบายและบริหารพรรคของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทย ดังนี้

“กลุ่มผลประโยชน์ใดบริจาคเงินให้กับพรรคมากก็ได้อำนาจในการบริหารและมีแนวโน้มที่จะได้เป็นผู้บริหารพรรค อันนี้เป็นเรื่องของพรรคการเมืองอื่น พรรคการเมืองเก่าทั่ว ๆ ไป เป็นลักษณะแบบนั้นแต่พรรคไทยรักไทยคงไม่ใช่ พรรคไทยรักไทยมีทุนเดียวคือท่านนายกฯ ทักษิณ ท่านไม่ประสงค์ที่จะผูกพัน และเป็นหนี้บุญคุณใครเพราะการบริหารจัดการทำไม่ได้ เพราะฉะนั้นท่านจึงเลือกคนที่มีประสิทธิภาพมีความเก่งกาจมาบริหารได้ทุกเมื่อ เพราะว่าท่านไม่ต้องสำรอง”

ประการที่สี่ คณะกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทยจากกลุ่มธุรกิจส่วนหนึ่งจะมีตำแหน่งสำคัญในรัฐบาลด้วย ดังจะเห็นได้จากรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ที่แต่งตั้งในวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 ประกอบด้วยตัวแทนจากกลุ่มธุรกิจ (“แต่งตั้งนายกรัฐมนตรี 2544, 9 กุมภาพันธ์: 1-2 และ “แต่งตั้งรัฐมนตรี 2544, 17 กุมภาพันธ์: 1-4) ดังนี้

พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร จากกลุ่มชินวัตร ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี
นายสมศักดิ์ เทพสุทิน จากกลุ่มธุรกิจขนาดกลาง ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีประจำ
สำนักนายกรัฐมนตรี

นายอดิศักดิ์ โพธารามิก จากกลุ่มโพธารามิก ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงพาณิชย์

นายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ จากกลุ่มจึงรุ่งเรืองกิจ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงอุตสาหกรรม

นายประชา มาลิณนธ์ จากกลุ่มมาลิณนธ์ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการ
กระทรวงคมนาคม

นายสรอรรถ กลิ่นประทุม จากกลุ่มธุรกิจขนาดกลาง ดำรงตำแหน่ง
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

กรณีรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ที่แต่งตั้งวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2548 พบว่าคณะกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทยจากกลุ่มธุรกิจส่วนหนึ่งยังคงมีตำแหน่งสำคัญใน รัฐบาล (“แต่งตั้งนายกรัฐมนตรี 2548, 9 มีนาคม: 1 และ “แต่งตั้งรัฐมนตรี 2548, 11 มีนาคม: 1-3)

ดังนี้

พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร จากกลุ่มชินวัตร ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี
นายสมศักดิ์ เทพสุทิน จากกลุ่มธุรกิจขนาดกลาง ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา

นายอดิศักดิ์ โพธารามิก จากกลุ่มโพธารามิก ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงศึกษาธิการ

นายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ จากกลุ่มจึงรุ่งเรืองกิจ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงคมนาคม

นายประชา มาลินนที จากกลุ่มมาลินนที ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

นายสรอรรถ กลิ่นประทุม จากกลุ่มธุรกิจขนาดกลาง ดำรงตำแหน่ง
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงาน

นายวัฒนา เมืองสุข จากกลุ่มเจ็ชรนนท์ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
อุตสาหกรรม

นางอุไรวรรณ เทียนทอง จากกลุ่มนายเสนาะ เทียนทอง ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงวัฒนธรรม

นายสุวัจน์ ลิปตพัลลภ จากกลุ่มธุรกิจขนาดกลาง ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงยุติธรรม

นายสุรียา ลากวิสุทธิสิน จากกลุ่มลากวิสุทธิสิน ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่า
การกระทรวงพาณิชย์

นายไชยยศ สะสมทรัพย์ จากกลุ่มธุรกิจขนาดกลาง ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วย
ว่าการกระทรวงการคลัง

ประการที่ห้า คณะกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทยมีอำนาจหน้าที่ที่กว้างขวาง
มาก อำนาจหน้าที่ที่สำคัญ (“ประกาศนายทะเบียนพรรคการเมืองเรื่องรับจดทะเบียนการจัดตั้งพรรค
ไทยรักไทย” 2541, 1 กันยายน: 169-170) ดังนี้

เสนอแนะ และให้คำปรึกษาแก่หัวหน้าพรรคเกี่ยวกับนโยบายบริหาร

เสนอแนะ และให้คำปรึกษาแก่หัวหน้าพรรคเกี่ยวกับการปรับปรุง การจัดตั้ง
การพัฒนาพรรค และสาขาพรรค

พิจารณากำหนดคน โฆษก

ออกกฎระเบียบเพื่อการปฏิบัติการตามกฎหมายและข้อบังคับ

กำกับ ดูแล ตรวจสอบ แนะนำ และชี้แจง เพื่อให้องค์กรต่าง ๆ ของพรรคปฏิบัติ ตามข้อบังคับ

บทบาทของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยถือว่ามึบทบาท สำคัญมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ เพราะสามารถเข้าไปดำรงตำแหน่งทางการบริหารในพรรคไทยรักไทยได้ จำนวนมาก ดังนั้นเมื่อมีตำแหน่งจึงมีอำนาจอย่างกว้างขวางในพรรคไทยรักไทย เช่น เสนอแนะ และให้คำปรึกษาแก่หัวหน้าพรรค และพิจารณากำหนดนโยบาย เป็นต้น

ตารางที่ 4.3 จำนวนคณะกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย พ.ศ. 2543-2548

ชุดที่	จำนวนคณะกรรมการ
ชุดที่ 1 พ.ศ. 2541	9
ชุดที่ 2 พ.ศ. 2543	44
ชุดที่ 3 พ.ศ. 2544	54
ชุดที่ 4 พ.ศ. 2547	99
ชุดที่ 5 พ.ศ. 2548	119

ที่มา: “ประกาศนายทะเบียนพรรคการเมืองเรื่องรับจดทะเบียนการจัดตั้งพรรคไทยรักไทย” (2541, 1 กันยายน) *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 115 ตอนที่ 70 ง หน้า 191

“ประกาศนายทะเบียนพรรคการเมืองเรื่องตอบรับการเปลี่ยนแปลงกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย” (2543, 24 พฤษภาคม) *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 117 ตอนที่ 49 ง หน้า 61-62

“ประกาศนายทะเบียนพรรคการเมืองเรื่องตอบรับการเปลี่ยนแปลงกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย” (2544, 13 กรกฎาคม) *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 118 ตอนที่ 64 ง หน้า 27-31

“ประกาศนายทะเบียนพรรคการเมืองเรื่องตอบรับการเปลี่ยนแปลงกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย” (2547, 30 เมษายน) *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 121 ตอนที่ 48 ง หน้า 102-110

“ประกาศนายทะเบียนพรรคการเมืองเรื่องตอบรับการเปลี่ยนแปลงกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย” (2548, 1 กันยายน) *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 120 ตอนที่ 70 ง หน้า 27-32

2.1.2 การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและบริหารพรรค ในการเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น นักการเมืองจะได้รับการมอบหมายอำนาจเพื่อปฏิบัติหน้าที่ในการบริหารประเทศ อำนาจดังกล่าวคือ การกำหนดนโยบายด้านเศรษฐกิจและสังคม การกำหนดงบประมาณ

แผ่นดิน ตลอดจนอำนาจในการแต่งตั้งบุคลากรระดับสูงให้ปฏิบัติหน้าที่ในหน่วยงานของรัฐและรัฐวิสาหกิจ การใช้อำนาจในการบริหารประเทศของนักการเมืองย่อมส่งผลกระทบต่อกลุ่มบุคคลต่าง ๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (อัมมาร สยามวาทา และคนอื่น ๆ 2546: 2-1) โดยเฉพาะในการกำหนดนโยบายนั้นคณะกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทยมีบทบาทสำคัญมาก เนื่องจากพรรคไทยรักไทยกำหนดไว้ว่า คณะกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทยมีอำนาจหน้าที่สำคัญประการหนึ่งคือ พิจารณากำหนดนโยบาย (“ประกาศนายทะเบียนพรรคการเมืองเรื่องรับจดทะเบียนการจัดตั้งพรรคไทยรักไทย” 2541, 1 กันยายน: 170) แต่ต้องสนองตอบความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ด้วย ดังที่สุธรรม แสงประทุม (2550, 3 กันยายน) อดีตกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย และอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทย ให้สัมภาษณ์ถึงนโยบายของพรรคไทยรักไทย ดังนี้

“นโยบายคิดโดยมีพื้นฐานจากประชาชนต้องการอะไร ก่อนตั้งพรรคใหม่ ๆ พรรครัฐบาล ออสเตอร์เลีย เคยเชิญไปเยือนออสเตอร์เลียกับนายกฯทักษิณ คุณสมคิด คุณสุธรรม และได้สนทนากัน พรรครัฐบาลออสเตอร์เลียบอกนายกฯ ทักษิณว่า โลกมันเปลี่ยนไป พรรคเลเบอร์ ทุกวันนี้ก็เปลี่ยนไปแล้ว เพราะเดี๋ยวนี้คนไม่ได้ทำงาน อยู่แต่โรงงาน แต่มีอาชีพอิสระเกิดขึ้นเยอะ ฉะนั้นนโยบายต้องสนองตอบความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ ประชาชนเป็นศูนย์กลาง ลูกค้านี่เป็นคนกำหนด ลูกค้า ผู้บริโภค หรือ ประชาชน จะเป็นผู้กำหนดนโยบาย ฉะนั้นต้องไปสำรวจความต้องการของประชาชน ว่า ประชาชนต้องการอะไร หนังสือก็เขียน เป็นสิ่งที่รับรู้โดยทั่วไป เพียงแต่สามารถนำมาปรับใช้ ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างไร”

นโยบายของพรรคไทยรักไทยมาจากคณะกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทยซึ่งส่วนหนึ่งเป็นนายทุนใหญ่ของพรรค โดยคำนึงถึงสภาพการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และให้ความสำคัญกับประชาชนส่วนใหญ่ ดังที่นายแพทย์วัลลภ ยังตรง (2550, 16 กุมภาพันธ์) อดีตกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย และอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทย กล่าวถึงบทบาทการกำหนดนโยบายและบริหารพรรคของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทย ดังนี้

“ถึงแม้จะมีข้อตกลงกันมาก่อนแต่ส่วนมากมักจะปฏิบัติไม่ค่อยจะได้ นายกรัฐมนตรี หรือผู้บริหารระดับสูงของพรรคมักจะเป็นผู้กำหนดทิศทางนโยบายเสียมากกว่า และโดยมากนโยบายของทุกพรรค หรือทุกกลุ่มก็จะมีความคล้ายคลึงกันคือเป็นการสร้างความอยู่ดีกินดีให้กับประชาชน แต่ถ้าหากจะมีข้อตกลงเบื้องต้นก็มักจะเป็นข้อตกลงเรื่องห้ามการทุจริตคอร์รัปชันหากได้มาดำรงตำแหน่งทางการเมือง แต่ถึงกระนั้นก็ตีก็เป็นการยากที่จะรับประกัน

ได้ทั้งร้อยเปอร์เซ็นต์ ทั้งนี้ทั้งนั้นขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลเพราะคนที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องราวต่าง ๆ และ โครงการต่าง ๆ ของรัฐบาลก็มักเป็นจำนวนมากนั่นเอง ส่วนข้อตกลงเรื่องตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ บางส่วนก็ขึ้นอยู่กับคณะกรรมการบริหารพรรค หรือตัวนายกรัฐมนตรีเองจะเป็นผู้พิจารณาจากความรู้ความสามารถ หรือความเหมาะสมตามสถานการณ์ที่เอื้ออำนวยให้”

วิชิต ปลั่งศรีสกุล (2550, 15 กุมภาพันธ์) อดีตกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย และอดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ ให้สัมภาษณ์ถึงบทบาทในการกำหนดนโยบายและบริหารพรรคของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจ ในพรรคไทยรักไทย ดังนี้

“การพัฒนาในด้านต่าง ๆ นั้นควรต้องมีกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจมาให้คำแนะนำต่อรัฐบาลในการออกกฎหมายหรือนโยบายสาธารณะ เพราะกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจมีบุคลากรที่มีศักยภาพ มีประสบการณ์ มีความรู้ และความชำนาญ จะได้มาช่วยกันผลักดันให้เกิดข้อตกลงต่าง ๆ เช่น การเจรจาเขตการค้าเสรี (FTA) ส่วนหนึ่งก็ได้ประโยชน์ต่อประเทศ แต่ส่วนหนึ่งก็เป็นประโยชน์ต่อตัวกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจเอง ซึ่งเขาก็ได้แลเห็นอยู่จึงมีส่วนเข้ามาช่วยผลักดัน”

2.1.3 การเป็นผู้บริจาคเงินรายใหญ่ให้แก่พรรคไทยรักไทย การดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของพรรคการเมืองจำเป็นต้องใช้เงินสนับสนุนจำนวนมากสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะในเรื่องการประชาสัมพันธ์ พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร (2543) ให้สัมภาษณ์เมื่อ พ.ศ. 2543 ตอนหนึ่ง ดังนี้

“การเล่นการเมือง ตั้งพรรคการเมือง ลงสมัคร ส.ส. มีเรื่องที่ต้องใช้เงินอยู่จำนวนหนึ่ง การโฆษณาในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะทางโทรทัศน์ ทางวิทยุ ป้ายโฆษณาประจำที่และเคลื่อนที่ ตลอดจนผู้คนเพื่อนฝูง เครือญาติ หรือผู้สนับสนุนเรา อย่างนี้เป็นค่าใช้จ่ายที่สมเหตุสมผล ใคร ๆ ก็ต้องใช้จะมากหรือน้อยแค่ไหนก็ต้องไม่เกินกว่าที่กฎหมายกำหนด”

นายแพทย์วัลลภ ยังตรง (2550, 16 กุมภาพันธ์) อดีตกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย และอดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจ ในพรรคไทยรักไทย ดังนี้

“เดิมทีกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจ จะสนับสนุนทางการเงินอยู่เบื้องหลัง แต่ปัจจุบันนี้ได้เปลี่ยนรูปแบบไปเป็นการส่งตัวแทน หรือลูกหลานที่มีความรู้ความสามารถเข้าร่วมกับพรรคการเมือง แทนที่จะฝากเงินไปให้คนอื่นไปเล่นการเมืองดังเช่นแต่ก่อน ซึ่งทุก ๆ ประเทศก็จะมีรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน จึงนับได้ว่าเป็นพัฒนาการอย่างหนึ่งในระบบการเมืองไทย ถ้าหากการเมืองดี เศรษฐกิจดี ทุกกลุ่มทุกคนก็จะได้ผลประโยชน์ด้วยกัน แต่อย่างน้อยก็แล้วแต่ความสามารถในเชิงการบริหาร แล้วแต่ทิศทางและโอกาสที่เปิดให้”

สุธรรม แสงประทุม (2550, 3 กันยายน) อดีตกรรมการบริหารของพรรคไทยรักไทย และอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทย ให้สัมภาษณ์ถึงกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทย ดังนี้

“ถ้านักธุรกิจ หรือกลุ่มธุรกิจใด หรือกลุ่มการเมืองใด ต้องการเข้ามาบริจาคให้พรรคการเมืองนั้น ผมอยากให้บริจาคให้เปิดเผยและประกาศต่อประชาชน และประชาชนจะรู้ว่าพรรคการเมืองอยู่ภายใต้อิทธิพลของบริษัทนี้หรือไม่ หากอยู่ภายใต้อิทธิพลบริษัทนี้ประชาชนเขาจะได้ไม่เลือก ผมไม่รังเกียจ ต้องให้ประชาชนเห็นว่าการเมืองเป็นเรื่องที่เปิดเผย ที่ผ่านมานักการเมืองส่วนใหญ่จะมีคนสนับสนุนเงียบ ๆ แต่ว่าแอบให้ มาทำโดยเปิดเผยดีกว่า”

ผู้บริจาคเงินรายใหญ่ให้แก่พรรคไทยรักไทยช่วงก่อนการเลือกตั้ง พ.ศ. 2544 มีดังนี้ (ดู ตารางที่ 4.4)

พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร และนางพจมาน ชินวัตร

นายพงษ์ศักดิ์ รักตพงษ์ไพศาล

ดร. กันตธีร์ ศุภมงคล

นายพันธ์เลิศ ไบหยก

นางสิริกร มณีรินทร์

นายพงศ์เทพ เทพกาญจนา

นายพันธ์เลิศ ไบหยก

ข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2548) ระบุว่า ใน พ.ศ. 2543 ซึ่งเป็นช่วงก่อนการเลือกตั้งครั้งแรกของพรรคไทยรักไทยเมื่อ พ.ศ. 2544 พรรคไทยรักไทยได้รับเงินบริจาคถึง 385,730,454 ล้านบาท โดยเป็นเงินบริจาคของนางพจมาน ชินวัตร 290,000,000 ล้านบาท หรือประมาณร้อยละ 75 ของเงินบริจาคทั้งหมด ผู้บริจากรายสำคัญอื่น ๆ เช่น นางสิริกร มณีรินทร์

11,598,000 ล้านบาท นายประชา คุณะเกษม 8,030,000 ล้านบาท นายพงศ์เทพ เทพกาญจนา 5,030,000 ล้านบาท นายพันธ์เลิศ ไบหยก 4,090,000 ล้านบาท นายพงษ์ศักดิ์ รักตพงษ์ไพศาล 3,030,000 ล้านบาท และ ดร. กันตธีร์ ศุภมงคล 2,000,000 ล้านบาท ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพรรคไทยรักไทยได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในการจัดตั้งและดำเนินกิจการการเมือง โดยเฉพาะการสนับสนุนจากกลุ่มทุนชินวัตร

กลุ่มทุนชินวัตรยังคงเป็นกลุ่มทุนสำคัญที่บริจาคเงินพรรคไทยรักไทยใน พ.ศ. 2546 จำนวน 16,400,000.00 ล้านบาท พ.ศ. 2547 จำนวน 50,000,000.00 ล้านบาท พ.ศ. 2548 จำนวน 85,000,000.00 ล้านบาท พ.ศ. 2549 จำนวน 80,000,000.00 ล้านบาท นอกจากกลุ่มทุนชินวัตรแล้ว สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2548) ระบุว่า ผู้บริจาครายสำคัญที่บริจาคเงินพรรคไทยรักไทย พ.ศ. 2544-2549 เช่น (ดูตารางที่ 4.4)

นายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ

นายพงษ์ศักดิ์ รักตพงษ์ไพศาล

นายเสนาะ เทียนทอง

นายสมศักดิ์ เทพสุทิน

นายประชา มาสินนธ์

นายพันธ์เลิศ ไบหยก

นายประยุทธ์ มหากิจศิริ

อาจกล่าวได้ว่าระหว่าง พ.ศ. 2544-2549 ซึ่งเป็นช่วงที่พรรคไทยรักไทยเป็นรัฐบาลและมีอำนาจทางการเมือง พรรคไทยรักไทยได้รับการสนับสนุนด้านเงินทุนจากกลุ่มธุรกิจหลายกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มทุนชินวัตร กลุ่มจึงรุ่งเรืองกิจ กลุ่มมาสินนธ์ กลุ่มมหากิจศิริ นอกจากนี้กลุ่มธุรกิจขนาดกลางและกลุ่มธุรกิจขนาดเล็กก็ยังสนับสนุนด้านเงินทุนแก่พรรคไทยรักไทยด้วย (ดูตารางที่ 4.4) พรรคไทยรักไทยจึงได้เปรียบพรรคการเมืองอื่น ๆ ในด้านเงินทุน ดังจะเห็นได้ว่าช่วง พ.ศ. 2546-2549 พรรคไทยรักไทยได้รับการสนับสนุนด้านเงินทุนบริจาคมากกว่าพรรคการเมืองอื่น เนื่องจากพรรคไทยรักไทยมีอำนาจทางการเมืองสูงกว่าพรรคการเมืองอื่น ๆ ใน พ.ศ. 2550 ยอดเงินบริจาคให้พรรคไทยรักไทยลดลง และยังมีน้อยกว่าพรรคประชาธิปัตย์และพรรคชาติไทยอีกด้วย (ดูตารางที่ 4.5) เนื่องจากพรรคไทยรักไทยมีอำนาจทางการเมืองลดลงมากภายหลังการรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 และยังคงเผชิญกับปัญหาการยุบพรรคไทยรักไทยอีกด้วย

ตารางที่ 4.4 ผู้บริจาคเงินสนับสนุนรายสำคัญในพรรคไทยรักไทย พ.ศ. 2541-2549

พ.ศ.	ผู้บริจาค	จำนวนเงิน
2541	พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร	25,000,000.00
	นางพจมาน ชินวัตร	5,100,600.00
	นายพงศ์เทพ เทพกาญจนา	50,000.00
	อื่น ๆ	1,157,398.00
	รวมยอดเงินบริจาคทั้งหมด	31,307,998.00
2542	นายพงษ์ศักดิ์ รักตพงษ์ไพศาล	3,250,000.00
	ดร. กัณฑ์วีร์ สุภมมงคล	3,000,000.00
	ดร. ประชา คุณะเกษม	2,000,000.00
	นายพันธ์เลิศ ไบหยก	107,000.00
	นางสิริกร มณีรินทร์	100,000.00
	อื่น ๆ	3,916,995.25
	รวมยอดเงินบริจาคทั้งหมด	12,273,995.25
2543	นางพจมาน ชินวัตร	290,000,000.00
	นางสิริกร มณีรินทร์	11,598,000.00
	ดร. ประชา คุณะเกษม	8,030,000.00
	นายพงศ์เทพ เทพกาญจนา	5,030,000.00
	นายพันธ์เลิศ ไบหยก	4,090,000.00
	นายพงษ์ศักดิ์	3,030,000.00
	ดร. กัณฑ์วีร์ สุภมมงคล	2,000,000.00
	อื่น ๆ	61,961,454.00
	รวมยอดเงินบริจาคทั้งหมด	385,730,454.00
2544	นายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ	220,000.00
	นายพงษ์ศักดิ์ รักตพงษ์ไพศาล	214,000.00
	นายเสนาะ เทียนทอง	130,000.00
	นายสมศักดิ์ เทพสุทิน	100,000.00
	อื่น ๆ	6,040,110.00
	รวมยอดเงินบริจาคทั้งหมด	6,704,110.00

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

พ.ศ.	ผู้บริจาค	จำนวนเงิน
2545	นายชวลา สุวรรณชีพ	8,000,000.00
	นายพันธ์เลิศ ไบหยก	1,500,000.00
	นางวรารัตน์ เทพกาญจนา	1,000,000.00
	อื่น ๆ	11,136,083.34
	รวมยอดเงินบริจาคทั้งหมด	21,636,083.34
2546	นางพจมาน ชินวัตร	16,400,000.00
	นายพลกฤษณ์ สีนุดพงษ์	2,200,000.00
	นายประยุทธ มหากิจศิริ	1,800,000.00
	นายพันธ์เลิศ ไบหยก	1,050,000.00
	อื่น ๆ	9,298,780.00
	รวมยอดเงินบริจาคทั้งหมด	30,748,780.00
2547	บริษัท เลควูด เรียวเอสเตท จก.	70,000,000.00
	นางพจมาน ชินวัตร	50,000,000.00
	นายศุภชัย อัมพูช	5,000,000.00
	นายเกรียงไกร เศรษฐโชติศักดิ์	5,000,000.00
	นายชัย โสภณพานิข	3,000,000.00
	พลตำรวจโทเผ่าไทย ทองทิว	3,000,000.00
	อื่น ๆ	53,167,580.00
	รวมยอดเงินบริจาคทั้งหมด	189,167,580.00
2548	นางพจมาน ชินวัตร	85,000,000.00
	บจ.ชัมมิต แหลมณบัง โอโตบอดี เวิร์ด	12,000,000.00
	นาง สมพร จีรุงเรืองกิจ	10,000,000.00
	บ. ชัมมิต โอโตซีท อินดัสตรี จก.	8,000,000.00
	นาย ประเสริฐ ปราสาททองโอสถ	10,000,000.00
	นาย พิมล ศรีวิกรณ์	7,050,000.00
	อื่น ๆ	11,406,740.00
	รวมยอดเงินบริจาคทั้งหมด	143,456,740.00

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

พ.ศ.	ผู้บริจาค	จำนวนเงิน
2549	นายบรรณพจน์ คามาพงศ์	80,000,000.00
	นายจำลอง คุรุชาขุนทด	1,000,000.00
	นายปิยวัฒน์ โคโพธิ์ไทย	500,000.00
	นายอุทัย อติเรกนิธยะ	500,000.00
	นายวิจิต ปั้งศรีสกุล	500,000.00
	นายประสิทธิ์ ภัคคิพามิขพงศ์	500,000.00
	นายวันชัย อ่าพึ่งอาดม	300,080.00
	นายอำนาจ ไทวชิรกุล	280,080.00
	ไชยยศ สะสมทรัพย์	280,080.00
	นาย พงษ์ศักดิ์ รักตพงษ์ไพศาล	180,000.00
	อื่น ๆ	50,374,840.00
	รวมยอดเงินบริจาคทั้งหมด	134,415,080.00

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2548) “ข้อมูลการรับบริจาคเงินของพรรคการเมือง
ประจำเดือนมกราคม-ธันวาคม 2541 ถึงมกราคม-ธันวาคม 2545” ค้นเมื่อ 6 ธันวาคม
2548 จาก <http://www.ect.go.th/newweb/th/politicalparty/>

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2552) “ข้อมูลการรับบริจาคเงินของพรรคการเมือง
ประจำเดือนมกราคม-ธันวาคม 2546 ถึงมกราคม-ธันวาคม 25501” ค้นเมื่อ 6 ธันวาคม
2552 จาก <http://www.ect.go.th/newweb/th/politicalparty/>

ตารางที่ 4.5 ยอดเงินบริจาคสนับสนุนพรรคการเมืองสำคัญ พ.ศ. 2541-2549

พ.ศ.	พรรคไทยรักไทย	พรรคประชาธิปัตย์	พรรคชาติไทย	พรรคชาติพัฒนา
2546	30,748,780.00	27,208,434.20	9,780,000.00	8,650,000.00
2547	189,167,580.00	16,497,030.00	39,192,680.00	4,010,000.00
2548	143,456,740.00	38,013,707.50	755,500.00	-
2549	134,415,080.00	74,045,361.00	-	-
2550	6,616,700.00	224,795,969.00	6,950,000.00	-

หมายเหตุ คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งให้ยุบพรรคไทยรักไทย วันที่ 30 พฤษภาคม 2550
ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2548) “ข้อมูลการรับบริจาคเงินของพรรคการเมือง
ประจำเดือนมกราคม-ธันวาคม 2541 ถึงมกราคม-ธันวาคม 2545” ค้นเมื่อ 6 ธันวาคม
2548 จาก <http://www.ect.go.th/newweb/th/politicalparty/>
สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2552) “ข้อมูลการรับบริจาคเงินของพรรคการเมือง
ประจำเดือนมกราคม-ธันวาคม 2546 ถึงมกราคม-ธันวาคม 2550” ค้นเมื่อ 6 ธันวาคม
2552 จาก <http://www.ect.go.th/newweb/th/politicalparty/>

2.2 บทบาทในการจัดตั้งรัฐบาลภายหลังชนะการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 และ 2548
พรรคไทยรักไทยจัดตั้งใน พ.ศ. 2541 และประสบความสำเร็จทางการเมืองโดยสามารถจัดตั้งรัฐบาล
ได้ถึงสองครั้งติดต่อกัน คือรัฐบาลผสม ภายหลังเลือกตั้งวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 และการจัดตั้ง
รัฐบาลเสียงข้างมากภายหลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548

การเลือกตั้งในวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 เป็นการเลือกตั้งครั้งแรกตามรัฐธรรมนูญ
แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ประกอบด้วยสภาผู้แทนราษฎรประเภทบัญชีรายชื่อ 100
คน และประเภทแบ่งเขต 400 คนซึ่งปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช
2540 มาตรา 98 (สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร 2541ข) ที่ระบุว่า

“สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกจำนวนห้าร้อยคน โดยเป็นสมาชิกซึ่งมาจากการ
เลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อตามมาตรา ๙๘ จำนวนหนึ่งร้อยคน และสมาชิกซึ่งมาจากการ
เลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งตามมาตรา ๑๐๒ จำนวนสี่ร้อยคน ในกรณีที่ตำแหน่ง
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรว่างลง ไม่ว่าด้วยเหตุใดและยังมีได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภา

ผู้แทนราษฎรขึ้นแทนตำแหน่งที่ว่างให้สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเท่าที่มีอยู่”

ภายหลังการเลือกตั้งปรากฏว่าพรรคไทยรักไทยได้รับความนิยมสูงสุดจากประชาชน ผู้สมัครพรรคไทยรักไทยได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรถึง 248 คน จำแนกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทบัญชีรายชื่อ 48 คน และประเภทแบ่งเขต 200 คน ชัยชนะของพรรคไทยรักไทยครั้งนั้นมีปัจจัยสำคัญ ดังนี้

ประการแรก กลุ่มทุนพรรคไทยรักไทยมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนด้านการเงิน เพื่อพัฒนาพรรคและหาเสียงเลือกตั้ง โดยเฉพาะกลุ่มทุนชินวัตรบริจาคสนับสนุนพรรคไทยรักไทย ใน พ.ศ. 2541 เป็นเงินถึง 30,100,600 บาท และใน พ.ศ. 2543 ซึ่งเป็นปีที่มีการเลือกตั้งปรากฏว่า นางพจมาน ชินวัตร บริจาคสนับสนุนให้พรรคไทยรักไทยเป็นเงินถึง 290,000,000 บาท นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มทุนอื่น ๆ บริจาคเงินสนับสนุนพรรคไทยรักไทยด้วย เช่น กลุ่มนายพงศ์เทพ เทพกาญจนา กลุ่มนายพันธ์เลิศ ไบหยก กลุ่มนายพงษ์ศักดิ์ รักตพงษ์ไพศาล และกลุ่มนายประชา คุณะเกษม เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง 2548) พรรคไทยรักไทยจึงเป็นพรรคที่มีเงินทุนในการเลือกตั้งสูง และได้เปรียบพรรคการเมืองอื่น ๆ

ประการที่สอง พื้นฐานเดิมของผู้สมัครส่วนมากเคยมีตำแหน่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาก่อน และย้ายพรรคมาลงสมัครในนามพรรคไทยรักไทยตามนโยบายเปิดกว้างสำหรับนักการเมืองทุกประเภท สมาชิกพรรคไทยรักไทยดั้งเดิมที่ลงสมัครรับเลือกตั้งและช่วยให้พรรคได้รับชัยชนะคือ พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ซึ่งเคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และเคยดำรงตำแหน่งทางการเมืองสูงสุดในตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี ส่วนสมาชิกที่ย้ายพรรคมาสมัครในนามพรรคไทยรักไทยที่สำคัญคือ นายเสนาะ เทียนทอง ซึ่งเคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหลายสมัย และเคยดำรงตำแหน่งทางการเมืองระดับสูงหลายตำแหน่ง

ประการที่สาม นโยบายพรรคไทยรักไทยถูกใจประชาชนส่วนใหญ่ พรรคไทยรักไทยเป็นพรรคการเมืองใหม่ที่ได้รับการตั้งชื่อจากเสียงของประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยประกาศแนวความคิดหลักพรรคชัดเจน (พรรคไทยรักไทย 2547) ดังนี้

เพราะจุดอ่อนของชาติคือ ขาดหน่วยงานหรือผู้นำที่บริหารประเทศแบบมีกลยุทธ์จนพาประเทศไปสู่วิกฤตเศรษฐกิจ พรรคไทยรักไทยจึงขอเสนอตัวบริหารประเทศแบบที่มีกลยุทธ์นำทางการพัฒนา

เพราะจุดอ่อนของชาติคือการยึดกฎหมายนำการแก้ปัญหา ดังนั้นพรรคไทยรักไทยจึงเสนอหลักการบริหารนำการแก้ปัญหา โดยใช้กฎหมายเป็นเพียงส่วนประกอบและรัฐบาลจะต้องขอ

ความร่วมมือจากทุกฝ่าย โดยไม่แบ่งพรรคแบ่งพวกเพราะต้องรวมพลังคนไทยเพื่อคนไทยด้วยกัน เพราะจุดอ่อนของชาติคือ ขาดการมีส่วนร่วม พรรคไทยรักไทยจึงขอให้สร้างคนที่มี ความสามารถ มีอิสระการทำงานสูง ทำงานเป็นทีม และบริหารแบบผสมผสาน ประนีประนอม แต่กล้าตัดสินใจที่เด็ดขาด โดยยึดประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่

เพราะจุดอ่อนของชาติคือ ความล่าช้าของระบบราชการไทย พรรคไทยรักไทยจึงเสนอ ให้คิดแบบนอกรอบ ลัดขั้นตอนไม่จำเป็นเพื่อประสิทธิภาพ และความฉับไว

การดำเนินงานของพรรคไทยรักไทยมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไปภายใต้สโลแกนคิดใหม่ ทำใหม่ เพื่อไทยทุกคน เน้นเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยมีนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ และ ตัวแทนพรรคลงพื้นที่ศึกษาปัญหาที่แท้จริง ร่วมรับฟังความคิดเห็นข้อเสนอแนะทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม พร้อมกับวางกรอบการแก้ปัญหาที่แท้จริงของประเทศมาพัฒนาเป็นนโยบาย พรรคไทยรักไทยที่ครอบคลุมทุกด้าน และนำเสนอต่อประชาชนในการเลือกตั้ง พ.ศ. 2544 การนำ เสนอนโยบายต่อประชาชนจึงเป็นปรากฏการณ์แรกในวงการการเมืองไทยที่ชนนโยบายหลักในการ หาเสียงคือ โครงการ 30 บาท รักษาทุกโรค โครงการพักหนี้เกษตรกรรายย่อย 3 ปี และฟื้นฟูชีวิต เกษตรกร โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง 1 ล้านบาท โครงการสร้างผู้ประกอบการใหม่ และสนับสนุน SMEs พร้อมประกาศ 3 สงครามคือสงครามกับความยากจน สงครามกับยาเสพติด สงครามกับคอร์รัปชัน รวมทั้งจัดกิจกรรมสำคัญทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง (รูปบรรด พรหมอินทร์ 2546: 126) กล่าวว่า นโยบายสำคัญที่พรรคไทยรักไทยได้ใช้ในการหาเสียงสะท้อนถึงความต้องการ ของประชาชนระดับล่าง เช่น นโยบาย 30 บาท รักษาทุกโรค และนโยบายกองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น นโยบายเหล่านี้ทำให้กระแสความนิยมต่อพรรคไทยรักไทยมีอย่างต่อเนื่องในช่วงก่อนการเลือกตั้ง

ประการที่สี่ พรรคไทยรักไทยมีภาพลักษณ์พรรคการเมืองที่ดี ภาพลักษณ์คือภาพที่เกิดขึ้นมาในใจของบุคคล เนื่องจากมีความประทับใจและเกิดความทรงจำทั้งในทางบวกและลบ โดยมีการสะสมและพัฒนาตามประสบการณ์ที่พบหรือมีส่วนร่วม ภาพลักษณ์เกิดขึ้นได้ 2 ลักษณะคือ ลักษณะแรกเกิดขึ้นโดยธรรมชาติปราศจากการปรุงแต่ง ซึ่งเป็นภาพลักษณ์ที่ดีและไม่ดีที่บุคคลได้ พบเห็นตามประสบการณ์ของตน ลักษณะที่สองเกิดขึ้นจากการปรุงแต่งเป็นภาพลักษณ์ที่ดีซึ่งเกิด จากแก้ไขข้อเท็จจริงในภาพลักษณ์เดิมให้มีทิศทางที่พึงประสงค์ (พงษ์เทพ วรกิจ โภคาทร 2537: 77-79) ภาพลักษณ์ที่ดีของพรรคไทยรักไทยปรากฏ (วัฒนชะชัย ชะนินทร 2549) ดังนี้

การนำเสนอภาพลักษณ์ของผู้นำพรรคที่ประสบความสำเร็จทางด้านธุรกิจ ปรากฏว่า พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางตั้งแต่ก่อนรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อ พ.ศ. 2544 ดร. เสรี วงษ์มณฑา ได้เปรียบเทียบกับ พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร เป็นสินค้าชั้นดี (Good Product) จากภาพลักษณ์นักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ยังเคยสอบได้ที่หนึ่งของ

โรงเรียนนายร้อยตำรวจ อดีตนักเรียนทุนรัฐบาล จบการศึกษาระดับปริญญาเอก มีเงินมากนับหมื่นล้านบาท พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร จึงเป็นสินค้ามีคุณภาพและเข้ามาในยุคตลาดการเมืองไทย ซึ่งสังคมไทยขณะนั้นต้องการบุคคลประเภทนี้อย่างมาก

การสร้างภาพลักษณ์ผู้นำพรรคครอบครัว (Family Man) ซึ่งในต่างประเทศมีการใช้มานานแล้ว และสังคมไทยยังให้ความสำคัญกับครอบครัวมาก

การสร้างภาพลักษณ์ผู้นำพรรคที่เป็นนักธุรกิจที่ประสบผลสำเร็จ ในธุรกิจโทรคมนาคม ทำให้ภาพพรรคไทยรักไทยเป็นพรรคใหม่ไฟแรง

การแสดงบทบาทผู้มีฐานะถึงพร้อม ที่จะคืนกำไรสู่สังคม

การสร้างภาพลักษณ์การเป็นนักบริหารที่มีวิสัยทัศน์ที่ดีในด้านเศรษฐกิจ

การสร้างภาพลักษณ์ในฐานะจะเป็นหัวหน้ารัฐบาลที่มีศักยภาพซึ่งต้องดูแลปัญหาเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นภาพลักษณ์ที่มีความแตกต่างกับนายชวน หลีกภัย

พรรคไทยรักไทยยังนำบุคคลที่มีภาพลักษณ์ดีมาร่วมงาน เช่น นายสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ ซึ่งมีลักษณะเป็นสินค้าเสริมชั้นดี พรรคไทยรักไทยจึงได้รับความนิยมและนำเชื่อถือ นอกจากนี้ยังมีการผลิตสินค้าใหม่ในรูปแบบของนโยบายประชานิยมต่าง ๆ เช่น โครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค กองทุนหมู่บ้าน ทำให้กลายเป็นจุดเด่นของพรรคไทยรักไทย (วัฒนะชัย ยะนินทร 2549ก) เป็นต้น

ส่วนการจัดตั้งรัฐบาลเสียงข้างมากพรรคเดียวใน พ.ศ. 2548 เป็นผลสืบเนื่องมาจากการเลือกตั้งทั่วไปวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 ซึ่งพรรคไทยรักไทยประสบความสำเร็จ โดยได้รับการไว้วางใจจากประชาชนมากกว่าการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 โดยมีผู้สมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้รับการเลือกตั้งสูงถึง 377 คน จำแนกเป็นประเภทบัญชีรายชื่อ 67 คน ประเภทแบ่งเขต 310 คน (“ข้อมูล ส.ส. 2548” 2548) นับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การเมืองไทยที่พรรคการเมืองได้รับเสียงข้างมากจากการเลือกตั้งทั่วไปและสามารถตั้งรัฐบาลพรรคเดียวได้สำเร็จ โดยมีสาเหตุสำคัญ ดังนี้

ประการแรก ชัยชนะจากการเลือกตั้ง พ.ศ. 2548 การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 ปรากฏว่าพรรคไทยรักไทยได้รับการไว้วางใจจากประชาชนมากกว่าการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 โดยมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้รับการเลือกตั้งสูงถึง 377 คน จำแนกเป็นประเภทบัญชีรายชื่อ 67 คน ประเภทแบ่งเขต 310 คน (“ข้อมูล ส.ส. 2548” 2548) นับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การเมืองไทยที่พรรคการเมืองได้รับเสียงข้างมากจากการเลือกตั้ง แสดงให้เห็นว่าประชาชนส่วนใหญ่พอใจผลงานรัฐบาลและต้องการให้บริหารประเทศเป็นสมัยที่ 2

ประการที่สอง ความมั่นใจทางการเมืองของพรรคไทยรักไทย พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร มั่นใจเสถียรภาพรัฐบาลพรรคไทยรักไทยสูงมาก ดังข้อมูลปรากฏภาพพิเศษหัวข้อรวมพลัง

สร้างสรรค์การเมืองใหม่วันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2548 ณ คอนเวนชันเซ็นเตอร์ อิมแพค เมืองทองธานี (พรรคไทยรักไทย 2548) ดังนี้

“ทีวี่วี่ ท่านก็ไม่ต้องห่วงนะครับ นี! ไม่มีอะไรจำเป็นอย่างยิ่งยวด ไม่มีขุบสภา อยู่ 4 ปีเต็ม แน่นนอนเพราะไม่มีความจำเป็นอะไรเลย เพราะว่าประชาชนบอกว่าให้เราทำงานให้เขา ทำให้เสร็จนะ 4 ปีนะ ก็เรอบอกว่าเราจะทำเรื่องปัญหาความยากจน ทำความยากจน 4 ปีนี้ ก็ถือว่า ตึงมาเต็มที่แล้ว แล้วยังจะขุบสภาอีก แล้วเราจะมีหน้าที่ไหนไปบอกเขาว่าผมขอเป็นรัฐบาลอีก รอบ แต่ขุบสภา นอกจากว่าความจำเป็นอย่างยิ่งยวด ประชาชนรู้ว่ามันจำเป็นเหลือเกินต้องขุบ ไม่ใช่เพราะเล่ห์เหลี่ยมทางการเมือง ไม่ใช่ผม ไอ้เล่ห์เหลี่ยมทางการเมืองครั้งนี้ ขุบก่อนได้ เปรียบแน่นอน ชนะเน่ ๆ นั่นไม่ใช่นิสัยผม ผมไม่เอา เพราะฉะนั้นโอกาสที่จะอยู่ครบ 4 ปีอีก รอบหนึ่งนั่นมีอยู่ประมาณ 99.99 % เท่านั้นเอง”

การจัดตั้งรัฐบาลใน พ.ศ. 2548 มีลักษณะที่สำคัญ [โครงการข่าวสารทิศทางประเทศ ไทย (TTMP) 2548] ดังนี้

ประการแรก พรรคไทยรักไทยมีลักษณะการรวบอำนาจ มีแนวคิดอำนาจนิยม เป็นธุรกิจการเมือง หรือมีนายทุนเป็นใหญ่ ใช้ระบบอุปถัมภ์ มีการซื้อเสียง มีการลงทุนแล้วถอนทุน ซึ่งก่อให้เกิดการคอร์รัปชัน มีมุ้งหรือกลุ่มพวกภายในซึ่งจะเกิดการแก่งแย่งตำแหน่ง มีนโยบายประชานิยม เอาใจประชาชน ใช้จ่ายเงินมาก จนเกิดวิกฤต ทั้งหมดจะสร้างความไม่พอใจให้แก่ประชาชนจนถึงขั้นลุกขึ้นเพื่อโค่นล้มรัฐบาล

ประการที่สอง พรรคไทยรักไทยมีวิสัยทัศน์นำประเทศไปสู่ระดับโลก (World Class) ทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และฐานะของประเทศ การปฏิรูประบบราชการครั้งใหญ่ การสร้างเสถียรภาพทางการเมือง การสร้างการเมืองระบบ 2 พรรคใหญ่ การสร้างพรรคการเมืองที่เข้มแข็ง โดยมีเอกภาพด้านนโยบาย เอกภาพการปฏิบัติการทางการเมือง การเปลี่ยนแปลงวิธีทำงานประมาณแผ่นดิน รักษาเสถียรภาพทางการเงินการคลังเชิงรุก การแสวงหาโอกาสในการค้าและการลงทุนอย่างเต็มที่ การเพิ่มผลผลิตและความสามารถในการแข่งขัน การให้ความสำคัญด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยเฉพาะการวิจัยและพัฒนา ส่งเสริมจิตใจผู้ประกอบการขนาดเล็กและขนาดกลาง เปิดทางทำมาหากินให้แก่ประชาชนฐานราก การจัดเจ้าพ่อและผู้มีอิทธิพลท้องถิ่น สร้างระบบประชาสังคมใหม่ ขยายสัดส่วนตลาดภายในประเทศ เพิ่มบทบาทของประเทศไทยบนเวทีโลก ผลจากการเลือกตั้งแสดงว่าประชานิยมข้างมากมองด้านที่เคลื่อนไปข้างหน้า และต้องการให้ระบอบนี้มีโอกาสขับเคลื่อนต่อไป

บทบาททางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยในสมัยการจัดตั้งรัฐบาล พ.ศ. 2544-2549 ประกอบด้วย การดำรงตำแหน่งทางการเมืองในการบริหารในคณะรัฐบาล การผลักดันการออกกฎหมายในการบริหารประเทศ และการมีส่วนร่วมในการนำนโยบายไปสู่ภาคการปฏิบัติ

2.2.1 การดำรงตำแหน่งทางการเมืองในการบริหารในคณะรัฐบาล ตำแหน่งทางการเมืองในการบริหารในคณะรัฐบาลหมายถึงตำแหน่งผู้บริหารระดับสูง เช่น ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รองนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวง และรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง ในช่วงการจัดตั้งรัฐบาลครั้งแรก พ.ศ. 2544 ตัวแทนกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยเข้าไปดำรงตำแหน่งทางการเมืองในคณะรัฐบาลหลายคน (“แต่งตั้งนายกรัฐมนตรี 2544, 9 กุมภาพันธ์: 1-2, “แต่งตั้งรัฐมนตรี 2544, 17 กุมภาพันธ์: 1-4 และคูตารางที่ 4. 6) เช่น

พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

นายสมศักดิ์ เทพสุทิน ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

นายอดิศักดิ์ โพธารามิก ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์

นายสุริยະ จິงรุ้งเรืองกิจ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

นายประชา มาลีนนท์ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม

นายสรอรรถ กลิ่นประทุม ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง

มหาดไทย

ต่อมาได้มีการปรับคณะรัฐมนตรีอีกหลายครั้ง ปรากฏว่ามีตัวแทนจากกลุ่มธุรกิจต่าง ๆ เข้ามาดำรงตำแหน่งสำคัญ ดังนี้

ครั้งที่ 1 วันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2544 นายเกษม วัฒนชัย ขอลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ในวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2544 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งรัฐมนตรี ดังนี้

พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
อีกตำแหน่งหนึ่ง

นางสิริกร มณีรินทร์ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

ครั้งที่ 2 วันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2544 พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ขอลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งรัฐมนตรี ดังนี้

นายสมคิด จาคูศรีพิทักษ์ เป็นรองนายกรัฐมนตรีอีกตำแหน่งหนึ่ง

นายสุวิทย์ คุณกิตติ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

ครั้งที่ 3 วันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2545 นายสนิท ขลิบทอง ขอลาออกจากตำแหน่ง

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และนายพงศกร เลาหวิเชียร ขอลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม ในวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2545 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งรัฐมนตรีที่สำคัญ ดังนี้

นายพงศ์เทพ เทพกาญจนา เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

นายสุวัจน์ ลิปตพัลลภ เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย

นายเนวิน ชิดชอบ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์

ครั้งที่ 4 วันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2545 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รัฐมนตรีซึ่งได้แต่งตั้งตามประกาศลงวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 ประกาศวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2544 และประกาศลงวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2545 พ้นจากความเป็นรัฐมนตรี และแต่งตั้งรัฐมนตรี ตำแหน่งที่สำคัญมี ดังนี้

นายสุวิทย์ คุณกิตติ เป็นรองนายกรัฐมนตรี

นายจาตุรนต์ ฉายแสง เป็นรองนายกรัฐมนตรี

นายสนธยา คุณปลื้ม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

นายสรอรรถ กลิ่นประทุม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

นายเนวิน ชิดชอบ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

นายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม

นายพงศ์เทพ เทพกาญจนา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงาน

นายอดิศักดิ์ โพธารามิก เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์

นายวัฒนา เมืองสุข เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์

นายประชา มาติณนที เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

นายสุวัจน์ ลิปตพัลลภ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงาน

นายพินิจ จารุสมบัติ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

นายสมศักดิ์ เทพสุทิน เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

ครั้งที่ 5 วันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2546 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งรัฐมนตรี ที่สำคัญมี ดังนี้

นายพงศ์เทพ เทพกาญจนา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

ครั้งที่ 6 วันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2546 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งรัฐมนตรี ดังนี้

นายพินิจ จารุสมบัติ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

จากความเป็นรัฐมนตรี

นายปองพล อดิเรกสาร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ พ้นจากความเป็นรัฐมนตรี

นายสมศักดิ์ เทพสุทิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม พ้นจากความเป็นรัฐมนตรี

นายสรอรรถ กลิ่นประทุม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

นายสมศักดิ์ เทพสุทิน เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

นายวัฒนา เมืองสุข เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์

นายพงษ์ศักดิ์ รักตพงศ์ไพศาล เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์

นางอุไรวรรณ เทียนทอง เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงาน

นายอดิศักดิ์ โพธารามิก เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

ครั้งที่ 7 วันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2547 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งรัฐมนตรี ดังนี้

นายสุวิทย์ คุณกิตติ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นายกร ทัพพะรังสี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

นางสิริกร มณีรินทร์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข

ครั้งที่ 8 วันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2547 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งรัฐมนตรี ที่สำคัญมี ดังนี้

นายสุวัจน์ ลิปตพัลลภ เป็นรองนายกรัฐมนตรี

นายอนุทิน ชาญวีรกูล เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข

ครั้งที่ 9 วันที่ 5 ตุลาคม 2547 มีรัฐมนตรีขอลาออก ดังนี้ พลเอก ชรรณรักษ์

อิสรางกูร ณ อยุธยา รองนายกรัฐมนตรี . ร้อยเอก สุชาติ เชาว์วิศิษฐ รองนายกรัฐมนตรี พลเอก

เชษฐา ฐานะจาโร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม วันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2547 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งรัฐมนตรี ดังนี้

นายพินิจ จารุสมบัติ เป็นรองนายกรัฐมนตรี

นายสมศักดิ์ เทพสุทิน เป็นรองนายกรัฐมนตรี

นายอนุทิน ชาญวีรกูล เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์

นายพงษ์ศักดิ์ รักตพงศ์ไพศาล เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

ตารางที่ 4. 6 รัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร วันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544

ชื่อนามสกุล	ตำแหน่ง
พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร	นายกรัฐมนตรี
พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ	รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
นายสุวิทย์ คุณกิตติ	รองนายกรัฐมนตรี
ศาสตราจารย์เกษ บุญหลง	รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานฯ
นายปองพล อดิเรกสาร	รองนายกรัฐมนตรี
นายพิทักษ์ อินทรวินัยนันท์	รองนายกรัฐมนตรี
นายจาตุรนต์ ฉายแสง	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
พลเอกธรรมรักษ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
นายสมศักดิ์ เทพสุทิน	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
นายกระแส ชนะวงศ์	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
พลเอกยุทธศักดิ์ ศศิประภา	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
นายสมคิด จาตุศรีพิทักษ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
นายวราเทพ รัตนากร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
ร้อยเอกสุชาติ เชาววิศิษฏ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
นายสุรเกียรติ์ เสถียรไทย	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
นายชูชีพ หาญสวัสดิ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
นายประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
นายสนิท ขลิบทอง	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
นายประชา มาลีนนท์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
นายพงศกร เลาหวิเชียร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
นายอดิศักดิ์ โปธารามิก	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
นายสุวรรณ วลัยเสถียร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์
ร้อยตำรวจเอกประชัย เปี่ยมสมบูรณ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
นายสรอรรถ กลิ่นประทุม	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
นายสมบัติ อุทัยสง	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
นายพงศ์เทพ เทพกาญจนา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

ชื่อนามสกุล	ตำแหน่ง
นางลดาวัลดี วงศ์ศรีวงศ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม
นายสนธยา คุณปลื้ม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี
นายเกษม วัฒนชัย	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
นายจำลอง กระจุกขุนทด	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
นางสุดารัตน์ เกตุราพันธ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
นายสุรพงษ์ สืบวงศ์ดี	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข
นายสุวิยะ จีรุงเรืองกิจ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
นายพิเชษฐ สติรชวาล	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
นายสุธรรม แสงประทุม	รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย

ที่มา: “แต่งตั้งนายกรัฐมนตรี (2544, 9 กุมภาพันธ์) ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 118 ตอนพิเศษ 12 ง
หน้า 1-2

“แต่งตั้งรัฐมนตรี (2544, 17 กุมภาพันธ์) ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 118 ตอนพิเศษ 15 ง
หน้า 1-4

ตารางที่ 4.7 รัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร วันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2548

ชื่อนามสกุล	ตำแหน่ง
พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร	นายกรัฐมนตรี
นายสมคิด จาคูศรีพิทักษ์	รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
พลตำรวจเอกชิตชัย วรรณสถิตย์	รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
นายจาตุรนต์ ฉายแสง	รองนายกรัฐมนตรี
นายสุรเกียรติ์ เสถียรไทย	รองนายกรัฐมนตรี
นายพินิจ จารุสมบัติ	รองนายกรัฐมนตรี
นายวิษณุ เครืองาม	รองนายกรัฐมนตรี
นายสุรนนท์ เวชชาชีวะ	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
พลเอกธรรมรักษ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
นายวราเทพ รัตนากร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง

ตารางที่ 4.7 (ต่อ)

ชื่อนามสกุล	ตำแหน่ง
นายไชยยศ สะสมทรัพย์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
นายกันตธีร์ ศุภมงคล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
นายปรีชา เลาทพงศ์ชนะ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
นายสมศักดิ์ เทพสุทิน	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา
นายประชา มาลินนท์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมฯ
นางสุภารัตน์ เกษราพันธุ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
นายเนวิน ชิดชอบ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
นายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
นายอดิศร เพียงเกษ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
นายภูมิธรรม เวชยชัย	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
นายยงยุทธ ดิยะไพรัช	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
นายสุวิทย์ คุณกิตติ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศฯ
นายทอง พิทยะ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
นายสุริยา ลากวิสุทธสิน	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์
นายวิเศษ จูภิบาล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงาน
นายเสริมศักดิ์ พงษ์พานิช	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
นายสมชาย สุนทรวัฒน์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
นายสุวัจน์ ลิปตพัลลภ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
นายสรอรรถ กลิ่นประทุม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงาน
นางอุไรวรรณ เทียนทอง	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม
นายกร ทัพพะรังสี	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
นายอดิศักดิ์ โพธารามิก	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
นายรุ่ง แก้วแดง	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
นายแพทย์สุชัย เจริญรัตนกุล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
นายอนุทิน ชาญวีรกูล	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข
นายวัฒนา เมืองสุข	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

ที่มา: “แต่งตั้งนายกรัฐมนตรี (2548, 9 มีนาคม) ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 122 ตอนพิเศษ 20 ง หน้า 1

“แต่งตั้งรัฐมนตรี (2548, 11 มีนาคม) ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 118 ตอนพิเศษ 22 ง

ตารางที่ 4.8 รัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร วันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ. 2548

ชื่อนามสกุล	ตำแหน่ง
พันตำรวจโท คร.ทักษิณ ชินวัตร	นายกรัฐมนตรี
พลตำรวจเอกชิตชัย วรณสถิตย์	รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
นายสมคิด จาคูศรีพิทักษ์	รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
นายสุรเกียรติ์ เสถียรไทย	รองนายกรัฐมนตรี
นายสุริยะ จีรุงเรืองกิจ	รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
นายแพทย์สุชัย เจริญรัตนกุล	รองนายกรัฐมนตรี
นายสุวัจน์ ธิปคพิถลภ	รองนายกรัฐมนตรี
นายวิษณุ เครืองาม	รองนายกรัฐมนตรี
นายเนวิน ชิดชอบ	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
นายสุรนนท์ เวชชาชีวะ	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
พลเอกธรรมรักษ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
นายทนง พิทยะ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
นายวราเทพ รัตนากร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
นายไชยยศ สะสมทรัพย์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
นายกันตธีร์ ศุภมงคล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
นายปรีชา เลหาพงศ์ชนะ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
นายประชา มาลินนที	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา
นายวัฒนา เมืองสุข	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมฯ
นางสุดารัตน์ เกตุราพันธุ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
นายอดิศร เพียงเกษ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
นายพงษ์ศักดิ์ รักตพงศ์ไพศาล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
พลเอกชัยนันทน์ เจริญศิริ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
นายภูมิธรรม เวชยชัย	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
นายขงยุทธ คิยะไพรัช	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

ชื่อนามสกุล	ตำแหน่ง
นายสรอรรถ กลิ่นประทุม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร
นายวิเศษ จูภิบาล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงาน
นายปรีชา เลหาพงศ์ชนะ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์
พลอากาศเอกกนกศักดิ์ วันทนา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
นายเสริมศักดิ์ พงษ์พานิช	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
นายสมชาย สุนทรวัฒน์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
นายสมศักดิ์ เทพสุทิน	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงาน
นายประวิช รัตนเพียร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
นายจาตุรนต์ ฉายแสง	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
นายรุ่ง แก้วแดง	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
นายพินิจ จารุสมบัติ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
นายอนุทิน ชาญวีรกูล	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข

ที่มา: “แต่งตั้งนายกรัฐมนตรี (2548, 9 มีนาคม) ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 122 ตอนพิเศษ 20 ง
หน้า 1

“แต่งตั้งรัฐมนตรี (2548, 11 มีนาคม) ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 118 ตอนพิเศษ 22 ง
หน้า 1-3

“รัฐมนตรีลาออก ให้รัฐมนตรีพ้นจากความเป็นรัฐมนตรี และแต่งตั้งรัฐมนตรี (2548, 2
สิงหาคม) ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 122 ตอนพิเศษ 57 ง หน้า 1-4

นอกจากนี้พรรคไทยรักไทยยังนำนักธุรกิจและนักวิชาการเข้ามามีบทบาทใน
คณะกรรมการชุดต่าง ๆ ดังนี้

คณะกรรมการกำกับดูแลกิจการไฟฟ้า (Regulator) จำนวน 7 คน มีชื่อนายอนันต์
อัสวโภคิน เจ้าของบริษัทแลนด์ แอนด์ เฮาส์

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการนโยบายและกำกับการบริหาร

หนึ่งสาธารณะ 3 คน หนึ่งในนั้นคือนายโอฬาร ไชยประวัตติ ซึ่งเป็นกรรมการ บมจ. ชิน คอร์ปอเรชั่น
 บอร์ดการประปาส่วนภูมิภาค (กปภ.) ปราบกฐี๋ นายพิเชษฐ สติรชวาล อดีต
 รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม อดีตผู้อำนวยการองค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพฯ เป็น
 ประธานกรรมการ

บอร์ดการไฟฟ้านครหลวง (กฟน.) มีชื่อนายชัยสิทธิ์ วิริยะเมตตากุล กรรมการ
 ผู้จัดการ โรงพยาบาลวิภาวดี โรงพยาบาลที่อุ้มหญิงพจนานถือหูนั้ นังเป็นบอร์ด กฟน.

บอร์ดองค์การเภสัชกรรมจำนวน 14 คน ในจำนวนนี้มีนายวิฑิต ลินุตพงษ์ เจ้า
 ของยন্ত্রกิจ กรู๊ป และกรรมการบริษัท ชิน คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) นังเป็นประธานบอร์ด
 และมีนายเสถียร ภูประเสริฐ กรรมการผู้อำนวยการบริษัท โรงพยาบาลพระรามเก้า จำกัด ธุรกิจของ
 ครอบครัวนายภคานังเป็นกรรมการ

ร้อยตำรวจเอกวรเดช จันทรศร ปลัดทบวงมหาวิทยาลัย และพลตำรวจโทวันชัย
 ศรีนวลนั้ด เพื่อนร่วมรุ่นนักเรียนนายร้อยตำรวจเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการ
 คຸ້มครองผู้บริ โภค

บอร์ดการรถไฟแห่งประเทศไทย (ร.ฟ.ท.) มีนายพันธ์เลิศ ไบหยก ที่เป็นแกนนำ
 และผู้ก่อตั้งพรรคไทยรักไทย

นายสุชาติ ธาดาธำรงเวช ผู้สมัครแบบบัญชีรายชื่อพรรคไทยรักไทยเป็น
 กรรมการในคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ด.)

บอร์ดองค์การคลังสินค้า (อคส.) มีชื่อนายพลตำรวจโทวงกต มณีรินทร์ สามีนาง
 สิริกร มณีรินทร์ อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และเป็นเหรียญกษาปณ์พรรคไทยรักไทย

บอร์ดองค์การสวนสัตว์จำนวน 10 คน มีนายระเชียร ศรีมงคล กรรมการบริษัท
 บริษัททอสังหาริมทรัพย์ คนใกล้ชิดนายสุวิทย์ คุณกิตติ แกนนำพรรคไทยรักไทยเป็นประธานบอร์ด

คณะกรรมการธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย (ธสน.)
 จำนวน 5 คน โดยมีนายวีรพงษ์ รามางกูร เป็นประธาน นายณรงค์ชัย อัครเศรณี นายประพัฒน์
 โพธิ์วรรณ นายพิชิต อัคราทิตย์ และนายก่อเกียรติ โอภาสวงการ เป็นกรรมการ

จะเห็นได้ว่ากลุ่มทุนธุรกิจมีตำแหน่งทางการบริหารในคณะรัฐบาลระหว่าง พ.ศ.
 2544-2549 มาก โดยมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

ประการแรก นายกรัฐมนตรีมาจากตัวแทนกลุ่มทุนชินวัตรซึ่งเป็นกลุ่มทุนขนาดใหญ่ของประเทศ

ประการที่สอง ตำแหน่งรัฐมนตรีและรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมาจากผู้ที่

พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ไว้วางใจ และตัวแทนกลุ่มทุนขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก เช่น นายสมศักดิ์ เทพสุทิน นายอดิศักดิ์ โพธารามิก นายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ นายประชา มาลินนทร์ และนายสรอรรถ กลิ่นประทุม เป็นต้น

ประการที่สาม ตำแหน่งรัฐมนตรีและรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสำคัญมาจาก ผู้ที่พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ไว้วางใจ และตัวแทนกลุ่มทุนขนาดใหญ่ ดังกรณีการจัดตั้งรัฐบาล ใน พ.ศ. 2544 ตัวแทนกลุ่มทุนขนาดใหญ่ได้ดำรงตำแหน่งสำคัญในรัฐบาลหลายคน เช่น นายอดิศักดิ์ โพธารามิก ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ นายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ ดำรงตำแหน่ง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม นายประชา มาลินนทร์ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการ กระทรวงคมนาคม และนายสรอรรถ กลิ่นประทุม ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย เป็นต้น (“แต่งตั้งนายกรัฐมนตรี” 2544, 9 กุมภาพันธ์: 1-2, “แต่งตั้งรัฐมนตรี” 2544, 17 กุมภาพันธ์: 1-4 และคู่มือที่ 4. 6)

ประการที่สี่ บทบาทของกลุ่มทุนขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็กในรัฐบาล เพิ่มขึ้นตามลำดับในช่วง พ.ศ. 2544-2549 เนื่องจากการจัดตั้งรัฐบาลผสมครั้งแรกจำเป็นต้องแต่งตั้งผู้บริหารในรัฐบาลจากพรรคไทยรักไทย พรรคชาติไทย พรรคความหวังใหม่ และพรรคเสรีธรรม และที่สำคัญคือมีการรวมพรรคการเมืองเข้ากับพรรคไทยรักไทยด้วย ดังนี้ การรวมพรรคเสรีธรรม เข้ากับพรรคไทยรักไทยวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2544 (“คำวินิจฉัยที่ 28/2544 เรื่องนายทะเบียน พรรคการเมืองขอให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคเสรีธรรมเพื่อรวมพรรคเสรีธรรมเข้ากับพรรคไทยรักไทยที่เป็นพรรคการเมืองหลัก” 2545, 26 เมษายน: 65-66) ต่อมา มีการรวมพรรคความหวังใหม่ เข้ากับพรรคไทยรักไทยวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2545 (“คำวินิจฉัยที่ 28/2544 เรื่องนายทะเบียน พรรคการเมืองขอให้สั่งยุบพรรคความหวังใหม่เพื่อรวมเข้ากับพรรคไทยรักไทยที่เป็นพรรคการเมืองหลัก” 2545, 25 พฤศจิกายน: 130) อีกกรณีหนึ่งคือการรวมพรรคชาติพัฒนาเข้ากับพรรคไทยรักไทยวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2547 (ศาลรัฐธรรมนูญ 2547)

2.2.2 การผลักดันการออกกฎหมายในการบริหารประเทศ การดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น นักการเมืองจะได้รับมอบหมายอำนาจเพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่การบริหารประเทศ อำนาจดังกล่าว ได้แก่ อำนาจในการกำหนดคน โยบายเศรษฐกิจและสังคม อำนาจในการกำหนดงบประมาณแผ่นดิน อำนาจในการตรากฎหมาย ตลอดจนอำนาจการแต่งตั้งบุคลากรระดับสูงให้ปฏิบัติหน้าที่ในหน่วยงานของรัฐและรัฐวิสาหกิจ โดยเฉพาะการใช้อำนาจในการตรากฎหมายผ่านสมาชิกพรรคที่เป็นสมาชิกรัฐสภาที่มีความสำคัญ การบัญญัติกฎหมายเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะเอื้อผลประโยชน์ให้แก่ธุรกิจของผู้บริหารประเทศ ถ้าผู้บริหารประเทศมีผลประโยชน์ทางธุรกิจเกี่ยวโยงกับกฎหมายที่มีการพิจารณาในสภาแล้ว อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงกฎหมายในลักษณะที่เอื้อผลประโยชน์ให้แก่

ตนเองหรือพวกพ้องได้ เช่น ในกรณีของการกำหนดหุ้นส่วนต่างชาติในพระราชบัญญัติประกอบกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2544 ที่ยังมีข้อกังขาว่า การที่สภาผู้แทนราษฎรมิมีมติรับการแปรญัตติของวุฒิสภาซึ่งกำหนดให้ต่างชาติถือหุ้นในกิจการโทรคมนาคมที่ได้รับใบอนุญาตประกอบกิจการในประเทศไทยได้ไม่เกินร้อยละ 25 จากร่างพระราชบัญญัติเดิมที่กำหนดไว้ที่ร้อยละ 49 เกิดจากการที่นายกรัฐมนตรีมีธุรกิจครอบครัวที่ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากข้อกำหนดหรือไม่ ในทางกลับกันกรณีที่รัฐบาลไม่ได้รับผลประโยชน์ใดๆ จากกฎหมายที่เสนอเข้ามา รัฐบาลก็อาจใช้เสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎรลงมติไม่เห็นชอบด้วยกับร่างพระราชบัญญัติในวาระแรกคือวาระรับหลักการแล้ว ซึ่งถือว่าการสิ้นสุด ทำให้กฎหมายบางฉบับที่อาจเป็นประโยชน์ต่อสังคมต้องตกไป นอกจากนี้การใช้อำนาจในการออกกฎเกณฑ์ของฝ่ายบริหารโดยผ่านคณะกรรมการกฎหมายในยุคสมัยนี้มีความซับซ้อนในเชิงเทคนิคมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม กฎเกณฑ์ทางการค้า หรือกิจการโทรคมนาคม ทำให้มีการร่างกฎหมายลักษณะที่ให้อำนาจแก่ฝ่ายปกครองในการกำหนดรายละเอียดของสารบัญญัติของกฎหมายมากขึ้น เพราะฝ่ายปกครองคุ้นเคยประเด็นต่างๆ ที่เป็นสาระสำคัญของกฎหมายมากกว่า ส่วนอีกมุมมองหนึ่งการที่ฝ่ายนิติบัญญัติมอบอำนาจอย่างกว้างขวางให้ฝ่ายบริหารแสดงถึงการที่สมาชิกสภาละเลยที่จะทำการบ้าน แต่กลับถ่ายโอนงานให้ผู้ที่บังคับใช้กฎหมายเป็นผู้กำหนดเองเสมือนกับการเขียนเช็คเปล่า (blank cheque) ให้กับฝ่ายปกครอง ซึ่งหลายครั้งที่พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง หรือกฎอื่นๆ ที่กำหนดขึ้นมา มีลักษณะไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายแม่บททำให้เกิดปัญหาในการบังคับใช้ เช่น กรณีพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2542 ที่มีวัตถุประสงค์ในการกำกับและดูแลการแข่งขันในตลาดระหว่างผู้ประกอบการให้มีความเป็นธรรม แต่ยังไม่สามารถบังคับใช้ได้จวบจนปัจจุบัน โดยเวลาล่วงเลยมากกว่า 3 ปีแล้ว เนื่องจากคณะรัฐมนตรีและคณะกรรมการแข่งขันทางการค้า ซึ่งมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์เป็นประธานกรรมการและผู้แทนจากภาคเอกชนจำนวนมากไม่ให้ความสนใจผลักดันให้มีการออกเกณฑ์การมีอำนาจเหนือตลาดของผู้ประกอบการทำให้กฎหมายยังไม่สามารถบังคับใช้ได้ ในกรณีที่ผู้ประกอบการที่มีอำนาจผูกขาดในตลาดใช้กลยุทธ์ทางการค้าในการกีดกันหรือกีดกันการแข่งขันคู่แข่งที่มีอำนาจทางตลาดน้อยกว่า ปัญหาการค้าไม่เป็นธรรมหลายอุตสาหกรรมจึงยังไม่ได้รับการแก้ไขแต่อย่างใดแม้จะมีการตรากฎหมายแล้ว ไม่ว่าจะกรณีของการขายเหล้าฟ่งเบียร์ซึ่งถูกลามไปถึงการฟ่งน้ำดื่มบรรจุขวดและโซดา การผูกขาดกรณีโทรศัพท์ระบบบอกรับสมาชิก (เคเบิล) หรือการผูกขาดบริการโทรศัพท์เคลื่อนที่ซึ่งมีผู้ที่ร้องเรียนเข้ามายังสำนักส่งเสริมการแข่งขันทางการค้า กรมการค้าภายในก็ดี การออกกฎเกณฑ์ในหน่วยงานปกครองโดยทั่วไปแล้วมีความโปร่งใสน้อยมากเมื่อเทียบกับการตราพระราชบัญญัติซึ่งต้องผ่านการพิจารณาของรัฐสภา โดยเฉพาะสภาพแวดล้อมที่ประเทศไทยยังไม่มีการเปรียบเทียบวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง

ว่าด้วยการออกกฎหมายให้การออกกฎหมายของฝ่ายบริหารในปัจจุบันขาดความโปร่งใส หลักประกันของความถูกต้องและเป็นธรรม เนื่องจากพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 มีสารบัญญัติเฉพาะในส่วนของการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐในฝ่ายปกครองในส่วนของการออกคำสั่งทางปกครองและการวินิจฉัยข้อพิพาทเท่านั้น (อัมมาร สยามวาลา และคนอื่น ๆ 2546: 2/7-11)

2.2.3 การมีส่วนร่วมในการนำนโยบายไปสู่ภาคการปฏิบัติ บทบาททางการเมืองที่สำคัญประการหนึ่งของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยคือการผลักดันนโยบายของพรรคไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งปรากฏอย่างชัดเจนในกรณีของนโยบายประชานิยม

ประชานิยม หมายถึงแนวคิดการพัฒนาสังคมที่มีผลต่อประชาชนส่วนใหญ่ โดยสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างชัดเจน ประชานิยมในประเทศไทยแตกต่างจากความหมายเดิมมาก เพราะประชาชนไม่ได้เคลื่อนไหวเอง แต่เป็นการจัดสวัสดิการจากเบื้องบน ซึ่งมีเหตุผลสำคัญทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง เหตุผลทางเศรษฐกิจคือการผ่อนคลายมาตรการการคลังและการเงินของรัฐบาล เนื่องจากเงินไหลออกเริ่มเบาบาง ประกอบกับระบบเงินของเอกชนไม่ทำงานรัฐบาลจึงต้องเข้าไปช่วยใช้จ่าย ส่วนเหตุผลทางการเมืองเป็นการรณรงค์ทางการเมืองอย่างต่อเนื่องของรัฐบาลเพื่อแสวงหาความนิยมจากประชาชน (เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ 2548)

นโยบายประชานิยมของรัฐบาลพรรคไทยรักไทยมีนัยที่สำคัญทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ด้านเศรษฐกิจคือการใช้นโยบายการคลังการเงินเพื่อเพิ่มอุปสงค์ โดยการเพิ่มค่าใช้จ่ายของรัฐบาลด้วยการจัดงบประมาณแบบขาดดุล โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนกลุ่มรากหญ้าเพื่อเพิ่มอำนาจการซื้อ หรือกระตุ้นการบริโภคเพื่อการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจโดยรวม ดังกรณีโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และโครงการธนาคารประชาชนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนกู้ยืมเพื่อลงทุน เช่นเดียวกับโครงการการพักชำระหนี้และลดภาระหนี้ให้แก่เกษตรกรรายย่อย ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกษตรกรนำเงินคืนที่ไม่ต้องชำระเป็นเวลา 3 ปีไปใช้ลงทุนเพิ่มเติม ขณะที่โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นอีกช่องทางหนึ่งในการรองรับการลงทุนจากโครงการต่าง ๆ ข้างต้น ส่วนโครงการ 30 บาทรักษาทุกโรคแม้จะทำให้การลดรายจ่ายค่ารักษาพยาบาล แต่ก็เป็นการเพิ่มอำนาจการซื้อให้แก่ประชาชนในเวลาเดียวกัน (อนุสรณ์ อุณโณ 2548)

การเลือกตั้งเมื่อ พ.ศ. 2544 พรรคไทยรักไทยประสบชัยชนะเหนือพรรคการเมืองอื่น ๆ และเป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาลผสมร่วมกับพรรคความหวังใหม่ พรรคชาติไทย พรรคชาติพัฒนา พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภาวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 รวมทั้งสิ้น

16 ข้อ¹ ข้อที่ 1 เป็นเรื่องของนโยบายเร่งด่วนที่รัฐบาลต้องเร่งดำเนินการซึ่งประกอบด้วยนโยบายย่อยที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมที่สำคัญดังนี้ พักชำระหนี้ให้กับเกษตรกรรายย่อย จัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จัดตั้งธนาคารประชาชน จัดตั้งธนาคารวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก จัดตั้งบรรษัทกลางในการบริหารสินทรัพย์ พัฒนารัฐวิสาหกิจ สร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า เร่งจัดตั้งสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติด ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามคอร์รัปชัน (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี 2545: 25)

นโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลที่พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร แกลงต่อรัฐสภาวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 สอดคล้องกับนโยบายพรรคไทยรักไทยที่ใช้ในการหาเสียงเลือกตั้งคือ โครงการ 30 บาท รักษาทุกโรค โครงการพักหนี้เกษตรกรรายย่อย 3 ปี และฟื้นฟูชีวิตและสนับสนุน SMEs พร้อมทั้งประกาศ 3 สงครามที่ประกอบด้วย สงครามกับความยากจน สงครามกับยาเสพติด และสงครามกับคอร์รัปชัน (พรรคไทยรักไทย 2547) รูปนรรต พรหมอินทร์ (2546) กล่าวว่า เมื่อพรรคไทยรักไทยเข้ามาเป็นแกนนำรัฐบาลในการบริหารประเทศ นโยบายของพรรคที่ใช้หาเสียงถูกนำมาเป็นนโยบายรัฐบาล ซึ่งถือเป็นครั้งแรกที่นโยบายของพรรคการเมืองสามารถนำมาเป็นนโยบายของรัฐบาลได้ การผลักดันนโยบายต่าง ๆ ให้ออกมาเป็นรูปธรรมในทางปฏิบัติส่งผลให้ประชาชนระดับล่างแสดงความชื่นชอบ และให้การตอบรับนโยบายของรัฐบาลอย่างชัดเจน

นโยบายของพรรคไทยรักไทยสนองประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม เช่น นำเสนอวาทกรรมแสดงถึงความเห็นอกเห็นใจและเอาใจใส่ประชาชนยากจนและด้อยโอกาส การประดิษฐ์คิดคำต่าง ๆ ขึ้นมาใช้ เช่น ประชาชนรากหญ้า เศรษฐกิจชุมชน กองทุนหมู่บ้าน หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ คนจนจะหมดไปจากประเทศไทย เป็นต้น ทั้งหมดนี้มุ่งประชาชนกลุ่มเป้าหมายเป็นจุดศูนย์กลาง ขึ้นรูปธรรมคือการให้ประโยชน์จับต้องได้แก่ประชาชน เช่น เงินช่วยเหลือผ่านกองทุนหมู่บ้าน การพักหนี้เกษตรกร การพัฒนาอาชีพและฟื้นฟูเศรษฐกิจผ่าน

¹นโยบายที่รัฐบาลแกลงต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 ประกอบด้วย นโยบายเร่งด่วน นโยบายเศรษฐกิจ นโยบายการสร้างรายได้ นโยบายการพาณิชย์และเศรษฐกิจระหว่างประเทศ นโยบายด้านการคมนาคม นโยบายการพัฒนาแรงงาน นโยบายวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นโยบายด้านพลังงาน นโยบายเสริมสร้างสังคมเข้มแข็ง นโยบายการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม นโยบายความมั่นคงแห่งรัฐ นโยบายด้านการต่างประเทศ นโยบายความปลอดภัยของประชาชน นโยบายการบริหารราชการแผ่นดินและนโยบายพัฒนาภูมิภาคและกรุงเทพมหานคร คุรายละเอียดสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี 2545: 25

โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ และการบริการสาธารณะผ่านโครงการสามสิบบาทรักษาทุกโรค เป็นต้น ประชาชนที่ได้รับผลประโยชน์ดังกล่าวมีจำนวนมากและยังเชื่อมั่นในพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร และพรรคไทยรักไทย นโยบายพรรคไทยรักไทยไม่เพียงสนองประโยชน์ประชาชนคนจนเท่านั้น แต่ยังตอบสนองประโยชน์แก่คนรวย ด้วยการสร้างเครือข่ายธุรกิจที่มีผลประโยชน์โดยตรง และโดยอ้อมจากโครงการต่างๆ ของรัฐ ซึ่งศาสตราจารย์ไพจิตร เรียกว่า ชนกิจการเมือง (Money Politics) เครือข่ายธุรกิจดังกล่าวเป็นฐานสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองได้อย่างดี

สนธิ ลิ้มทองกุล (2546) กล่าวถึงรัฐบาลว่า ในอดีตรัฐบาลไม่เคยมีโอกาสอยู่ครบ 4 ปีเหมือนรัฐบาลชุดนี้ ปีแรกรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร มีนโยบายใหม่ๆ ตั้งแต่ 30 บาท รักษาทุกโรค เงินกองทุนหมู่บ้าน หนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล ก่อให้เกิดความกระตือรือร้นที่จะลองของใหม่ และเป็นนโยบายประชานิยมที่ทำให้คนชอบ แต่ 2 ปีมานี้มีปัญหาเก่าที่ถูกสั่งสมมานานยังไม่ได้รับการแก้ไขเป็นรูปธรรม ไม่ว่าจะเป็นกรณีเขื่อนปากมูล กรณีท่อก๊าซไทย-มาเลย์ เป็นปัญหาเก่าที่เริ่มขึ้นมาในปีที่ 3 แล้วจะเริ่มปะทุต่อไปเรื่อย ๆ ขึ้นอยู่กับวิถีแก้ของรัฐบาลว่าจะแก้อย่างไร

ภายหลังที่ประเทศไทยประสบกับปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจใน พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา รัฐบาลพยายามดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ โดยให้ความสำคัญกับนโยบายทางการคลังเพื่อการกระตุ้นเศรษฐกิจดังกล่าว มีการเน้นการลงทุนและการบริโภคของประชาชน โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับระดับท้องถิ่น โดยเชื่อว่าถ้าคนชนบทซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศมีการใช้จ่ายแล้วเศรษฐกิจโดยรวมจะเคลื่อนตัวตามด้วย ดังนั้นจึงได้ริเริ่มนโยบายที่เรียกว่า “นโยบายการฟื้นฟูเศรษฐกิจระดับรากหญ้า (Grass Root)” เมื่อ พ.ศ. 2544 นโยบายนี้ประกอบด้วยโครงการพักชำระหนี้และลดภาระหนี้เกษตรกรรายย่อย โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ โครงการธนาคารประชาชน โครงการเสริมสร้างผู้ประกอบการใหม่ โครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า 30 บาทรักษาทุกโรค และ พ.ศ. 2546 รัฐบาลจึงเริ่มโครงการบ้านเอื้ออาทรเพื่อบรรเทาความเดือดร้อน ยกระดับคุณภาพชีวิตผู้ด้อยโอกาสและผู้มีรายได้น้อย และแก้ปัญหาในเรื่องที่อยู่อาศัย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2547: 1/1)

โครงการพักชำระหนี้และลดภาระหนี้เกษตรกรรายย่อย คริวเรือนเกษตรกรไทย มีภาระหนี้สินมานาน หนี้สินเกษตรกรไทยต่อคริวเรือนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ขนาดหนี้สินคริวเรือนเกษตรกรปีการเพาะปลูก 2534/35-2542/43 เพิ่มขึ้นทุกปี ปัญหาหนี้สินดังกล่าวพรรคไทยรักไทย จึงนำมาเป็นนโยบาย และคณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2544 เห็นชอบโครงการพักชำระหนี้และลดภาระหนี้แก่เกษตรกรรายย่อย ๆ ผ่านธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) โครงการนี้เป็นนโยบายเร่งด่วนเพื่อต้องการที่จะฟื้นฟูและกระตุ้นเศรษฐกิจระดับรากหญ้า กลุ่มเป้าหมายคือ เกษตรกรรายย่อยที่มีหนี้สินกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

(รทส.) ในวงเงินไม่เกินคนละ 100,000 บาท เพื่อแก้ปัญหาความยากจน และลดภาระค่าใช้จ่ายของเกษตรกร โดยการบรรเทาและลดภาระหนี้สินของเกษตรกรรายย่อย เพื่อให้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีเวลาพักผ่อนตนเองจากภาระหนี้สิน ส่งผลให้เกษตรกรรายย่อยมีเงินลงทุนประกอบอาชีพมากขึ้น รวมทั้งมีการฟื้นฟูและปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตให้ดีขึ้น อันจะนำมาซึ่งรายได้และคุณภาพชีวิตของเกษตรกรรายย่อยที่สูงขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2547: 2/1)

โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเป็นโครงการหนึ่งภายใต้นโยบายเศรษฐกิจรากหญ้าของพรรคไทยรักไทย โดยทางรัฐบาลจัดสรรเงินอุดหนุนให้แก่หมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งละ 1 ล้านบาท ในลักษณะของเงินทุนหมุนเวียนเพื่อให้เป็นแหล่งเงินทุนภายในหมู่บ้านและชุมชนเมืองสำหรับการลงทุนสร้างอาชีพ เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย บรรเทาเหตุฉุกเฉินและความจำเป็นเร่งด่วน ตลอดจนการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการบริหารจัดการเงินทุนภายในชุมชน และส่งเสริมการสร้างความเข้มแข็งให้หมู่บ้านและชุมชนเมือง อันเป็นการสร้างศักยภาพและเสริมสร้างความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศให้ยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2547: 3/1)

โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์(OTOP) หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์เป็นแนวคิดที่ต้องการให้หมู่บ้านมีผลิตภัณฑ์หลักเป็นของตนเอง โดยใช้วัตถุดิบและทรัพยากรท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นสินค้ามีคุณภาพที่มีจุดเด่นและจุดขาย สอดคล้องกับวัฒนธรรมแต่ละท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นที่รู้จักแพร่หลาย และการส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น สร้างชุมชนให้เข้มแข็งพึ่งตนเองได้ โดยประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งมีผลให้ช่วง 3 ปีระหว่าง พ.ศ. 2544-2546 ของการดำเนินการ โครงการสร้างกระแสความนิยมต่อสินค้าชุมชนจากภูมิปัญญาไทย พ.ศ. 2546 โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์มีการเปลี่ยนแปลงนโยบาย โดยเน้นการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เข้าสู่ระบบสากลทั้งในประเทศและต่างประเทศ และกำหนดกรอบแนวคิดการดำเนินการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย (OTOP Product Champion) เพื่อเปิดโอกาสให้ผลิตภัณฑ์ของชุมชนระดับฐานรากมีโอกาสพัฒนาคุณภาพเพื่อการส่งออก รวมทั้งมีการเชื่อมโยงมาตรฐานสินค้าจากระดับภูมิภาคไปสู่สากล (Local Link Global Reaches) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2547: 4/1-2)

โครงการธนาคารประชาชน โครงการนี้จัดตั้งขึ้นตามนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล โดยอยู่ในความรับผิดชอบของธนาคารออมสิน ทั้งนี้เพื่อเป็นกระจายโอกาสการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบและลดการพึ่งพาแหล่งเงินกู้นอกระบบของผู้ประกอบการรายย่อย และผู้สนใจจะประกอบอาชีพอิสระรายย่อย รวมทั้งผู้ที่มิงานประจำอยู่แล้วแต่ต้องการประกอบอาชีพเสริม โดยสนับสนุน

การให้กู้ยืมแก่ผู้ไม่สามารถเข้าถึงระบบของธนาคารพาณิชย์ได้ เนื่องจากต้องมีหลักทรัพย์ค้ำประกัน เงินกู้ ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้จึงจำเป็นต้องพึ่งพาแหล่งเงินทุนนอกระบบซึ่งต้องเสียดอกเบี้ยสูงมากอันเป็นภาระสำหรับผู้กู้ นอกจากนี้ยังสร้างโอกาสให้กับประชาชนเพื่อสร้างงานสร้างรายได้ด้วยตนเอง โดยรัฐสนับสนุนให้ประชาชนที่ตั้งใจลงทุนทำมาหากิน แต่ยังขาดแคลนเงินทุนเริ่มแรก หรือใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียนให้มีโอกาสใช้สินเชื่อกับเงินกู้ในระบบที่มีดอกเบี้ยต่ำกว่า อันเป็นการสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว โครงการธนาคารประชาชนจึงเป็นโครงการหนึ่งที่จะช่วยลดภาระของ คนจนและทำให้คนจนมีรายได้เพียงพอที่จะใช้จ่าย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ 2547: 5/1)

โครงการเสริมสร้างผู้ประกอบการใหม่ การเสริมสร้างผู้ประกอบการใหม่เป็น หัวใจสำคัญของระบบเศรษฐกิจ ที่จะส่งผลต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ได้เริ่มจัดทำโครงการเสริมสร้างนักลงทุนใหม่ใน พ.ศ. 2542 เพื่อพัฒนาผู้ที่ยังไม่มีกิจการเป็นของตนเองแต่สนใจที่จะเริ่มประกอบการเองให้สามารถ พัฒนาขีดความสามารถในการบริหารจัดการ ใน พ.ศ. 2545 กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมได้ดำเนินงาน ใหม่ภายใต้โครงการเสริมสร้างผู้ประกอบการใหม่ โดยให้กลุ่มที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจคือ ผู้ถูกเลิกจ้าง ผู้ว่างงาน ผู้จบการศึกษาใหม่ กลุ่มผู้ที่ต้องการเปลี่ยนอาชีพ ผู้ที่ดำเนินธุรกิจมาแล้วไม่ เกิน 2 ปี และทายาทธุรกิจ มีโอกาสประกอบอาชีพด้วยตนเองด้วยการเป็นผู้ประกอบการ (สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2547: 6/1)

โครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า 30 บาท รักษาทุกโรค ประเทศไทย ดำเนินการสร้างหลักประกันสุขภาพให้ประชาชนมาเป็นเวลานาน ปัจจุบันภาครัฐได้มีการจัดบริการ ประกันสุขภาพรวม 3 รูปแบบคือรูปแบบที่ 1 สวัสดิการรักษาพยาบาลข้าราชการ ลูกจ้างและพนักงาน รัฐวิสาหกิจ รูปแบบที่ 2 การประกันคนในระบบประกันสังคม รูปแบบที่ 3 หลักประกันสุขภาพถ้วน หน้าภายใต้โครงการ 30 บาท รักษาทุกโรค โครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า 30 บาท รักษา ทุกโรค กำหนดไว้ในนโยบายเร่งด่วนดังนี้ “สร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า เพื่อลดรายจ่ายโดย รวมของประเทศและประชาชนในการดูแลรักษาสุขภาพ โดยเสียค่าใช้จ่าย 30 บาทต่อครั้ง และสร้าง โอกาสในการเข้าถึงบริการสาธารณสุขที่ได้มาตรฐานอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน” (สำนักเลขาธิการ คณะรัฐมนตรี 2545: 115) โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งสร้างหลักประกันให้คนไทยทุกคนได้รับ สิทธิด้านบริการทางการแพทย์ ส่งเสริมสุขภาพและความคุ้มครองป้องกันโรคอย่างเสมอภาค โดยสามารถ เข้าถึงบริการสุขภาพที่มีคุณภาพได้มาตรฐานอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม โดยเฉพาะคนจนและผู้ที่ยังมี โอกาสในสังคม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2547: 7/1)

โครงการบ้านเอื้ออาทร รัฐบาลตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นเร่งด่วน ในการแก้ปัญหาความไม่มั่นคงเรื่องที่อยู่อาศัยเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนและยกระดับคุณภาพชีวิต ให้แก่ผู้ด้อยโอกาสและผู้ที่มีรายได้น้อย จึงมอบหมายให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคง ของมนุษย์ และกระทรวงการคลังร่วมดำเนินการแก้ไขปัญหา โดยมอบให้การเคหะแห่งชาติ (กคช.) จัดสร้างที่อยู่อาศัยให้แก่ผู้ด้อยโอกาส ผู้มีรายได้น้อย ข้าราชการชั้นผู้น้อย และพนักงานหน่วยงาน ของรัฐ ได้ซื้อที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองในราคาที่สามารถรับภาระได้ จำนวนทั้งสิ้น 600,000 หน่วย ในระยะเวลา 5 ปี (พ.ศ. 2546-2550) โดยรัฐบาลอุดหนุนต้นทุนค่าพัฒนาสาธารณูปโภครวม 80,000 บาท/หน่วย และค่าก่อสร้างอาคารสาธารณูปการ 5-10 ล้านบาทต่อโครงการ นอกจากนี้ยังเห็นชอบ ให้ธนาคารอาคารสงเคราะห์จัดตั้งวงเงินหมุนเวียน 300 ล้านบาท เพื่อให้การเคหะแห่งชาติใช้ในการ ซื้ออาคารคืนและนำกลับมาขายใหม่กรณีที่มีผู้เช่าซื้อขาดการชำระเกิน 3 เดือน โดยรัฐบาลจะเป็นผู้รับ ภาระดอกเบี้ย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2547: 8/1)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2547) สรุปถึง ความสำเร็จและผลกระทบจากการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจรากหญ้าไว้ดังนี้

โครงการพักชำระหนี้และลดภาระหนี้เกษตรกรรายย่อย โครงการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง และโครงการธนาคารประชาชน มีส่วนกระตุ้นการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวม ภายในประเทศ (GDP) พ.ศ. 2544-2546 รวมทั้งสิ้นร้อยละ 0.86 หรือคิดเป็นมูลค่า 45,506 ล้านบาท เป็นการลงทุนที่ให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจประมาณร้อยละ 44

นโยบายเศรษฐกิจรากหญ้าประสบความสำเร็จในการสร้างรายได้ที่สูงขึ้นร้อยละ 9.8 จากการที่เกษตรกรได้เข้าร่วมโครงการพักชำระหนี้และลดภาระหนี้เกษตรกรรายย่อย โครงการ กองทุนหมู่บ้าน โครงการธนาคารประชาชน และโครงการพักชำระหนี้และลดภาระหนี้เกษตรกร รายย่อยช่วยลดรายจ่ายด้านดอกเบี้ยจากเงินนอกระบบและสถาบันการเงิน อย่างไรก็ตามการนำเงินกู้ จากแหล่งอื่นมาชำระคืนเงินกู้จากกองทุนหมู่บ้านและธนาคารประชาชน อาจทำให้ผู้กู้ต้องแบกรับ ภาระดอกเบี้ยเพิ่มมากขึ้นในอนาคต

ประชาชนสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้มากขึ้น มีหลักประกันสุขภาพเพิ่มขึ้น 0.95 ล้านคน คนยากจนและผู้ด้อยโอกาสสามารถเข้าถึงบริการสุขภาพและมีโอกาสในการเป็น เจ้าของที่อยู่อาศัย อย่างไรก็ตามกลุ่มคนยากจนและด้อยโอกาสยังได้รับบริการด้านสินเชื่อในวงเงิน ที่ต่ำกว่ากลุ่มอื่น ๆ

ความเข้มแข็งและประ โยชน์ที่เกิดขึ้นในชุมชนมีมากขึ้นจากการที่ประชาชนมี การสร้างกระบวนการเรียนรู้ การมีส่วนร่วม และการนำดอกผลมาจัดเป็นสวัสดิการให้ชุมชน การบริหารจัดการ โครงการยังมีข้อจำกัดบางเรื่อง โดยเฉพาะโครงการสร้าง

หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า 30 บาทรักษาทุกโรค มีปัญหาในเรื่องคุณภาพการให้บริการ และงบประมาณไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการ โครงการ คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านขาดความรู้และทักษะการบริหารจัดการ โครงการ สมาชิกที่เข้าร่วม โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ยังขาดความรู้เรื่องพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการตลาด โครงการบ้านเอื้ออาทรมีปัญหาความล่าช้าในการดำเนินงานซึ่งทำให้ต้นทุนโครงการสูงขึ้น

กรณีโครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า 30 บาท รักษาทุกโรค ได้รับการวิจารณ์มาก เนื่องจากมีเป้าหมายที่ประชากรทั้งประเทศและใช้งบประมาณสูง รัฐบาลดำเนินตามนโยบายนี้โดยมีการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม จนประสบผลสำเร็จและได้รับความนิยมนอกจากประชาชน เนื่องจากนโยบายนี้มุ่งแก้ปัญหาสาธารณสุขของประชากรทั้งประเทศ นโยบายนี้ยังมีความสอดคล้องกับสภาพของเศรษฐกิจและสังคมหลายประการ กล่าวคือประชากรไทยส่วนใหญ่มีฐานะยากจนและกระจัดกระจายอยู่ในชนบท ประชากรกลุ่มดังกล่าวมีปัญหาการเข้าถึงระบบสาธารณสุข เนื่องจากขาดความรู้ด้านสาธารณสุข และส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำ การที่รัฐบาลนำโครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า 30 บาทรักษาทุกโรค มาเป็นนโยบายเร่งด่วนจึงสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ อัมมาร สยามวาลา (2546: 6) กล่าวถึงโครงการสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า 30 บาทรักษาทุกโรคว่า

“นโยบายดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงในระบบการรักษาพยาบาลของประเทศไทย หลังจากรวบรวมผลจากการประเมิน โครงการ 30 บาทรักษาทุกโรคจากหลายฝ่าย ผมขอฟันธงลงไปเลยว่า ในด้านที่มีความสำคัญที่สุดสำหรับพรรคการเมืองนั้น โครงการนี้ประสบผลสำเร็จอย่างดี ผลการสำรวจปฏิกิริยาของประชาชนต่อ โครงการนี้ล้วนแสดงความพอใจในระดับสูง หมายความว่าสถานพยาบาลต่าง ๆ ที่อยู่ในโครงการมีความสามารถที่จะใช้เงินในปริมาณที่เพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยเพื่อให้สิทธิในการรักษาพยาบาลให้แก่คนไทย (เกือบ) ทุกคนได้ตามสัญญา และทำได้ภายในระยะเวลาอันรวดเร็วคือภายในหนึ่งปี”

ยุทธศาสตร์การเมืองด้านการใช้นโยบายประชานิยมผ่านโครงการต่าง ๆ ที่กล่าวมามีผลต่อความพึงพอใจของประชาชนต่อผลงานพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร และรัฐบาลพรรคไทยรักไทยมาก กล่าวคือ ประชาชนมีความพึงพอใจต่อผลงานรัฐบาลรอบ 3 ปี พ.ศ. 2544-2546 ในโครงการต่าง ๆ คือ โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ร้อยละ 82.40 โครงการบ้านเอื้ออาทรร้อยละ 66.50 โครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า 30 บาทรักษาทุกโรคร้อยละ 65.60 โครงการธนาคารประชาชนร้อยละ 63.80 โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองร้อยละ 61.70 และความพึงพอใจ

ต่อผลงานรัฐบาลรอบ 3 ปี พ.ศ. 2544-2546 สูงถึงร้อยละ 75.70 (มหาวิทยาลัยกรุงเทพฯ 2547)

นโยบายประชานิยมมีนัยสำคัญด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ด้านเศรษฐกิจ คือการใช้นโยบายทางการคลังและการเงินเพื่อเพิ่มอุปสงค์ โดยเพิ่มค่าใช้จ่ายรัฐบาลด้วยการขาดดุลงบประมาณเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนกลุ่มรากหญ้า เพื่อเพิ่มอำนาจซื้อหรือกระตุ้นการบริโภคเพื่อการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจโดยรวม คังกรณีโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และโครงการธนาคารประชาชนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนกู้ยืมเพื่อลงทุน เช่นเดียวกับโครงการการพักชำระหนี้และลดภาระหนี้ให้เกษตรกรรายย่อย ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกษตรกรนำเงินคืนที่ไม่ต้องชำระเป็นเวลา 3 ปีเพื่อไปใช้ลงทุนเพิ่มเติม ขณะที่โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่รองรับการลงทุนจากโครงการต่าง ๆ ข้างต้น ส่วนโครงการ 30 บาทรักษาทุกโรคแม้จะทำหน้าที่ในการลดรายจ่ายค่ารักษาพยาบาล แต่เป็นการเพิ่มอำนาจการซื้อให้แก่ประชาชนในเวลาเดียวกัน นโยบายประชานิยมเป็นความสำเร็จของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ที่นำนโยบายพรรคไทยรักไทยมาบริหารประเทศ โดยเน้นเรื่องการลงทุนและการบริโภคของประชาชนภายในประเทศ ให้ความสำคัญกับชนบท ฝึกให้ประชาชนมีความคิดและมีส่วนร่วม นโยบายประชานิยมประกอบด้วยโครงการต่าง ๆ ซึ่งตรงตามความต้องการของประชาชน ประชาชนส่วนมากจึงมีความพึงพอใจ ผลงานรัฐบาล นโยบายประชานิยมช่วยทำให้ความเป็นผู้นำของพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร และพรรคไทยรักไทยได้รับความนิยมและมีความชอบธรรมมากยิ่งขึ้น

สุธรรม แสงประทุม (2550, 3 กันยายน) อดีตกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย และอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทย ให้สัมภาษณ์ถึงกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทย ว่า

“นโยบายที่พรรคไทยรักไทยเป็นการระดมมันสมอง สิ่งที่นายกฯทักษิณ และที่ไทยรักไทย นำมาบริหารไม่ใช่สิ่งใหม่เลย เป็นสิ่งที่ในสังคมคิดไว้นานแล้ว แต่ไม่เคยนำมาปฏิบัติ ท่านนายกฯทักษิณ ท่านคิดในเชิงคิดนอกกรอบ ที่คิดมาแล้วทำมาแล้วในแบบเดิมๆ ท่านรู้ว่า การปฏิบัติแบบเดิมๆ ไม่สามารถแก้ปัญหาประเทศชาติได้ ไม่ได้ผล วิกฤตเศรษฐกิจ ท่านเอามาที่ทำให้กับคนกลุ่มเดียว มาให้กับคนส่วนใหญ่ เช่นเมื่อก่อนปรับ โครงสร้างหนี้เคยมี แต่ปรับในฐานะคนรวย เป็นหมื่นล้าน ล้มลงก็ไม่เคยปวดหัว ล้มบนฟูก แต่เกษตรกรรายย่อย เป็นหนี้ รกส. ไม่เคยมีการปรับโครงสร้างหนี้ ชำระไปแล้ว ชำระอีก ชำระจนไม่มีวันหยุด นายกฯทักษิณว่า ทำไมคนจนไม่มีโอกาส ปรับโครงสร้างหนี้บ้าง นำใช้กับภาคคนจน คนจนไม่เคยได้รับ คนจนเหล่านี้เป็นคนส่วนใหญ่ จึงนิยมชมชอบพรรคไทยรักไทย พรรคนี้ทำให้ชีวิตดีขึ้น ลดภาระเราลงไปแล้วกลับทำชีวิตเราให้ดีขึ้น ซึ่งไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนเลย ไม่ใช่ของคนอื่นใครก็ทำได้ แค่งล้าทำหรือเปล่า เพราะทำแล้วมันจะไปกระทบกับคนระดับบน นายกฯ

ทักษิณเขาไม่กลัว ทำ 30 บาท รักษาทุกโรค คนจนได้ประโยชน์ ใครกล้าทำบ้าง เมื่อก่อนถามว่าใครได้ประโยชน์ ถ้านักการเมืองไม่ได้ประโยชน์ก็จะไม่ทำ เพราะนักการเมืองได้ประโยชน์จะทำงาน แต่ชาวบ้านได้ประโยชน์มันทำยาก เขาถึงเลือกครั้งนี้”

วอลเดน ศาสตราจารย์ประจำมหาวิทยาลัยแห่งชาติฟิลิปปินส์ และผู้อำนวยการโครงการศึกษาและปฏิบัติการงานพัฒนา (Focus on the Global South) วิเคราะห์เกี่ยวกับนโยบายประชานิยมของรัฐบาลพรรคไทยรักไทยว่า ประเทศไทยนานโยบายประชานิยมมาใช้เป็นกลไกในการส่งเสริมผลประโยชน์ของอภิสิทธิ์ชนกลุ่มหนึ่ง แตกต่างจากประชานิยมที่พบในละตินอเมริกาที่ใช้ใช้นโยบายประชานิยมเพื่อต่อต้านและล้มล้างชนชั้นอภิสิทธิ์ชนอย่างชัดเจน ทำให้ประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ที่ไม่มีอำนาจกลับมามีอำนาจเพิ่มขึ้น เช่น มีการเปลี่ยนแปลงระบบภาษี การปฏิรูปที่ดิน การกระจายทรัพยากรให้คนจนอย่างแท้จริง ประชานิยมของพันธมิตรเพื่อไทยทักษิณ ชินวัตรไม่มีการนำแนวทางเหล่านี้มาใช้เลย ประชานิยมของพันธมิตรเพื่อไทยทักษิณ ชินวัตร ไม่ใช่ประชานิยมที่แท้จริงสำหรับนโยบายประชานิยมของพันธมิตรเพื่อไทยทักษิณ ชินวัตร เป็นประชานิยมอันตราย ไม่ได้ทำทลายอภิสิทธิ์ชนแต่เป็นการสร้างนโยบายเพื่อผลประโยชน์ของตัวเอง พันมิตรเพื่อไทยทักษิณ ชินวัตรไม่ใช่ นักประชานิยมที่แท้จริง แต่ใช้คำพูดประชานิยมเพื่อปกป้องผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของตนเอง (‘วอลเดน’ วิพากษ์นโยบายทักษิณ ‘ประชานิยมจอมปลอม’ 2549)

ตารางที่ 4.9 เปรียบเทียบความน่าสนใจนโยบายพรรคไทยรักไทยและพรรคประชาธิปัตย์

อันดับ	นโยบาย	ร้อยละ	เหตุผล
1	นโยบายพรรคไทยรักไทย	65.34	น่าจะทำได้เพราะเป็นพรรครัฐบาล มีผลงานที่เห็นเป็นรูปธรรม เชื่อมั่นนายกรัฐมนตรื ฯลฯ
2	น่าสนใจพอๆกัน	20.39	ต่างให้ความสำคัญแก่ประชาชน ให้ประโยชน์กับประชาชนทั้ง 2 ฝ่าย ฯลฯ
3	นโยบายพรรคประชาธิปัตย์	7.67	มีหลักการดี เน้นประชาชนเป็นหลัก ปรับลดหนี้ได้ ฯลฯ
4	ไม่แน่ใจ	6.60	ยังไม่รู้รายละเอียดมากนัก ฯลฯ

ที่มา: สถาบันราชภัฏสวนดุสิต (2546) “เปรียบเทียบนโยบายพรรคไทยรักไทยกับประชาธิปัตย์ใน

สายตา ประชาชน 31 สิงหาคม 2546” ค้นคืนวันที่ 21 ธันวาคม 2549 จาก

http://dusitpoll.dusit.ac.th/2546/2546_446.htm

ตารางที่ 4.10 เปรียบเทียบความคาดหวังต่อความสำเร็จในการดำเนินการตามนโยบายของพรรค
ไทยรักไทยและพรรคประชาธิปัตย์

อันดับ	นโยบาย	ร้อยละ	เหตุผล
1	พรรคไทยรักไทยทำได้สำเร็จมากกว่า	58.45	นายกรัฐมนตรีทำจริง เป็นพรรครัฐบาล มีผลงานที่เป็นรูปธรรม ฯลฯ
2	ไม่แน่ใจว่าจะทำได้สำเร็จทั้ง 2 พรรค	18.30	เป็นการหาเสียงมากกว่า เป็นการโต้ตอบทางการเมือง ฯลฯ
3	น่าจะทำได้สำเร็จพอกัน	15.35	ขึ้นอยู่กับว่าใครจะเป็นรัฐบาล ใครจะมีโอกาส ฯลฯ
4	พรรคประชาธิปัตย์น่าจะทำได้สำเร็จมากกว่า	7.90	มีหลักการดี มีประสบการณ์มากกว่า ฯลฯ

ที่มา: สถาบันราชภัฏสวนดุสิต (2546) “เปรียบเทียบนโยบายพรรคไทยรักไทยกับประชาธิปัตย์ใน
สายตา ประชาชน 31 สิงหาคม 2546” ค้นคืนวันที่ 21 ธันวาคม 2549 จาก
http://dusitpoll.dusit.ac.th/2546/2546_446.html

นโยบายประชานิยมของรัฐบาลพรรคไทยรักไทยเป็นผลมาจากนโยบายที่ใช้ในการหาเสียงของพรรคไทยรักไทย และประสบความสำเร็จในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชนเมื่อเปรียบเทียบกับนโยบายของพรรคประชาธิปัตย์ (ดูตารางที่ 4.9) เมื่อรัฐบาลเริ่มนำนโยบายนี้มาใช้ในการบริหารประเทศใน พ.ศ. 2544 ประชาชนส่วนมากก็ยังเชื่อมั่นว่าจะประสบความสำเร็จเมื่อเปรียบเทียบกับนโยบายของพรรคประชาธิปัตย์ (ดูตารางที่ 4.10) พรรคไทยรักไทยเปิดมิติใหม่การช่วงชิงมวลชนผ่านนโยบายและการปฏิบัติทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง 3 ทางใหญ่ๆ ได้แก่ การเข้าถึงเงินทุน เช่น กองทุนหมู่บ้าน การเข้าถึงสวัสดิการ เช่น โครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค และการเข้าถึงสวัสดิภาพ เช่น การปราบปรามยาเสพติดและผู้มีอิทธิพล นโยบายขจัดความยากจนใน 6 ปีข้างหน้า นโยบายนี้แม้จะถูกโจมตีเป็นนโยบายประชานิยม แต่เป็นที่ต้อนรับของสาธารณชนอย่างกว้างขวาง นโยบายประชานิยมมีลักษณะเฉพาะประการหนึ่ง ได้แก่ ความพยายามในการสร้างผู้ประกอบการจำนวนมากในระดับรากหญ้าที่ตรงใจประชาชน นอกจากนี้การช่วงชิงมวลชนของพรรคไทยรักไทยยังกระทำโดยใช้ความสามารถในการบริหารเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่สำคัญ เช่น การฟื้นฟูเศรษฐกิจทำให้พรรคนี้ค่อนข้างอยู่หน้ากว่าพรรคการเมืองอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงเวลา 4 ปี ที่พรรคไทยรัก

ไทยได้เข้ามาบริหารประเทศและได้รับความนิยมาจกประชาชนตลอดมา [โครงการข่าวสารทิศทางประเทศไทย (TTMP) 2546, 16 ธันวาคม: 6] นันทวัฒน์ บรมานันท์ (2548) กล่าวว่า รัฐบาลพรรคไทยรักไทยในช่วง พ.ศ. 2544-2548 เป็นรัฐบาลที่มีเสถียรภาพมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับบรรดา รัฐบาลทั้งหมดเท่าที่เคยมีมา ความมีเสถียรภาพของรัฐบาลส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากผลของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันและจากผลของการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองรูปแบบใหม่ของพรรคไทยรักไทย

กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยเป็นกลุ่มที่มีบทบาททางการเมืองอย่างกว้างขวางในช่วง พ.ศ. 2544-2549 ซึ่งเป็นช่วงที่พรรคไทยรักไทยเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลถึงสองครั้ง บทบาททางการเมืองสำคัญประการแรกคือการเข้าร่วมก่อตั้งพรรคไทยรักไทย โดยเฉพาะการจัดตั้งพรรคไทยรักไทยโดยพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร จากกลุ่มทุนโทรคมนาคมขนาดใหญ่ที่ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มทุนอื่น ๆ อีกหลายกลุ่ม โดยตัวแทนจากกลุ่มทุนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็กเข้าไปมีบทบาทในการดำรงตำแหน่งทางการเมืองบริหารในพรรคไทยรักไทยอย่างชัดเจน ทำให้บทบาทการกำหนดนโยบายพรรคมาจากกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยด้วย นอกจากนี้กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยยังเป็นผู้บริจาคเงินรายใหญ่ให้แก่พรรคไทยรักไทยอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่การจัดตั้งพรรคไทยรักไทยใน พ.ศ. 2541 บทบาททางการเมืองที่สำคัญประการที่สองคือการจัดตั้งรัฐบาลภายหลังชนะการเลือกตั้ง ซึ่งปรากฏว่ากลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยมีส่วนร่วมสำคัญในการจัดตั้งรัฐบาลเมื่อ พ.ศ. 2544 และรัฐบาล พ.ศ. 2548 โดยการดำรงตำแหน่งทางการเมืองบริหารในคณะรัฐบาล เช่น ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี เป็นต้น การดำรงตำแหน่งสำคัญทางการเมืองบริหารทั้งในพรรคไทยรักไทยและคณะรัฐบาลของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจจึงทำให้มีบทบาททางการเมืองที่สำคัญในด้านการผลักดันการออกกฎหมายในการบริหารประเทศ และการมีส่วนร่วมในการนำนโยบายไปสู่ภาคการปฏิบัติ

ตอนที่ 3 ผลกระทบของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจที่มีต่อพรรคไทยรักไทย

การเมืองไทยระหว่าง พ.ศ. 2544- 2549 เป็นช่วงที่พรรคไทยรักไทยมีบทบาทที่สำคัญทางการเมือง ช่วงเวลาประมาณ 6 ปีที่พรรคไทยรักไทยเข้ามาบริหารประเทศก่อให้เกิดผลกระทบต่อกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทย และผลกระทบต่อพรรคไทยรักไทย ดังนี้

3.1 ผลกระทบต่อกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทย บทบาททางการเมืองของพรรคไทยรักไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2541 ซึ่งเป็นปีจัดตั้งพรรค จนถึงการจัดตั้งรัฐบาลระหว่าง พ.ศ. 2544-2549 มีผลกระทบต่อพรรคไทยรักไทยคือ การครอบงำการบริหารพรรคโดยกลุ่ม

ผลประโยชน์เชิงธุรกิจขนาดใหญ่ การรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทย และการถูกกล่าวหาเรื่องการทุจริตคอร์รัปชันเชิงนโยบาย

3.1.1 การครอบงำการบริหารพรรคโดยกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจขนาดใหญ่

การที่พรรคไทยรักไทยก่อตั้งโดยพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ตัวแทนจากกลุ่มทุนโทรคมนาคมที่มีขนาดใหญ่ของประเทศ และได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มทุนขนาดใหญ่อื่น ๆ กลุ่มทุนขนาดกลาง และกลุ่มทุนขนาดเล็ก มีผลให้พรรคไทยรักไทยเติบโตและประสบความสำเร็จทางการเมืองอย่างรวดเร็ว ลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของรัฐบาลพรรคไทยรักไทย พ.ศ. 2544-2549 คือ การเมืองระบบชนาธิปไตย เนื่องจากมีผู้นำพรรคโดดเด่น กลุ่มธุรกิจเข้ามามีบทบาทสูง ลักษณะเป็นพรรคเฉพาะกิจที่ต้องการผลักดันให้พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร มาเป็นนายกรัฐมนตรี โดยอาศัยเงื่อนไขการปฏิรูปการเมือง กระแสโลกาภิวัตน์ และความหลากหลายของกลุ่มผลประโยชน์ ดังที่เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ (2548) สรุปว่า “การพัฒนาการเมืองกำลังชะงักงัน ปัญหาจากเศรษฐกิจ เนื่องจาก 3-4 ปีมานี้ชนชั้นนายทุนไทยที่เคยหยอหยงกลับมารวมตัวกันได้อีกครั้ง สถานะนายทุนไทยจึงเปลี่ยนจากที่เคยอ่อนแอเกินไป (Too Weak) เป็นเข้มแข็งเกินไป (Too Strong) จนกระทั่งกำลังจะ ไม่มีอะไรด้านทานได้” แม้ว่าพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร จะแสดงให้เห็นว่า มีวิสัยทัศน์เกี่ยวกับอนาคตของเศรษฐกิจสังคมไทยเหนือกว่านักการเมืองอื่น ๆ แต่การตัดสินใจทางยุทธวิธีถูกจำกัดด้วยโครงสร้างและวัฒนธรรมการเมืองไทยที่สืบทอดมายาวนาน กลุ่มธุรกิจการเมืองในพรรคมีอำนาจต่อรองสูง และมีอิทธิพลในชนบท รวมถึงผูกคิกับเครือข่ายและคนใกล้ชิด (พิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์ 2549) นายแพทย์วัลลภ ชังตรง (2550, 16 กุมภาพันธ์) อดีตกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย และอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทย ให้สัมภาษณ์ตอนหนึ่ง ดังนี้

“พรรคไทยรักไทยก็มีกลุ่มผลประโยชน์เกือบทุกกลุ่มเข้าร่วม ไม่เฉพาะแต่กลุ่มธุรกิจเท่านั้น เช่น ตัวแทนของกลุ่มท้องถิ่น แต่ก็นับว่ากลุ่มธุรกิจเป็นกลุ่มที่เงินทุนมากสามารถบริจาคเงินสนับสนุนพรรคได้มาก ทำให้มีสิทธิมีเสียงมาก เหมือนกับการบริหารบริษัทที่ผู้ถือหุ้นใหญ่ก็มีอำนาจบริหาร นี่คือเรื่องจริงที่ไม่อาจปฏิเสธได้ ถ้าหากจะมองแบบธุรกิจก็ถือเป็นเรื่องธรรมดามาก แต่ถ้ามองในมุมมองของการบริหารประเทศ ก็อาจมอง ได้เป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้องได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับมุมมองของแต่ละบุคคล ส่วนข้อตกลงเรื่องตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ บางส่วนก็ขึ้นอยู่กับคณะกรรมการบริหารพรรค หรือตัวนายกรัฐมนตรีเองจะเป็นผู้พิจารณาจากความรู้ความสามารถ หรือความเหมาะสมตามสถานการณ์ที่เอื้ออำนวยให้”

กรณีหนึ่งของการครอบงำการบริหารพรรค โดยกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจขนาดใหญ่ในพรรคไทยรักไทยปรากฏข้อมูลชัดเจนว่าหัวหน้าพรรคไทยรักไทยมีอำนาจเหนืออุดมการณ์ของพรรคอย่างเด็ดขาดในการกำหนดความเป็นไปของพรรคไทยรักไทย ดังที่ปรากฏในคำวินิจฉัยของคณะกรรมการรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับการยุบพรรคไทยรักไทย พ.ศ. 2550 ที่มีข้อมูลสำคัญตอนหนึ่งสรุปได้ว่า การยุบสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 เป็นเพราะมีการชุมนุมทางการเมืองของประชาชนและขยายตัวไปในทางที่กว้างและรุนแรงขึ้น ซึ่งมีสาเหตุมาจากการที่ประชาชนไม่พอใจพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ที่ขายกิจการที่ได้รับสัมปทานจากรัฐให้แก่บริษัทของรัฐบาลต่างชาติเป็นเงินหลายหมื่นล้านบาท โดยไม่เสียภาษีแก่รัฐ และปรากฏว่าก่อนการขายกิจการดังกล่าวเพียง 3 วัน ได้มีการตราพระราชบัญญัติการประกอบกิจการ โทรคมนาคม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2549 ที่มีเนื้อหาสาระเป็นการลดสัดส่วนการถือหุ้นของผู้มีสัญชาติไทยในกิจการ โทรคมนาคม แบบที่ 2 และแบบที่ 3 ออกมาใช้บังคับ อันเป็นที่เคลือบแคลงสงสัยว่าเป็นกฎหมายที่ตราออกมาเพื่อประโยชน์ต่อการขายกิจการดังกล่าว ดังนั้นการยุบสภาผู้แทนราษฎรวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 จึงมีสาเหตุจากเรื่องส่วนตัวของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร มิได้มาจากความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างองค์กรฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ หรือระหว่างพรรคการเมืองในฝ่ายบริหารด้วยกันเอง หรือมีปัญหาอันเกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะที่สมควรจะคืนอำนาจในการตัดสินใจทางการเมืองแก่ประชาชนด้วยการยุบสภา ส่วนการผลักดันกฎหมายที่เอื้อต่อธุรกิจของครอบครัวดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร มีอำนาจเหนืออุดมการณ์ของพรรคอย่างเด็ดขาดในการกำหนดความเป็นไปในพรรคไทยรักไทย (คณะกรรมการรัฐธรรมนูญ 2550: 99-100) ข้อความคำวินิจฉัยของคณะกรรมการรัฐธรรมนูญฉบับนี้ยืนยันข้อเท็จจริงชัดเจนว่า ข้อผิดพลาดของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 คือ การสร้างระบบเผด็จการ โดยพรรคการเมืองตามระบบรัฐสภา หมายถึงพรรคการเมืองพรรคเดียวกันเป็นทั้งรัฐบาลและคุมเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎรจนถึงขนาดที่หัวหน้าพรรคการเมืองสามารถกำหนดให้รัฐสภาออกกฎหมายเพื่อประโยชน์ส่วนตัวของตนเองได้

การครอบงำการบริหารพรรค โดยกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจขนาดใหญ่ในพรรคไทยรักไทยอีกกรณีหนึ่งคือ การแต่งตั้งนายสุริยะ จรุงเรืองกิจ เป็นเลขาธิการพรรคแทนนายประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ โดยนายสุริยะ จรุงเรืองกิจ ถูกมองว่าเป็นคนใกล้ชิดคนาษฎรมন্ত্রী และนางเยาวภา วงศ์สวัสดิ์ ผู้บริหารระดับสูงของพรรค จึงทำให้ได้ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม โดยไม่มีคู่แข่ง ทั้งที่ไม่ค่อยมีประสบการณ์ทางการเมือง แต่กลับได้รับตำแหน่งสำคัญ จึงถูกมองว่าเข้ามาเพราะเป็นลุงเงินของพรรค นายสุริยะ จรุงเรืองกิจ กล่าวว่า นายกรัฐมนตรีให้เหตุผลว่า การที่เลือกนักธุรกิจเพราะพรรคไทยรักไทยมีการบริหารพรรคแตกต่างจากพรรคอื่น เน้นการขับเคลื่อนด้วยนโยบายและการทุ่มเททำงานให้ประชาชน มากกว่าให้ความสำคัญกับเรื่องความเงินจัดทางการเมือง

เมือง เลขาธิการพรรคจึงต้องเลือกคนที่ไม่เจนจัดทางการเมือง จะได้ไม่เอาพรรคไปเล่นการเมือง มากเกินไป ส่วนเรื่องทุนนายกรัฐมนตรียิ่งมีความพร้อมมากที่สุด ท่านเป็นเศรษฐกิจอันดับหนึ่งของ ประเทศ ฉะนั้นถ้าเลือกผมเพราะผมมีเงินคงไม่ใช่ แต่ที่เลือก เพราะจะได้ใช้วิชาการที่จะต้อง ร่วมกันทำ (“สัมภาษณ์สุริยะ จรุงรุ่งเรืองกิจ เลขาธิการพรรคไทยรักไทย” 2545: 8)

3.1.2 การรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทย
กลุ่มต่าง ๆ การรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยปรากฏ ข้อมูลในการศึกษาภาพลักษณ์ของรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ภายหลังการบริหารประเทศ ช่วง พ.ศ. 2544-2546 โดยสมาคมพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2546) ซึ่งพบว่า ภาพลักษณ์ระบบพวกพ้องของรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตรในภาพรวมมีค่อนข้างมาก ส่วน รายด้านอยู่ในระดับค่อนข้างมาก 3 ด้านเรียงตามลำดับ ดังนี้ บุคคลในคณะรัฐบาลมีความสนิทสนม คู่กันเคยกันเป็นการส่วนตัว การมีผลประโยชน์เชิงธุรกิจร่วมกันของบุคคลในรัฐบาล การใช้ระบบ พวกพ้องคัดเลือกบุคคลเข้าบริหารงานหรือดำรงตำแหน่งสำคัญ ส่วนการปกป้องช่วยเหลือพวกพ้อง ที่มีพฤติกรรมคอร์รัปชันอยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของนายเสนาะ เทียนทอง (2549: 33-34) อดีตผู้บริหารระดับสูงพรรคไทยรักไทย ที่กล่าวว่า

“การใช้ระบบธุรกิจครอบครัวยุติเข้ามาจัดการผลประโยชน์ในรัฐบาลแบบเบ็ดเสร็จ เริ่มตั้งแต่ การขนเอาคนที่เคยทำงานกับตัวเองในบริษัทเข้ามาแบบยกชุด มีการเอาคนของตัวเองเข้าไป วางไว้ในทุกกระทรวง โดยไม่จำเป็นต้องมีตำแหน่งที่มีอำนาจอย่างเป็นทางการ แต่ทุกคนใน กระทรวงนั้นจะรู้กันว่า คน ๆ นี้คือ “คนของเขา” ถ้าจะทำอะไรก็ต้องผ่านเข้าไปทางคน ๆ นี้ เรียกว่ามีส่งตัวแทนเข้าไปดูแลผลประโยชน์ในทุกกระทรวง และมีอยู่ 2-3 คนที่ดูทุกกระทรวง เป็นเหมือน “หลงจู้” ในขณะที่เดียวกันก็ส่งคนของตัวเองเข้าไปยึดในตำแหน่งสำคัญๆ ที่อาจจะ ให้คุณให้โทษกับผลประโยชน์ธุรกิจตัวเองได้ ไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการต่าง ๆ ของสภา ผู้แทนราษฎร เช่น คณะกรรมการโทรคมนาคม เป็นต้น ในคณะรัฐมนตรีก็ไม่ต่างกัน ทุก เรื่อง ทุกโครงการ งบประมาณที่จะมีการอนุมัติ ถ้ารัฐมนตรีคนไหนจะเสนอเรื่องของใช้งบ กลางซึ่งมีการจัดสรรไว้จำนวนมหาศาลในแต่ละปี ก็ต้องไปเคลียร์กับ “คนของเขา” ให้ เรียบร้อยเสียก่อน”

นายเสนาะ เทียนทอง (2549: 34) ยังกล่าวเพิ่มเติมอีกว่า “รัฐมนตรีหลายคน จะมี “คนของเขา” เข้ามาบอกเลยว่าเดี๋ยวทำงานๆ จะเอาที่พัน (ล้าน) แต่ต้อง เอาเข้าพรรค 10 % หมายความว่าคุณไปทำอะไรขึ้นมาก็ได้ ไปเขียนโครงการมา” ข้อมูลจากนายเสนาะ เทียนทอง

สอดคล้องกับข้อมูลของณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2548) ที่กล่าวถึงกลุ่มทุนในพรรคไทยรักไทย คนหนึ่ง ดังนี้

“ไทยรักไทยคือพรรคทุนใหม่ ที่มาแทนที่ตัวแทนทุนเก่า มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการกว่า แต่ก็ยังเป็นตัวแทนของทุนอยู่ดี รัฐบาลในอุดมคติที่ควรจะมาแทนที่ จึงน่าจะเป็นรัฐบาลของคนชั้นกลางที่รู้จักประสานกับทุน ส่งเสริมทุน แต่ก็ป้องกันไม่ให้ทุน “สามัญ” เกินไป “สิ่งที่ผมสังสัยสงสัยคือรัฐบาลนี้เป็นรัฐบาลทุนนิยมสมบูรณ์ มีจิตวิญญาณของนายทุนแท้ๆ” นี่พูดในฐานะที่อยู่ข้างรัฐบาลมา 4 ปี “จิตวิญญาณนายทุนคืออะไร” คิดทุกอย่างเพื่อให้กำไร”

การรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีผลประโยชน์ทางการเมืองกับธุรกิจผูกขาด ดังที่เดือนเด่น นิคมบริรักษ์ และสุณีพร ทวรรณกุล (2548: 7-9) กล่าวว่า ปัญหาการผูกขาดธุรกิจในประเทศไทยส่วนมากเกิดจากกลุ่มบริษัทขนาดใหญ่ (Conglomerate) ที่มีธุรกิจหลากหลาย 4 กลุ่ม และธุรกิจอีกหลายรายซึ่งมักมีสายสัมพันธ์ทางการเมือง ดังนี้

กลุ่มบริษัทในเครือเจริญโภคภัณฑ์ของตระกูลเจียรวนนท์ ที่เคยมีกรณีร้องเรียนในเรื่องการผูกขาดหลายกรณี เช่น การผูกขาดธุรกิจเมล็ดพันธุ์ พันธุ์ไข่ไก่ อาหารสัตว์ การทุ่มตลาดไข่ไก่ การขึ้นอัตราค่าบริการของบริการโทรศัพท์ระบบบอกรับสมาชิกของบริษัทยูบีซี การค้าที่ไม่เป็นธรรมของบริษัทเทสโก้ กลุ่มธุรกิจนี้มีสายสัมพันธ์ทางการเมืองกับรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ค่อนข้างมาก เช่น นายธนินท์ เจียรวนนท์ เป็นที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ในสมัยนายสมคิด จาคูศรีพิทักษ์ และนายวัฒนา เมืองสุข รัฐมนตรีในรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร หลายกระทรวง ก็มีฐานะเป็นลูกเขยนายสุเมธ เจียรวนนท์

กลุ่มบริษัทในเครือสุรามหาราชฎรของตระกูลสิริวัฒนภักดีและเตชะไพบูลย์ ที่เคยมีกรณีร้องเรียนเกี่ยวกับพฤติกรรมของบริษัทในเครือที่อาจผูกขาด ได้แก่ เรื่องการขายฟุ้งเบียร์และน้ำดื่มตราช้างกับสุรา การผูกขาดการจัดซื้อจัดจ้างกระดาษในหน่วยงานภาครัฐของโรงงานผลิตกระดาษบางปะอิน กลุ่มสุรามหาราชฎรมีสายสัมพันธ์ทางการเมืองผ่านคนในตระกูลเตชะไพบูลย์ โดยตลอด โดยมีนายวิรุฬ เตชะไพบูลย์ กรรมการบริษัทสุรามหาราชฎร เคยดำรงตำแหน่งผู้ช่วยรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี และผู้ช่วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง และนายไชยยศ สะสมทรัพย์ ลูกเขยนายสุเมธ เตชะไพบูลย์ เคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง โดยนายไชยยศ สะสมทรัพย์ เป็นผู้บริจาคเงินให้กับพรรคไทยรักไทยมาตลอด และเป็นที่น่าสังเกตว่านายเจริญ สิริวัฒนภักดี และครอบครัว ไม่เคยมีตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีหรือที่ปรึกษารัฐมนตรีอย่าง

เป็นทางการ และไม่เคยปรากฏรายชื่อผู้บริจาคให้กับพรรคการเมือง แต่เคยประกอบธุรกิจกับอดีต นายกรัฐมนตรีพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร แสดงให้เห็นว่า ตระกูลสิริวัฒนภักดี เลือกที่จะไม่ใช่ อำนาจทางธุรกิจอย่างโจ่งแจ้ง

กลุ่มรัฐวิสาหกิจ ที่มีกระทรวงการคลังเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ รัฐวิสาหกิจในตลาดหลักทรัพย์เป็นรัฐวิสาหกิจขนาดใหญ่ซึ่งล้วนมีอำนาจผูกขาด ไม่ว่าจะเป็นการผูกขาดคลื่นความถี่ ขององค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อสมท.) การผูกขาดในธุรกิจของการทำอากาศยาน แห่งประเทศไทย หรือ การผูกขาดธุรกิจซื้อขายก๊าซขององค์การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) ซึ่งมีกำไรมหาศาลจูงใจให้นักการเมืองเข้ามาถือหุ้นทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น กรณีการจัดสรร หุ้น ปตท. ที่มีการจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ปลาย พ.ศ. 2544 กรณีบริษัท บางจากปิโตรเลียม จำกัด (มหาชน) มีญาตินักการเมืองเข้ามาถือหุ้นทางอ้อม โดยมีการถือหุ้นผ่านธนาคาร ไทยธนาคาร ที่มีนายบรรณพจน์ ดามาพงศ์ พี่ชายคุณหญิงพงมาน ชินวัตร ถือหุ้นธนาคารไทยธนาคารผ่านบริษัท ทุนธนาชาติจำกัด (มหาชน) ร้อยละ 2.55 และมีการถือหุ้นผ่านบริษัทเงินทุนฟิ้นนชาจำกัด ซึ่งมีนาย ทวีจักร จุฬางกูร หลานชายของนายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ ถือหุ้นผ่านบริษัทฟิ้นนชาจำกัด (มหาชน) ร้อยละ 0.85 นอกจากการถือหุ้นของนักการเมืองลักษณะที่สามารถตรวจสอบได้จากฐานข้อมูล ของทางราชการดังที่กล่าวมาแล้ว ยังมีการถือหุ้นของนักการเมืองผ่านหน่วยงานที่เป็นนอมินีอีก จำนวนหนึ่ง เช่น HSBC, Chase nominees, State Street, Bank of New York, Mellon, Morgan Stanley เป็นต้น เป็นที่น่าสังเกตว่ารัฐวิสาหกิจมีการถือหุ้นลักษณะดังกล่าวค่อนข้างสูงกว่าบริษัท เอกชน นอกจากกลุ่มบริษัทธุรกิจขนาดใหญ่ 4 กลุ่มนี้แล้ว ยังมีธุรกิจหลายรายที่งานวิจัยในอดีตเชื่อว่า อาจมีพฤติกรรมที่ผูกขาด หรือมีการร้องเรียนต่อสำนักงานคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้าว่ามี พฤติกรรมทางการค้าที่ไม่เป็นธรรม ซึ่งมีครอบครัวนักการเมืองเป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่ เช่น

บริษัทแอดวานซ์อินโฟร์เซอร์วิสเซ จำกัด (มหาชน) ธุรกิจที่เคยเป็นกิจการของ พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร

บริษัทซีวีดีอินเตอร์เนชั่นแนล ของตระกูลมาลีสินท์ ซึ่งนายประชา มาลีสินท์ มี ตำแหน่งในคณะรัฐมนตรีของรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร

บริษัทควอลิตี้คอฟฟี่โปรดักส์จำกัด ของตระกูลมหากิจศิริ มีนายประยุทธ มหากิจศิริ เป็นรองหัวหน้าพรรคไทยรักไทย

บริษัทปิกนิกคอร์ปอเรชั่นจำกัด (มหาชน) ของตระกูลลาภวิสุทธิสิน ซึ่งนายสุริยา ลาภวิสุทธิสิน มีตำแหน่งในคณะรัฐมนตรีของรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร

การรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยที่มี ข้อมูลชัดเจนอีกกรณีหนึ่งคือ กรณีที่กลุ่มทุนโทรคมนาคมพยายามผลักดันให้มีการแก้ไขสัญญา

สัมปทาน โทรคมนาคมในทิศทางที่คนจะได้ประโยชน์มหาศาลมาโดยตลอด โดยเฉพาะเรียกร้องที่จะไม่จ่ายค่าสัมปทานต่อไป เช่น เมื่อ พ.ศ. 2545 ซึ่งเป็นปีที่สองในสมัยรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ก็มีข้อเสนอให้ผู้รับสัมปทานโทรคมนาคมทุกรายหยุดจ่ายค่าสัมปทานตั้งแต่ พ.ศ. 2549 เป็นต้นไป ทั้ง ๆ ที่สัญญาส่วนใหญ่ยังมีอายุต่อไปเกินกว่า 10 ปี แต่ข้อเสนอนี้ก็ไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม เนื่องจากเห็นได้ชัดเจนว่า กลุ่มทุนสัมปทานโทรคมนาคมจะได้รับผลประโยชน์มหาศาลมูลค่าเกินกว่า 1 แสนล้านบาท เมื่อกลุ่มทุนโทรคมนาคมไม่สามารถปฏิเสธการจ่ายค่าสัมปทานได้ แนวทางใหม่ในการแปรสัญญาสัมปทานจึงถูกเสนอภายใต้ตรรกะที่ว่า หากคนต้องจ่ายค่าสัมปทานต่อไป ต้องหาทางทำให้ผู้ประกอบการรายใหม่มีภาระทางการเงินสูงตามไปด้วย เพื่อสกัดกันไม่ให้คู่แข่งเหล่านี้เติบโตขึ้นมาแข่งขันกับคนได้ วิธีหนึ่งในการบรรลุดังกล่าวก็คือ การนำเอาภาษีสรรพสามิตโทรคมนาคมมาใช้เพราะสามารถอ้างได้ว่ารัฐต้องจัดเก็บภาษีจากผู้ประกอบการทุกรายในอัตราเดียวกัน ไม่ว่าผู้ประกอบการรายใหม่นั้นจะเคยได้สิทธิพิเศษเหมือนกับรายเดิมหรือไม่ แนวทางนี้ถูกผลักดันจนสำเร็จช่วงต้น พ.ศ. 2546 โดยการออกพระราชกำหนด 2 ฉบับ ทั้งนี้รัฐบาลให้เหตุผลการออกพระราชกำหนดว่าเป็นกรณีฉุกเฉินที่มีความจำเป็นเร่งด่วนอันมิอาจจะหลีกเลี่ยงได้ ในอันที่จะรักษาความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศ พระราชกำหนดดังกล่าวทำให้กิจการโทรคมนาคมมีอัตราภาษีสรรพสามิตตามมูลค่าสูงสุดร้อยละ 50 ต่อมารัฐบาลได้กำหนดอัตราภาษีสรรพสามิตที่จัดเก็บจากการบริการโทรศัพท์เคลื่อนที่ และโทรศัพท์พื้นฐาน ในอัตราร้อยละ 10 และร้อยละ 2 ตามลำดับ หลังจากนั้นคณะรัฐมนตรีก็มีมติในวันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2546 อนุญาตให้นำเอาภาษีสรรพสามิตของผู้รับสัมปทานบริการโทรคมนาคมไปหักออกจากค่าสัมปทาน มติคณะรัฐมนตรีดังที่มากล่าวจึงมีลักษณะเลือกปฏิบัติในการจัดเก็บภาษี และขัดแย้งโดยสิ้นเชิงกับเหตุผลในการออกพระราชกำหนด ซึ่งอ้างกรณีฉุกเฉินที่มีความจำเป็นเร่งด่วนด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เพราะว่ากรณีของบริการโทรคมนาคมรายได้ที่รัฐจะจัดเก็บได้ในช่วงนั้นไม่ได้เพิ่มขึ้น เพียงแต่ถูกแบ่งออกเป็นสองส่วนคือ ส่วนที่เป็นภาษีสรรพสามิต ซึ่งจัดเก็บโดยกระทรวงการคลัง และส่วนที่เป็นค่าสัมปทานซึ่งจัดเก็บโดยรัฐวิสาหกิจที่เป็นคู่สัญญา (สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ 2549 ธันวาคม, 7: 20)

กรณีการรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทย กลุ่มต่าง ๆ ที่ชัดเจนอีกกรณีหนึ่งคือ การใช้อำนาจในฝ่ายบริหารกระทำการที่เอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มทุนชินวัตรดังคำพิพากษาของแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ศาลฎีกา วันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2551 ซึ่งพิพากษาจำคุกพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรียุติโทษที่ 1 เป็นเวลา 2 ปี กรณีคดีทุจริตจัดซื้อที่ดินจากกองทุนเพื่อการฟื้นฟูและพัฒนาระบบสถาบันการเงิน ถนนรัชดาภิเษก มูลค่า 772 ล้านบาท ฐานเป็นเจ้าของหน้าที่ของรัฐร่วมกันเป็นคู่สัญญา หรือมีส่วนได้เสียใน

สัญญาที่ทำกับหน่วยงานของรัฐ ซึ่งคนมีอำนาจกำกับ ดูแล ควบคุม ตรวจสอบ หรือดำเนินคดี และเป็นเจ้าพนักงานและผู้สนับสนุนเจ้าพนักงานมีหน้าที่จัดการหรือดูแลกิจการใดเข้าไปมีส่วนได้เสีย เพื่อประโยชน์สำหรับตัวเองหรือผู้อื่น และผู้สนับสนุนเจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 4 มาตรา 100 และ 122 ประกาศคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เรื่องกำหนดตำแหน่งเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ต้องห้ามมิให้ดำเนินกิจการตามความในมาตรา 100 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2544 และประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 33 มาตรา 83 มาตรา 86 มาตรา 90 มาตรา 91 มาตรา 152 และ 157 พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2502 มาตรา 8 และ 13 พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2526 มาตรา 4 และยกฟ้องคุณหญิงพงพาน ชินวัตร ในคดีที่อัยการสูงสุด ยื่นฟ้องจำเลยที่ 2 ในคดีทุจริตจัดซื้อที่ดินจากกองทุนเพื่อการฟื้นฟูและพัฒนาระบบสถาบันการเงิน ถนนรัชดาภิเษก มูลค่า 772 ล้านบาท (ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง 2551: 38)

3.1.3 การถูกกล่าวหาเรื่องการทุจริตคอร์รัปชันเชิงนโยบาย การคอร์รัปชันเชิงนโยบายมีลักษณะเป็นการคอร์รัปชันที่เกิดจากโครงสร้าง (Structural Corruption) หมายถึง การที่ฝ่ายการเมืองตัดสินใจในโครงการหรือดำเนินนโยบายที่ส่งผลให้ตนเองหรือพวกพ้องได้รับประโยชน์ โดยไม่อาจเอาผิดตามกฎหมายได้ ซึ่งคล้ายกับการคอร์รัปชันที่เกิดจากการทับซ้อนของผลประโยชน์ (Conflict of Interest) (สังคีต พิริยะรังสรรค์ นवलน้อย ศรีรัตน์ และนพนันท์ วรรณเทพสกุล 2547: 1-2) ส่วนวินทร์ สีนะบรรจง และสุวินัย ภรณวลัย (2553) กล่าวว่า การเอื้อประโยชน์เป็นคำทั่วไป แต่ในทางวิชาการอาจกล่าวได้ว่าเป็นผลประโยชน์ทับซ้อนระหว่างการเป็นเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งมีหน้าที่ต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ และจะเกิดการขัดกันกับผลประโยชน์ส่วนตัวหรือมีผลประโยชน์ทับซ้อนกัน หากไม่แยกแยะผลประโยชน์ทั้งสองอย่างนี้ออกจากกัน เช่น การถือหุ้นของกิจการที่ได้รับสัมปทานจากรัฐไม่ว่าจะเป็นกรณี เอ ไอ เอส หรือ ชินแซทเทลไลท์ อยู่อย่างลับ ๆ ในเวลาเดียวกันก็ดำรงตำแหน่งเป็นฝ่ายบริหารหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีหน้าที่กำกับดูแลไม่โดยตรงก็โดยอ้อม โดยผ่านการให้นโยบายกับรัฐมนตรีที่รับผิดชอบดูแล ซึ่งอาจจะไม่สามารถรักษาหรือเอาใจใส่ต่อผลประโยชน์ส่วนรวม ส่วนทุจริตเชิงนโยบายคือการใช้อำนาจรัฐกำหนดนโยบายเพื่อให้ตนเองได้รับประโยชน์ที่มีทับซ้อนกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนรวมกับส่วนตน

การแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ธุรกิจส่วนตัวโดยใช้อำนาจรัฐเป็นปัญหาที่มีมานาน ในอดีตนักการเมืองส่วนใหญ่เป็นนักการเมืองอาชีพที่ไม่ค่อยมีธุรกิจส่วนตัว ปัญหาดังกล่าว

จึงไม่ใช่ปัญหาใหญ่ แต่ในช่วง พ.ศ. 2544-2549 กลุ่มทุนใหญ่เข้ามากุมอำนาจทางการเมืองโดยตรง โดยผ่านกระบวนการเลือกตั้ง การเข้ามาของกลุ่มทุนในบางครั้งมีจุดประสงค์จะใช้อำนาจบริหาร คัดควมผลประโยชน์ให้แก่ธุรกิจของกลุ่มตนเอง ญาติ พวกพ้องมากกว่าจะรักษาผลประโยชน์ของประเทศและประชาชน โดยการกำหนดนโยบาย หรือแก้ไข หรือบัญญัติกฎหมายที่เอื้อต่อธุรกิจของตนเองหรือญาติมิตรโดยตรง โดยเฉพาะกรณีการให้สัมปทานรัฐที่มีลักษณะผูกขาดคัดค้านและ มีกำไรส่วนเกินมาก (อัมมาร สยามวาลา และคนอื่น ๆ 2546: 1-1)

รัฐบาลพรรคไทยรักไทยที่มีพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี มีผลงานปรากฏชัดเจน ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่มีความพึงพอใจ แต่ยังมีปัญหาความเป็นธรรมาภิบาล ของรัฐบาล การศึกษาภาพลักษณ์รัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ภายหลังจากได้บริหารประเทศ ในช่วง พ.ศ. 2544-2546 โดยสมาคมพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2546) พบว่า รัฐบาลมีจุดเด่น เช่น รัฐบาลมีนายกรัฐมนตรีมีความรู้สูง จบปริญญาเอกจากต่างประเทศ ประสบความสำเร็จการประกอบอาชีพธุรกิจจนสามารถสร้างทรัพย์สินมูลค่าหลายหมื่นล้านบาท เมื่อเข้าสู่ การเมืองก็สามารถนำพรรคและผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชนะการเลือกตั้งได้อย่างท่วมท้น นอกจากนี้ยังมีการดำเนินงานที่ถึงลูกถึงคน โดยเฉพาะด้านการปราบปรามกระบวนการค้ายาเสพติด การจัดระเบียบสังคมอย่างชัดเจน เป็นต้น ส่วนภาพลักษณ์ที่ยังเป็นปัญหาของรัฐบาลประกอบด้วย ความโปร่งใสของรัฐบาลในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง เรียงตามลำดับ ดังนี้ พรรค ฝ่ายค้านสามารถใช้กลไกและกระบวนการทางรัฐสภาในการตรวจสอบ ติดตามการดำเนินงานของ รัฐบาลได้ ความโปร่งใสของรัฐบาลในการใช้จ่ายงบประมาณจากภาษี และประชาชน สื่อมวลชน สามารถตรวจสอบ ติดตาม การดำเนินงานของรัฐบาล สอดคล้องกับความคิดพิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์ (2549) ที่ว่า รัฐบาลพรรคไทยรักไทยมีลักษณะเป็นธุรกิจการเมืองที่เข้มแข็งจึงทำให้เกิดการทำลาย กลไกในการตรวจสอบถ่วงดุลทางการเมือง เช่น การแทรกแซงองค์กรอิสระ การแทรกแซงวุฒิสภา การดำเนินนโยบายเศรษฐกิจที่ค่อนข้างก้าวหน้าแต่มีปัญหาคือความโปร่งใส และขาดการมีส่วนร่วม ของประชาชน นอกจากนี้อานันท์ ปันยารชุน อดีตนายกรัฐมนตรี ยังกล่าวถึงปัญหาในการบริหาร ประเทศของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร (จ่านง ศรีนคร 2549, 2 ตุลาคม: 11) ดังนี้

“คุณทักษิณก็มีความดีและความเก่งในบางเรื่อง แต่ถ้าด้วยความเป็นธรรมกับสังคมไทยแล้ว จะไปบอกว่าระบอบคุณทักษิณหรือวิธีการที่คุณทักษิณดำเนินนโยบายปกครองประเทศนั้น เป็นประชาธิปไตย ผมคิดว่าไม่ถูก 3-4 ปีที่ผ่านมา เมืองไทยไม่มีความเป็นประชาธิปไตยในเรื่องของสาระแล้วมีแต่ในเรื่องของแบบฟอร์มว่ามีรัฐธรรมนูญ รัฐสภา ฝ่ายบริหาร ฝ่าย นิติ บัญญัติศาลยุติธรรม แต่เนื้อหาแก่นสารมันไม่ใช่ประชาธิปไตยแล้วเมืองไทยไม่มีหลักนิติรัฐ

นิติธรรมแล้ว Rule of Law (ตามหลักกฎหมาย) ไม่มี หลักนิติรัฐนิติธรรมทุกคนต้องอยู่ ภายใต้กฎหมายอันเดียวกัน ได้รับการปฏิบัติด้วยความเสมอภาค ไม่ใช่เป็นนักรการเมือง เป็น นายพลแล้วปฏิบัติก็อย่าง 4-5 ปีที่ผ่านมามีความเคลือบแคลงในจิตใจประชาชนจำนวนมาก เรื่องการฉ้อราษฎร์บังหลวง การใช้อำนาจในทางที่ผิด กอบโกยผลประโยชน์ให้กับตัวเอง และพรรค”

การคอร์รัปชันสมัยรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร มีพัฒนาการด้านคุณภาพ และด้านปริมาณ (ธีรยุทธ บุญมี 2547ค) ดังนี้ ด้านคุณภาพพัฒนาคุณภาพสูงขึ้นเป็นเบญจคอร์รัปชัน คือ ลักษณะแรกการคอร์รัปชันเชิงนโยบาย ลักษณะที่สองการคอร์รัปชันแบบบูรณาการ ซึ่งร่วมมือกัน ทุกระดับ เช่น พรรคนำเสนอปรัชญาในการบริหารประเทศ รัฐมนตรีสนองนโยบาย ลูกน้องจัดให้มี บริษัทเข้าร่วมประมูลด้วยกัน โดยมีข้าราชการให้ความร่วมมือ ลักษณะที่สามการคอร์รัปชันแบบ ผลประโยชน์ทับซ้อน ซึ่งเป็นการคอร์รัปชันเชิงซ้อน จัดการตามกฎหมายได้ลำบาก เช่น รัฐบาลเยือน ต่างประเทศแต่เจรจาธุรกิจให้บางกลุ่ม ทำข้อตกลงการค้าระหว่างประเทศแต่เอื้อประโยชน์ให้กับ บางธุรกิจ ลักษณะที่สี่การคอร์รัปชันเชิงช่องว่างระหว่างสังคมไทยกับระบบโลก กลุ่มทุนใหญ่ได้ เปรียบในการฉวยประโยชน์จากช่องว่างในการเข้าถึงข้อมูลและทิศทางการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้เพราะ อำนาจรัฐของประเทศจำกัดลง ไม่สามารถควบคุมธุรกิจข้ามชาติ การทำสัญญาข้ามชาติ การเถียง ภาษี โยกย้ายเงินกระจายเงิน การซื้อขายตลาดล่วงหน้า ลักษณะที่ห้าการคอร์รัปชันทางศีลธรรม คือ การกร่อนทำลายการยึดมั่นในศีลธรรมเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เช่น ส่งเสริมการแหงหวาย พนัน ธุรกิจนอกระบบให้เป็นธุรกิจในระบบ ส่วนด้านปริมาณของการคอร์รัปชัน การคอร์รัปชันยุคนี้เป็น ทุกขนาด ทั้งขนาดเล็กระดับผู้นำท้องถิ่น หัวคะแนน ขนาดกลางระดับนักรการเมืองกินคอมมิชชั่น ค่าปรึกษาโครงการใหญ่ (เชิงนโยบายผลประโยชน์ทับซ้อน) และยังเป็นแบบหน้าคือการ โกงกิน อย่างโจ่งแจ้งเปิดเผย ไม่ฟังเสียงสังคมหรือสำนักคุณธรรม ขอให้อยู่ในอำนาจและถูกระเบียบก็พอ สรูปก็คือ เล็กก็เอา กลางก็เอา ใหญ่ก็เอา และหน้าด้วย

ปัญหาการคอร์รัปชันของรัฐบาลพรรคไทยรักไทยปรากฏกรณีในคดีทุจริตจัดซื้อ ที่ดินจากกองทุนเพื่อการฟื้นฟูและพัฒนาระบบสถาบันการเงิน ถนนรัชดาภิเษก ดังที่แผนกคดีอาญา ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ศาลฎีกา ได้มีคำพิพากษาเมื่อวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2551 ให้จำคุก พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรื เป็นเวลา 2 ปี คดีทุจริตการจัดซื้อที่ดินจากกองทุน เพื่อการฟื้นฟูและพัฒนาระบบสถาบันการเงิน ถนนรัชดาภิเษก กรุงเทพฯ มูลค่า 772 ล้านบาท ฐาน เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐร่วมกันเป็นคู่สัญญา หรือมีส่วนได้เสียในสัญญาที่ทำกับหน่วยงานของรัฐ ซึ่ง ตนมีอำนาจกำกับ ดูแล ควบคุม ตรวจสอบ หรือดำเนินคดี และเป็นเจ้าพนักงานและผู้สนับสนุน

เจ้าพนักงานมีหน้าที่จัดการหรือดูแลกิจการใดเข้าไปมีส่วนได้เสีย เพื่อประโยชน์สำหรับตัวเองหรือผู้อื่น และผู้สนับสนุนเจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 4 มาตรา 100 และ 122 ประกาศคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เรื่องกำหนดตำแหน่งเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ต้องห้ามมิให้ดำเนินกิจการตามความในมาตรา 100 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2544 และประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 33 มาตรา 83 มาตรา 86 มาตรา 90 มาตรา 91 มาตรา 152 และ 157 พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2502 มาตรา 8 และ 13 พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2526 มาตรา 4 (ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง 2551: 38)

ปัญหาการคอร์รัปชันของรัฐบาลพรรคไทยรักไทยที่ปรากฏเป็นข่าวอึกฉกฉกหนึ่งคือ กรณีนักการเมืองมีทรัพย์สินที่รั่วรอยผิดปกติ และได้มาเนื่องจากการกระทำที่เป็นการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์ส่วนรวม ที่อัยการสูงสุดยื่นฟ้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2551 เพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งให้ทรัพย์สินที่รั่วรอยผิดปกติ และได้มาเนื่องจากการกระทำที่เป็นการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคล และประโยชน์ส่วนรวมของพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร จำนวน 76,621,603,061.05 บาท พร้อมทั้งดอกผลตกเป็นของแผ่นดิน ต่อมาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีคำพิพากษาในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553 ดังนี้

ประเด็นการปกปิดการถือหุ้นระหว่างดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2544 - 2548 พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร และคุณหญิงพจมาน ชินวัตร เป็นเจ้าของหุ้นบริษัทชินคอร์ปที่แท้จริงในระหว่างการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี 2 สมัย เนื่องจากใช้ชื่อบุตร ธิดา และญาติถือหุ้นบริษัทชินคอร์ปแทน เป็นการฝ่าฝืนบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ 2540 พระราชบัญญัติการจัดการหุ้นส่วนและหุ้นของรัฐมนตรี 2543 และพระราชบัญญัติว่าด้วย ป.ป.ช. 2542 (ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง 2553: 88-107)

ประเด็นการแปลงค่าสัมปทานเป็นค่าภาษีสรรพสามิต การออกพระราชกำหนดแปลงค่าสัมปทานโทรศัพท์เคลื่อนที่ที่เป็นค่าภาษีสรรพสามิต เอื้อประโยชน์ให้กับบริษัทชินคอร์ปและบริษัทในเครือ มีผลในการกีดกันการแข่งขัน โดยมีการตราพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติพิกัตอัตราภาษีสรรพสามิต พ.ศ. 2527 พ.ศ. 2546 ซึ่งกรณีดังกล่าวทำให้มีการจัดเก็บภาษีสรรพสามิตจากกิจการ โทรคมนาคม โดยรายเก่าให้นำค่าสัมปทานมาหักกับภาษีสรรพสามิต

เป็นการเอื้อประโยชน์ให้กับกิจการบริษัทชินคอร์ป (ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง 2553: 107-115)

ประเด็นแก้ไขสัญญาอนุญาตให้ดำเนินกิจการ โทรศัพท์เคลื่อนที่ พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการแก้ไขสัญญาดังกล่าว และมีหุ้นในชินคอร์ป เป็นการเอื้อประโยชน์ให้ชินคอร์ปและเอไอเอสปรับลดอัตราส่วนแบ่งรายได้จากการให้บริการมือถือแบบพิเศษให้กับเอไอเอส ส่งผลให้ต้องจ่ายส่วนแบ่งรายได้ให้ ทศท.ฯ ในอัตราร้อยละ 20 คงที่ตลอดอายุสัญญาสัมปทาน จากเดิมที่ต้องจ่ายแบบก้าวหน้า ร้อยละ 25-30 (ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง 2553: 115-127)

ประเด็นแก้ไขสัญญาอนุญาตให้ใช้เครือข่ายร่วม (โรมมิ่ง) และให้หักค่าใช้จ่ายจากรายรับ กรณีการปรับลดอัตราค่าใช้จ่ายเครือข่ายร่วมเป็นการเอื้อประโยชน์แก่ชินคอร์ปและเอไอเอส พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร มีส่วนเกี่ยวข้อง แต่ผลประโยชน์ในการลดอัตราค่าใช้จ่ายเครือข่ายร่วมตกอยู่กับเทมาเส็ก เนื่องจากมีการขายหุ้นให้แก่เทมาเส็กวันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2549 โดยการแก้ไขเพิ่มเติมสัญญาทำให้ไม่ต้องจ่ายเงินให้ ทศท. และ กสท เป็นผลประโยชน์ที่เกิดกับกลุ่มเทมาเส็ก สิงคโปร์ (ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง 2553: 127-134)

ประเด็นกรณีละเว้น อนุมัติ ส่งเสริม สนับสนุนธุรกิจดาวเทียมสื่อสารภายในประเทศโดยมิชอบหลายกรณี เป็นการเอื้อประโยชน์ให้บริษัทชินคอร์ป และบริษัทไทยคม ได้แก่ การอนุมัติโครงการดาวเทียมไอพีสตาร์ การอนุมัติแก้ไขสัญญาสัมปทานลดสัดส่วนการถือหุ้นของบริษัทชินคอร์ปในบริษัทชินแซทเทลไลท์ ที่เป็นผู้ขออนุมัติสร้างและส่งดาวเทียมไทยคม และการอนุมัติให้ใช้เงินค่าสินไหมทดแทนดาวเทียมไทยคม 3 จำนวน 6.7 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ไปเข้าช่องสัญญาต่างประเทศ (ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง 2553: 134-157)

ประเด็นกรณีอนุมัติให้รัฐบาลสหภาพพม่ากู้เงินจากธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย (เอ็กซิมแบงก์) เพื่อนำไปซื้อสินค้าและบริการของบริษัทชินแซทฯ เป็นการเอื้อประโยชน์ให้บริษัทชินคอร์ป และบริษัทไทยคม โดยสั่งการเห็นชอบเพิ่มวงเงินกู้จาก 3,000 ล้านบาท เพิ่มอีก 1,000 ล้านบาท สำหรับโครงการพัฒนาระบบโทรคมนาคมของสหภาพพม่า โดยให้กู้ยืมอัตราดอกเบี้ยต่ำกว่าต้นทุน รวมทั้งให้ขยายเวลาปลอดการชำระหนี้ การจ่ายเงินคืนจาก 2 ปี เป็น 5 ปี เพื่อประโยชน์ของบริษัท ชินแซทฯ จะได้รับงานจ้างพัฒนาระบบโทรคมนาคมจากรัฐบาลสหภาพพม่า (ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง 2553: 157-167)

คำฟ้องข้างต้นศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองวินิจฉัยว่า เป็นการใช้อำนาจรัฐเอื้อประโยชน์ให้กับพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร บริษัทชินคอร์ป และบริษัทไทยคม (ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง 2553: 167-176) ศาลจึงมีคำสั่ง

ให้เงินของผู้ถูกกล่าวหาตกเป็นของแผ่นดิน 4.6 หมื่นล้านบาท (ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง 2553: 182)

นอกจากนี้ปัญหาการคอร์รัปชันของรัฐบาลพรรคไทยรักไทยยังปรากฏชัดเจนในกรณีการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2549 โดยพรรคไทยรักไทยสนับสนุนให้มีการแก้ไขฐานข้อมูลสมาชิกพรรคพัฒนาชาติไทยเพื่อให้ผู้ไม่มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพราะเป็นสมาชิกพรรคการเมืองนั้นนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาน้อยกว่าเก้าสิบวัน สามารถลงสมัครรับเลือกตั้งได้ เป็นการสนับสนุนให้เกิดการกระทำที่เป็นการฝ่าฝืนบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 107 (4) และพรรคไทยรักไทยให้เงินสนับสนุนแก่พรรคพัฒนาชาติไทย และพรรคแผ่นดินไทย เป็นค่าใช้จ่ายในการส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรลงแข่งขันกับผู้สมัครพรรคไทยรักไทย ย่อมมีเหตุผลเท่ากับพรรคไทยรักไทยส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากกว่า 1 คน ในเขตเลือกตั้งเดียว เป็นการฝ่าฝืนบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 108 ที่บัญญัติว่า พรรคการเมืองที่ส่งสมาชิกเข้าเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง ในการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งใด จะส่งได้คนเดียวในเขตเลือกตั้งนั้น การกระทำของพรรคไทยรักไทยเพื่อหลีกเลี่ยงในกรณีมีผู้สมัครพรรคของ ไทยรักไทยคนเดียว และผู้สมัครนั้น ได้คะแนนเสียงน้อยกว่าร้อยละยี่สิบของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งนั้น ๆ จึงทำให้การเลือกตั้งไม่เป็นไปตามครรลองของกฎหมายตามปกติ โดยร่วมกันกระทำเป็นขบวนการกับพรรคการเมืองอื่น เพียงเพื่อให้การกลับคืนสู่อำนาจของพรรคไทยรักไทย เป็นไปโดยเร็วยิ่งขึ้น ถือได้ว่าเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2540 มาตรา 66 (1) การที่พรรคไทยรักไทยแทรกแซงบิดผันกระบวนการเข้าสู่อำนาจในการปกครองประเทศเพื่อสร้างภาพลวงตาว่าได้มีการแข่งขันกันจริงตามระบอบประชาธิปไตย ทั้งที่โดยเนื้อแท้มิได้เป็นเช่นนั้น ย่อมส่งผลให้การปกครองระบอบประชาธิปไตย ต้องสั่นคลอนไม่มั่นคง ทำให้ประชาชนที่รู้ข้อเท็จจริงเสื่อมศรัทธาต่อระบบการเมือง อาจนำไปสู่การต่อต้านการใช้อำนาจปกครองโดยไม่ชอบธรรมของพรรคการเมือง ประกอบกับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งเป็นบทบัญญัติที่เป็นนโยบายของรัฐ ซึ่งเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย การกระทำของพรรคไทยรักไทยจึงเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐ ขัดต่อกฎหมาย ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนตามมาตรา 66 (3) อีกด้วย (คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ 2550: 94-95)

ช่วงที่พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร อยู่ในอำนาจ การทุจริตเชิงนโยบายเพื่อให้เกิดการเอื้อประโยชน์ต่อกิจการที่ตนเองเป็นเจ้าของอย่างลับ ๆ เป็นสิ่งที่พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ได้

กระทำโดยตรง หรือโดยอ้อมผ่านการให้นโยบายกับรัฐมนตรีที่รับผิดชอบดูแล เช่น กรณีการแปลงค่าสัมปทานเป็นภาษีสรรพสามิตและให้นำค่าภาษีสรรพสามิตไปหักออกจากค่าสัมปทาน และกรณีอนุมัติให้รัฐบาลพม่ากู้เงิน 4,000 ล้านบาท จากธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย (ธสน.) เป็นการสั่งการและมอบนโยบายโดยพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ในฐานะนายกรัฐมนตรี ให้ปฏิบัติงานเป็นลำดับตั้งแต่รัฐมนตรี ข้าราชการ และคณะกรรมการชุดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (ชวินทร์ ลีนะบรรจง และสุวินัย ภรณวลัย 2553) ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2548) กล่าวถึงกลุ่มทุนในพรรคไทยรักไทย ตอนหนึ่ง ดังนี้

“ทุกโครงการที่เขาทำลงไปเชิงนโยบายล้วนแต่เป็นทุกโครงการที่มี return หรือผลตอบแทนกลับมาของกลุ่มทุนมากกว่าทั้งสิ้น แต่ประชาชนไม่เห็น หรือเห็นเขาก็ยังคิดว่าเขาได้อะไรจากรัฐบาลนี้มากกว่ารัฐบาลอื่น มันก็เป็นพัฒนาการของระบบความคิดของคน คุณจะให้ชาวบ้านเข้าใจในชั่วข้ามคืนข้ามวัน ไม่ได้หรอก”

3.2 ผลกระทบต่อพรรคไทยรักไทย ช่วงเวลาประมาณ 5 ปีที่พรรคไทยรักไทยเข้ามาบริหารประเทศก่อให้เกิดผลกระทบต่อกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจ ในพรรคไทยรักไทย นอกจากนี้ยังมีผลกระทบต่อพรรคไทยรักไทยอีกด้วยในด้านความเป็นสถาบันทางการเมือง การถูกกดดันจากสื่อสารมวลชนและกลุ่มการเมืองนอกสภา ปัญหาระบบอุปถัมภ์ยังคงอยู่ในระบบการเมืองไทยภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

3.2.1 ความเป็นสถาบันทางการเมือง ตามแนวคิดฮันติงตัน (Huntington 1968: 412-419) ความเป็นสถาบันการเมืองของพรรคการเมืองมี 4 ขั้นตอนคือ การที่พรรคการเมืองแบ่งฝักแบ่งฝ่าย การที่พรรคการเมืองแบ่งวิชาการเมือง การที่พรรคการเมืองมีการขยายตัว และการพัฒนาความเป็นสถาบันของพรรคการเมือง กรณีพรรคไทยรักไทยมีพัฒนาการความเป็นสถาบันของพรรคการเมืองตามลำดับ ดังนี้

ขั้นตอนการที่พรรคการเมืองแบ่งฝักฝ่าย การที่พรรคการเมืองแบ่งฝักแบ่งฝ่ายเป็นขั้นตอนที่กลุ่มผู้นำจำนวนน้อยรวมตัวกันหลวม ๆ และครอบงำการเมือง ขั้นตอนนี้พรรคการเมืองมีลักษณะไม่มั่นคง ไม่เป็นทางการ และขาดองค์กรการทำงาน ถือว่าเป็นขั้นเริ่มต้นของการเกิดกลุ่มการเมือง กรณีของพรรคไทยรักไทยปรากฏระหว่าง พ.ศ. 2541-2543 ซึ่งเป็นช่วงการเริ่มก่อตั้งพรรคจนถึงการรวมตัวของนักการเมืองกลุ่มต่าง ๆ เช่น นักธุรกิจ นักวิชาการ อดีตข้าราชการระดับสูง และนักการเมืองที่มีอิทธิพล พรรคไทยรักไทยจึงมีกลุ่มการเมืองหลายกลุ่ม (คูตารางที่ 4.11) และได้รับ

การสนับสนุนจากกลุ่มทุนต่าง ๆ การที่พรรคไทยรักไทยเป็นพรรคใหม่จึงมีปัญหาด้านการคัดเลือกผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกพรรคส่วนหนึ่งจึงมาจากอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เช่น นักการเมืองกลุ่มวังน้ำเย็นจากพรรคความหวังใหม่ กลุ่มคุณกิตติ กลุ่มวังบัวบาน จากพรรคกิจสังคม เป็นต้น พรรคไทยรักไทยช่วง พ.ศ. 2541-2543 จึงมีลักษณะเป็นพรรคเฉพาะกิจที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี

ตารางที่ 4.11 กลุ่มฝักใฝ่ในขั้วพรรคไทยรักไทย พ.ศ. 2544

กลุ่ม	ฐานะ	สมาชิกสำคัญ	บทบาท	เป้าหมาย
กลุ่มพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร และญาติ	หัวหน้าพรรค	กลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรภาคเหนือ และญาติ	นำเสนอการนำพรรคและประสานข้อขัดแย้ง	ดำรงตำแหน่งการนำการบริหารงานพรรค
กลุ่มวังน้ำเย็น	แยกจากพรรคความหวังใหม่	กลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรค่ายวังน้ำเย็น จังหวัดปราจีนบุรี ภาคอีสานตอนล่าง	ต่อรองเจรจาป้องปรามภายในพรรค และได้ตอบภายนอกพรรค	คงสถานะอำนาจสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต่อฐานะของรัฐบาล
กลุ่มคนเดือนตุลาคม	นักกิจกรรมเดือนตุลาคม 2516	จาตุรนต์ ฉายแสง พงศ์เทพ เทพกาญจนา พินิจ จารุสมบัติ	ทบทวนขีดความสามารถการบริหารงานของพรรค	ช่วงชิงการนำเสนอประชาชนในนามพรรค

ที่มา: ประมวลข้อสรุปของผู้วิจัย (2544: 10-12)

ขั้นตอนการที่พรรคการเมืองแบ่งเป็นขั้วการเมือง ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่กลุ่มในสภาแยกเป็นพวกต่าง ๆ (Cliques) เกิดแตกแยกเป็นกลุ่มในทางขัดแย้งและแข่งขันกัน เนื่องจากจำเป็นต้องเชื่อมประสานกับพลังสังคม (Social Forces) นอกสภา ซึ่งมีแรงกดดันระบบการเมืองเพิ่มมากขึ้นจากการขยายสิทธิการเลือกตั้ง และการมีส่วนร่วมทางการเมือง การเมืองไทยช่วง พ.ศ. 2544-2547 มีลักษณะเป็นการเมืองตามระบบ 2 พรรค (Two-Party System) คือ ฝ่ายรัฐบาลนำโดยพรรคไทยรักไทย และฝ่ายค้านนำโดยพรรคประชาธิปัตย์ การเกิดขั้วการเมืองดังกล่าวเป็นผลมาจากชัยชนะของพรรคไทยรักไทยในการเลือกตั้งวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 ซึ่งพรรคไทยรักไทยได้เป็นแกนนำ

จัดตั้งรัฐบาล เนื่องจากภายหลังเลือกตั้งมีความไม่แน่นอนทางการเมือง เช่น ปัญหาการเลือกตั้งที่มีใบเหลืองใบแดง ปัญหาการโอนหุ้นของพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร พรรคไทยรักไทยจึงเลือกการจัดตั้งรัฐบาลร่วมกับพรรคความหวังใหม่ ชาติไทย ชาติพัฒนา และ เสรีธรรม จากนั้นจึงรวมพรรค เสรีธรรม ความหวังใหม่ และชาติพัฒนาเข้ากับพรรคไทยรักไทย ชัยชนะอย่างเด็ดขาดของพรรคไทยรักไทย และโอกาสตั้งรัฐบาลเสียงข้างมากครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2548 ทำให้ชั่วคราวเมืองชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะมีพรรคการเมืองในสภาเพียง 4 พรรคคือ พรรคไทยรักไทยฝ่ายรัฐบาล ฝ่ายค้านประกอบด้วย พรรคประชาธิปัตย์ ชาติไทย และมหาชน ลักษณะนี้เป็นรูปแบบการเมืองแบบพรรคเด่นพรรคเดียว (One-Party Dominance) ซึ่งทำให้รัฐบาลมีเสถียรภาพ แต่อาจหลงอำนาจกลายเป็นเผด็จการและอาจผิดพลาดง่าย เนื่องจากมีอำนาจสภา และบทบาทฝ่ายค้านขาดประสิทธิภาพ

ขั้นตอนพรรคการเมืองมีการขยายตัว ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่พลังทางสังคมของกลุ่มผลประโยชน์และความต้องการต่าง ๆ ขยายบทบาทการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากยิ่งขึ้น ผู้นำการเมืองและกลุ่มการเมืองในสภาจำเป็นต้องเชื่อมโยงชั่วคราวเมืองภายในสภาเข้ากับองค์กรนอกสภา ซึ่งมีลักษณะเป็นทางการและมีประสิทธิภาพ การทำงานเพื่อสนองตอบความต้องการของพลังทางสังคม และเพื่อประโยชน์ทางการเมืองของผู้นำทางการเมืองด้วย องค์กรพรรคจึงได้รับการพัฒนาให้ เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของผู้นำทางการเมือง

พรรคไทยรักไทยพัฒนาตามลำดับ กล่าวคือ พ.ศ. 2546 มีสมาชิกพรรค 13 ล้านคน มีสาขาพรรคการเมืองรวม 7 แห่ง พ.ศ. 2548 พรรคไทยรักไทยขยายตัวตามลำดับ ภูมิธรรม เวชยชัย รองเลขาธิการพรรคไทยรักไทย กล่าวว่า (พรรคไทยรักไทย 2548จ)

“ตั้งแต่เริ่มต้นปีแรกเรามีสมาชิกผู้ก่อตั้งอยู่ 23 คน พัฒนาการต่อเนื่องมาตลอด ตอนนี้เรามีสมาชิกประมาณ 14-15 ล้านคน เพราะฉะนั้นเรามีฐานสมาชิกที่แข็งแรง สมาชิกของเรามีมีบุคลากรทางการเมือง บุคลากรส่วนต่าง ๆ นี้กว้างขวางมาก พอเรามีคนมีความรู้จบทางปริญญาเอกนี้ประมาณ 1,000 คนจบปริญญาโทก็เป็นหมื่น จบปริญญาตรีนี้เป็นแสน ก็มีผู้ที่มีความรู้ความสามารถในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ ตรงนี้ก็สามารถที่จะขยายรากฐานของพรรค ให้สามารถที่จะเป็นกำลังให้กับพรรคในด้านต่าง ๆ ได้อย่างเข้มแข็ง”

การเติบโตของพรรคไทยรักไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2541 ทำให้พรรคไทยรักไทยกลายเป็นพรรคการเมืองขนาดใหญ่อย่างรวดเร็ว ดังจะเห็นได้จากการเลือกตั้งวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 พรรคไทยรักไทยได้รับความนิยมสูงสุดมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้รับเลือกตั้ง 248 คน ซึ่งจำแนกเป็นประเภทบัญชีรายชื่อ 48 คน และประเภทแบ่งเขต 200 คน (กระทรวงมหาดไทย 2544) ชัยชนะ

ในการเลือกตั้งครั้งนั้นส่วนหนึ่งมาจากพื้นฐานเดิมของผู้สมัครส่วนใหญ่ที่เคยมีตำแหน่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและย้ายมาสมัครในนามของพรรคไทยรักไทย เหตุผลที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือนโยบายพรรคไทยรักไทยถูกใจประชาชน ส่วนการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 ปรากฏว่าพรรคไทยรักไทยได้รับการไว้วางใจจากประชาชนมากกว่าการเลือกตั้งวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 โดยมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้รับการเลือกตั้งถึง 377 คน จำแนกเป็นประเภทบัญชีรายชื่อ 67 คน ประเภทแบ่งเขต 310 คน [“ข้อมูล ส.ส. 2548” (2548)] ในการเลือกตั้งทั้งสองครั้งมีผลที่ทำให้พรรคไทยรักไทยสามารถจัดตั้งรัฐบาลผสมเสียงข้างมาก พ.ศ. 2544 และรัฐบาลพรรคเดียวใน พ.ศ. 2548 การพัฒนาเป็นพรรคการเมืองขนาดใหญ่อาจพิจารณาได้จากจำนวนสมาชิกของพรรคไทยรักไทย ซึ่งมีสมาชิกเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว กล่าวคือ พ.ศ. 2541 มีจำนวนสมาชิกก่อตั้ง 24 คน พ.ศ. 2542 สมาชิกเพิ่มเป็น 1 ล้านคน พ.ศ. 2543 สมาชิกเพิ่มเป็น 6 ล้านคน พ.ศ. 2546 สมาชิกเพิ่มเป็น 12 ล้านคน และ พ.ศ. 2547 มีสมาชิกรวม 14 ล้านคน (พรรคไทยรักไทย 2548ค และปฤษฎา ธรรมธร 2544: 179)

ความสำเร็จในการพัฒนามาเป็นพรรคการเมืองขนาดใหญ่อย่างรวดเร็วมีปัจจัยที่สำคัญส่วนหนึ่งมาจากการสนับสนุนของกลุ่มธุรกิจต่าง ๆ ซึ่งทำให้ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งและสามารถจัดตั้งรัฐบาลได้ถึงสองครั้งติดต่อกัน ผาสุก พงษ์ไพจิตร (2549) ระบุว่า กำเนิดของพรรคไทยรักไทยมาจากการสนับสนุนของกลุ่มธุรกิจ เมื่อไทยรักไทยชนะการเลือกตั้ง และจัดตั้งรัฐบาลเมื่อ พ.ศ. 2544 จึงนับเป็นครั้งแรกที่เศรษฐกิจจัดตั้งรัฐบาลได้ ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของนายวิจิต ปลั่งศรีสกุล (2550, 15 กุมภาพันธ์) อดีตกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย และอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทย ที่ให้สัมภาษณ์ถึงทุนในการพัฒนาพรรคการเมือง ดังนี้

“กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพทางด้านเงินทุน และเทคโนโลยีสูงมากกว่ากลุ่มผลประโยชน์อื่น ๆ ต้องยอมรับความจริงว่าการทำงานการเมืองทุกวันนี้ยังต้องใช้เงิน ถึงแม้ว่าพรุ่งนี้จะมีรัฐธรรมนูญใหม่ออกมาก็ยังต้องยอมรับว่ามีการใช้เงินเป็นตัวขับเคลื่อนการทำงานทางการเมืองของพรรคการเมืองอยู่ดี”

ส่วนการพัฒนามาเป็นพรรคมหาชนยังมีข้อจำกัดหลายด้าน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของประชาชน แม้ว่าใน พ.ศ. 2548 พรรคไทยรักไทยมีสมาชิกถึง 14 ล้านคน และมีสาขาพรรค 11 แห่งทั่วประเทศ แต่ปรากฏว่าสาขาและสมาชิกยังมิได้มีส่วนร่วมในด้านการกำหนดนโยบายอย่างแท้จริง (วิรวัดน์ พ่วงพิศ 25 47: 59) พรรคไทยรักไทยเมื่อ พ.ศ. 2548 จึงอยู่ในขั้นตอนการขยายตัวของพรรคการเมือง แต่มีข้อจำกัดในด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก และสาขาพรรคการเมือง

ขั้นตอนพรรคการเมืองมีความเป็นสถาบัน การพัฒนาทางการเมืองเป็นการสร้าง

ความเป็นสถาบันทางการเมือง (Political Institutionalization) ให้กับระบบ เพื่อให้ระบบสามารถเปลี่ยนแปลงจากจารีตประเพณีมาสู่ความเป็นสมัยใหม่ได้ โดยที่ไม่มีควมวุ่นวายและไร้เสถียรภาพ กรณีพรรคไทยรักไทย พ.ศ. 2548 โดยกฎหมายถือว่าเป็นพรรคการเมืองสมบูรณ์ เนื่องจากมีการจดทะเบียนอย่างถูกต้องตามกฎหมายเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2541 แต่ยังไม่เป็นสถาบันการเมืองที่มีความมั่นคงอย่างแท้จริง แม้ว่าภูมิธรรม เวชชชัย รองเลขาธิการพรรคไทยรักไทย จะให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2548 ว่า “หลังพรรค ทพท. ดำเนินการมาครบ 7 ปี กลายเป็นสถาบันการเมืองที่เข้มแข็ง มีองคาพยพพร้อมตอบสนองการเมืองรูปแบบใหม่ ไม่ยึดติด มีสาระมากขึ้น ย้ำยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง สร้างศรัทธาให้อยู่ต่อเนื่อง” (พรรคไทยรักไทย 2548จ) รวมถึงกรณีที่พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ระบุว่า พรรคไทยรักไทยมีงานจะต้องทำอีกมากเพื่อจะเดินไปสู่ความเป็นสถาบันการเมืองที่มั่นคง เนื่องจากดัชนีบ่งชี้ที่สำคัญว่าพรรคการเมืองเป็นสถาบันหรือไม่ขึ้นอยู่กับคุณภาพ และศักยภาพการบริหารงานเพื่อดูแลทุกข์สุขประชาชน (พรรคไทยรักไทย 2548ค) ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดของคณิน บุญสุวรรณ (2548) ที่กล่าวว่า

“การที่พรรคการเมืองใดจะได้ชื่อว่าเป็นสถาบันการเมืองต้องให้ประชาชนเป็นผู้กล่าวขย่อง และโดยปกติก็เป็นที่รู้ และยอมรับกัน โดยไม่ต้องมีการประกาศ การที่อยู่ ๆ หัวหน้าพรรคการเมืองจะประกาศอุปโลกน์กันเองว่าเป็นสถาบันการเมืองถือเป็นเรื่องแปลกสำหรับประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพราะแม้แต่ในรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศก็ไม่มีการบัญญัติคำว่า “สถาบันการเมือง” เอาไว้แต่อย่างใด”

สถาบันพรรคการเมืองมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ ความสามารถในการปรับตัว ความซับซ้อนของสถาบัน ความเป็นอิสระ และความเป็นปึกแผ่น ความเป็นสถาบันการเมืองของพรรคไทยรักไทย ยังมีปัญหา ดังนี้

ด้านความสามารถในการปรับตัว หมายถึงการที่สถาบันสามารถตอบสนองหรือทำหน้าที่ของคนอย่างต่อเนื่องแม้ว่าส

ภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลง การวัดความสามารถในการปรับตัวของสถาบัน หรือความสามารถทำหน้าที่ซึ่งท้าทายสิ่งแวดล้อมตลอดเวลาพิจารณาจากปัจจัยต่อไปนี้

ประการแรกอายุของสถาบัน สถาบันที่มีอายุมากแสดงว่าสถาบันมีความสามารถในการปรับตัวได้มาก เนื่องจากสถาบันตลอดจนระเบียบวิธีของสถาบันสามารถตอบสนองหรือแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งมีผลให้ประชาชนสนับสนุนการดำเนินงานของสถาบันต่อเนื่อง กรณีของพรรคไทยรักไทยมีอายุครบ 7 ปี เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม 2548 ถือว่าเป็นพรรคการเมืองที่มีอายุ

น้อยเมื่อเปรียบเทียบกับพรรคประชาธิปัตย์และพรรคชาติไทย พรรคไทยรักไทยมีการพัฒนาอย่างรวดเร็วกลายเป็นพรรคการเมืองขนาดใหญ่ เนื่องจากความสามารถของหัวหน้าพรรค และเงื่อนไขทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 คณิน บุญสุวรรณ (2548) กล่าวว่า หลักเกณฑ์และเงื่อนไขสำคัญที่กำหนดว่าพรรคการเมืองจะเป็นสถาบันคือ ประการแรกมีการพัฒนาต่อเนื่องเป็นเวลายาวนาน 50-60 ปีหรือ 100 ปี ประการที่สองมีการเปลี่ยนตัวผู้นำพรรคหลายหน ประการที่สามเป็นสมบัติของประชาชนอย่างแท้จริง มิใช่ไม่กี่คนเป็นเจ้าของ ประการที่สี่ต้องดำเนินกิจกรรมการเมืองอย่างสร้างสรรค์ ชื่อสัตย์สุจริตไม่แสวงหาผลประโยชน์ในทางมิชอบ พรรคไทยรักไทยจัดตั้งได้ 7 ปี หัวหน้าพรรคไม่เคยเปลี่ยน ผ่านการเลือกตั้งมาสองครั้ง และที่สำคัญ มีคนไม่กี่คนเป็นเจ้าของและกุมอำนาจเกือบเบ็ดเสร็จ จึงอยู่ห่างไกลกับความเป็นสถาบันการเมือง

ประการที่สองอายุของกลุ่มผู้นำสถาบัน พรรคการเมืองที่มีกลุ่มผู้นำรุ่นแรก ๆ ตลอดจนระเบียบวิธีการที่ใช้ในสถาบันยังคงใช้โดยกลุ่มผู้นำดังกล่าว แสดงว่าความสามารถปรับตัวของสถาบันมีน้อย การที่กลุ่มผู้นำรุ่นแรก ๆ ยังมีอำนาจอยู่ หมายความว่าปัญหาการสืบทอด การเปลี่ยนตัวกลุ่มผู้นำที่อยู่มานานเป็นกลุ่มผู้นำรุ่นใหม่ยังไม่สามารถทำได้โดยเรียบร้อย ถ้าการสืบทอดและการเปลี่ยนตัวกลุ่มผู้นำดังกล่าวทำสำเร็จโดยเรียบร้อยตามระยะเวลาที่กำหนด แสดงว่าสถาบันนั้นมีความสามารถในการปรับตัวมาก กรณีพรรคไทยรักไทยความโดดเด่นของหัวหน้าพรรคปรากฏชัดเจน และครองอำนาจต่อเนื่องตั้งแต่ก่อตั้งพรรคการเมือง ผู้นำระดับรองมีข้อจำกัดด้านคุณลักษณะ ผู้นำทางการเมือง ดังนั้นความไม่แน่นอนจึงอาจเกิดขึ้นถ้าหากหัวหน้าพรรคหมดอำนาจลง ดังที่เคยเกิดขึ้นกับพรรคพลังธรรม คณิน บุญสุวรรณ (2548) กล่าวว่า “การที่เราจะบอกได้ว่า พรรคการเมืองหนึ่งพรรคการเมืองใดเป็นสถาบันหรือไม่ คงต้องรอให้หัวหน้าพรรคคนแรกซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งก้าวลงจากตำแหน่งหรือล่องลับไปเสียก่อน และนั่นก็ยังเป็นเพียงบททดสอบข้อแรกเท่านั้นเอง ในอดีตที่ผ่านมาพรรคการเมืองของไทยพอเปลี่ยนหัวหน้าพรรคครั้งแรกก็ล่มสลาย”

ประการที่สามการทำหน้าที่ของสถาบัน สถาบันที่มีความสามารถปรับตัวได้มาก ต้องมีความสามารถสร้างหน้าที่หลักใหม่ ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง พรรคไทยรักไทยสามารถปรับตัวได้หลายด้านซึ่งเห็น ได้จากการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสุขภาพเสพติด การส่งเสริมการท่องเที่ยว และสามารถสร้างภารกิจใหม่ ๆ ตลอดเวลา พรรคไทยรักไทยยังประสบปัญหาบางประการ เช่น การแก้ปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ การแก้ปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดจากการขึ้นราคาน้ำมันใน พ.ศ. 2548 รวมทั้งปัญหาทุจริตในรัฐบาล ปัญหาเหล่านี้มีผลให้ความนิยมของประชาชนที่มีต่อรัฐบาลมีลักษณะขึ้นลงอยู่ตลอดเวลา

ความซับซ้อนของสถาบัน หมายถึง สถาบันมีหน่วยย่อยภายในองค์กรมากขึ้น มีการจ้างเนกโครงสร้าง การทำหน้าที่ตามความสามารถ ความชำนาญเฉพาะด้านตามสายบังคับบัญชา

โดยเฉพาะมีสาขาพรรคการเมืองแผ่ขยายไปทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และท้องถิ่น เพราะสาขาเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้พรรคการเมืองเข้มแข็งขึ้น พรรคไทยรักไทยถือได้ว่าเป็นการพัฒนาเป็นองค์การที่ซับซ้อนระดับหนึ่งโดยมีโครงสร้างการบริหารพรรคสอดคล้องกับเงื่อนไขพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร 2541ข) คือ โครงสร้างการบริหารพรรคประกอบด้วย ที่ประชุมใหญ่พรรค คณะกรรมการบริหารพรรค คณะผู้บริหารพรรค ฝ่ายบริหาร ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายการเมือง และฝ่ายรัฐสภา

ด้านสมาชิกและสาขาของพรรคไทยรักไทย พรรคไทยรักไทยมีสมาชิกเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว กล่าวคือ พ.ศ. 2541 มีจำนวนสมาชิกก่อตั้ง 24 คน พ.ศ. 2542 สมาชิกเพิ่มเป็น 1 ล้านคน พ.ศ. 2543 สมาชิกเพิ่มเป็น 6 ล้านคน พ.ศ. 2546 สมาชิกเพิ่มเป็น 12 ล้านคน และ พ.ศ. 2547 มีสมาชิกรวม 14 ล้านคน (พรรคไทยรักไทย 2548ฉ และปฤษฎา ชรรมช 2544: 179) พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ระบุว่า เมื่อถึง พ.ศ. 2552 พรรคไทยรักไทยจะมีสมาชิกมากกว่า 20 ล้านคน (พรรคไทยรักไทย 2548ฉ) ด้านสาขาพรรคการเมือง พ.ศ. 2548 พรรคไทยรักไทยมีสำนักงานใหญ่อยู่ที่ราชวิถี¹ มีสาขาพรรคไทยรักไทย 11 แห่ง ที่นางเลิ้ง นนทบุรี เชียงใหม่ นครสวรรค์ ขอนแก่น นครราชสีมา สระบุรี ร้อยเอ็ด กระบี่ นครศรีธรรมราช และนราธิวาส (พรรคไทยรักไทย 2548ข)

ความเป็นอิสระ หมายความว่าพรรคการเมืองสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง และมีอำนาจของตนเอง โดยที่กลุ่มพลังทางสังคมตลอดจนระเบียบวิธีการทางสังคมอื่น ๆ ไม่สามารถมีอิทธิพลหรือครอบงำพรรคการเมือง กรณีนี้การตัดสินใจของพรรคไทยรักไทยยังขาดความเป็นอิสระเนื่องจากประการแรกผู้นำพรรคมีอำนาจการตัดสินใจมากขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะภายหลังจากการเลือกตั้งวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 ประการที่สอง การตัดสินใจอิงกับกลุ่มการเมืองภายในพรรค ประการที่สาม การตัดสินใจยังอิงกับกลุ่มทุนที่สนับสนุนพรรค เนื่องจากภายในพรรคมีหลายกลุ่มการเมืองและได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มทุนต่าง ๆ ดังที่สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์ (2545: 289-290) สรุปว่าพรรคการเมืองไทยตามกรอบของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 แม้ว่าจะมีการขยายฐานเสียงเพื่อพัฒนาไปสู่พรรคแบบมวลชน (Mass Party) แต่ในทางปฏิบัติศูนย์อำนาจอยู่ที่กลุ่มผู้นำพรรค พรรคการเมืองไทยจึงมีลักษณะจากบนสู่ล่าง (Top-Down) และเป็นลักษณะของพรรคผู้นำเพียงบางคน

ความเป็นปึกแผ่น หมายถึง การที่มีความเห็นสอดคล้องกันซึ่งเป็นเงื่อนไขที่สำคัญสำหรับสังคม สถาบันที่มีประสิทธิภาพต้องมีความคิดเห็นสอดคล้องกันพอสมควร โดยเฉพาะเรื่องขอบเขตอำนาจหน้าที่ซึ่งจะทำให้สามารถหาแนวทางแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ กรณีพรรคไทยรักไทยมี

¹สำนักงานใหญ่ พ.ศ. 2548-2549 อยู่ที่ตึกไอเอฟซีที อาคารเพชรบุรีตัดใหม่

อายุน้อยมาก แต่มีความเป็นปึกแผ่นสูงจึงได้รับการเลือกตั้ง 2 ครั้ง แต่ยังมีปัญหาความขัดแย้งภายในพรรคอย่างต่อเนื่อง ปฤษฎา ธรรมธร (2544: 114-115) กล่าวว่า ผู้นำพรรคการเมืองไทยมักจะมี ความขัดแย้งกันเสมอภายหลังการเลือกตั้ง เนื่องจากการจัดสรรตำแหน่งทางการเมืองที่ไม่ลงตัว ในกรณี พรรคไทยรักไทยหัวหน้าพรรคและหัวหน้ากลุ่มการเมืองพยายามใช้หลักในการประนีประนอม หรือ มีการปรับคณะรัฐมนตรี ซึ่งมีถึง 9 ครั้ง ระหว่าง พ.ศ. 2544-2547 ปัญหาเหล่านี้มีผลต่อความมั่นคงทางการเมืองของพรรคไทยรักไทยด้วย

พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร มีบทบาทสำคัญในการก่อตั้งพรรคไทยรักไทยเมื่อ พ.ศ. 2541 และมีบทบาทที่สำคัญในการพัฒนาพรรคไทยรักไทยไปสู่ความเป็นสถาบันการเมืองได้ระดับหนึ่ง การจัดตั้งพรรคไทยรักไทยเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่เหมาะสม เนื่องจากเป็นช่วงที่พรรค ประชาธิปัตย์ซึ่งเป็นแกนนำรัฐบาลผสม ไม่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาจนเกิดวิกฤตศรัทธาจากประชาชน นอกจากนี้พรรคไทยรักไทยจัดตั้งหลังประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 การดำเนินงานการเมืองของพรรคไทยรักไทยประสบความสำเร็จได้อย่างรวดเร็ว โดยสามารถเป็นแกนนำการจัดตั้งรัฐบาล พ.ศ. 2544 และมีพัฒนาการตามลำดับ พรรคไทยรักไทย ผ่านขั้นตอนการที่พรรคการเมืองแบ่งฝักฝ่าย และการที่พรรคการเมืองแบ่งเป็นชั่วคราวเมือง ใน พ.ศ. 2549 พรรคไทยรักไทยอยู่ขั้นตอนการที่พรรคการเมืองมีการขยายตัวและการนำพรรคไปสู่ความเป็นสถาบันทางการเมือง

ปัญหาที่มีความสำคัญประการหนึ่งที่ส่งผลต่อการพัฒนาพรรคไทยรักไทยให้เป็นสถาบันทางการเมืองมาจากบทบาทของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทยด้วย ดังที่นายอุทัย พิมพ์ใจชน (2549: 75-76) อดีตประธานรัฐสภากล่าวไว้ ดังนี้

“คุณทักษิณ ไม่พยายามทำพรรคให้เป็นสถาบันการเมืองอย่างแท้จริง มีเงินมีโอกาสแต่ก็ไม่ทำ พรรคให้เป็นสถาบันที่เข้มแข็ง ไม่มีการตั้งสาขาพรรค การกระจายอำนาจ และการมีส่วนร่วมของประชาชน การที่พรรคไม่มีสาขาทำให้อำนาจอยู่ส่วนกลาง ไม่มีสาขาพรรคคอยต่อรอง คัดสินใจ กระจายการมีส่วนร่วม อย่างเช่น ถ้าหัวหน้าพรรคไม่พอใจใคร จะไม่ส่งเขาลงสมัคร แต่ถ้ามีสาขาพรรคก็จะสามารถหักท้วงได้ว่าประชาชนในพื้นที่เขาสนับสนุนนักการเมืองคนนี้ ผมเคยถามตรง ๆ ว่า “ทำไมพวกคุณ ไม่จัดการตั้งสาขาพรรค?” คนในพรรคบอกว่า “หัวหน้าไม่เห็นด้วย”

แม้ว่าพรรคไทยรักไทยจะมีการจัดตั้งสาขาพรรคไทยรักไทยทั่วประเทศ แต่จนถึง พ.ศ. 2548 ปรากฏว่ามีเพียง 11 แห่ง เท่านั้นคือที่นางเลิ้ง นนทบุรี เชียงใหม่ นครสวรรค์ ขอนแก่น

นครราชสีมา สระบุรี ร้อยเอ็ด กระบี่ นครศรีธรรมราช และนราธิวาส (พรรคไทยรักไทย 2548ข) โดยสาขาพรรคทำหน้าที่เฉพาะกิจ เป็นไปในลักษณะเชื่อมโยงมาก และไม่มีส่วนร่วมระดมมวลชน ให้มีส่วนร่วมทางการเมือง การจัดตั้งสาขาพรรคไทยรักไทยจึงมีใจเจตนาธรรมณ์เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมการเป็นเจ้าของพรรค หรือสร้างพรรคให้เป็นพรรคมหาชน (วิวัฒน์ พ่วงพิศ 2547: 65) นอกจากนี้แม้พรรคไทยรักไทยจะมีสาขาครบภูมิภาค แต่มีจำนวนน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับพรรคประชาธิปไตยที่มีกว่า 200 สาขาทั่วประเทศ (วนาภรณ์ พันธุ์พุกภัย 2545: 225)

ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งในการพัฒนาพรรคไทยรักไทยสู่ความเป็นสถาบันทางการเมืองคือการทุจริตของพรรคไทยรักไทยในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2549 ซึ่งคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีมติให้ยุบพรรคไทยรักไทยเมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2550 เนื่องจากพรรคไทยรักไทยสนับสนุนให้มีการแก้ไขฐานข้อมูลของสมาชิกพรรคพัฒนาชาติไทย และให้เงินสนับสนุนแก่พรรคพัฒนาชาติไทย และพรรคแผ่นดินไทย เพื่อใช้เป็นค่าใช้จ่ายในการส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรลงแข่งขันกับผู้สมัครพรรคไทยรักไทย เพื่อจะหลีกเลี่ยงการไม่ประกาศผลการเลือกตั้งกรณีผู้สมัครพรรคไทยรักไทยเพียงคนเดียวและผู้สมัครนั้นได้คะแนนเสียงน้อยกว่าร้อยละสิบของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งนั้น (คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ 2550: 97-99) ดังนั้นพรรคไทยรักไทยที่ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2541 จึงไม่สามารถพัฒนาไปสู่ความเป็นสถาบันทางการเมืองได้

3.2.2 การถูกกดดันจากสื่อมวลชนและกลุ่มการเมืองนอกสภา การต่อสู้เพื่อคัดค้านอำนาจของรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ไม่ใช่เพิ่งจะเกิดขึ้นในช่วงระยะเวลา พ.ศ. 2548-2549 การวิพากษ์วิจารณ์ ต่อสู้ คัดค้าน ของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ได้มีมาก่อนหน้านี้นานแล้ว เช่น กลุ่มบ่อนอก-หินกรูด นักวิชาการ กลุ่มสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย สมาชิกรัฐสภา สาย NGO และสื่อมวลชนกลุ่มเนชั่น และไทยโพสต์ ซึ่งวิจารณ์รัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร อย่างตรงไปตรงมานับตั้งแต่วันแรก ๆ ที่พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ขึ้นสู่ตำแหน่ง โดยชี้ให้เห็นถึงอันตรายในเรื่องการใช้อำนาจเบ็ดเสร็จของรัฐบาล จนกระทั่งพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร เรียกกลุ่มนี้ว่าขาประจำ โดยกลุ่มนี้จำกัดการต่อสู้ภายในขอบข่ายวิชาชีพ ไม่ได้เคลื่อนไหวแบบกลุ่มกดดันทางการเมืองเพื่อล้มล้างรัฐบาลเหมือนกับกลุ่มซึ่งออกมาเคลื่อนไหวในระยะหลังที่นำโดยนายสนธิ ลิ้มทองกุล เจ้าของสื่อมวลชน นักวิชาการด้านวารสารศาสตร์ระดับชาติ (สุกัลักษณ์ กาญจนบุณดี 2550) การต่อต้านรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร จึงปรากฏสองลักษณะคือการถูกกดดันจากสื่อมวลชนและกลุ่มการเมืองนอกสภา

การสื่อสารเป็นเรื่องที่มีความสำคัญยิ่งของระบบการเมืองเพราะเปรียบเสมือนเส้นประสาทของของระบบการเมือง การสื่อสารในอดีตจะมีสื่อมวลชนทำหน้าที่เป็นสื่อกลางใน

การนำข่าวและความรู้ไปสู่ประชาชนลักษณะต่าง ๆ เช่น วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หนังสือ และนิตยสาร รวมถึงภาพยนตร์ ส่วนสื่อที่มีบทบาทเพิ่มเติมมาในปัจจุบันคือสื่อระบบอินเทอร์เน็ต (ฐปนรรต พรหมอินทร์ 2539: 76) พัฒนาการของเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้ช่องทางการสื่อสารมีมากขึ้นตามลำดับ มีผลให้ประชาชนมีทางเลือกข้อมูลข่าวสารเพิ่มมากขึ้นด้วย โดยเฉพาะการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับการเมืองแทบทั้งหมดเกิดขึ้นโดยผ่านสื่อ และสื่อที่มีอิทธิพลกว้างขวางที่สุดในปัจจุบันคือสื่อวิทยุโทรทัศน์ ส่วนดีประการหนึ่งคือประชาชนมีโอกาสเรียนรู้และมีความคิดในการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นจากทั้งภาพและเสียง แต่สื่อวิทยุโทรทัศน์มีข้อจำกัดเรื่องเวลาที่ซื้อขายมีราคาสูง ซึ่งทำให้สื่อวิทยุโทรทัศน์นำเสนอเนื้อหาสาระที่สมบูรณ์เป็นไปได้ยาก (ยุทธพร อิศรัชย์ 2549: 8/46-8/51) สื่อมวลชนที่กล่าวมามีบทบาทและหน้าที่สำคัญหลายประการ เช่น การนำเสนอข่าวสารข้อเท็จจริง การเสนอความคิดเห็น การให้บริการด้านการศึกษา การให้บริการด้านการบันเทิง รวมทั้งการเป็นสื่อกลางในการร้องทุกข์เป็นต้น บทบาทของสื่อมวลชนกับการเมืองมีความสัมพันธ์กันในลักษณะของความร่วมมือและความขัดแย้งกล่าวคือสื่อมวลชนจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลและแหล่งข่าวจากนักการเมือง ขณะเดียวกันนักการเมืองก็ต้องอาศัยสื่อมวลชนเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่กิจกรรมทางการเมืองไปสู่ประชาชน ทั้งในส่วนบุคคล พรรคการเมือง และรัฐบาล แต่มุมมองที่แตกต่างกันในเรื่องข่าวสารทำให้สื่อมวลชนกับการเมืองมีความสัมพันธ์กันในลักษณะความขัดแย้ง นักการเมืองมองว่าไม่สามารถควบคุมข่าวสารที่นำเสนอตามความต้องการของตนเอง ขณะที่สื่อมวลชนมองว่านักการเมืองมุ่งแต่ผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มเท่านั้น (ฐปนรรต พรหมอินทร์ 2539: 76-79)

สภาพของสื่อสารมวลชนไทยช่วง พ.ศ. 2544-2549 มีลักษณะสำคัญ คือ มีการใช้สื่อของรัฐเพื่อโฆษณาชวนเชื่อตามแนวคิดของผู้นำรัฐบาล การใช้สื่อของรัฐเพื่อหาเสียงให้กับพรรคไทยรักไทย การใช้สื่อของรัฐเพื่อบิดเบือนข้อมูลข่าวสารและสร้างช่องว่างแห่งการรับข้อมูลข่าวสารในสังคม สภาพดังกล่าวทำให้คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อออกแถลงการณ์เรียกร้องต่อสื่อของรัฐ คือสถานีโทรทัศน์ 5 ช่อง และวิทยุ 524 สถานี [คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ (คปส.) 2549] ดังนี้

ขอให้สื่อในเครือกองทัพทั้งหมดนำเสนอข่าวสารอย่างเป็นอิสระ มีจรรยาบรรณของวิชาชีพ ให้ข้อมูลข่าวสารต่อประชาชนอย่างรอบด้าน ลดเลิกการเป็นกระบอกเสียงให้กับรัฐบาล รักษาการและพรรคไทยรักไทย อีกทั้งเปิดพื้นที่ให้กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยและกลุ่มประชาสังคมอื่น ๆ ได้สื่อสารความจริงและความคิดเห็นต่อประชาชนอย่างเสมอภาค

ขอให้สื่อในเครือบริษัท อสมท. จำกัด (มหาชน) ซึ่งเป็นสื่อในตลาดหลักทรัพย์ ต้องทำหน้าที่อย่างเป็นอิสระ เป็นกลาง เพื่อสร้างสังคมอุดมปัญญา ไม่ใช่ตกเป็นเครื่องมือรัฐบาล

เผด็จการรัฐสภาและกลุ่มทุนผูกขาด

สำหรับสื่อในเครือกรมประชาสัมพันธ์ ถ้าไม่สามารถทำหน้าที่อย่างเป็นทางการได้ ก็ต้องไม่บิดเบือนข้อเท็จจริงและให้ร้ายฝ่ายที่เห็นต่างจากรัฐบาลรักษาการ

ปัจจุบันนี้สถานีโทรทัศน์ไอทีวีทำหน้าที่ไม่แตกต่างจากกรมประชาสัมพันธ์ในอดีต อีกทั้งข้อครหาเรื่องการตกเป็นสื่อของต่างชาติ ทำให้ไอทีวีต้องพิสูจน์ตนเองอย่างหนักด้วยการรักษามาตรฐานของจรรยาบรรณวิชาชีพสื่อและปกป้องสิทธิเสรีภาพของพลเมืองในสังคมไทย วันนี้ถึงเวลาแล้วที่ไอทีวีต้องเลือกข้างแสดงจุดยืนว่าจะยืนอยู่ข้างรัฐบาลรักษาการที่หมดความชอบธรรมหรือยืนอยู่ข้างพลังอิสระของภาคประชาชน ถ้าไอทีวีเลือกข้างรัฐบาลรักษาการก็ควรประกาศต่อสาธารณชนทุกต้นชั่วโมงผ่านสถานีโทรทัศน์ไอทีวีเพื่อให้ประชาชนตระหนักถึงจุดยืนที่แท้จริง

สื่อมวลชนที่ทำหน้าที่ก่อกวนรัฐบาลในช่วง พ.ศ. 2548-2549 เช่น สถานีโทรทัศน์เนชั่นชาแนล สถานีโทรทัศน์เอเอสทีวี เคเบิลทีวีต่างจังหวัด และเครือข่ายวิทยุชุมชน เป็นต้น ดังที่คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ (คปส.) (2549) ระบุว่า

“ขอแสดงความชื่นชมสื่อหนังสือพิมพ์ทุกฉบับ สถานีโทรทัศน์เนชั่นชาแนล สถานีโทรทัศน์เอเอสทีวี เคเบิลทีวีต่างจังหวัด เครือข่ายวิทยุชุมชน และนักวิชาชีพสื่อสารมวลชนทุกแขนง ในการทำหน้าที่อย่างเป็นทางการเป็นอิสระ เข้มแข็ง เพื่อนำเสนอข้อเท็จจริงและความคิดเห็นรอบด้าน เพื่อเปิดหู เปิดตาประชาชน ด้วยความตระหนักว่าสิทธิเสรีภาพสื่อคือเสรีภาพของประชาชน ส่วนสถานีอื่นเช่น ช่อง 5 7 9 ขอเป็นกำลังใจให้พิสูจน์จุดยืนของตนเองต่อไป ถ้าอยู่ข้างประชาชนก็เชื่อว่าประชาชนจะสนับสนุนและนำไปสู่การปฏิรูปสื่อในที่สุด”

สื่อมวลชนที่ทำหน้าที่ต่อต้านรัฐบาลพรรคไทยรักไทยได้รับการกดดันจากรัฐบาลด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังที่กองบรรณาธิการมติชน (2549: 154) ระบุว่า

“ในด้านของสื่อมวลชนนั้น แทบทุกสื่อที่ยืนตรงข้ามกับ พ.ต.ท. ทักษิณ และรัฐบาล ต่างได้รับการทำทนายอย่างหนัก และเป็นการทำทนายหลายรูปแบบอย่างที่ไม่เคยประสบมาก่อน ในช่วงรัฐบาลก่อนหน้านี้ ไม่ว่าจะเป็นการคิดเครดิตด้วยคำพูดถากถางและการทำทนายโดยตรงจากตัว พ.ต.ท. ทักษิณ การดำเนินการไต่สวนของผู้ใกล้ชิด การไม่ลงโฆษณาจากธุรกิจที่เป็นคนในรัฐบาล รวมทั้งการไม่ลงโฆษณาจากรัฐวิสาหกิจและหน่วยงานของรัฐ”

นับตั้งแต่พรรคไทยรักไทยได้รับการเลือกตั้งในระบอบรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 (รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน) เป็นเสียงส่วนใหญ่ที่สามารถจัดตั้ง

รัฐบาลขึ้นบริหารประเทศตั้งแต่วาระแรกระหว่าง พ.ศ. 2544-2548 และวาระที่สองตั้งแต่ พ.ศ. 2548 จนถึงปัจจุบัน นักวิชาชีพ นักวิชาการ นักสื่อสารมวลชน นักเคลื่อนไหวองค์กรพัฒนาเอกชน และกลุ่มประชาชนต่าง ๆ จำนวนหนึ่งดำเนินการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี และผู้มีตำแหน่งทางการเมืองในองค์กรอิสระบางส่วนตลอดระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมา ทั้งด้วยวิธีการแถลงข่าวผ่านสื่อมวลชน และการรวมตัวชุมนุมแสดงความคิดเห็นตามสิทธิที่ได้รับการรับรองโดยรัฐธรรมนูญ (วรพล พรหมกนุตร 2549) การต่อต้านรัฐบาลพรรคไทยรักไทยจากกลุ่มสื่อมวลชน และกลุ่มการเมืองนอกสภานั้นเริ่มรุนแรงขึ้นตามลำดับใน พ.ศ. 2548

ความสงสัยพรรคไทยรักไทยในกลุ่มประชาชนเริ่มตั้งแต่ปัญหากรณีชุกहु่นของ พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ใน พ.ศ. 2544 โดยเฉพาะกลุ่มนักวิชาการ โดยมีการวิจารณ์รัฐบาลพรรคไทยรักไทยชัดเจนขึ้นใน พ.ศ. 2547 กรณีหนึ่งคือการที่สำนักพิมพ์ซอคคิดด้วยคน ได้จัดพิมพ์หนังสือรู้ทันทักษิณครั้งแรก ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2547 และพิมพ์ติดต่อกันถึง 5 ครั้ง ในปีเดียวกัน มีบทความสำคัญโดยนักวิชาการเกี่ยวกับรัฐบาลพรรคไทยรักไทย (เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง บรรณาธิการ 2547) ดังนี้

เรียนค่านับมายัง ๆพณฯ โดยเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง

ทักษิณกับประชาธิปไตยในระบบพรรคการเมือง โดยเกษม ศิริสัมพันธ์

ระบบอุปถัมภ์กับการเมืองไทย สมัยคิดใหม่ ทำใหม่ โดยอภินันท์ รพีพัฒน์

การเมืองระบบทักษิณ (Thaksinocracy) โดย ธีรยุทธ บุญมี

เมื่อจอมยุทธ์การตลาดได้อำนาจรัฐ โดยนวพร เรืองสกุล

คอร์ปชันนโยบาย โดย สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์

อนาคตสื่อสาร-สารสนเทศไทยในยุคผู้นำดิจิทัล: คิดใหม่ ทำใหม่ โดย สุเมธ

วงศ์พานิชเลิศ

การผูกขาดกับระบบทุนนิยมไทย โดย นิพนธ์ พัวพงศกร

7 ปมปริศนาในยุคทักษิณานุวัตร โดย กิตติศักดิ์ ปรกติ

รัฐบาลทักษิณกับการ (ไม่) ปฏิบัติตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ โดย สมคิด

เลิศไพฑูรย์

อนาคตสื่อเสรีในระบบทักษิณ โดย อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์

รัฐบาลทักษิณกับความรับผิดชอบทางประวัติศาสตร์ โดย ประเวศ วะสี

การจรรโลงจริยธรรมภายใต้การเมืองชั่วเดียว โดย ส. ศิวรักษ์

ประชาธิปไตย ประชาสิทธิ ประชาธรรม โดย ผาสุก พงษ์ไพจิตร

และหนังสือที่ทักษิณชอบพุดถึง โดย สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์

บทความข้างต้นเป็นการวิจารณ์รัฐบาลพรรคไทยรักไทยซึ่งกำลังมีบทบาททางการเมืองสูงสุด และได้รับความนิยมจากประชาชนขณะนั้นทั้งด้านบวกและลบ เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง กล่าวตอนหนึ่งว่า “รู้ทันทักษิณ พยายามจะเสถียรมุมมอง ความคิดเห็นของนักวิชาการชั้นนำ ผ่านการวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ เพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในยุคทักษิณ ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ส่วนใดก็ชี้ให้เห็นให้คนรู้ ส่วนใดบกพร่องก็ขบขันให้คนรู้ทันและแก้ไขในสิ่งผิดให้ดีขึ้น” (เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง บรรณาธิการ 2547: 13)

การต่อต้านรัฐบาลพรรคไทยรักไทยปรากฏชัดเจนขึ้นอีกครั้งหนึ่งในกลาง พ.ศ. 2547 สมัยช่วงปลายรัฐบาลทักษิณ 1 เมื่อได้มีการรวมตัวของกลุ่มประชาชนเพื่อชาติและราชบัลลังก์ เช่น นาวาอากาศตรีประสงค์ สุ่นศิริ นายเอกยุทธ อัญชันบุตร นายประชัย เลี่ยวไพรัตน์ นายอัมรินทร์ คอมันตร์ นายเพียร ยงหนู พลโทเจริญศักดิ์ เทียงธรรม นายสมาน ศรีงาม และนายประพันธ์ ภูมิมิ เป็นต้น ครั้งนั้นมีการชุมนุมปราศรัยโจมตีรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ที่ท้องสนามหลวงในวันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2547 เป็นครั้งแรก (เทิดธรรม ทรงไทย 2549: 109) การต่อต้านเริ่มขยายเป็นวงกว้างขึ้นเมื่อถึงปลาย พ.ศ. 2548 ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากการนำของนายสนธิ ลิ้มทองกุล ในรายการเมืองไทยรายสัปดาห์ ทางโมเดิร์นไนน์ทีวี และขยายตัวในวงกว้างไปยังบุคคลหลายสาขาอาชีพเวลาต่อมา โดยมีเหตุการณ์ที่สำคัญ (เทิดธรรม ทรงไทย 2549: 167-199) ดังนี้

วันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2548 รายการเมืองไทยรายสัปดาห์ มีนายสนธิ ลิ้มทองกุล และนางสาวสโรชา พรอุดมศักดิ์ เป็นพิธีกร ออกอากาศทางช่อง 9 มีเนื้อหากล่าวถึงการบริหารของรัฐบาลพรรคไทยรักไทย การแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราช และหนังสือพระราชอำนาจ และวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2548 บอร์ด อ.ส.ม.ท. มีมติปลดรายการเมืองไทยรายสัปดาห์ ทางโมเดิร์นไนน์ทีวี โดยมีเหตุผลคือมีการพาดพิงบุคคลต่าง ๆ

วันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2548 นายสนธิ ลิ้มทองกุล เริ่มจัดรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจรครั้งแรกที่หอประชุมศรีบูรพา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีการถ่ายทอดทางโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมเอเอสทีวี และสื่ออื่น ๆ ในเครือข่ายจัดการ ต่อมาเมื่อมีผู้ชมรายการมากขึ้นจึงขยายไปจัดที่อื่น ๆ เช่น หอประชุมใหญ่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อาคารลีลาศ สวนลุมพินี เป็นต้น และมีการจัดรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจรต่อเนื่องรวม 15 ครั้งใน พ.ศ. 2548

วันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2549 บริษัทชินคอร์ปอเรชั่นจำกัด (มหาชน) แดลงข่าวถึงการขายหุ้นร้อยละ 49.6 ให้กองทุนเทมาเส็กจากสิงคโปร์เป็นเงินกว่า 73,000 ล้านบาท โดยไม่มีการเสียภาษี และอ้างว่าเป็นการซื้อขายผ่านตลาดหลักทรัพย์

วันที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยชุมนุมใหญ่ที่ลานพระบรมรูปทรงม้า และมีการชุมนุมยึดเยื้องมาจนถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2549

วันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีออกแถลงการณ์เรื่องการยุบสภาผู้แทนราษฎรและกำหนดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเดือนเมษายน พ.ศ. 2549

กลุ่มต่อต้านรัฐบาลเพิ่มจำนวนมากขึ้นภายหลังกรณีบริษัทชินคอร์ปอเรชันจำกัด (มหาชน) ขายหุ้นให้กองทุนเทมาเส็กจากสิงคโปร์ ดังกรณีคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.) ได้มีการเรียกประชุมกลุ่มองค์กรทางสังคม องค์กรพัฒนาเอกชนรวม 40 องค์กร แล้วมีให้มติจัดตั้งพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2549 เพื่อเคลื่อนไหวกดดันให้ พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ลาออกจากตำแหน่งและเปิดทางให้กับการปฏิรูปทางการเมือง รวมถึงมีมติร่วมเคลื่อนไหวร่วมกับนายสนธิ ลิ้มทองกุล ทำการชุมนุมทางการเมืองร่วมกันครั้งแรกในนามพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยครั้งแรกที่ลานพระบรมรูปทรงม้าในวันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 มีผู้เข้าร่วมประมาณ 50,000 คน องค์กรประกอบของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยนั้น นอกจาก ครป. ซึ่งนำโดย พิทยา ว่องกุล ประธาน และสุริยะใส กตะศิลา เลขานุการแล้ว ยังมีองค์กรสื่อมวลชนของนายสนธิ ลิ้มทองกุล กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนที่สนใจปัญหาเฉพาะ เช่น กลุ่ม FTA Watch กลุ่มองค์กรคุ้มครองผู้บริโภค องค์กรสตรี องค์กรแรงงานจากรัฐวิสาหกิจ องค์กรครู แพทย์ นักศึกษา และกองทัพธรรมมูลนิธิของพลตรีจำลอง ศรีเมือง เป็นต้น การเข้าร่วมการเคลื่อนไหวของ พลตรีจำลอง ศรีเมือง เป็นตัวแปรสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ตัดสินใจชิงยุบสภาในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 ก่อนที่จะมีการชุมนุมใหญ่ที่ท้องสนามหลวงเพียง 2 วัน (สุกัลกษณ์ กาญจนขุนดี 2550) นอกจากนี้ยังมีกรณีการเคลื่อนไหวและแถลงการณ์ของกลุ่มต่าง ๆ (ชุมนุมแถลงการณ์ด้านทักษิณ 2549) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

กลุ่มคณาจารย์ ข้าราชการ และนักศึกษาสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

กลุ่มคณาจารย์มหาวิทยาลัยมหิดล

กลุ่มคณาจารย์คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กลุ่มคณาจารย์คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน

องค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน

กลุ่มอาจารย์คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กลุ่มคณาจารย์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนนท.)

สังคีต พิริยะรังสรรค์ (2549: 16-17) ระบุว่า “วิกฤตของระบอบทักษิณเริ่มต้น

อย่างเป็นทางการในวันจันทร์ที่ 23 มกราคม 2549 เมื่อ พ.ศ.ทักษิณ ตัดสินใจขายหุ้นชินคอร์ป ซึ่งเป็นของครอบครัวด้านสื่อสาร โทรคมนาคม (AIS) ดาวเทียม (IP STAR) สถานีโทรทัศน์ (ITV) สื่อและโฆษณา E-business สายการบินราคาประหยัด (บริษัทแอร์เอเชีย) และธุรกิจสินเชื่อบุคคล (บริษัทแคปปิตอลโอเค) ให้แก่กองทุนเทมาเส็กของรัฐบาลสิงคโปร์” มีผลทำให้มีการวิพากษ์วิจารณ์กรณีขายหุ้นของนักคิด นักวิชาการ และสื่อมวลชนอย่างรวดเร็ว ประชาชนกลุ่มต่าง ๆ จำนวนมากไม่พอใจในปัญหาคุณธรรมและจริยธรรมของนายกรัฐมนตรี รวมทั้งเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อนในกรณีที่คณะรัฐมนตรีเห็นชอบให้แก้ไขพระราชบัญญัติการประกอบกิจการ โทรคมนาคม พ.ศ. 2548 (ฉบับที่ 2) โดยขยายเพดานให้ต่างชาติถือหุ้นได้จากร้อยละ 25 เป็นร้อยละ 49 โดยให้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 21 มกราคม พ.ศ. 2549 ความไม่พอใจดังกล่าวขยายตัวไปยังกลุ่มต่าง ๆ เพื่อต่อต้านรัฐบาลพรรคไทยรักไทย ซึ่งอาจจำแนกเป็นสองส่วนคือ กลุ่มที่เสียประโยชน์จากโลกาภิวัตน์ เช่น ผู้นำแรงงาน ธุรกิจใหญ่ที่ผูกขาดเศรษฐกิจไทยมาหลายสิบปี กลุ่มอนุรักษ์นิยม พวกคลั่งชาติขว้างจัดองค์กรพัฒนาเอกชน และนักวิชาการต่อต้านทุนนิยม กลุ่มต่อต้านอีกส่วนหนึ่งประกอบด้วยชนชั้นกลางในเมือง นักธุรกิจ ปัญญาชน และนักวิชาการส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นเสรีนิยมที่เห็นด้วยกับแนวทางปฏิรูปเศรษฐกิจโลกาภิวัตน์ของรัฐบาล แต่ไม่พอใจในธุรกิจการเมืองและการคอร์ปชันในรัฐบาล (พิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์ 2549) โดยภาพรวมการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลพรรคไทยรักไทยของกลุ่มสื่อสารมวลชนและกลุ่มการเมืองนอกสภามีสาเหตุสำคัญ ดังนี้

ประการแรก ปัญหาการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล แม้ว่ารัฐบาลของพรรคไทยรักไทยจะมีผลงานในการบริหารประเทศและได้รับการไว้วางใจจากประชาชนจำนวนมากในการเลือกตั้ง พ.ศ. 2544 และ พ.ศ. 2548 แต่ยังมีปัญหาการบริหารราชการแผ่นดินหลายด้าน ดังที่คณาจารย์ ข้าราชการ พนักงาน และนักศึกษาสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2549) มีจดหมายเปิดผนึกถึงศิษย์เก่า โดยชี้ให้เห็นถึงปัญหาสำคัญต่าง ๆ ของรัฐบาล ดังนี้

ปัญหาการละเมิดเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ในเรื่อง หลักการตรวจสอบและถ่วงดุล โดยรัฐบาลเข้าไปแทรกแซงและครอบงำการปฏิบัติหน้าที่ของฝ่ายนิติบัญญัติ ทั้งในส่วนของสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา รวมทั้งองค์กรอิสระต่าง ๆ ส่งผลทำให้กลไกการตรวจสอบและ ถ่วงดุลไม่สามารถดำเนินการได้ มีการออกกฎหมายที่เอื้อต่อผลประโยชน์ของตนเองและพวกพ้อง มีการแทรกแซงกระบวนการสรรหาบุคคลเข้าไปทำหน้าที่ในองค์กรอิสระต่าง ๆ อย่างชัดเจน เช่น คตง. และ ปปช. เป็นต้น

ปัญหาการทุจริตคอร์ปชันอย่างกว้างขวางในหมู่พรรคพวกและญาติพี่น้อง โดยไม่สนใจในการตรวจสอบและดำเนินการตามกฎหมายโดยเคร่งครัด

ปัญหาการปิดกั้นการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งมีผลต่อการ

ลึกรอนสิทธิและเสรีภาพในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ

ปัญหาการแก้ไขสถานการณ์ใน 3 จังหวัดภาคใต้ผิดพลาด ทำให้ปัญหาบานปลาย เรื้อรังมากกว่า 2 ปี ส่งผลให้ประชาชน เจ้าหน้าที่ ทหาร ตำรวจและพลเรือน ที่ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ ต้องบาดเจ็บและล้มตายจำนวนมาก

ปัญหานายกรัฐมนตรีมีพฤติกรรมที่ไม่เป็นแบบอย่างที่ดีด้านจริยธรรม ในฐานะที่เป็นผู้นำของประเทศ ในหลายๆ กรณี เช่น กรณีการขายหุ้นชินคอร์ป ด้วยวิธีการที่ยกย่อนซ่อนเงื่อน เพื่อหลีกเลี่ยงการเสียภาษี โดยพยายามชี้แจงว่า ดำเนินการทุกอย่างถูกต้องตามกฎหมาย แต่หลีกเลี่ยงที่จะกล่าวถึงประเด็นปัญหาด้านจริยธรรมในฐานะที่เป็นนายกรัฐมนตรีของประเทศไทย

ประการที่สอง ปัญหาการการทุจริตคอร์รัปชันของรัฐบาลพรรคไทยรักไทย ดังที่คณาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2549) ระบุว่า รัฐบาลของพรรคไทยรักไทย ปลดปล่อยให้เกิดการคอร์รัปชันอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้ผู้ใกล้ชิดและญาติพี่น้องหาผลประโยชน์จากโครงการของรัฐ มีการอาศัยนโยบายรัฐและการต่อรองกับต่างประเทศแสวงหาประโยชน์ส่วนตัว ส่วนพิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์ (2549) กล่าวว่า

“การบริหารของรัฐบาลพรรคไทยรักไทยในระยะ 5 ปีมานี้ ได้สร้างศัตรูขึ้นอย่างทั่วด้าน ทั้งที่เกิดจากนโยบายโดยตรงและจากความผิดพลาดทางยุทธวิธีของผู้นำรัฐบาลเอง แนวทางเศรษฐกิจของรัฐบาลคือ ผลักดันประเทศไทยให้เข้าสู่การแข่งขันสากลในกระแสโลกาภิวัตน์ เปิดเสรีการค้าและการลงทุน ปฏิรูปเศรษฐกิจไทยในแนวทางทุนนิยมสมัยใหม่ เชื่อมต่อเข้ากับเศรษฐกิจโลก แต่ทั้งหมดนี้ดำเนินไปด้วยแนวทางการเมืองและธุรกิจแบบเก่าที่เต็มไปด้วยการทุจริต อุปถัมภ์พวกพ้อง และการเมืองแบบการตลาดที่ฉาบฉวยไร้สาระ รัฐบาลกำลังดำเนินภารกิจ “ปฏิรูปเศรษฐกิจไทยให้เข้มแข็งเป็น โลกาภิวัตน์ภายใต้แนวทางธุรกิจการเมืองที่ทุจริต” ซึ่งขัดแย้งกันเองและเป็นไปไม่ได้ในระยะยาว”

ประการที่สาม การประกาศยุบสภา พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ประกาศยุบสภา เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 และได้กำหนดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้นในเดือนเมษายน พ.ศ. 2549 ซึ่งมีผลให้พรรคการเมืองฝ่ายค้านคือ พรรคประชาธิปัตย์ ชาติไทย และมหาชน ปฏิเสธที่จะส่งผู้สมัครลงรับเลือกตั้ง 2 เมษายน พ.ศ. 2549 โดยการอ้างว่า การเลือกตั้งไม่ใช่ทางออกของปัญหาที่เกิดขึ้นมาและ ไม่ได้สะท้อนความเป็นประชาธิปไตย (พีระพงษ์ สิทธิอมร และคณะ 2549: 408-409) พร้อม ๆ กับกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยได้เคลื่อนไหวเรียกร้องให้พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ลาออกจากนายกรัฐมนตรี พรรคฝ่ายค้านมองว่าการปฏิรูปการเมือง

เป็นทางออกที่เหมาะสมที่สุดคือ การแก้ไขรัฐธรรมนูญให้มีคนกลางที่มีคุณสมบัติเป็นที่เชื่อถือได้ เป็นผู้ดำเนินการยกร่าง ขณะเดียวกันฝ่ายการเมืองซึ่งประกอบด้วยพรรคการเมืองที่เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเพิ่งพ้นวาระไปเป็นที่ปรักยกร่วมกัน แต่ไม่ได้รับการตอบรับจากหัวหน้าพรรคไทยรักไทยในการลงสัตยาบัน

ประการที่สี่ ปัญหาการเลือกตั้ง การที่รัฐบาลกำหนดวันเลือกตั้งวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2549 ภายหลังจากยุบสภาผู้แทนราษฎรเพียง 37 วันนั้น เป็นการช่วงชิงความได้เปรียบทางการเมือง ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยว่า การทำเช่นนี้ทำให้เกิดผลการเลือกตั้งที่ไม่เที่ยงธรรม ทำให้พรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติไทย และพรรคมหาชน นำมาเป็นข้ออ้างในการไม่ส่งผู้สมัครลงรับเลือกตั้ง ทำให้พรรคไทยรักไทยต้องดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541 มาตรา 74 โดยสนับสนุนให้มีการแก้ไขฐานข้อมูลสมาชิกพรรคพัฒนาชาติไทย และให้เงินสนับสนุนแก่พรรคพัฒนาชาติไทย และพรรคแผ่นดินไทยเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรลงแข่งขันกับผู้สมัครพรรคไทยรักไทยเพื่อหลีกเลี่ยงการไม่ประกาศผลการเลือกตั้งกรณีที่มีผู้สมัครพรรคไทยรักไทยเพียงคนเดียว และผู้สมัครนั้นได้คะแนนเสียงน้อยกว่าร้อยละสิบของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งนั้น แต่ในที่สุดก็ไม่ได้เกิดผลสำเร็จตามประสงค์ เนื่องจากปรากฏว่ามีเขตเลือกตั้งที่มีผู้สมัครเพียงคนเดียวจากพรรคไทยรักไทยถึง 281 เขต จากเขตเลือกตั้งทั้งหมด 400 เขต ผลการลงคะแนนเลือกตั้งวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2549 ปรากฏว่ามีเขตเลือกตั้งที่มีผู้สมัครเพียงคนเดียวจากพรรคไทยรักไทย และผู้สมัครนั้นไม่ได้รับคะแนนเสียงตั้งแต่ร้อยละสิบของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งนั้น 38 เขตเลือกตั้งใน 15 จังหวัด คณะกรรมการการเลือกตั้งต้องจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541 มาตรา 74 วรรคสอง โดยกำหนดให้มีการลงคะแนนวันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2549 แต่ยังคงมีเขตเลือกตั้งที่มีผู้สมัครเพียงคนเดียวจากพรรคไทยรักไทย และผู้สมัครนั้นไม่ได้รับคะแนนเสียงตั้งแต่ร้อยละสิบของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งนั้นอีก 14 เขตเลือกตั้งใน 9 จังหวัด คณะกรรมการการเลือกตั้งจึงต้องจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่อีกครั้งที่ 3 โดยกำหนดให้มีลงคะแนนในวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2549 แต่การเลือกตั้งดังกล่าวไม่ได้มีขึ้น เนื่องจากศาลปกครองมีคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวให้ระงับการเลือกตั้งไว้ก่อน ต่อมาศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยเมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ. 2549 ให้เพิกถอนการเลือกตั้งวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2549 และครั้งถัดมาหลังจากนั้นมีพระราชกฤษฎีกาแก้ไขเพิ่มเติมกำหนดวันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2549 กำหนดวันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใหม่ในวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2549 (คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ 2550: 97-99)

พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสมัยที่ 2 เมื่อวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2548 และได้แถลงนโยบายคณะรัฐมนตรีต่อรัฐสภาในวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2548 แต่การบริหารประเทศช่วงเดือนมีนาคม-มิถุนายน พ.ศ. 2548 ปรากฏว่า พรรคไทยรักไทยเผชิญปัญหาสำคัญหลายด้าน เช่น ปัญหาความขัดแย้งภายในพรรคไทยรักไทย ปัญหาการต่อต้านจากประชาชน ปัญหาทุจริต ปัญหาความรุนแรงในสามจังหวัดภาคใต้ และปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดมาจากการขึ้นราคาน้ำมันอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะปัญหาการต่อต้านจากประชาชนซึ่งการถูกกดดันจากสื่อสารมวลชน และกลุ่มการเมืองนอกสภามีผลกระทบต่อเสถียรภาพรัฐบาลมาก และเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความนิยมของประชาชนต่อพรรคไทยรักไทยลดลงอย่างต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต (2549) สำรวจความคิดเห็นของประชาชน พบว่า ดัชนีความเชื่อมั่นทางการเมืองไทย เดือนมิถุนายน 2548 อยู่ที่ระดับ 98.08 จุด ความเชื่อมั่นลดลง -4.09 จุด ต่ำสุดในรอบ 3 ปี เสถียรภาพรัฐบาลอยู่ในภาวะมีปัญหาต่อเนื่องจนถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2549 (ดูตารางที่ 4.12) นำไปสู่การประกาศยุบสภาเมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 สาเหตุสำคัญซึ่งทำให้รัฐบาลพรรคไทยรักไทยประสบปัญหาเสถียรภาพทางการเมือง และจำเป็นต้องประกาศยุบสภาคือ ปัญหาด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งรัฐบาลไม่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ การต่อต้านรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร สิ้นสุดลงในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 หลังจากการก่อรัฐประหารโดยคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข นำโดย พลเอก สุนธิ บุญยรัตกลิน ก่อนวันที่จะมีการชุมนุมอย่างยืดเยื้อของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย และเครือข่ายในวันที่ 20 กันยายน ปีเดียวกัน

ตารางที่ 4.12 ดัชนีความเชื่อมั่นการเมืองไทยเดือนเมษายน พ.ศ. 2548-มกราคม พ.ศ. 2549

เปรียบเทียบ	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.
ความเชื่อมั่น	2548	2548	2548	2548	2548	2548	2548	2548	2548	2549
ค่าความเชื่อมั่น	102.65	102.17	98.08	98.85	101.16	101.11	102.08	97.83	99.99	97.63
	จุด	จุด	จุด	จุด	จุด	จุด	จุด	จุด	จุด	จุด
ค่าความต่างจาก	-	-0.48	-4.09	+0.77	+2.31	-0.05	+0.97	-4.25	+2.16	-2.36
เดือน ที่ผ่านมา		จุด	จุด	จุด	จุด	จุด	จุด	จุด	จุด	จุด

ที่มา: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต (2549) “ดัชนีความเชื่อมั่นการเมืองไทยประจำเดือนมิถุนายน 2549” ค้นคืนวันที่ 20 กรกฎาคม 2549 จาก <http://dusitpoll.dusit.ac.th/2549/2549>

3.2.3 ปัญหาระบบอุปถัมภ์ยังคงอยู่ในระบบการเมืองไทยภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ (Patron-Client Relations) มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์แนวคิงทางสังคม แต่ความสัมพันธ์แนวคิงหลายประเภทมิใช่เป็นความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชาแม้ว่าจะเป็นความสัมพันธ์แนวคิง แต่มิใช่ลักษณะความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์เพราะการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ถูกควบคุมด้วยกฎเกณฑ์ที่เจาะจง ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้ากับลูกค้าก็เช่นเดียวกัน แม้ว่าจะเป็นความสัมพันธ์แนวคิง แต่มิใช่เป็นความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์เพราะแต่ละฝ่ายรู้ว่าอะไรคือสิ่งของที่นำมาแลกเปลี่ยนกัน ส่วนความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ที่มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์แนวคิงไม่มีความแน่ชัดว่าอะไรคือสิ่งที่นำมาแลกเปลี่ยนกัน ผู้รับการอุปถัมภ์มักจะทราบได้ว่าผู้อุปถัมภ์คือนายหรือลูกพี่จะให้อะไรแก่เขา เช่น การคุ้มครอง ตำแหน่ง หรือเงินทอง ขณะที่ผู้รับการอุปถัมภ์ไม่รู้ว่าผู้อุปถัมภ์จะขอให้เขาทำอะไรบ้าง ความไม่แน่นอนในสิ่งที่แลกเปลี่ยนกันทำให้การแลกเปลี่ยนเชิงอุปถัมภ์แตกต่างจากการแลกเปลี่ยนแบบตลาด (อคิน รพีพัฒน์ 2547: 35-36) แสวง รัตนมงคลมาส (2541: 355-357) กล่าวว่า ความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์เป็นความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการที่มีอยู่เหนือ หรือสำคัญกว่าความสัมพันธ์แบบเป็นทางการ ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในการเมืองไทยปรากฏชัดเจนกรณีก่อตั้งพรรคการเมืองซึ่งอิงความสัมพันธ์ส่วนตัวมากกว่าหลักการ อุดมการณ์และนโยบาย พรรคการเมืองต่าง ๆ ของไทยจึงเชื่อมโยงด้วยความสัมพันธ์ของคนส่วนน้อย เช่น ผู้นำพรรคการเมือง ผู้อุปถัมภ์พรรค ซึ่งมีบทบาทและอิทธิพลต่อสมาชิกพรรคและองค์กรพรรคค่อนข้างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการบริหารพรรค และด้านการกำหนดนโยบายของพรรค

ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ทางการเมืองอยู่คู่พัฒนาการของสังคมการเมืองไทยมานาน ในอดีตมีความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ระหว่างนายกับไพร่ ขุนนางชั้นผู้ใหญ่กับขุนนางชั้นผู้น้อย พระมหากษัตริย์กับขุนนาง (อคิน รพีพัฒน์ 2547: 35) กรณีที่ชัดเจนคือพ่อขุนอุปถัมภ์สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่ผู้นำรัฐบาลปฏิบัติกับประชาชนคงพ่อปกครองลูก อีกกรณีหนึ่งก็คือนโยบายเงินผันที่กระจายงบประมาณจำนวนมากเข้าสู่ภาคชนบทสมัยรัฐบาลผสมนำโดยพรรคกิจสังคม ในยุคนายหน้าการเมืองหรือเจ้าพ่ออุปถัมภ์ท้องถิ่นเมื่อการเลือกตั้งและกิจกรรมทางรัฐสภาเริ่มปรากฏเป็นวัตรปฏิบัติทางการเมือง โดยมีมุ้งหรือกลุ่มการเมืองท้องถิ่นจะเข้าไปเกาะกุมฐานคะแนนเสียงและความจงรักภักดีในพื้นที่ของตน เพื่อต่อสู้ต่อรองกับฝ่ายการเมืองและราชการจากส่วนกลางในการจัดสรรทรัพยากร จากนั้นมาถึงแนวนโยบายประชานิยมสมัยรัฐบาลไทยรักไทย ซึ่งถูกกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในเรื่องการสร้างเครือข่ายอุปถัมภ์ ในระดับมหภาคขึ้น (ประทีติ สัตตสุข 2550) อคิน รพีพัฒน์ 2547: 35-36) กล่าวว่าพรรคการเมืองไทยมีลักษณะเป็นกลุ่มที่เกิดและอยู่ได้ด้วยการอุปถัมภ์ โดยหัวหน้าพรรคมีความสำคัญ กรณีพรรคไทยรักไทยหัวหน้าพรรคมีความสำคัญเด่นชัด

ขึ้น เป็นความเด่นอย่างโดดเด่นของหัวหน้าพรรคที่สามารถแก้ปัญหาในพรรคและในประเทศ คนอื่น ๆ ไม่สามารถทำได้ ระบบอุปถัมภ์สมัยรัฐบาลพรรคไทยรักไทยปรากฏชัดเจนหลายกรณี ดังนี้

ลักษณะแรกการอุปถัมภ์ในพรรคการเมือง พระรักเกียรติ สุขธนะ (รักจีตะธัมโม) อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรติดต่อกัน 7 สมัย ระบุว่าระบบการเมืองไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2526-2544 เป็นการเมืองแบบเก่าก่อนปฏิรูป โดยนักการเมืองจะอยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ของหัวหน้าพรรค หรือหัวหน้าทีม ต้องอยู่ในมุ้งหรือก๊วนต่าง ๆ มีนักการเมืองอาวุโสให้การดูแลเรื่องกิจกรรมทางการเมืองรวมถึงค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้ง ปัจจัยที่นำมาสนับสนุนกิจกรรมทางการเมืองมาจากผู้ที่สนับสนุนการเงิน หน้าที่ผู้รับการสนับสนุนคือทำตามมติพรรค จะมีการประชุมตกลงเป็นมติพรรคก่อนโหวตในสภา ต่อมาเมื่อมีประสบการณ์ทางการเมืองเพิ่มมากขึ้นทำให้มีนักการเมืองในพื้นที่เข้ามาสังกัดอยู่ในกลุ่มจึงขยับขึ้นเป็นผู้ดูแล มีกลุ่มทุนมาสนับสนุน เมื่อมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในกลุ่ม 5 คน ก็ได้ตำแหน่งรัฐมนตรีช่วย พ.ศ. 2535 และได้รับความไว้วางใจให้ดูแลสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรภาคอีสานตอนบน 5-6 จังหวัด ส่วนเรื่องสัดส่วนโควตารัฐมนตรีแต่ละครั้งไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับพรรคว่าจะได้รับการจัดสรรที่ตำแหน่ง (“พระรักเกียรติเปิดใจการเมืองอุปถัมภ์กลุ่มหลงกิเลส เป็นเส้นทางเสี่ยงต่อทุกข์” 2553)

ลักษณะที่สอง การแทรกแซงรัฐสภา กรณีที่พรรคไทยรักไทยได้มีการผลักดันให้นายโกศล พลกุล ดำรงตำแหน่งประธานสภาผู้แทนราษฎร โดยความเห็นชอบจากพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี และคุณหญิงพงมาน ชินวัตร ที่มีความสนิทกับนายโกศล พลกุล มาตั้งแต่สมัยที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีสมัยรัฐบาลนายบรรหาร ศิลปอาชา ความสัมพันธ์ระหว่างพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร คุณหญิงพงมาน ชินวัตร และนายโกศล พลกุล ในสมัยรัฐบาลพรรคไทยรักไทยยังคงความสัมพันธ์อย่างดี ในฐานะประมุขสูงสุดของฝ่ายนิติบัญญัติ นายโกศล พลกุล สร้างความประทับใจแก่พรรคไทยรักไทย โดยเปลี่ยนแปลงขั้นตอนดำเนินงานที่เคยเป็นธรรมเนียมปฏิบัติในการลงมติโหวตเห็นชอบสนับสนุนนายกรัฐมนตรี จนถูกวิจารณ์จากฝ่ายค้านถึงธรรมเนียมปฏิบัติที่ไม่เคยมีมาก่อน ซึ่งนายโกศล พลกุล ออกมาโต้ตอบข้อวิจารณ์ของพรรคประชาธิปัตย์ ด้วยเหตุผลว่า “ผมไม่เสแสร้ง” (มติชนสุดสัปดาห์ 2548, 25 มีนาคม)

ลักษณะที่สามการแทรกแซงวุฒิสภา ช่วง พ.ศ. 2548-2549 นายสุชน ชาลีเครือ ซึ่งดำรงตำแหน่งประธานวุฒิสภา และเป็นที่ทราบกันดีว่านายสุชน ชาลีเครือ เป็นเครือญาติคุณหญิงพงมาน ชินวัตร กล่าวได้ว่านายสุชน ชาลีเครือ มีบทบาทสำคัญในการปกป้องพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ช่วงเวลาดังกล่าวพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร และรัฐบาลพรรคไทยรักไทยประสบปัญหาการเมือง โดยนายสุชน ชาลีเครือ ในฐานะประธานวุฒิสภามีบทบาทสำคัญจากกรณีการสรรหาผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน รวมถึงคณะกรรมการการเลือกตั้งด้วย (วรินทร์ ถิมทองกุล 2551, 6

กุมภาพันธ์) นอกจากนี้การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาสภามัยที่สองของรัฐธรรมนูญฉบับพ.ศ. 2540 เมื่อวันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2549 ในขณะที่พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ยังดำรงตำแหน่งรักษาการนายกรัฐมนตรีและหัวหน้าพรรคไทยรักไทยยังกุมอำนาจในการบริหารประเทศอยู่ ภาพของ “สภาผู้แทนราษฎร สภาหรือวุฒิสภา” จึงปรากฏให้เห็นเด่นชัดขึ้นเป็นครั้งแรก กล่าวคือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภาต่างเป็นคนกลุ่มเดียวกัน แม้สมาชิกวุฒิสภาจะไม่ได้สังกัดพรรคการเมืองแต่ก็มีความเกี่ยวข้องกัน (วริษฐ์ ลิ้มทองกุล 2551, 6 กุมภาพันธ์) ปัจจุบันเองถือเป็นตัวกระตุ้นสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้สภาวะทางการเมืองขณะนั้นเข้าสู่ทางตันอย่างรวดเร็ว จนในที่สุดก็ผลักดันให้เกิดเหตุการณ์รัฐประหาร โดยคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549

ลักษณะที่ระบบอุปถัมภ์โคชน โขบายประชานิยม ระบบอุปถัมภ์เป็นลักษณะที่เด่นของสังคมชนบทและสังคมเมืองที่ประชาชนมีฐานะยากจน โดยมีวิถีชีวิตที่ต้องพึ่งพิงผู้ใหญ่ที่มีอิทธิพลทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม รวมไปถึงนักการเมืองที่ลงสมัครรับเลือกตั้งในพื้นที่ต่าง ๆ ด้วย ประชานิยมจึงเกิดขึ้นได้ง่ายในสังคมอุปถัมภ์นิยม เพราะเป็นการอุปถัมภ์ด้วยนโยบายที่ทำให้ชาวบ้านไม่ต้องพึ่งตนเอง ไม่ต้องเป็นตัวของตัวเอง เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนทุกชั้นคนยากหรือคนชั้นล่างกับคนที่เหนือกว่า คนที่อยู่เหนือกว่าคือรัฐบาลและนโยบายรัฐบาล ประชานิยมทำให้กลายเป็นการเอื้ออาทรโดยรัฐและนโยบายของรัฐบาล (เอนก เหล่าธรรมทัศน์ 2549: 122-124) ประทีติ สัตตสุข (2550) กล่าวว่า นโยบายประชานิยมในสมัยรัฐบาลไทยรักไทยซึ่งถูกกล่าวถึงอย่างกว้างขวางนั้นก็มีลักษณะของการสร้างเครือข่ายอุปถัมภ์ระดับมหภาคขึ้น สอดคล้องกับนายเสนาะ เทียนทอง ที่กล่าวถึงระบบอุปถัมภ์ในสมัยรัฐบาลไทยรักไทย ว่า “ปัญหาเวลานี้หนักหนวม โครงการเอสเอ็มแอลนั่นถ้าพูดตรง ๆ ก็คือ สัญญาว่าจะซื้อเสียง โดยเอาเงินหลวงไปให้หมู่บ้านเล็ก 2 แสนบาท หรือครอบครัวละ 2,000 บาท ปัญหาบ้านเมืองเวลานี้หนักหนวม และเป็นยุคที่อันตรายที่สุดนับตั้งแต่ตนเป็นนักการเมืองมา” (เสนาะถล่มคอร์รัปชัน ทวงบุญคุณสร้าง ทรท. 2548) ระบบอุปถัมภ์โคชน โขบายประชานิยมเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้รัฐบาลและพรรคไทยรักไทยได้รับความนิยมนจากประชาชน ดังที่เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2549: 122-124) กล่าวว่า

“ประชานิยม ทำให้เกิดรัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยที่เป็นปีกแผ่นแน่นอนหาอย่างไม่เคยมีมาก่อน รัฐบาล พ.ศ.ท. ทักษิณเป็นรัฐบาลแรกหลังสงครามโลกครั้งที่สองที่อยู่ได้จนครบอายุของสภาผู้แทนราษฎร และเป็นรัฐบาลแรกนับแต่หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ที่ได้รับการเลือกตั้งกลับมาอีกครั้งด้วยจำนวน ส.ส. ของไทยรักไทยที่มาท่วมทับสภาถึง 377 คน จากจำนวนเต็ม 500 คน ในการเลือกตั้งปี 2548 และต่อมาในเดือนกุมภาพันธ์ 2549

นายกรัฐมนตรีจำต้องยุบสภาผู้แทนราษฎรเพราะกระแสกดดันจาก “พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย” แต่หลังจากนั้น พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร และพรรคไทยรักไทยยังได้รับคะแนนเสียงท่วมท้น”

ลักษณะที่ห้าระบบอุปถัมภ์โดยการแต่งตั้งข้าราชการ ระบบอุปถัมภ์ในลักษณะนี้มีกรณีชัดเจน (กองบรรณาธิการมติชน 2549: 108-109) ดังนี้ กรณีแรกการผลักดันให้พลตำรวจเอกเพริชพันธ์ ดามาพงศ์ พี่ชายคุณหญิงพงมาน ชินวัตร ที่เลื่อนตำแหน่งขึ้นมาตามลำดับจนกลายเป็นแคนดิเดต (Candidate) ผู้บัญชาการสำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรณีที่สองการผลักดันพลเอกชัยสิทธิ์ ชินวัตร ซึ่งเป็นลูกพี่ลูกน้องกับพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ขึ้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก ระบบอุปถัมภ์โดยการแต่งตั้งข้าราชการของพรรคไทยรักไทยอีกกรณีหนึ่ง ซึ่งพัศดร ไทลักษณ์ไท (2547: 50) กล่าวว่า การต่ออายุราชการให้กับนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ปลัดกระทรวงยุติธรรม ซึ่งเป็นน้องเขยของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ไปอีก 1 ปี ตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2547 ถึงวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2548 โดยอ้างว่า กระทรวงยุติธรรมยังอยู่ในช่วงปรับปรุงโครงสร้างและมีภารกิจอีกหลายอย่าง ทำให้นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ได้ดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงยุติธรรมรวมกันถึง 6 ปี นอกจากนี้ระบบอุปถัมภ์ยังโยงใยไปถึงการแต่งตั้งผู้บริหารในคณะรัฐบาลอีกด้วย ทำให้เกิดปัญหาทุจริตคอร์รัปชันและนำไปสู่การต่อต้านรัฐบาล ดังที่พิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์ (2549) ระบุว่า จุดเริ่มต้นความตกต่ำของรัฐบาลพรรคไทยรักไทยคือ การแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีเมื่อต้น พ.ศ. 2548 ภายหลังจากชนะการเลือกตั้งอย่างถล่มทลาย ผู้นำรัฐบาลยังคงใช้สูตรธุรกิจการเมืองแบบเก่าที่ยกเก้าอี้ให้กับคนใกล้ชิด เครือญาติ และกลุ่มธุรกิจการเมืองในพรรค ที่เต็มไปด้วยผลประโยชน์ทับซ้อนและทุจริต โดยไม่เข้าใจว่าประชาชนได้ลงคะแนนเสียงเพื่อให้ผู้นำสามารถปฏิรูปเศรษฐกิจ การเมือง ได้อย่างเต็มที่ ไม่ต้องพะวงกับพรรคฝ่ายค้านและกลุ่มการเมือง ซึ่งผลตามมาก็คือข้อกล่าวหาทุจริตคอร์รัปชันภายในรัฐบาลและคนใกล้ชิดอย่างต่อเนื่อง

กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยมีบทบาททางการเมืองอย่างกว้างขวางระหว่าง พ.ศ. 2544- 2549 ก่อให้เกิดผลกระทบต่อกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทย และพรรคไทยรักไทยหลายด้าน กรณีผลกระทบต่อกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทย ปรากฏว่า ด้านการครอบงำการบริหารพรรคโดยกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจขนาดใหญ่ ตัวแทนจากกลุ่มชินวัตร กลุ่มจิ้งจอกเรื่องกิจ กลุ่มโพธารามิก และกลุ่มเจียรนวนนท์ เป็นต้น ได้เข้าไปดำรงตำแหน่งสำคัญในพรรคไทยรักไทย เช่น หัวหน้าพรรค เลขาธิการพรรค และกรรมการบริหารพรรค รวมทั้งดำรงตำแหน่งสำคัญต่าง ๆ ในรัฐบาล เช่น นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรี เป็นต้น ส่วนด้านการรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยปรากฏว่ามีระดับสูง ดังกรณีการ

หลักค้ำกกฎหมายโทรคมนาคมที่เอื้อผลประโยชน์ต่อกลุ่มทุนโทรคมนาคมอย่างชัดเจน ลักษณะของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจขนาดใหญ่ที่มีบทบาททางการเมืองอย่างกว้างขวางทำให้ถูกกล่าวหาด้านการทุจริตคอร์ปชันเชิงนโยบายจากสังคมหลายกรณี ดังนั้นภาพพจน์ของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจ ในพรรคไทยรักไทยจึงมีปัญหาในด้านธรรมาภิบาล ส่วนผลกระทบที่มีต่อพรรคไทยรักไทยคือด้าน พรรคไทยรักไทยยังไม่สามารถพัฒนาไปสู่ความเป็นสถาบันทางการเมืองได้ เนื่องจากระบบบริหาร พรรคยังคงจำกัดอยู่ในกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจ ในพรรคไทยรักไทย และที่สำคัญคือการยุบพรรค ไทยรักไทย ตามมติคณะตุลาการรัฐธรรมนูญที่ให้ยุบพรรคไทยรักไทยเมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2550 สภาพที่พรรคไทยรักไทยมีอำนาจทางการเมืองอย่างกว้างขวางในช่วง พ.ศ. 2544-2549 และสามารถสร้างความพึงพอใจให้แก่ประชาชนหลายด้าน แต่การบริหารงานของพรรคไทยรักไทยยังคงมีปัญหาหลายประการ เช่น ด้านการทุจริตคอร์ปชัน ซึ่งปรากฏมากขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะเรื่อง การคอร์ปชันเชิงนโยบาย ซึ่งมีผลต่อพรรคไทยรักไทยด้วยการถูกกดดันจากสื่อสารมวลชนและกลุ่ม การเมืองนอกสภา โดยกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยมีบทบาทที่สำคัญในการต่อต้าน รัฐบาล นำไปสู่การประกาศยุบสภาผู้แทนราษฎรในเดือนกุมภาพันธ์ การเลือกตั้งเดือนเมษายน และการรัฐประหารเดือนกันยายน พ.ศ. 2549 ตามลำดับ นอกจากนี้สภาพที่กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจ พรรคไทยรักไทยได้มีบทบาททางการเมืองมากยิ่งขึ้นทำให้เกิดผลกระทบด้านระบบอุปถัมภ์ยังคงอยู่ใน ระบบการเมืองไทยด้วย คังกรณินโยบายประชานิยมที่ทำให้ประชาชนพึงพอใจและเป็นฐานคะแนน ในการเลือกตั้ง หรือกรณีการแต่งตั้งข้าราชการที่ใกล้ชิดนักการเมืองให้มีตำแหน่งสำคัญ เป็นต้น

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจกับพรรคการเมืองในระบบการเมืองไทย ศึกษากรณีพรรคไทยรักไทยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาข้อมูลจาก เอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เอกสารสำคัญที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ เอกสารปฐมภูมิที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจกับพรรคการเมืองในระบบการเมืองไทยศึกษาในกรณีพรรคไทยรักไทย เช่น ราชกิจจานุเบกษา รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 คำแถลงนโยบายของรัฐบาล และรายงานผลการดำเนินงานของรัฐบาล เป็นต้น เอกสารทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจกับพรรคการเมืองในระบบการเมืองไทยศึกษากรณีพรรคไทยรักไทย เช่น งานวิชาการของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร หนังสือ วิทยานิพนธ์ บทความ ข้อมูลสารสนเทศออนไลน์ และเอกสารภาษาอังกฤษ เป็นต้น ข้อมูลสัมภาษณ์ศึกษาโดยสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 2 กลุ่ม ประกอบด้วย อดีตสมาชิกสภาผู้แทนพรรคไทยรักไทย และอดีตกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย ผลจากการศึกษาสามารถสรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. สรุปการวิจัย

การศึกษาเรื่อง กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจกับพรรคการเมืองในระบบการเมืองไทย ศึกษากรณีพรรคไทยรักไทย สรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1.1 พัฒนาการของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทย กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยมีบทบาทสำคัญทางการเมืองตั้งแต่ก่อนตั้งพรรคไทยรักไทยเมื่อ พ.ศ. 2541 เนื่องจากมีนักการเมืองหลายคนเคยมีประสบการณ์ทางการเมืองแล้ว เช่น พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร เคยดำรงตำแหน่งสำคัญทางการเมืองมาตั้งแต่ พ.ศ. 2537 ภายหลังจากจัดตั้งพรรคแล้วกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยจึงมีบทบาทชัดเจนมากขึ้นตามลำดับ

1.1.1 ความเป็นมาของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทย บทบาททางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในสังคมไทยปรากฏชัดเจนมากขึ้นภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจมีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องและมีบทบาททางการเมืองโดยอิสระมากขึ้น นอกจากนี้การเติบโตของนักธุรกิจการเมืองยังเป็นผลมาจากการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องตั้งแต่สมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นักธุรกิจที่เป็นชนชั้นกลาง

ได้มีการรวมกลุ่มอย่างเหนียวแน่น ขณะที่รัฐให้ความสำคัญและเป็นที่มาของการดั่งนักธุรกิจให้เข้ามามีส่วนร่วมการสร้างความร่วมมือระหว่างกัน เช่น การตั้งคณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชน (กรอ.) เมื่อ พ.ศ. 2524 นักธุรกิจหลายคนจากกลุ่มนี้เริ่มลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและเข้ามามีบทบาททางการเมืองในระดับชาติ หลังจากนั้นนักธุรกิจได้เข้ามาสู่การเมืองในจำนวนที่เพิ่มขึ้นตามลำดับ ในกรณีพรรคไทยรักไทยกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยตรงอย่างชัดเจนตั้งแต่ พ.ศ. 2541 ซึ่งมีทั้งกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจขนาดใหญ่ กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก

1) *กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจขนาดใหญ่* กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ ในพรรคไทยรักไทยประกอบด้วยกลุ่มธุรกิจที่สำคัญ คือ กลุ่มชินวัตร กลุ่มเจียรวนนท์ กลุ่มโพธารามิก กลุ่มมาลินนท์ กลุ่มมหากิจศิริ กลุ่มสิริวัฒนภักดี และกลุ่มจิ้งจอกเรื่องกิจ ลักษณะสำคัญ 3 ประการคือ กลุ่มธุรกิจอยู่ในภาคการผลิตที่มีการคุ้มครองสูง เป็นผู้ประกอบการขนาดใหญ่ที่มีสินทรัพย์รวมมูลค่าสูง กลุ่มทุนขนาดใหญ่ส่วนหนึ่งได้มีการลงทุนในต่างประเทศ คือ กลุ่มเจริญโภคภัณฑ์ชินคอร์ปอเรชั่น และจัดมินิอินเตอร์เนชั่นแนล เป็นต้น ซึ่งโดยปกติกลุ่มธุรกิจเหล่านี้มีสายสัมพันธ์กับรัฐบาลอยู่แล้ว กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจขนาดใหญ่ซึ่งมีบทบาทสำคัญทางการเมืองมากที่สุดในพรรคไทยรักไทย โดยเฉพาะกลุ่มทุนชินวัตรที่เป็นผู้จัดตั้งพรรคไทยรักไทย โดยมีกลุ่มทุนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็กให้ความร่วมมือ เพราะมีโอกาสเข้าไปบริหารนโยบายรัฐบาล และไม่ต้องเผชิญความเสี่ยง

2) *กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก* กลุ่มธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็กส่วนใหญ่เป็นนักธุรกิจในระดับท้องถิ่นซึ่งส่วนใหญ่เกิดและเติบโตในสังคมไทย ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 นักธุรกิจท้องถิ่นหลายคนเข้าไปมีบทบาททางด้านการเมืองระดับท้องถิ่น และระดับชาติ มากขึ้นตามลำดับ เหตุผลประการหนึ่งคือ การเป็นที่รู้จักในชุมชนเพราะประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพธุรกิจ และมีพื้นฐานในด้านเศรษฐกิจที่มั่นคง กลุ่มธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็กที่มาจากตระกูลต่าง ๆ เข้ามามีบทบาททางการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติเมื่อสภาพแวดล้อมการเมืองเอื้ออำนวย และส่วนหนึ่งเข้าร่วมมือทางการเมืองกับพรรคไทยรักไทยซึ่งประกอบด้วยกลุ่มสำคัญคือ กลุ่มนายสรอรรถ กลิ่นประทุม กลุ่มนายเสนาะ เทียนทอง กลุ่มนายพินิจ จารุสมบัติ กลุ่มนายสนธยา คุณปลื้ม กลุ่มนายพงษ์ศักดิ์ รักตพงศ์ไพศาล กลุ่มนายเนวิน ชิดชอบ กลุ่มนายสุวัจน์ ลิปตพัลลภ กลุ่มนายสมศักดิ์ เทพสุทิน กลุ่มนายยงยุทธ ดิยะไพรัช กลุ่มนายภูมิธรรม เวชยชัย กลุ่มนายปรีชา เลหาพงศ์ชนะ กลุ่มนายไชยยศ สะสมทรัพย์ กลุ่มนายสมชาย สุนทรวัฒน์ ลักษณะสำคัญประการแรกของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็กที่มีบทบาททางการเมืองในพรรคไทยรักไทยคือส่วนใหญ่เป็นกลุ่มธุรกิจจากท้องถิ่นที่มีการสะสมทุนจากการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางทุนนิยมและเข้ามามีบทบาททางการเมืองระดับ

ชาคิม่าก่อนการจัดตั้งรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ประการที่สอง ส่วนหนึ่งเป็นกลุ่มธุรกิจที่เติบโตมาจากครอบครัวไทยเชื้อสายจีน โดยมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับธุรกิจก่อสร้างและธุรกิจที่ได้รับสัมปทานจากท้องถิ่นต่าง ๆ เช่น กลุ่มนายสรอรรถ กลิ่นประทุม จากราชบุรี กลุ่มนายเสนาะ เทียนทอง จากปราจีนบุรี กลุ่มนายสนธยา คุณปลื้ม จากชลบุรี กลุ่มนายเนวิน ชิดชอบ จากบุรีรัมย์ กลุ่มนายสมศักดิ์ เทพสุทิน จากสุโขทัย กลุ่มนายขงยุทธ คิยะไพรัช จากเชียงราย และกลุ่มนายสุวัจน์ ลิปตพัลลภ จากนครราชสีมา เป็นต้น

1.1.2 ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยเข้ามา

เกี่ยวข้องกับทางการเมือง กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจเป็นกลุ่มที่มีความพร้อมทางการเงิน ซึ่งได้เปรียบกว่ากลุ่มผลประโยชน์อื่น ๆ การเข้ามามีบทบาททางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจปรากฏทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น โดยเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมภายในประเทศและต่างประเทศเป็นเงื่อนไขสำคัญ

1) **ปัจจัยภายในประเทศ** สภาพแวดล้อมทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมไทย มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 มีผลทำให้สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ปัจจัยภายในประเทศที่ทำให้กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยเข้ามาเกี่ยวข้องกับทางการเมืองเกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านการเมือง ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยด้านสังคม

(1) **ปัจจัยด้านการเมือง** สภาพแวดล้อมการเมืองที่มีบรรยากาศเป็นประชาธิปไตยมากขึ้นทำให้กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยเข้ามามีบทบาทในทางการเมือง โดยเฉพาะสภาพการเมืองไทยภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 และการเมืองไทยหลังการปฏิรูปทางการเมือง พ.ศ. 2540

การเมืองไทยภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 ภายหลังจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬเมื่อ พ.ศ. 2535 บรรยากาศทางการเมืองไทยเปลี่ยนมาสู่ระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น กล่าวคือรัฐบาลเกือบทุกชุดมาจากพรรคการเมืองที่ได้รับการเลือกตั้ง ขณะที่กลุ่มทหารลดบทบาททางการเมืองลงชัดเจน จึงกระตุ้นให้นักธุรกิจเข้ามามีบทบาททางการเมืองมากขึ้นตามลำดับ คังกรณิพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร อดีตนักธุรกิจด้านโทรคมนาคม ซึ่งเริ่มต้นมีบทบาทการเมืองโดยตรง พ.ศ. 2537 ในตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ต่อมา พ.ศ. 2538 เข้ารับตำแหน่งหัวหน้าพรรคพลังธรรม และรองนายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2540 และจัดตั้งพรรคไทยรักไทยใน พ.ศ. 2541

การเมืองไทยหลังการปฏิรูปทางการเมือง พ.ศ. 2540 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการปฏิรูปการเมืองการปกครอง

เช่น การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชน เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐเพิ่มขึ้น รวมทั้งยังมีแนวทางในการปรับปรุงโครงสร้างทางการเมืองให้มีเสถียรภาพและประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการปฏิรูปการเมืองและการบริหารประเทศ ช่วง พ.ศ. 2540-2549 โดยเฉพาะประเด็นที่กำหนดให้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในการชุมนุม เสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม เสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมือง และการขยายโอกาสของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เป็นต้น สาระสำคัญที่กำหนดในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ส่งเสริมให้นักธุรกิจเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่ดีฉบับหนึ่ง แต่ยังไม่สามารถแก้ปัญหาทั้งหมดได้เพราะปัญหาเกิดจากการเอื้อประโยชน์ให้พรรคการเมืองขนาดใหญ่ โดยผ่านระบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทบัญชีรายชื่อ นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังต้องการให้มีฝ่ายบริหาร และนายกรัฐมนตรีที่เข้มแข็ง หัวหน้าพรรคการเมืองขนาดใหญ่จึงมีอำนาจในการต่อรองเหนือพรรคหัวหน้ากลุ่มการเมืองร่วมพรรคและร่วมรัฐบาลมากยิ่งขึ้น ดังนั้นภายใต้รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 กลุ่มทุนใหญ่จึงสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองได้มากขึ้น ในขณะที่นักการเมืองและนักเลือกตั้งลดอำนาจลง เสี่ยงประชาชนชาวเมืองมีน้ำหนักมากขึ้นในการเมืองระดับชาติ

(2) *ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ* สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจภายในประเทศ เป็นปัจจัยที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งซึ่งทำให้นักธุรกิจมีโอกาสเข้ามามีบทบาททางด้านการเมือง กล่าวคือ การพัฒนาประเทศตามแนวทางทุนนิยมทำให้เกิดนักธุรกิจรุ่นใหม่ ๆ จำนวนมาก นักธุรกิจเหล่านี้ส่วนหนึ่งมีความพร้อมในการเข้ามาสู่การเมืองเพื่อประโยชน์ตนเองและสังคม เนื่องจากมีฐานะทางด้านเศรษฐกิจมั่นคง มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในสังคมท้องถิ่นหรือระดับชาติ เมื่อสภาพแวดล้อมทางการเมืองการปกครองเอื้ออำนวยนักธุรกิจจึงหาแนวทางเข้ามามีบทบาททางการเมือง กรณีของพรรคไทยรักไทยปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจที่ทำให้กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจเข้ามามีบทบาททางการเมืองคือกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองโดยตรงมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงบทบาททางเศรษฐกิจการเมืองของกลุ่มทุนธนาคารมาเป็นกลุ่มทุนทางด้านเทคโนโลยีสื่อสาร โทรคมนาคม

กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองโดยตรงมากขึ้น การพัฒนาประเทศไทยตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 พ.ศ. 2504 เป็นต้นมาเน้นให้ภาคเอกชนเป็นพลังขับเคลื่อนความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ มีผลทำให้ผู้ประกอบการเศรษฐกิจทั้งชาวไทยและต่างชาติเติบโตจนมีอิทธิพลต่อเศรษฐกิจและวิถีชีวิตของประชาชนไทย เศรษฐกิจโดยรวมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตามแนวทางทุนนิยม การเติบโตของกลุ่มธุรกิจตามแนวทางทุนนิยมปรากฏชัดเจนตั้งแต่อำนาจเผด็จการทหารเริ่มเสื่อมถอยในกรณีเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.

2516 ขณะที่กลุ่มนายทุนธุรกิจได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองมากยิ่งขึ้นตามลำดับ สภาพแวดล้อม การพัฒนาประเทศตามแนวทางทุนนิยมทำให้เกิดนักธุรกิจจำนวนมาก และจำนวนหนึ่งพยายามเข้ามา มีบทบาททางการเมืองโดยตรง เช่น การสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และดำรง ตำแหน่งรัฐมนตรีในคณะรัฐบาล ส่วนบทบาททางอ้อมนั้น เช่น การสนับสนุนเงินต่อพรรคการเมือง กลุ่มนักธุรกิจในพรรคไทยรักไทยสามารถเข้าไปมีบทบาททางการเมือง เนื่องจากมีทรัพยากร และ ใช้ความมั่งคั่งในการครอบครองผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องต่อรอง รวมทั้งการประสาน ประโยชน์ทางการเมือง

การเปลี่ยนแปลงบทบาททางเศรษฐกิจการเมืองของกลุ่มทุนธนาคารมาเป็นกลุ่มทุนทางด้านเทคโนโลยีสื่อสาร โทรคมนาคม ทุนนิยมไทยเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงอย่างจริงจัง เมื่อทศวรรษ 2480 และ 2490 ความอุปถัมภ์ค้ำจุนจากสหรัฐอเมริกาช่วงสงครามเย็นทำให้เศรษฐกิจ ไทยมีการสะสมทุนขึ้นอย่างรวดเร็ว วิฤตทางเศรษฐกิจใน พ.ศ. 2540 มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทย อย่างรุนแรง โดยเฉพาะธนาคารพาณิชย์เป็นธุรกิจหนึ่งที่ได้รับผลกระทบมาก ธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่ 5 แห่งคือธนาคารกรุงเทพ ธนาคารกสิกรไทย ธนาคารกรุงศรีอยุธยา ธนาคารไทยพาณิชย์ และ ธนาคารทหารไทย จึงมีบทบาททางนโยบายลดน้อยลง ไม่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจและการเมือง มากเช่นอดีตอีกต่อไป ในขณะที่กลุ่มทุนชินวัตรซึ่งเป็นกลุ่มทุนด้านเทคโนโลยีสื่อสาร โทรคมนาคม ขนาดใหญ่ของประเทศได้รับความเสียหายน้อยจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ ได้จัดตั้งพรรคไทยรักไทย และเชื่อมโยงกับนักธุรกิจซึ่งได้รับความเสียหายจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ โดยได้รับการสนับสนุน จากกลุ่มนักธุรกิจและคนชนบท ดังนั้นการเลือกตั้งใน พ.ศ. 2544 พรรคไทยรักไทยจึงได้รับชัยชนะ และสามารถตั้งรัฐบาลผสมได้ รัฐมนตรีส่วนหนึ่งในคณะรัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร มาจากกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ที่พยุงตัวได้จากภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ

(3) *ปัจจัยด้านสังคม* การพัฒนาประเทศตามแนวทางทุนนิยมและการ พัฒนาการศึกษาคือสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ประชาชนตื่นตัวทางการเมือง มากยิ่งขึ้นตามลำดับ ปัจจัยสำคัญด้านสังคมที่ทำให้กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจ ในพรรคไทยรักไทย เข้ามาเกี่ยวข้องกับทางการเมืองคือ การเติบโตของชนชั้นกลาง และความตื่นตัวทางการเมืองของภาค ประชาชน

การเติบโตของชนชั้นกลาง ชนชั้นกลางในสังคมไทยประกอบด้วยกลุ่ม คนที่มีอาชีพค้าขาย ข้าราชการ กลุ่มบุคลากรที่ทำงานวิชาชีพบริหาร เสมียนธุรการ และ การผลิต ที่ ปรากฏทั้งภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการที่เติบโตอย่างรวดเร็วจากการพัฒนาประเทศตามแนวทาง ทุนนิยม ชนชั้นกลางบางกลุ่มมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจและส่งเสริมการ แพร่กระจายวิถีชีวิตแบบทุนนิยม บางกลุ่มแสวงหาอำนาจทางการเมือง โดยผ่านระบบพรรคการเมือง

เพื่อสร้างเงื่อนไขในการประกันเสถียรภาพให้แก่ธุรกิจที่ขยายตัวขึ้นให้บรรลุผลประโยชน์ของกลุ่มตนเอง เพื่อรักษาอำนาจที่มีเหนือชนชั้นแรงงานและชาวนาชาวไร่ การเติบโตของชนชั้นกลางในสังคมไทยเป็นผลจากการพัฒนาเศรษฐกิจทุนนิยม โดยชนชั้นกลางมีบทบาททางการเมืองมากกว่าและเร็วกว่ากลุ่มคนงาน เนื่องจากชนชั้นกลางเป็นกลุ่มที่มีพลังทางเศรษฐกิจสูงกว่ากลุ่มคนงาน มีทัศนคติเปิดกว้างกับวัฒนธรรมและเทคโนโลยี รวมถึงการปกครองระบบรัฐสภาแบบประชาธิปไตย เพราะเปิดโอกาสให้ชนชั้นกลางเข้าถึงโครงสร้างอำนาจรัฐ ซึ่งสามารถมีบทบาทในการปรับเปลี่ยนกฎหมาย รวมทั้งนโยบายเศรษฐกิจและสังคม วิธีการที่ได้ผลตามระบบรัฐสภาแบบประชาธิปไตยคือการจัดตั้งพรรคการเมือง และส่งตัวแทนสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพื่อช่วงชิงเสียงข้างมากในรัฐสภา ด้วยจุดประสงค์ที่จะจัดตั้งรัฐบาลทำการบริหารประเทศตามแนวทางที่ตนประสงค์ วิธีการรองลงมาก็คือการสนับสนุนตัวแทนจากกลุ่มของคนให้ลงสมัครเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในนามพรรคการเมืองที่มีอยู่แล้ว ด้วยจุดประสงค์ที่จะเป็นตัวแทนของกลุ่มคนในรัฐสภา และโอกาสในการร่วมจัดตั้งรัฐบาล

ความตื่นตัวทางการเมืองของภาคประชาชน ตั้งแต่เปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครอง พ.ศ. 2475 การมีส่วนร่วมทางการเมืองของไทยมีการพัฒนาตามลำดับ แม้ว่าบางช่วงจะไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล แต่ภายหลังประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองและสามารถตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐเพิ่มขึ้น การตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนที่เพิ่มขึ้นมีผลทำให้กลุ่มนักธุรกิจ ชนชั้นกลาง รวมทั้งประชาชนทั่วไปเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมทางการเมืองหลายลักษณะ ดังกรณีการตั้งพรรคการเมืองใหม่ เช่น พรรคไทยรักไทย พ.ศ. 2541 ที่เห็นชัดอีกกรณีหนึ่งคือ การใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2535- 2548 เพิ่มมากขึ้นตามลำดับ การตื่นตัวทางการเมืองของกลุ่มนักธุรกิจปรากฏชัดเจนในการเลือกตั้งวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 ซึ่งมีผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากกว่ากลุ่มอาชีพอื่น ๆ

2) *ปัจจัยภายนอกประเทศ* ปัจจัยภายนอกประเทศที่มีผลต่อการพัฒนาทางการเมืองไทยเป็นสภาพแวดล้อมทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการสิ้นสุดของสงครามเย็นใน พ.ศ. 2534 ปัจจัยภายนอกประเทศที่ทำให้กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทยเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองคือปัจจัยด้านการเมือง ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยด้านสังคม ดังนี้

(1) *ปัจจัยด้านการเมือง* ปัจจัยด้านการเมืองที่ทำให้กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทยเกี่ยวข้องกับทางการเมืองประกอบด้วย การตื่นตัวในลัทธิประชาธิปไตย เสรีนิยมแพร่กระจายทั่วโลก และการรวมกลุ่มระหว่างประเทศที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองเดียวกัน

การคืนตัวด้านลัทธิประชาธิปไตยโดยเสรีนิยมแพร่กระจายทั่วโลก มีผลต่อสังคมไทยตามกระแสโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะตั้งแต่ภายหลังสงครามเย็นซึ่งปรากฏว่าการเมืองไทยมีแนวโน้มเป็นระบบประชาธิปไตยมากขึ้นตามลำดับ กล่าวคือการเมืองไทยภายหลังจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 เป็นต้นมาปรากฏว่า รัฐบาลเกือบทุกชุดมาจากการเลือกตั้งของประชาชน บรรยากาศของการเมืองการปกครองที่ให้สิทธิ และเสรีภาพแก่ประชาชนทางการเมือง ช่วยส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นตามลำดับ รวมทั้งกลุ่มนักธุรกิจเข้ามามีบทบาททางการเมืองมากขึ้น

การรวมกลุ่มกันระหว่างประเทศที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองเดียวกัน การรวมกลุ่มกันระหว่างประเทศก่อให้เกิดการค้าเสรีที่มีการแข่งขันเพิ่มมากขึ้น กระตุ้นให้นักธุรกิจหาช่องทางเข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยตรง เพื่อผลักดันนโยบายที่เป็นประโยชน์ทางด้านธุรกิจระดับประเทศและต่างประเทศ

(2) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่ทำให้กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทยเข้ามาเกี่ยวข้องกับทางการเมืองประกอบด้วย การเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรีแพร่กระจายไปทั่วโลก การกีดกันทางการค้าระหว่างประเทศ และการเข้ามาของนักธุรกิจข้ามชาติ

การเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรีแพร่กระจายไปทั่วโลก เศรษฐกิจทุนนิยมเสรีมีอิทธิพลต่อสังคมไทยตามกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้การแข่งขันทางด้านธุรกิจเปิดกว้างมากยิ่งขึ้น กระตุ้นให้นักธุรกิจจำเป็นต้องปรับตัวให้ทันต่อสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป วิธีการหนึ่งคือการเข้ามามีบทบาททางการเมืองทางตรง โดยการจัดตั้งพรรคการเมือง หรือการเป็นสมาชิกพรรคการเมือง ซึ่งเป็นโอกาสสำคัญนำไปสู่อำนาจการจัดตั้งรัฐบาลและบริหารประเทศเพื่อกำหนดนโยบายต่าง ๆ รวมถึงนโยบายเศรษฐกิจที่จะเป็นประโยชน์ต่อธุรกิจตนเอง

การกีดกันทางการค้าระหว่างประเทศและการเข้ามาของนักธุรกิจข้ามชาติ การกีดกันทางการค้าระหว่างประเทศเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งมีพัฒนาการตามลำดับ โดยเฉพาะหลังสงครามโลกครั้งที่สองปรากฏว่าการค้าระหว่างประเทศขยายตัวอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดการแข่งขันด้านการค้าระหว่างประเทศ และนำไปสู่การกีดกันทางการค้าระหว่างประเทศ ส่วนนักธุรกิจข้ามชาติปรากฏว่าเข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจในประเทศเกิดใหม่และประเทศกำลังพัฒนามากขึ้น เนื่องจากความอุดมของทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งปัจจัยทางด้านแรงงานที่มีราคาถูก วิธีการหนึ่งคือการจัดตั้งบริษัทข้ามชาติ ซึ่งเป็นบริษัทที่มีการดำเนินกิจการในต่างประเทศมากกว่าหนึ่งประเทศ การตัดสินใจของบริษัทข้ามชาติ ณ สำนักงานใหญ่ในประเทศแม่ของบริษัทจึงอาจส่งผลทางด้านบวกหรือด้านลบต่อความมั่นคงของประเทศที่บริษัทข้ามชาติ

ลงทุน และนำไปสู่ภาวะการพึ่งพาที่มากขึ้นหรือน้อยลงของประเทศนั้นต่อประเทศแม่ของบริษัทข้ามชาตินั้น ๆ การเติบโตของบริษัทข้ามชาติทำให้อำนาจของบริษัทขนาดใหญ่เพิ่มมากขึ้น เพราะมีอิทธิพลต่อการผลิต การจ้างงาน การบริโภค และการลงทุน บริษัทข้ามชาติจึงมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐบาล นักธุรกิจไทย ให้ความสำคัญต่อบริษัทข้ามชาติในลักษณะแหล่งทุนที่เป็นประโยชน์และเป็นผลเสียต่อเศรษฐกิจไทย

(3) *ปัจจัยด้านสังคม* สังคมไทยได้รับอิทธิพลจากอารยธรรมภายนอกอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอิทธิพลของตะวันตกที่เพิ่มขึ้นตามลำดับตั้งแต่มีการเปิดประเทศเมื่อ พ.ศ. 2398 ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และมีผลกระทบต่อการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ปัจจัยด้านสังคมที่ทำให้กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยเข้ามาเกี่ยวข้องกับทางการเมืองคือกระแสโลกาภิวัตน์ การติดต่อสื่อสารเป็นไปอย่างเสรีและสื่อสารมวลชนมีเสรีภาพมากขึ้น

กระแสโลกาภิวัตน์ โลกาภิวัตน์เป็นสภาพการณ์ของโลกที่ปรากฏในลักษณะของไร้พรมแดนซึ่งเกิดขึ้นราวพุทธทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา สภาพการณ์ดังกล่าวทำให้รัฐต่าง ๆ ทั่วโลกมีความเชื่อมโยงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมากยิ่งขึ้นด้วยปัจจัยทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและเทคโนโลยี กระแสโลกาภิวัตน์ในสังคมไทยเกิดชัดเจนยิ่งขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองต่อเนื่องมาจนถึงหลังสงครามเย็น ส่วนที่เกี่ยวกับการเมืองและการบริหารปรากฏว่าระบบการเมืองที่ล้มล้าง และการคอร์รัปชันขาดพลังที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงภายในไปสู่การแข่งขันกับภายนอก การเมืองไทยหลังสงครามเย็นจึงมีพลังสังคมมาคานอำนาจเผด็จการ ความโปร่งใสทางการเมือง และการคอร์รัปชัน จนเกิดเหตุการณ์สำคัญทางการเมือง เช่น เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ การปฏิรูปการเมือง และการต่อต้านคอร์รัปชัน เป็นต้น ผลของกระแสโลกาภิวัตน์ช่วยทำให้อิทธิพลทางการเมืองของทหารลดลง เปิดโอกาสให้นักการเมืองจากภาคธุรกิจอ้างแนวทางประชาธิปไตยเข้าสู่อำนาจทางการเมือง ได้มากขึ้น

การติดต่อสื่อสารเป็นไปอย่างเสรีและสื่อสารมวลชนมีเสรีภาพมากขึ้น สื่อสารมวลชนสมัยที่กระแสของประชาธิปไตยขยายไปทั่วโลกมีการพัฒนาด้านจำนวนและคุณภาพในการเผยแพร่ข่าวสาร ทำให้ประชาชนทั่วไปมีโอกาสรับรู้ข้อมูลข่าวสารมากขึ้น กรณีของพรรคไทยรักไทยปรากฏว่ามีการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีผ่านสื่อสารมวลชน ด้วยการประชาสัมพันธ์ลักษณะบูรณาการ โดยการประชาสัมพันธ์โดยตรงผ่านพรรคไทยรักไทย การประชาสัมพันธ์โดยอ้อมผ่านกระทรวงต่าง ๆ ซึ่งคนของพรรคไทยรักไทยเป็นเจ้าของกระทรวงอยู่ นอกจากนี้ปรากฏว่ามีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ผลงานผ่านสื่อต่าง ๆ ป้าย บิลบอร์ด ทีวีทุกช่อง เว็บไซต์กระทรวงต่าง ๆ และการประชาสัมพันธ์ที่เข้าถึงครัวเรือนได้ดีคือ รายการนายกรัฐมนตรีกักยิมพบประชาชนทางวิทยุ

ทุกวันเสาร์

1.2 บทบาททางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทย กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทยมีบทบาททางการเมืองที่สำคัญ คือ บทบาทในการเข้าร่วมก่อตั้งพรรคไทยรักไทยของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจ และบทบาทในการจัดตั้งรัฐบาล ภายหลังจากการเลือกตั้ง พ.ศ. 2544

1.2.1 บทบาทในการเข้าร่วมก่อตั้งพรรคไทยรักไทยของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจ การจัดตั้งพรรคไทยรักไทยใน พ.ศ. 2541 โดยพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร นักธุรกิจระดับชาติที่ประสบความสำเร็จ โดยมีนักธุรกิจกลุ่มอื่น ๆ เข้ามาร่วมงานกับพรรคไทยรักไทยมากขึ้นตามลำดับ กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทยจึงมีบทบาทสำคัญทางการเมือง ในด้านการดำรงตำแหน่งทางการเมืองบริหารในประเทศไทย การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายพรรค และการเป็นผู้บริจาคเงินรายใหญ่ให้แก่พรรคไทยรักไทย ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1) การดำรงตำแหน่งทางการเมืองบริหารในประเทศไทย ผู้บริหารของพรรคไทยรักไทยมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา กล่าวคือระหว่าง พ.ศ. 2541-2548 พรรคไทยรักไทยมีคณะกรรมการบริหารพรรค 5 ชุด โดยมีลักษณะที่สำคัญคือ ประการแรก คณะกรรมการบริหารพรรคมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ เนื่องจากพรรคไทยรักไทยเติบโตและพัฒนาได้อย่างรวดเร็ว จำเป็นต้องมีคณะกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทยเพิ่มขึ้น ประการที่สอง อดีตนักธุรกิจเข้ามามีบทบาทในฐานะคณะกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทยหลายกลุ่มคือกลุ่มชินวัตร โดยพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรค นางเยาวภา วงศ์สวัสดิ์ ดำรงตำแหน่งกรรมการบริหารพรรค กลุ่มจิงรุ่งเรืองกิจ โดยนายสุริยะ จิงรุ่งเรืองกิจ ดำรงตำแหน่งรองหัวหน้าพรรค และดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรค กลุ่มมาลินนท์ โดยนายประชา มาลินนท์ ดำรงตำแหน่งกรรมการบริหารพรรค และดำรงตำแหน่งรองหัวหน้าพรรค กลุ่มมหากิจศิริ โดยนายประยูทธ มหากิจศิริ ดำรงตำแหน่งรองหัวหน้าพรรค กลุ่มโพธารามิก โดยนายอดิษฐ์ โพธารามิก ดำรงตำแหน่งรองหัวหน้าพรรค และกรรมการบริหารพรรค กลุ่มเจียรนวนนท์ โดยนายวัฒนา เมืองสุข ดำรงตำแหน่งกรรมการบริหารพรรค นอกจากนี้ยังมีตัวแทนจากกลุ่มธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็กเข้ามาเป็นคณะกรรมการบริหารของพรรคไทยรักไทยอีกหลายกลุ่ม เช่น นายจำลอง ครุฑขุนทด นายเนวิน ชิดชอบ นายสรอรรถ กลิ่นประทุม นายพงศ์เทพ เทพกาญจนา นายวีระชัย วีระเมธีกุล นายสุชาติ ตันเจริญ นายเสนาะ เทียนทอง และนายสมศักดิ์ เทพสุทิน เป็นต้น ประการที่สาม คณะกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทยส่วนหนึ่งเป็นนายทุนที่บริจาคเงินให้กับพรรค โดยเฉพาะพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร จากกลุ่มทุนชินวัตร ประการที่สี่ คณะกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทยจากกลุ่มธุรกิจส่วนหนึ่งมีตำแหน่งสำคัญในรัฐบาลด้วย เช่น พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร จากกลุ่มชินวัตร

ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี นายสมศักดิ์ เทพสุทิน จากกลุ่มธุรกิจขนาดกลาง ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี นายอดิศักดิ์ โพธารามิก จากกลุ่มโพธารามิก ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ นายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ จากกลุ่มจึงรุ่งเรืองกิจ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม นายประชา มาลินนที จากกลุ่มมาลินนที ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม นายสรอรรถ กลิ่นประทุม จากกลุ่มธุรกิจขนาดกลาง ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ประการที่ห้า คณะกรรมการบริหารของพรรคไทยรักไทยมีอำนาจหน้าที่กว้างขวางมาก เช่น เสนอแนะและให้คำปรึกษาแก่หัวหน้าพรรคเกี่ยวกับนโยบายบริหาร เสนอแนะและให้คำปรึกษาแก่หัวหน้าพรรคในเรื่องเกี่ยวข้องกับการปรับปรุง การจัดตั้ง การพัฒนาพรรค และสาขาพรรค พิจารณากำหนดนโยบาย บทบาทของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยถือว่ามียุทธศาสตร์สำคัญมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ เพราะสามารถเข้าไปดำรงตำแหน่งทางการบริหารในพรรคไทยรักไทยได้จำนวนมาก

2) การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและบริหารพรรค ในการเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น นักการเมืองจะได้รับการมอบหมายอำนาจเพื่อปฏิบัติหน้าที่ในการบริหาร โดยเฉพาะการกำหนดนโยบายนั้นคณะกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทยมีบทบาทสำคัญมาก แต่ต้องสนองตอบความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ด้วย นโยบายของพรรคไทยรักไทยมาจากคณะกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทยซึ่งส่วนหนึ่งเป็นนายทุนใหญ่ของพรรค โดยคำนึงถึงสภาพการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และให้ความสำคัญกับประชาชนส่วนใหญ่

3) การเป็นผู้บริจาคเงินรายใหญ่ให้แก่พรรคไทยรักไทย การดำเนินงานทางการเมืองของพรรคการเมืองจำเป็นต้องใช้เงินสนับสนุนจำนวนมากสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายด้านต่าง ๆ ผู้ที่บริจาคเงินรายใหญ่ที่สุดให้แก่พรรคไทยรักไทยช่วงก่อนการเลือกตั้งเมื่อ พ.ศ. 2544 คือ พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร และนางพจมาน ชินวัตร ผู้บริจากรายสำคัญอื่น ๆ เช่น นางสิริกรมณีรินทร์ นายประชา คุณะเกษม นายพงศ์เทพ เทพกาญจนา นายพันธ์เลิศ ไบหยก นายพงษ์ศักดิ์ รักตพงษ์ไพศาล และ ดร. กัณฑ์รี สุขมงคล เมื่อพรรคไทยรักไทยได้เป็นรัฐบาล พ.ศ. 2546-2549 กลุ่มทุนชินวัตรยังคงเป็นกลุ่มทุนสำคัญที่สุดใน ผู้บริจากรายสำคัญอื่น พ.ศ. 2544-2549 เช่น นายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ นายพงษ์ศักดิ์ รักตพงษ์ไพศาล นายเสนาะ เทียนทอง นายสมศักดิ์ เทพสุทิน นายประชา มาลินนที นายชวลา สุวรรณชีพ นายพันธ์เลิศ ไบหยก นายประยุทธ์ มหากิจศิริ

ระหว่าง พ.ศ. 2544-2549 ซึ่งเป็นช่วงที่พรรคไทยรักไทยเป็นรัฐบาลและมีอำนาจทางการเมืองนั้น พรรคไทยรักไทยได้รับการสนับสนุนด้านเงินทุนจากกลุ่มธุรกิจหลายกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มทุนชินวัตร กลุ่มจึงรุ่งเรืองกิจ กลุ่มมาลินนที กลุ่มมหากิจศิริ นอกจากนี้กลุ่มธุรกิจขนาดกลางและกลุ่มธุรกิจขนาดเล็กได้สนับสนุนเงินทุนแก่พรรคไทยรักไทยด้วย พรรคไทยรักไทย

จึงได้เปรียบพรรคการเมืองอื่น ๆ ด้านเงินทุน ดังจะเห็นได้ว่าช่วง พ.ศ. 2546-2549 พรรคไทยรักไทย ได้รับการสนับสนุนเงินบริจาคมากกว่าพรรคการเมืองอื่น ๆ เนื่องจากพรรคไทยรักไทยมีอำนาจทางการเมืองสูง

1.2.2 บทบาทในการจัดตั้งรัฐบาลภายหลังชนะการเลือกตั้ง พ.ศ. 2544 พรรคไทยรักไทยจัดตั้งเมื่อ พ.ศ. 2541 และสามารถจัดตั้งรัฐบาลได้ถึงสองครั้งติดต่อกัน คือรัฐบาลผสมภายหลังเลือกตั้งวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 และการจัดตั้งรัฐบาลเสียงข้างมากภายหลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 บทบาททางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยสมัยการจัดตั้งรัฐบาล พ.ศ. 2544-2549 ประกอบด้วยการดำรงตำแหน่งทางการเมืองในคณะรัฐบาล การผลักดันการออกกฎหมายในการบริหารประเทศ และการมีส่วนร่วมในการนำนโยบายไปสู่ภาคการปฏิบัติ

1) การดำรงตำแหน่งทางการเมืองในการบริหารในคณะรัฐบาล ช่วงการจัดตั้งรัฐบาลครั้งแรก พ.ศ. 2544 ตัวแทนกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยเข้าไปดำรงตำแหน่งทางการเมืองในคณะรัฐบาลหลายคน เช่น พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี นายสมศักดิ์ เทพสุทิน ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี นายอดิศักดิ์ โพธารามิก ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ นายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม นายประชา มาลีนนท์ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม นายสรอรรถ กลิ่นประทุม ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ต่อมามีการปรับคณะรัฐมนตรีอีกหลายครั้ง ซึ่งปรากฏว่ามีตัวแทนจากกลุ่มธุรกิจต่าง ๆ เข้ามาดำรงตำแหน่งสำคัญเสมอ ตำแหน่งทางการเมืองในคณะรัฐบาลระหว่าง พ.ศ. 2544-2549 มีลักษณะสำคัญดังนี้ นายกรัฐมนตรีมาจากตัวแทนกลุ่มชินวัตรซึ่งเป็นกลุ่มทุนขนาดใหญ่ของประเทศ ตำแหน่งรัฐมนตรีและรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมาจากผู้ที่พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ไว้วางใจ และตัวแทนกลุ่มทุนขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก เช่น นายสมศักดิ์ เทพสุทิน นายอดิศักดิ์ โพธารามิก นายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ นายประชา มาลีนนท์ และนายสรอรรถ กลิ่นประทุม เป็นต้น กรณีตำแหน่งรัฐมนตรีและรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสำคัญมาจากผู้ที่พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ไว้วางใจ และตัวแทนกลุ่มทุนขนาดใหญ่ โดยบทบาทของกลุ่มทุนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ในรัฐบาลเพิ่มขึ้นตามลำดับในช่วง พ.ศ. 2544-2549 เนื่องจากการจัดตั้งรัฐบาลผสม รวมถึงการรวมพรรคความหวังใหม่ และการรวมพรรคชาติพัฒนา เข้ากับพรรคไทยรักไทย

2) การผลักดันการออกกฎหมายในการบริหารประเทศ การดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น นักการเมืองจะได้รับมอบหมายอำนาจเพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่การบริหารประเทศ อำนาจดังกล่าว ได้แก่ อำนาจการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจและสังคม อำนาจการกำหนด

งบประมาณแผ่นดิน อำนาจในการตรากฎหมาย ตลอดจนอำนาจในการแต่งตั้งบุคลากรระดับสูงให้ปฏิบัติหน้าที่ในหน่วยงานของรัฐและรัฐวิสาหกิจ โดยเฉพาะการใช้อำนาจในการตรากฎหมายผ่านสมาชิกพรรคที่เป็นสมาชิกรัฐสภามีความสำคัญ การบัญญัติกฎหมายเป็นวิธีการที่จะเอื้อประโยชน์ให้แก่ธุรกิจของผู้บริหารประเทศ ถ้าผู้บริหารประเทศมีผลประโยชน์ทางธุรกิจเกี่ยวโยงกับกฎหมายที่มีการพิจารณาในสภา อาจมีการเปลี่ยนแปลงกฎหมายในลักษณะที่เอื้อผลประโยชน์ให้แก่ตนเองหรือพวกพ้องได้ เช่น ในกรณีของการกำหนดหุ้นส่วนต่างชาติในพระราชบัญญัติประกอบกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2544 ที่เกิดข้อกังขาว่า การที่สภาผู้แทนราษฎรมิมีมติรับการแปรญัตติของวุฒิสภาซึ่งกำหนดให้ต่างชาติถือหุ้นในกิจการโทรคมนาคมที่ได้รับใบอนุญาตในการประกอบกิจการในประเทศไทยได้ไม่เกินร้อยละ 25 จากร่างเดิมที่กำหนดไว้ที่ร้อยละ 49 เกิดจากการที่นายกรัฐมนตรีมีธุรกิจของครอบครัวที่จะได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากข้อกำหนดหรือไม่

3) การมีส่วนร่วมในการนำนโยบายไปสู่ภาคการปฏิบัติ กรณีนโยบายประชานิยมนับเป็นความสำเร็จของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ที่นำนโยบายพรรคไทยรักไทยมาบริหารประเทศ โดยให้ความสำคัญกับนโยบายทางการคลังเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ การเน้นการลงทุนและการบริโภคของประชาชน ดังนั้นจึงได้ริเริ่มนโยบายที่เรียกว่านโยบายการฟื้นฟูเศรษฐกิจระดับรากหญ้าใน พ.ศ. 2544 นโยบายนี้ประกอบด้วยโครงการพักชำระหนี้และลดภาระหนี้ของเกษตรกรรายย่อย โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ โครงการธนาคารประชาชน โครงการเสริมสร้างผู้ประกอบการใหม่ โครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า 30 บาทรักษาทุกโรค และ พ.ศ. 2546 รัฐบาลริเริ่มโครงการบ้านเอื้ออาทร เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนยกระดับคุณภาพชีวิตผู้ด้อยโอกาสและผู้มีรายได้น้อย และแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย นโยบายประชานิยมประกอบด้วยโครงการต่าง ๆ ซึ่งตรงตามความต้องการของประชาชน ประชาชนส่วนมากจึงมีความพึงพอใจผลงานรัฐบาล

1.3 ผลกระทบของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจที่มีต่อพรรคไทยรักไทย การเมืองไทยระหว่าง พ.ศ. 2544- 2549 เป็นช่วงพรรคไทยรักไทยมีบทบาทสำคัญทางการเมือง ช่วงเวลาประมาณ 5 ปีที่พรรคไทยรักไทยเข้ามาบริหารประเทศก่อให้เกิดผลกระทบต่อกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทย และผลกระทบต่อพรรคไทยรักไทย

1.3.1 ผลกระทบต่อกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทย บทบาททางการเมืองของพรรคไทยรักไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2541 ซึ่งเป็นปีจัดตั้งพรรค จนถึงการจัดตั้งรัฐบาลระหว่าง พ.ศ. 2544-2549 มีผลกระทบที่สำคัญต่อพรรคไทยรักไทยคือ การครอบงำการบริหารพรรคโดยกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจขนาดใหญ่ การรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทย และการถูกกล่าวหาเรื่องการทุจริตคอร์รัปชันเชิงนโยบาย

1) การครอบงำการบริหารพรรคโดยกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจขนาดใหญ่ การที่พรรคไทยรักไทยก่อตั้งโดยพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ตัวแทนกลุ่มทุนโทรคมนาคมขนาดใหญ่ของประเทศ และได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มทุนขนาดใหญ่อื่น ๆ กลุ่มทุนขนาดกลาง และกลุ่มทุนขนาดเล็ก มีผลให้พรรคไทยรักไทยเติบโตและประสบความสำเร็จทางการเมืองอย่างรวดเร็ว ลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของรัฐบาลพรรคไทยรักไทย พ.ศ. 2544-2549 คือ การเมืองระบบชนาธิปไตย เนื่องจากการมีผู้นำพรรคโคเคน และกลุ่มธุรกิจเข้ามามีบทบาทสูง โดยเฉพาะพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทยได้มีอำนาจเหนืออุดมการณ์ของพรรคอย่างเด็ดขาดในการกำหนดความเป็นไปของพรรคไทยรักไทย การครอบงำการบริหารพรรคโดยกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจขนาดใหญ่ในพรรคไทยรักไทยอีกกรณีหนึ่งคือ การแต่งตั้งผู้บริหารระดับสูงในพรรคและในรัฐบาลมาจากกลุ่มธุรกิจที่ใกล้ชิดกับพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร

2) การรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจ ในพรรคไทยรักไทยกลุ่มต่าง ๆ การรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจ ในพรรคไทยรักไทยปรากฏค่อนข้างมาก ดังกรณีที่กลุ่มทุนโทรคมนาคมพยายามผลักดันให้มีการแก้ไขสัญญาสัมปทานโทรคมนาคมในทิศทางที่ตนจะได้รับประโยชน์ กรณีการรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจ ในพรรคไทยรักไทยกลุ่มต่าง ๆ ที่ชัดเจนอีกกรณีหนึ่งคือ การใช้อำนาจบริหารกระทำการที่เอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มทุนชินวัตร ในคดีทุจริตจัดซื้อที่ดินจากกองทุนเพื่อการฟื้นฟูและพัฒนา ระบบสถาบันการเงินมูลค่า 772 ล้านบาท ซึ่งศาลฎีกามีคำพิพากษาให้พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร มีความผิดฐานเป็นเจ้าหน้าที่รัฐร่วมกันเป็นคู่สัญญา หรือมีส่วนได้เสียในสัญญาที่ทำกับหน่วยงานรัฐ ซึ่งตนมีอำนาจกำกับ ดูแล ควบคุม ตรวจสอบ หรือดำเนินคดี เป็นเจ้าพนักงานและผู้สนับสนุน เจ้าพนักงานมีหน้าที่จัดการหรือดูแลกิจการใดเข้าไปมีส่วนได้เสีย เพื่อประโยชน์ตนเองหรือผู้อื่น

3) การอุกถ่วงหน่วงเรื่องการทุจริตคอร์รัปชันเชิงนโยบาย ช่วง พ.ศ. 2544-2549 กลุ่มทุนขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็กเข้ามามีอำนาจทางการเมืองอย่างกว้างขวาง ทำให้เกิดปัญหาเรื่องการทุจริตคอร์รัปชันชัดเจน โดยใช้อำนาจการบริหารแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ธุรกิจของกลุ่มตนเอง ญาติ พวกพ้อง มากกว่าจะรักษาผลประโยชน์ส่วนรวม การกำหนดนโยบาย หรือแก้ไข หรือบัญญัติกฎหมายเอื้อต่อธุรกิจของตนเองหรือญาติมิตร โดยตรง ปัญหาการคอร์รัปชันของรัฐบาลพรรคไทยรักไทยปรากฏกรณี คดีทุจริตจัดซื้อที่ดินจากกองทุนเพื่อการฟื้นฟูและพัฒนา ระบบสถาบันการเงิน ถนนรัชดาภิเษก ที่ศาลฎีกา มีคำพิพากษาเมื่อวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2551 ให้จำคุกพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรีรวม 2 ปี อีกกรณีหนึ่งคือคดีนักการเมืองมีทรัพย์สินร่ำรวยผิดปกติและได้มาเนื่องจากการกระทำที่เป็นการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์ส่วนรวม ที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีคำพิพากษาใน

วันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553 ว่าเป็นการใช้อำนาจรัฐเอื้อประโยชน์ให้พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร บริษัทชินคอร์ป และบริษัทไทยคม ศาลจึงมีคำสั่งให้เงินของผู้ถูกกล่าวหาตกเป็นของแผ่นดิน 4.6 หมื่นล้านบาท

1.3.2 ผลกระทบต่อพรรคไทยรักไทย ช่วงเวลาประมาณ 5 ปีที่พรรคไทยรักไทย เข้าบริหารประเทศก่อให้เกิดผลกระทบต่อกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทย นอกจากนี้ยังมีผลกระทบต่อพรรคไทยรักไทยอีกด้วย ด้านความเป็นสถาบันทางการเมือง การถูกกดดันจาก สื่อสารมวลชนและกลุ่มการเมืองนอกสภา ปัญหาระบบอุปถัมภ์ยังคงอยู่ในระบบการเมืองไทย ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

1) **ความเป็นสถาบันทางการเมือง** พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร มีบทบาท ในการก่อตั้งพรรคไทยรักไทยเมื่อ พ.ศ. 2541 และมีบทบาทที่สำคัญในการพัฒนาพรรคไทยรักไทย ไปสู่ความเป็นสถาบันการเมืองได้ระดับหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่เหมาะสม เนื่องจากเป็นช่วงที่ รัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์ไม่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาจนเกิดวิกฤตศรัทธาจากประชาชน การดำเนินงานการเมืองของพรรคไทยรักไทยประสบความสำเร็จได้อย่างรวดเร็ว โดยสามารถเป็น แกนนำการจัดตั้งรัฐบาล พ.ศ. 2544 และมีพัฒนาการตามลำดับ พรรคไทยรักไทยผ่านขั้นตอนการ ที่พรรคการเมืองแบ่งฝักฝ่าย และการที่พรรคการเมืองแบ่งเป็นขั้วการเมือง จนถึง พ.ศ. 2549 พรรค ไทยรักไทยยังอยู่ขั้นตอนที่พรรคการเมืองมีการขยายตัว และการนำพรรคไปสู่ความเป็นสถาบันทาง การเมืองที่เข้มแข็ง แต่พรรคไทยรักไทยก็ไม่สามารถพัฒนาไปสู่สถาบันทางการเมืองได้ เนื่องจาก คณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีมติให้ยุบพรรคไทยรักไทยเมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2550

2) **การถูกกดดันจากสื่อสารมวลชนและกลุ่มการเมืองนอกสภา** ตั้งแต่ พรรคไทยรักไทยได้รับชัยชนะจากการเลือกตั้ง และสามารถจัดตั้งรัฐบาลขึ้นบริหารประเทศวาระ แรกระหว่าง พ.ศ. 2544-2548 วาระที่สองตั้งแต่ พ.ศ. 2548-2549 ปรากฏว่านักวิชาชีพ นักวิชาการ นักสื่อสารมวลชน นักเคลื่อนไหว องค์กรพัฒนาเอกชน และกลุ่มประชาชน ได้วิพากษ์วิจารณ์การ ทำงานของนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี และผู้มีตำแหน่งทางการเมืองในองค์กรอิสระบางส่วน ด้วยวิธี แดงขาวผ่านสื่อมวลชน การรวมตัวชุมนุมแสดงความคิดเห็น การต่อต้านรัฐบาลพรรคไทยรักไทย จากกลุ่มสื่อมวลชนและกลุ่มการเมืองนอกสภาเริ่มรุนแรงขึ้นใน พ.ศ. 2548 ส่วนหนึ่งมาจากการนำ ของนายสนธิ ลิ้มทองกุล กลุ่มต่อต้านรัฐบาลมีจำนวนมากขึ้นหลังกรณีบริษัทชินคอร์ปอเรชั่นจำกัด (มหาชน) ขายหุ้นให้กองทุนเทมาเส็กจากสิงคโปร์ โดยการมีมติจัดตั้งกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อ ประชาธิปไตย เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 เพื่อกดดันให้พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ลาออก จากตำแหน่งและเปิดทางให้กับการปฏิรูปทางการเมือง โดยมีสาเหตุสำคัญคือปัญหาในการบริหาร ราชการแผ่นดิน ปัญหาการการทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหาการยุบสภาวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549

ปัญหาการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2549 การถูกกดดันจากสื่อสารมวลชนและกลุ่มการเมืองนอกสภามีผลกระทบต่อความชอบธรรมและเสถียรภาพรัฐบาลมาก นำไปสู่การประกาศยุบสภาในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 การต่อต้านรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ลึกลับสุดลง ภายหลังการรัฐประหาร โดยคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549

3) ปัญหาระบบอุปถัมภ์ยังคงอยู่ในระบบการเมืองไทยภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 พรรคการเมืองไทยมีลักษณะเป็นกลุ่มที่เกิดและอยู่ได้ด้วย การอุปถัมภ์ กรณีพรรคไทยรักไทยหัวหน้าพรรคมีความสำคัญเด่นชัด เป็นความเด่นอย่างโดดเด่นของหัวหน้าพรรคที่สามารถแก้ปัญหาในพรรคและในประเทศ ระบบอุปถัมภ์สมัยรัฐบาลของพรรคไทยรักไทยปรากฏหลายลักษณะคือ ลักษณะแรก การอุปถัมภ์ในพรรคการเมือง โดยนักการเมืองจะอยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของหัวหน้าพรรค หรือหัวหน้าทีม ต้องอยู่ในมุ้งหรือก๊วนต่าง ๆ มีนักการเมืองอาวุโสดูแลเรื่องกิจกรรมทางการเมืองรวมถึงค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้ง ลักษณะที่สอง การแทรกแซงรัฐสภา โดยการผลักดันให้คนใกล้ชิดดำรงตำแหน่งสำคัญในสภาผู้แทนราษฎร เช่น กรณีนายโกศล พลกุล ประธานรัฐสภา ลักษณะที่สาม การแทรกแซงวุฒิสภา ดังกรณีนายสุชน ชาลีเครือ ประธานวุฒิสภา มีฐานะเป็นเครือญาติคุณหญิงพจมาน ชินวัตร มีบทบาทในการปกป้องพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ช่วงที่ประสบปัญหาการเมือง เช่น การสรรหาผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน และคณะกรรมการการเลือกตั้ง ลักษณะที่สี่ การอุปถัมภ์โดยนโยบายประชานิยม ซึ่งมีลักษณะของการสร้างเครือข่าย การอุปถัมภ์ระดับมหภาคขึ้น และเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้รัฐบาลและพรรคไทยรักไทยได้รับความนิยม ลักษณะที่ห้า การอุปถัมภ์โดยการแต่งตั้งข้าราชการ โดยการผลักดันพวกพ้อง และเครือญาติให้ดำรงตำแหน่งสำคัญในหน่วยงานราชการ เช่น พลเอกชัยสิทธิ์ ชินวัตร ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก พลตำรวจเอกเพ็ญพันธ์ คามาพงศ์ ดำรงตำแหน่งรองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ และการต่ออายุราชการนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ปลัดกระทรวงยุติธรรม เป็นต้น

2. อภิปรายผล

การศึกษาเรื่อง กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจกับพรรคการเมืองในระบบการเมืองไทยศึกษากรณีพรรคไทยรักไทย มีประเด็นที่น่าสนใจสามารถนำมาอภิปรายผล ดังนี้

2.1 พัฒนาการของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทย กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยประกอบด้วย กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ กลุ่มธุรกิจขนาดกลาง และกลุ่มธุรกิจขนาดเล็ก กลุ่มธุรกิจเหล่านี้เติบโตมาจากครอบครัวธุรกิจชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีการสะสมทุน

ตามระบบเศรษฐกิจทุนนิยมจนกลายเป็นนักธุรกิจสำคัญระดับท้องถิ่นระดับชาติ และระดับข้ามชาติ ตามลำดับ การมีอำนาจทางด้านเศรษฐกิจทำให้นักธุรกิจที่เป็นตัวแทนของกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ เป็นที่ยอมรับในสังคมและพยายามเข้ามามีบทบาททางการเมืองเพื่อแสวงหาประโยชน์ หรือปกป้องผลประโยชน์ที่อาจส่งผลกระทบต่อธุรกิจตนเอง วิธีการหนึ่งคือการมีบทบาททางการเมืองโดยอ้อม โดยการสนับสนุนการเงินแก่พรรคการเมืองต่าง ๆ สอดคล้องกับแนวคิดกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจ ในการเมืองไทยของสุธี ประศาสน์เศรษฐ์ (2523ก: 133-134) ที่กล่าวว่า การเติบโตของกลุ่มธุรกิจเชื้อสายจีนภายหลัง พ.ศ. 2475 ส่วนหนึ่งเป็นผลของการพัฒนาประเทศตามแนวทางทุนนิยม และอิทธิพลของ สหรัฐอเมริกาช่วงสงครามเย็น ทำให้กลุ่มนักธุรกิจเชื้อสายจีนมีบทบาททางการเมือง และการเมืองมากขึ้น โดยยอมรับการปกครองผลประโยชน์ร่วมกับชนชั้นปกครองไทย ยอมรับ การผสมกลมกลืนกับคนไทย และกลายเป็นกลุ่มธุรกิจคนไทยรุ่นใหม่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ตระกูล มีชัย (2525) เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มธุรกิจเอกชนและข้าราชการกับการเมืองไทยที่ พบว่าการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เป็นการทำลายโครงสร้างทางการเมืองเดิม ๆ และเกิดลักษณะใหม่ทางการเมือง โดยกลุ่มธุรกิจเอกชนมีบทบาททางการเมืองมากขึ้น เมื่อสภาพแวดล้อมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยเฉพาะเมื่อ บรรยากาศทางการเมืองเป็นประชาธิปไตย กลุ่มนักธุรกิจจะหาช่องทางเข้ามามีบทบาททางการเมือง โดยตรงมากขึ้น ดังกรณีการจัดตั้งพรรคไทยรักไทย พ.ศ. 2541 โดยกลุ่มทุนชินวัตรซึ่งเป็นกลุ่มธุรกิจ โทรคมนาคมขนาดใหญ่ และได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มธุรกิจอีกหลายกลุ่ม สอดคล้องกับแนวคิด ของลิขิต ธีรเวคิน (2542: 215-216) ที่ระบุว่าหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 การเมืองการไทย เข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยสลับกับการปกครองโดยเผด็จการทหาร สังคมไทยจึงเปลี่ยนแปลงไป จากเดิม และประชาชนตื่นตัวทางการเมืองเพิ่มมากยิ่งขึ้น กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่เติบโตมากยิ่งขึ้น ตามลำดับ อำนาจทางเศรษฐกิจมีผลทำให้นักธุรกิจกลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เข้าไปมีบทบาททางการเมือง ทั้งทางตรง และทางอ้อมเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ นักธุรกิจบางกลุ่มยังคงพึ่งพากลุ่มทหาร และข้าราชการระดับสูง โดยให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจตอบแทน บางกลุ่มเข้าไปสนับสนุน พรรคการเมืองบางกลุ่มเข้าไปเป็นกรรมการบริหารในพรรคการเมือง นักธุรกิจบางคนลงสมัครรับ เลือกตั้ง และรับตำแหน่งรัฐมนตรี

กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทยประกอบด้วย กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มธุรกิจที่สำคัญ คือ กลุ่มชินวัตร กลุ่มเจียรวนนท์ กลุ่มโพธารามิก กลุ่มมาสินนท์ กลุ่มมหากิจศิริ กลุ่มสิริวัฒนภักดี และกลุ่มจิ้งรุ้งเรืองกิจ โดยมีลักษณะสำคัญ คือ เป็นกลุ่มธุรกิจที่อยู่ในภาคการผลิตที่มีการคุ้มครองสูง เป็นผู้ประกอบการขนาดใหญ่ที่มีสินทรัพย์รวมมูลค่าสูง และ ส่วนหนึ่งมีการพัฒนาการลงทุนในต่างประเทศ กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่มีบทบาทสำคัญทางการเมือง

มากที่สุดในพรรคไทยรักไทย โดยเฉพาะกลุ่มทุนชินวัตร นอกจากนี้ยังมีกลุ่มทุนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก อีกหลายกลุ่มให้ความร่วมมือ เพราะการเข้าร่วมกับพรรคไทยรักไทยภายใต้การนำของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ทำให้มีโอกาสเข้าร่วมในการกำหนด และบริหารนโยบายรัฐบาล สอดคล้องกับผลการศึกษาของผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์ (2546) เรื่องเศรษฐกิจการเมืองสมัยกรุงเทพฯ ที่พบว่า ผลประโยชน์ทางธุรกิจของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร สอดคล้องกับการเมืองอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะธุรกิจผูกขาดที่ได้รับสัมปทานจากรัฐบาลพรรคไทยรักไทย เชื่อมโยงตัวเองกับนักธุรกิจซึ่งได้รับความเสียหายจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ และอีกลักษณะหนึ่งคือการสร้างภาพว่าเป็นพรรคของคนชนบท พ.ศ. 2543 พรรคไทยรักไทยจึงได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มนักธุรกิจและกลุ่มคนชนบท รวมทั้งกลุ่มการเมืองอีกหลายกลุ่ม

กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยเป็นกลุ่มที่มีบทบาททางการเมืองไทยชัดเจนระหว่าง พ.ศ. 2544-2549 โดยมีปัจจัยภายในประเทศที่ทำให้กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยมีบทบาททางการเมืองคือ ปัจจัยในด้านการเมืองไทยภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 ที่มีบรรยากาศเป็นประชาธิปไตย และการเมืองไทยภายหลังการปฏิรูปทางการเมือง พ.ศ. 2540 เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ในด้านเศรษฐกิจภายหลังจากวิกฤตเศรษฐกิจใน พ.ศ. 2540 พรรครัฐบาลก่อนหน้านั้นภายใต้การนำของนายชวน หลีกภัย ไม่สามารถแก้ไขวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดจากการลอยตัวค่าเงิน และการล่มสลายลงของระบบสถาบันการเงินได้ ทำให้ชื่อของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจขนาดใหญ่ ที่ประสบความสำเร็จมากและมีภาพเป็นนักบริหารมืออาชีพ มีความโดดเด่นขึ้นมา ประกอบกับมีนโยบายที่ถูกต้องใจประชาชน เมื่อมีการเลือกตั้งใน พ.ศ. 2544 พรรคไทยรักไทยจึงได้รับการเลือกตั้งอย่างถล่มทลาย และได้เป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลในเวลาต่อมา

นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงบทบาททางเศรษฐกิจของกลุ่มทุนธนาคาร (กลุ่มทุนเก่า) มาเป็นกลุ่มทุนทางด้านเทคโนโลยีสื่อสาร โทรคมนาคม (กลุ่มทุนใหม่) ก็มีส่วนทำให้กลุ่มทุนใหม่กลุ่มนี้ซึ่งเป็นกลุ่มทุนขนาดใหญ่สามารถเข้ามามีบทบาททางการเมืองอย่างกว้างขวาง ส่วนปัจจัยสำคัญทางด้านสังคมคือ การพัฒนาประเทศตามแนวทางทุนนิยมเสรี ส่งผลที่ทำให้เกิดการเติบโตของชนชั้นกลางและความตื่นตัวทางการเมืองของภาคประชาชนก็ทำให้กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจเข้ามามีบทบาททางการเมืองมากขึ้น ส่วนสภาพแวดล้อมภายนอกประเทศด้านการเมืองคือ มีการตื่นตัวของลัทธิประชาธิปไตยเสรีนิยมที่แพร่กระจายไปทั่วโลกรวมทั้งสังคมไทย และการรวมกลุ่มกันระหว่างกลุ่มประเทศที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองเดียวกัน ทางด้านเศรษฐกิจ มีการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรีที่แพร่กระจายไปทั่วโลก ซึ่งก่อให้เกิดการแข่งขันและการกีดกันทางการค้าระหว่างประเทศ ทั้งนี้รวมถึงการเข้ามาของนักธุรกิจข้ามชาติในประเทศไทย ส่วนด้านสังคม

ปรากฏว่ากระแสโลกาภิวัตน์ที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทยตามลำดับ รวมทั้งการติดต่อสื่อสารที่เป็นไปอย่างเสรี สื่อสารมวลชนมีเสรีภาพมากขึ้น ปัจจัยเหล่านี้เอื้ออำนวยให้พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ตัวแทนกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในด้านเทคโนโลยีสื่อสาร โทรคมนาคม จัดตั้งพรรคไทยรักไทย และได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มทุนขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็กอื่น ๆ จนสามารถรวมตัวกันเป็นพรรคการเมืองขนาดใหญ่ที่สามารถจัดตั้งรัฐบาลเสียงข้างมากได้ถึงสองครั้งติดต่อกัน และมีบทบาททางการเมืองไทยอย่างเด่นชัดในช่วง พ.ศ. 2544-2549 สอดคล้องกับผลการศึกษาของสาโรช ชูนท์ทรัพย์ (2539) ที่ศึกษาธุรกิจกับการเมือง ในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้นักธุรกิจเข้ามามีบทบาททางการเมืองไทย เป็นผลที่สืบเนื่องมาจากการเจริญเติบโตในระบบเศรษฐกิจ และการเชื่อมต่อระหว่างพลังธุรกิจกับพรรคการเมือง และสอดคล้องกับการศึกษาของวีรวัดน์ พ่วงพิศ (2547) เรื่องกระบวนการการพัฒนาความเป็นสถาบันทางการเมือง:กรณีศึกษาพรรคไทยรักไทย ที่พบว่าพรรคไทยรักไทยจัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2541 ขณะที่ประเทศกำลังประสบปัญหาวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมต่างๆ ทางการเมืองในขณะนั้นมีส่วนสนับสนุนพรรคไทยรักไทยจึงเป็นทางเลือกใหม่ของประชาชน

2.2 บทบาททางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทย บทบาททางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทย ในช่วง พ.ศ. 2544-2549 ซึ่งเป็นช่วงพรรคไทยรักไทยเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลถึงสองครั้ง บทบาททางการเมืองที่สำคัญคือ ประการแรกการเข้าร่วมก่อตั้งพรรคไทยรักไทย โดยเฉพาะผู้ก่อตั้งโดยพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร จากกลุ่มทุนสื่อสาร โทรคมนาคมขนาดใหญ่ ที่ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มทุนอื่น ๆ อีกหลายกลุ่ม โดยตัวแทนจากกลุ่มทุนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก มีบทบาทในการดำรงตำแหน่งทางการเมืองการบริหารในพรรคไทยรักไทยค่อนข้างชัดเจน ทำให้บทบาทในการกำหนดนโยบายพรรคมาจากกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยด้วย นอกจากนี้กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยยังเป็นผู้บริจาคเงินรายใหญ่แก่พรรคไทยรักไทยอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่เริ่มแรกการจัดตั้งพรรคไทยรักไทย สอดคล้องกับการศึกษาของผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์ (2546) เรื่องเศรษฐกิจการเมืองสมัยกรุงเทพฯ ที่พบว่า ผลประโยชน์ทางธุรกิจของพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร สอดคล้องอยู่กับการเมืองอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะธุรกิจที่ได้รับสัมปทานจากรัฐบาลพรรคไทยรักไทย เชื่อมโยงตัวเองกับนักธุรกิจที่ได้รับความเสียหายจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ และอีกลักษณะหนึ่งคือการสร้างภาพว่าเป็นพรรคของคนชนบท พรรคไทยรักไทยจึงได้รับแรงสนับสนุนจากกลุ่มนักธุรกิจและกลุ่มคนชนบท รวมทั้งกลุ่มการเมืองอีกหลายกลุ่ม บทบาททางการเมืองที่สำคัญอีกประการ คือ การจัดตั้งรัฐบาลภายหลังชนะการเลือกตั้ง ปรากฏว่ากลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทยมีส่วนสำคัญในการจัดตั้งรัฐบาลเมื่อ พ.ศ. 2544 และรัฐบาล พ.ศ. 2548 โดยการดำรงตำแหน่ง

ทางการบริหารในรัฐบาล เช่น ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี เป็นต้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของซาโรช ชูนท์ทรัพย์ (2539) ที่ศึกษาธุรกิจกับการเมือง ในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ พบว่านักธุรกิจมีบทบาทในการพัฒนาระบบประชาธิปไตย และมีส่วนก่อให้เกิดความสัมพันธ์โยงใยของธุรกิจการเมือง สอดคล้องกับการศึกษาของผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์ (2546) เรื่องเศรษฐกิจการเมืองสมัยกรุงเทพฯ พบว่า รัฐมนตรีจำนวนหนึ่งในคณะรัฐบาลพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร มาจากกลุ่มทุนทางธุรกิจขนาดใหญ่ ซึ่งรอดพ้นจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ กลุ่มนี้ประกอบด้วยนักธุรกิจสื่อสารโทรคมนาคม กลุ่มนักธุรกิจสื่อโทรทัศน์ขนาดใหญ่ และกลุ่มนักธุรกิจชิ้นส่วนยานยนต์ และวิสาหกิจขนาดใหญ่ การดำรงตำแหน่งสำคัญในพรรคไทยรักไทย และตำแหน่งในคณะรัฐบาลของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจ ทำให้มีบทบาททางการเมืองที่สำคัญยิ่ง ในด้านการผลักดันการออกกฎหมาย และการมีส่วนร่วมในการนำนโยบายไปสู่ภาคการปฏิบัติ

บทบาทพรรคไทยรักไทยกับนโยบายประชานิยม ในช่วงที่มีอำนาจทางการเมืองอย่างกว้างขวางใน พ.ศ. 2544-2549 นโยบายประชานิยมเป็นนโยบายที่สามารถสร้างความพึงพอใจให้แก่ประชาชนในหลายๆ ด้าน แต่พรรคไทยรักไทยก็ยังคงประสบกับปัญหา โดยเฉพาะการถูกโจมตีจากสื่อสารมวลชน และฝ่ายตรงข้าม ทางด้านการเมือง พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร เป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง ประกอบกับได้นำวิธีการบริหารจัดการยุคใหม่ เป็นการใช้การตลาดนำการเมือง (Political Marketing) มีการสำรวจความนิยม หรือการทำโพล (Poll) ในทุกนโยบายที่กำหนดขึ้นมา พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร มักประสบปัญหากับคำวิพากษ์วิจารณ์นโยบายของพรรคไทยรักไทยที่สื่อไปในทางลบ และตอบโต้ผู้ที่วิพากษ์วิจารณ์อย่างเผ็ดร้อน เช่น กรณีนายธีรยุทธ บุญมี เป็นต้น นับเป็นจุดอ่อนอย่างหนึ่งของพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ที่ทำให้ถูกกระแสโจมตีจากแนวร่วมกลุ่มต่อต้านอย่างต่อเนื่องตลอดมา สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ลินดา สมประสงค์ (2549) เรื่องบทบาทผู้นำทางการเมืองของพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร กับการพัฒนาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย พบว่า บทบาทที่สนับสนุนการพัฒนาทางการเมืองระบอบประชาธิปไตยของพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร คือ นโยบายประชานิยมซึ่งเป็นนโยบายที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา เป็นการเรียนรู้การมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชน และจากการศึกษาในเรื่องเดียวกันนี้พบว่า การบริหารงานของรัฐบาลภายใต้การนำของพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ในหลายนโยบายมีลักษณะที่ค่อนข้างอาจจะตั้งข้อสังเกตในเรื่องของคุณธรรมและจริยธรรม เช่น นโยบายในการปราบปรามยาเสพติดและผู้มีอิทธิพล ซึ่งมีผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนมากโดยไม่ทราบสาเหตุและไม่เป็นไปตามกระบวนการยุติธรรม มีลักษณะหมิ่นเหม่ต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชน นอกจากนี้พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ยังถูกกล่าวหาว่ามีการดึงตัวสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคการเมืองอื่น รวมทั้งมีการชุกหุ้นโดยโอนให้แก่บุคคลใกล้ชิด

เป็นต้น รัฐบาลได้รวบรวมกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจ เพื่อเข้ามามีอำนาจทางการเมืองโดยตรง และมีอิทธิพลในการกำหนดนโยบายของรัฐบาล

2.3 ผลกระทบของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจที่มีต่อพรรคไทยรักไทย กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทยมีบทบาททางการเมืองอย่างกว้างขวางช่วง พ.ศ. 2544- 2549 ก่อให้เกิดผลกระทบต่อกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทย คือ การครอบงำการบริหารพรรคโดยกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจขนาดใหญ่ โดยตัวแทนจากกลุ่มชินวัตร กลุ่มกลุ่มจิ้งจอกธุรกิจ กลุ่มเจียรวนนท์ และกลุ่มโพธารามิก เป็นต้น เข้าไปดำรงตำแหน่งที่สำคัญในประเทศไทย เช่น หัวหน้าพรรค เลขาธิการพรรค และกรรมการบริหารพรรค รวมทั้งดำรงตำแหน่งสำคัญในรัฐบาล สอดคล้องกับแนวคิดวิวัฒน์ เอี่ยมไพรวิน (2528: 710) ที่กล่าวว่า กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจที่เป็นชนชั้นนำทางเศรษฐกิจซึ่งสามารถผูกขาดทางเศรษฐกิจ และสามารถเข้าไปมีบทบาททางการเมืองทั้งโดยทางตรง เช่น การสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นรัฐมนตรีในคณะรัฐบาล ส่วนบทบาทโดยอ้อมเช่น สนับสนุนปัจจัยเงินทุนต่อพรรคการเมืองการที่กลุ่มนักธุรกิจสามารถเข้าไปมีบทบาทด้านการเมืองเนื่องจากมีทรัพยากร และใช้ความมั่งคั่งในการครอบครองผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องต่อรอง และประสานประโยชน์กับผู้กุมอำนาจทางการเมือง

การที่กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจขนาดใหญ่มีบทบาททางการเมืองอย่างกว้างขวางทำให้ถูกกล่าวหาจากสังคมในหลายกรณี ทั้งในด้านการทุจริตคอร์รัปชันเชิงบูรณาการ หรืออีกนัยหนึ่งคือการมีผลประโยชน์ทับซ้อนอยู่ในนโยบายหลายนโยบาย ดังนั้น ภาพพจน์ของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทยจึงมีปัญหาในด้านธรรมาภิบาล (Good Governance) กล่าวกันว่า กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจขนาดใหญ่ในคณะรัฐบาลพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ที่มีอำนาจในการชี้้นำการกำหนดนโยบายหรือการออกกฎหมายต่าง ๆ ได้นั้น มักจะมีผลประโยชน์ทางธุรกิจทับซ้อนกับผลประโยชน์ของสาธารณะ ดังกรณีการแก้ไขกฎหมายสรรพสามิต และการเปลี่ยนแปลงสัญญาสัมปทานโทรศัพท์มือถือในทางที่เป็นคุณกับกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทย การผลักดันการออกกฎหมายลักษณะนี้ จึงทำให้หลายฝ่ายมองว่าเป็นการเอื้อผลประโยชน์ต่อกลุ่มทุนสื่อสารของพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร สอดคล้องกับการศึกษาของธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ (2549) เรื่องจริยธรรมของนักการเมือง พบว่า ปัญหาจริยธรรมทางการเมือง และผลประโยชน์ทับซ้อนของนักการเมืองปัจจุบันมีความเลวร้ายมาก หรือเลวร้ายกว่าอดีตค่อนข้างมาก

ส่วนผลกระทบที่มีต่อพรรคไทยรักไทย คือ ด้านพรรคไทยรักไทยไม่สามารถพัฒนาไปสู่ความเป็นสถาบันทางการเมืองได้ ตามแนวคิดฮันติงตัน (Huntington 1968: 412-419) ที่อธิบายถึงพัฒนาการของพรรคการเมืองไว้ 4 ขั้นตอนคือ การที่พรรคการเมืองแบ่งฝักฝ่าย (Factionalism) การที่พรรคการเมืองแบ่งออกเป็นขั้วการเมือง (Polarization) การที่พรรคการเมืองมีการขยายตัว

(Expansion) และการที่พรรคการเมืองมีความเป็นสถาบัน (Institutionalization) เนื่องจากระบบบริหารพรรคยังจำกัดอยู่ในกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคไทยรักไทย โดยเฉพาะพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร การยึดติดกับตัวบุคคลนั้น ทำให้พรรคไทยรักไทยมีอาจเป็นสถาบันทางการเมืองได้อย่างที่มุ่งหวัง เพราะเมื่อขาดหัวหน้าพรรคไทยรักไทย คือ พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ไปจะด้วยสาเหตุใดก็ตาม พรรคก็มีอาจยืนหยัดอยู่ได้เพียงลำพัง พรรคไทยรักไทยจึงมิได้แตกต่างจากพรรคการเมืองโดยทั่ว ๆ ไปของไทย ตั้งแต่ในอดีตจวบจนกระทั่งปัจจุบัน ที่พรรคการเมืองนั้น ๆ พยายามหาหัวหน้าพรรคที่มีเงินทุน มีบารมี พรรคการเมืองนั้นก็ถึงกาลล่มสลาย ตัวอย่าง เช่น พรรคกิจสังคมของ พลตรี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช พรรคพลังใหม่ ของนายแพทย์กระแส ชนะวงศ์ หรือ พรรคความหวังใหม่ ของพลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ เป็นต้น

ผลกระทบกับพรรคไทยรักไทยกับการถูกกดดันจากสื่อสารมวลชน และกลุ่มการเมืองนอกสภา โดยกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) นำโดยนายสนธิ ลิ้มทองกุล เป็นแกนนำในการต่อต้านรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ที่ถูกกล่าวหาว่ารุนแรงหลายกรณี ดังกรณีการกล่าวหาว่าครอบงำองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และการแทรกแซงสื่อสารมวลชนจากเหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ ได้นำไปสู่การประกาศยุบสภาผู้แทนราษฎรเมื่อเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 ตามด้วยการเลือกตั้งเดือนเมษายนปีเดียวกัน และการรัฐประหารโดยการนำของพลเอกสนธิ บุญยรัตกลิน ในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับผลจากการศึกษาของประธานสุวรรณมงคล (2549) เรื่องรัฐบาลไทยที่พบว่า รัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้ง มักจะประสบปัญหาเรื่องความชอบธรรมทางการเมือง หากการบริหารงานของผู้นำรัฐบาล หรือรัฐมนตรีร่วมรัฐบาลไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และมุ่งหาประโยชน์ส่วนตัวหรือประพฤติ ปฏิบัติจนขาดจริยธรรมอันเป็นที่ยอมรับของสังคมนั้น

จากการศึกษาผลกระทบต่อระบบการเมืองไทย โดยกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจพรรคไทยรักไทย ซึ่งให้เห็นว่า ระบบอุปถัมภ์ยังคงอยู่ในระบบการเมืองไทย ดังกรณีนโยบายประชานิยมที่ทำให้ประชาชนพึงพอใจอย่างมาก แต่ทำให้หลายฝ่ายเป็นกังวลกับสถานะการคลังของประเทศ โดยยกตัวอย่างประเทศที่ใช้ระบบนี้แล้วล้มเหลวมาเป็นข้ออ้าง ทั้งยังวิจารณ์การออกนโยบายในลักษณะรัฐอุปถัมภ์ จะก่อให้เกิดปัญหาหนี้สาธารณะต่อไปในภายหน้า โดยพรรคการเมืองได้สร้างระบบอุปถัมภ์เพียงเพื่อมุ่งหวังคะแนนเสียงจากการเลือกตั้ง ก่อให้เกิดการพึ่งพา อีกนัยหนึ่งฝ่ายต่อต้านเห็นว่าพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร สร้างความชอบธรรมโดยใช้เงินโยนประชานิยม ในขณะที่เดียวกันก็ใช้เงินหลวงในการหาคะแนนเสียงให้กับพรรคตนเอง อีกทั้งยังครอบงำนักการเมืองท้องถิ่นด้วยการจัดสรรงบประมาณทำให้ผิดเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ที่ต้องการกระจายอำนาจการปกครองไปสู่ท้องถิ่น ทำให้การเมืองท้องถิ่นเป็นฐานคะแนนของการเลือกตั้งในระดับชาติ เปรียบดังเช่นระบบ

รัฐอุปถัมภ์ หรือกรณีการแต่งตั้งข้าราชการที่ใกล้ชิดนักการเมืองให้มีตำแหน่งสำคัญ ๆ เป็นต้น สอดคล้องกับแนวคิดระบบอุปถัมภ์ของแสวง รัตนมงคลมาส (2541: 355-357) ที่ได้กล่าวไว้ว่า ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ลักษณะพึ่งพาและระบบพรรคพวกเป็นความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ ที่อยู่เหนือหรือสำคัญกว่าความสัมพันธ์แบบเป็นทางการกรณีการเมืองไทยความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ ปรากฏชัดเจนในการก่อตั้งพรรคการเมือง ซึ่งอิงความสัมพันธ์ส่วนตัวมากกว่าหลักการ อุดมการณ์ และนโยบาย พรรคการเมืองของไทยจึงถูกเชื่อมโยงด้วยความสัมพันธ์ของคนส่วนน้อย ได้แก่ ผู้นำ พรรคการเมือง และผู้อุปถัมภ์พรรค ซึ่งมีบทบาทและอิทธิพลต่อสมาชิกพรรค และองค์กรพรรค ค่อนข้างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการบริหารพรรค และในด้านการกำหนดนโยบายของพรรค สอดคล้องกับการศึกษาของสมาคมพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2546) เรื่อง ภาพลักษณ์ของรัฐบาลพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร พบว่ารัฐบาลอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวดั้งเดิม ในการบริหารประเทศ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความสนิทสนมคุ้นเคยเป็นการส่วนตัว ผลประโยชน์ ร่วมกันในธุรกิจของบุคคลฝ่ายรัฐบาล ตลอดจนถึงการใช้ระบบพวกพ้องในการบรรจุคนของตน ให้ดำรงตำแหน่งสำคัญ

3. ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจกับพรรคการเมืองในระบบการเมืองไทย ศึกษากรณีพรรคไทยรักไทยมีข้อเสนอแนะจากการวิจัย ดังนี้

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

3.1.1 ผู้เกี่ยวข้องกับการเมืองไทย โดยเฉพาะนักการเมืองควรจะนำผลวิจัยเรื่องกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจกับพรรคการเมืองในระบบการเมืองไทย ศึกษากรณีพรรคไทยรักไทย ไปเป็นแนวทางในการมีส่วนร่วมทางการเมือง เพื่อพัฒนาการเมืองไทยตามวิถีระบอบประชาธิปไตยให้มีคุณภาพมากขึ้น

3.1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเมือง โดยเฉพาะรัฐสภาและคณะกรรมการการเลือกตั้ง ควรนำผลการวิจัยเรื่องกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจกับพรรคการเมืองในระบบการเมืองไทยศึกษากรณีพรรคไทยรักไทยไปเผยแพร่สู่สาธารณชน เพื่อให้ประชาชนทั่วไปเข้าใจถึงบทบาททางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจให้ดียิ่งขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยอย่างถูกต้อง

3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 ควรศึกษากลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในพรรคการเมืองอื่น ๆ

3.2.2 ควรศึกษาบทบาทของกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในการพัฒนาการเมืองไทยตามระบอบประชาธิปไตย

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กองบรรณาธิการมติชน (2549) *ทักษิณอัศวินผู้นำตัวเอง* กรุงเทพมหานคร มติชน
กรรมล ทองธรรมชาติ (2539) “วิวัฒนาการทางการปกครองของไทย : จากราชาธิปไตยสู่
อำมาตยาธิปไตยและธนาธิปไตย” ใน *รวมบทความวิชาการ 14 ปี รัฐศาสตร์ มสธ.*
หน้า 11-27 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- กิตติศักดิ์ ประกิต (2547) “7 ปมปริศนาในยุคทักษิณานุวัตร” ใน *เจมส์ศักดิ์ ปิ่นทอง บรรณาธิการ
รู้ทันทักษิณ พิมพ์ครั้งที่ 5* หน้า 135-148 กรุงเทพมหานคร ขอคิดด้วยคน
- กุลลดา เกษบุญชู-มีด (2549) “รัฐไทยในกระแสโลกาภิวัตน์” ใน *เอกสารประกอบการประชุม
วิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติครั้งที่ 7* หน้า 379-400
กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติและคณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม (2548) “การขยายตัวของระบบเศรษฐกิจไทยและการเมืองในระบอบ
ธนาธิปไตย” *วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์* 23, 2 (มิถุนายน): 70-106
- _____. (2549) “ทุนนิยมโลก” ใน *ประมวลสาระชุดวิชาการแสวงโลกศึกษา เล่มที่ 2* หน่วยที่
9 หน้า 9/1-88 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2549) “สังคมและวัฒนธรรมโลกยุคหลังสงครามเย็น” ใน *ประมวล
สาระชุดวิชาการแสวงโลกศึกษา เล่มที่ 2* หน่วยที่ 10 หน้า 10/1-67 นนทบุรี
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- เกษม ศิริสัมพันธ์ (2547) “ทักษิณกับประชาธิปไตยในระบบพรรคการเมือง” ใน *เจมส์ศักดิ์ ปิ่นทอง
บรรณาธิการ รู้ทันทักษิณ พิมพ์ครั้งที่ 5* หน้า 17-29 กรุงเทพมหานคร ขอคิดด้วยคน
- _____. (2547ก) “การดำรงอยู่และอนาคตของระบอบทักษิณ” *วารสารฟ้าเดียวกัน* 2, 1
(มกราคม-มีนาคม): 166-181
- _____. (2547ข) *บุชกับทักษิณ: ระบอบอำนาจนิยมขวาใหม่ไทย-อเมริกัน* กรุงเทพมหานคร
โครงการจัดพิมพ์คปไฟ
- _____. (2547ค) “ระบอบทักษิณ” *วารสารฟ้าเดียวกัน* 2, 1 (มกราคม-มีนาคม): 36-55
- เกษียร เตชะพีระ (2547ก) “การดำรงอยู่และอนาคตของระบอบทักษิณ” *วารสารฟ้าเดียวกัน* 2, 1
(มกราคม-มีนาคม): 166-181
- _____. (2547ข) *บุชกับทักษิณ: ระบอบอำนาจนิยมขวาใหม่ไทย-อเมริกัน* กรุงเทพมหานคร
โครงการจัดพิมพ์คปไฟ

- เกษียร เตชะพีระ (2547ค) “ระบอบทักษิณ” *วารสารฟ้าเดียวกัน* 2, 1 (มกราคม-มีนาคม): 36-55
- “ข้อมูล ส.ส. 2548” (2548) ค้นคืนวันที่ 4 กรกฎาคม 2548 จาก <http://202.149.97.25/ByElectProject/default.aspx>
- คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ (คปส.) (2549) “แถลงการณ์จากคณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ (คปส.)” ค้นคืนวันที่ 25 มีนาคม 2549 จาก http://www.prachatai.com/05web/th/home/page2.php?mod=mod_ptcms01&ContentID=1316&SystemModuleKey=SpecialNews&System_Session_Language=Thai
- คณะกรรมการรัฐธรรมนูญ (2550) *คำวินิจฉัยที่ 3-5/2550 เรื่องอัยการสูงสุดขอให้มีคำสั่งยุบพรรคพัฒนาชาติไทย เรื่องอัยการสูงสุดขอให้มีคำสั่งยุบพรรคแผ่นดินไทย และเรื่องอัยการสูงสุดขอให้มีคำสั่งยุบพรรคไทยรักไทยวันที่ 30 พฤษภาคม พุทธศักราช 2550*
- คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน (2549) “ประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขฉบับที่ 1” ค้นคืนวันที่ 21 กันยายน 2549 จาก <http://www.bangkokbiznews.com/2006/special/notice/notice01.html>
- คณิต ฉนกร (2549) “เปิดใจ ศ. คณิต ฉนกร ผู้ร่วมก่อตั้งพรรคไทยรักไทย” ใน *เจมส์ค็อกซ์ ปิ่นทอง บรรณาธิการ รู้ทันทักษิณ* 4 หน้า 82-103 กรุงเทพมหานคร ขอคิดด้วยคน “คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีแถลงต่อรัฐสภา วันจันทร์ที่ 26 กุมภาพันธ์ 2544” (2544, 2 มีนาคม): 1-37
- “คำวินิจฉัยที่ 28/2544 เรื่องนายทะเบียนพรรคการเมืองขอให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคเสรีธรรมเพื่อรวมพรรคเสรีธรรมเข้ากับพรรคไทยรักไทยที่เป็นพรรคการเมืองหลัก” (2545, 26 เมษายน) *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 119 ตอนที่ 38 ก หน้า 65-112
- “คำวินิจฉัยที่ 12/2545 เรื่องนายทะเบียนพรรคการเมืองขอให้สั่งยุบพรรคความหวังใหม่เพื่อรวมเข้ากับพรรคไทยรักไทยที่เป็นพรรคการเมืองหลัก” (2545, 25 พฤศจิกายน) *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 119 ตอนที่ 117 ก หน้า 130-175
- เจมส์ค็อกซ์ ปิ่นทอง, บรรณาธิการ (2547) *รู้ทันทักษิณ* พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพมหานคร ขอคิดด้วยคน
- _____. บรรณาธิการ (2549) *รู้ทันทักษิณ* 4 กรุงเทพมหานคร ขอคิดด้วยคน
- จุมพล หนิมพานิช (2551) “กลุ่มผลประโยชน์ในกระบวนการทางการเมืองไทย : การเมืองแนวเก่ากับการเมืองแนวใหม่” ใน *รวมบทความวิชาการ 26 ปี รัฐศาสตร์ มสธ.* หน้า 73-84 กรุงเทพมหานคร พิมพ์อักษร
- จรรยา สุภาพ (2522) *หลักรัฐศาสตร์* พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร ไทยวัฒนาพานิช

- จำนง ศรีนคร (2549, 2 ตุลาคม) อดีตนายคณมอ "ประชาธิปไตย" "ทำไม...นอกจากระบอบกบฏ?"
มติชน หน้า 11
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา บรรณาธิการ (2523) *วิวัฒนาการทุนนิยมไทย* กรุงเทพมหานคร
คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และสุธี ประศาสน์เศรษฐ์ (2523) "ระบบเศรษฐกิจไทย 1851-1910" ใน
ฉัตรทิพย์ นาถสุภา บรรณาธิการ *วิวัฒนาการทุนนิยมไทย* หน้า 1-47
กรุงเทพมหานคร คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ชรินทร์ สันประเสริฐ (2539) "เครือข่ายมรณะในระบบการเมืองไทย" ใน *รวมบทความวิชาการ
14 ปี รัฐศาสตร์ มสธ.* หน้า 47-65 กรุงเทพมหานคร พิมพ์อักษร
- ชวินทร์ ถิ่นะบรรจง และสุวิทย์ ภรรณวลัย (2553) "รำลึก ทักษิณโณมิกส์และระบอบทักษิณ
ตอนที่ (8) ชุกหุ่นภาคแรกของทักษิณ" คืบค้นวันที่ 2 กันยายน 2549 จาก
<http://www.mgonline.com/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9530000114828>
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2536) *ปัญหาการพัฒนาการเมืองไทย* กรุงเทพมหานคร จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย
- _____. (2538) *อนาคตการเมืองไทย* กรุงเทพมหานคร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
(สกว.)
- _____. (2548) "เราขาดวัฒนธรรมในการใช้อำนาจ" คืบค้นวันที่ 7 พฤศจิกายน 2548 จาก
<http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9480000146189>
- ชาตรีรัตน์ โสภี (2551) "ระบบทุนนิยมเครือญาติในการเมืองไทย ศึกษาเปรียบเทียบรัฐบาลจอมพล
ถนอม กิตติขจร กับรัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร" วิทยานิพนธ์ปริญญา
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชาการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมาธิราช
- ชำนาญ รอดเหตุภัย และคณะ (2546) "อิทธิพลของกลุ่มธุรกิจกับพรรคการเมือง ศึกษาเฉพาะพรรค
ประชาธิปัตย์ และพรรคไทยรักไทย" รายงานวิชาการการศึกษาตามหลักสูตรพรรค
การเมืองกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยสำหรับนักบริหารพรรคการเมือง รุ่นที่
2 สถาบันพระปกเกล้า
- "ชุมนุมแถลงการณ์ด้านทักษิณ" (2549) คืบค้นวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2549 จาก http://www.prachatai.com/05web/th/home/group_news.php?mod=mod_ptcms01&ContentID=1104&SystemModuleKey=SpecialNews&System_Session_Language=Thai

- ธูปนรรต พรหมอินทร์ (2539) “การเมืองกับสื่อมวลชน ความเกี่ยวข้องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้” ใน
14 ปีรัฐศาสตร์ มสธ. หน้า 76-92 กรุงเทพมหานคร พิมพ์อักษร
- _____. (2546) “นโยบายประชานิยม การสร้างรัฐบาลพรรคเดียวที่เข้มแข็ง” ใน 22 ปี
รัฐศาสตร์ มสธ. หน้า 125-130 กรุงเทพมหานคร พิมพ์อักษร
- _____. (2547) “ทักษิณ ชินวัตร : ผู้นำที่ไม่ธรรมดาแต่ธรรมดา” ใน 22 ปี รัฐศาสตร์ มสธ.
หน้า 91-108 กรุงเทพมหานคร พิมพ์อักษร
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2540ก) “พัฒนาการของระบบเศรษฐกิจกับการเมืองไทย หลังสนธิสัญญา
เบาว์ริง” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐกิจกับการเมืองไทย เล่มที่ 1 หน่วยที่ 3
หน้า 121-187 พิมพ์ครั้งที่ 14 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- _____. (2540ข) “เศรษฐกิจการเมืองไทยภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม” ใน
เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐกิจกับการเมืองไทย เล่มที่ 1 หน่วยที่ 4 หน้า 189-245
พิมพ์ครั้งที่ 14 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- _____. (2548) “การเมืองหลังเลือกตั้ง ทักษิณ ๒ ไม่ราบรื่น” ค้นคืนวันที่ 9 กรกฎาคม 2548 จาก
<http://www.midnightuniv.org/midnight2545/document9692.html>
- ณัฐวุฒิ วชิระเรืองชัย (2547) เลือกลง 2548 ยุทธการยึดเมืองของ ทักษิณ ชินวัตร พิมพ์ครั้งที่ 3
กรุงเทพมหานคร เฟริสต์พับลิชชิง
- เดือนเด่น นิคมบริรักษ์ และสุณีพร ทววรรณกุล (2548) “การผูกขาดธุรกิจกับการเมือง” ใน
เอกสารประกอบการสัมมนาประจำปีเรื่องสู่หนึ่งทศวรรษหลังวิกฤตเศรษฐกิจ : ได้
เรียนรู้และปรับปรุงอะไรบ้าง? หน้า 1-18 กรุงเทพฯ สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนา
ประเทศไทย
- “แต่งตั้งรัฐมนตรี” (2544, 17 กุมภาพันธ์) ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 118 ตอนพิเศษ 15 ง หน้า 1-4
- “แต่งตั้งรัฐมนตรี” (2544, 15 มิถุนายน) ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 118 ตอนพิเศษ 100 ง หน้า 1-3
- “แต่งตั้งรัฐมนตรี” (2548, 11 มีนาคม) ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 118 ตอนพิเศษ 22 ง หน้า 1-3
- “แต่งตั้งนายกรัฐมนตรี” (2544, 9 กุมภาพันธ์) ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 118 ตอนพิเศษ 12 ง
หน้า 1-2
- “แต่งตั้งนายกรัฐมนตรี” (2548, 9 มีนาคม) ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 122 ตอนพิเศษ 20 ง หน้า 1
- ตระกูล มีชัย (2525) “ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มธุรกิจเอกชนและข้าราชการกับการเมืองไทย”
วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการเมืองการปกครอง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- “แถลงการณ์คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็น
ประมุข” (2549, 20 กันยายน) *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 123 ตอนที่ 95 ก หน้า 14
- ทักษิณ ชินวัตร (2543) “คุยกับทักษิณ” คั่นคืนวันที่ 29 พฤศจิกายน 2549 จาก
http://www.thaksin.net/q&a_t.htm
- ทักษิณ ลานทอง (2547) *ทักษิณ ชินวัตร ดาวฟ้า-ขา (ก้าว) ลง พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร
โนเบิลบุ๊ก*
- ทวี สุรฤทธิกุล (2545) “แนวคิดเรื่องประชาธิปไตยแบบไทย ๆ” ใน *รวมบทความวิชาการ 20 ปี
รัฐศาสตร์ มสธ.* หน้า 31-42 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ทีมงาน ThaiInsider.Com (2548) “เปิดรายชื่อ “ธุรกิจทุนการเมือง” ภายใต้รัฐบาล ทักษิณ
ชินวัตร” คั่นคืนวันที่ 25 พฤศจิกายน 48 จาก [http://www.thaiinsider.com/
ShowNews.php?Link=News/Political/2005-10-27/17-46.htm](http://www.thaiinsider.com/ShowNews.php?Link=News/Political/2005-10-27/17-46.htm)
- เทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ (2549) “ทุนโลกาภิวัตน์ คือทุนที่หากินกับวิกฤติ” คั่นคืนวันที่ 6 ธันวาคม
2552 จาก http://www.nationweekend.com/2006/05/19/NW12_231.php
- เทิดธรรม ทรงไทย (2549) *คนโค่นทักษิณ กรุงเทพมหานคร ร่วมด้วยช่วยกัน*
- ธานี ชัยวัฒน์ (2549) การแสวงหาค่าเช่าเศรษฐกิจในประเทศไทย วิทยานิพนธ์ปริญญา
เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย
- ธีรนาถ กาญจนอักษร (2536) “ทหารกับธุรกิจ” ใน *สังคีต พิริยะรังสรรค์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร
บรรณาธิการ ชนชั้นกลางบนกระแสประชาธิปไตยไทย* พิมพ์ครั้งที่ 2 หน้า 279-305
กรุงเทพมหานคร ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย ร่วมกับมูลนิธิฟรีดริช เอแบรท กรุงเทพฯ
- ธีรภัทร์ เจริญสรสรรค์ (2545) “การพัฒนาการทางการเมืองไทยในอนาคต” ใน *รวมบทความ
วิชาการ 20 ปี รัฐศาสตร์ มสธ.* หน้า 11-30 กรุงเทพมหานคร พิมพ์อักษร
- _____ (2549) “จริยธรรมของนักการเมือง” คั่นคืนวันที่ 28 มกราคม 2549 จาก
<http://www.corruptionwatch.net/index.php?option=content&task=view&id=79>
- ธีรยุทธ บุญมี (2547 ก) “การเมืองระบบทักษิณ (Thaksinocracy)” ใน *เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง
บรรณาธิการ รู้ทันทักษิณ* พิมพ์ครั้งที่ 5 หน้า 41-49 กรุงเทพมหานคร ขอคิดด้วยคน
- _____ (2547 ข) “4 ปี ระบอบทักษิณ ก้าวสู่การเมืองระบอบเผด็จการพรรคเดียวของ
ไทยรักไทยมุ่งยึดสัมปทานประเทศ” *มติชนรายสัปดาห์* 24, 1250 (30 กรกฎาคม) : 9

- ธีรยุทธ บุญมี (2547ค) “บทวิเคราะห์การเมืองระบอบทักษิณ (ไทยรักไทย)” ค้นคืนวันที่ 17 กรกฎาคม 2548 จาก <http://www.midnightuniv.org/midnight2545/document9789.html>
- ธโรธร ตู๋ทองคำ (2549) “องค์การที่ไม่ใช่รัฐกับกระแสโลกาภิวัตน์” ใน *ประมวลสารเศรษฐศาสตร์และโลกศึกษา เล่มที่ 2* หน้าที่ 14 หน้า 14/1-47 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- นงนุช สิงหเดชะ (2548) *ล้นไม่เท่า ไฉไม่ทันทักษิณ* กรุงเทพมหานคร มติชน
- นภนันท กลินสุคนธ์ (2547) “ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของนายกรัฐมนตรี พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร กับการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับรากหญ้า” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์ ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- นวพร เรืองสกุล (2547) “เมื่อกลยุทธ์การตลาดได้อำนาจรัฐ” ใน *เจมส์ค็อกซ์ ปิ่นทอง บรรณาธิการ รู้ทันทักษิณ* พิมพ์ครั้งที่ 5 หน้า 51-57 กรุงเทพมหานคร ขอคิดด้วยคน
- นันทวัฒน์ บรมานันท์ (2548) “ถึงท่านผู้นำ” ค้นคืนวันที่ 27 มีนาคม 2550 จาก <http://www.publaw.net/publaw/view.asp?PublawIDs=730>
- นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536) “วัฒนธรรมของชนชั้นกลางไทย” ใน *สังคีต พิริยะรังสรรค์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร บรรณาธิการ ชนชั้นกลางบนกระแสประชาธิปไตยไทย* พิมพ์ครั้งที่ 2 หน้า 49-65 กรุงเทพมหานคร ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับมูลนิธิฟรีดริช เอแบรทกรุงเทพฯ
- นิพนธ์ พัวพงศกร (2547) “การผูกขาดกับระบบทุนนิยมไทย” ใน *เจมส์ค็อกซ์ ปิ่นทอง บรรณาธิการ รู้ทันทักษิณ* พิมพ์ครั้งที่ 5 หน้า 89-133 กรุงเทพมหานคร ขอคิดด้วยคน
- บทบาทของบริษัทข้ามชาติในประเทศไทย กม.ประกอบธุรกิจคนต่างด้าว คืออุปสรรคใหญ่ที่ต้องแก้ (2550, 20 พฤศจิกายน) *มติชน* หน้า 20
- “บริษัท ชิน คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน)” (2549) ค้นคืนวันที่ 27 มีนาคม 2550 จาก <http://th.wikipedia.org/wiki>
- ปธาน สุวรรณมงคล (2549) “รัฐบาลไทย” ใน *สถาบันพระปกเกล้า การเมืองการปกครองไทยในรอบ 60 ปี แห่งการครองสิริราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว* หน้า 189-216 กรุงเทพมหานคร สถาบันพระปกเกล้า

- ประกายเพชร นิษานนท์ (2538) “กลุ่มผลประโยชน์ในกระบวนการเมืองไทย : ศึกษากรณีสมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์การประสานครหลวง” วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ประเกียรติ สัตตบุตร (2550) “ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ (ไม่) ดัดตรงไหน?” ค้นคืนวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2552 จาก <http://www.bangkokbiznews.com/2006/special/notice/notice01.html>
- “ประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ฉบับที่ 3)” (2549, 20 กันยายน) *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 123 ตอนที่ 95 ก หน้า 5
- “ประกาศแต่งตั้งคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” (2549, 20 กันยายน) *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 123 ตอนที่ 95 ก หน้า 1-2
- “ประกาศนายทะเบียนพรรคการเมืองเรื่องรับจดทะเบียนการจัดตั้งพรรคไทยรักไทย” (2541, 1 กันยายน) *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 115 ตอนที่ 70 ง หน้า 101-191
- ประชาชาติธุรกิจ* (2547, 5 มกราคม)
- ประชาไท (2549) “ชุมนุมแถลงการณ์ด้านทักษิณ” ค้นคืนวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2549 จาก http://www.prachatai.com/05web/th/home/group_news.php?mod=mod_ptcms01&ContentID=1104&SystemModuleKey=SpecialNews&System_Session_Language=Thai
- ประทุมพร วัชรเสถียร (2543) “โลกาภิวัตน์ยุคข้ามโลก ครอบโลก ครอบโลก?” ใน พงศพิศานุมพล, ม.ร.ว. บรรณาธิการ *โลกาภิวัตน์* กรุงเทพมหานคร คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- “ประมวลข้อสรุปของผู้วิจัย” (2544, 23-29 กรกฎาคม) *เดอะเนชั่น* หน้า 10-12
- ประเวศ วะสี (2547) “รัฐบาลทักษิณกับความรับผิดชอบทางประวัติศาสตร์” ใน เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง บรรณาธิการ *รู้ทันทักษิณ* พิมพ์ครั้งที่ 5 หน้า 185-193 กรุงเทพมหานคร ขอคิดด้วยคน
- ประสงค์ เลิศรัตนวิสุทธิ (2549) *ทักษิณกับพวก* กรุงเทพมหานคร Openbooks
- ปราณ พิสิฐเศรษฐการ (2547ก) *ทักษิณกับนโยบายสังคม* กรุงเทพมหานคร มติชน
- _____ (2547ข) *ทักษิณบนเวทีเอเชียและโลก* กรุงเทพมหานคร มติชน
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2536) “ทฤษฎีชนชั้นกลาง” ใน สังคีต พิริยะรังสรรค์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร บรรณาธิการ *ชนชั้นกลางบนกระแสประชาธิปไตยไทย* พิมพ์ครั้งที่ 2 หน้า 67-89 กรุงเทพมหานคร ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับมูลนิธิฟรีดริช เอแบร์ทกรุงเทพฯ

- ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ (2549) “พรรคการเมืองไทย” ใน สถาบันพระปกเกล้า *การเมืองการปกครองไทยในรอบ 60 ปี แห่งการครองสิริราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว* หน้า 151-187 กรุงเทพมหานคร สถาบันพระปกเกล้า
- ปฤษฎา ชรรมธร (2544) “การปฏิรูปพรรคการเมืองไทย” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- “เปิดกรุดมบัญชี “ประยุทธ์ มหากิจศิริ” “เศรษฐีหุ้น..อันดับ 3” ของประเทศ” (2549) ค้นคืนเมื่อ 6 ธันวาคม 2552 จาก <http://onokung11.spaces.live.com/blog/cns!C00A07B9DD3C1863!796.entry?wa=wsignin1.0&sa=428633212>
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร (2536) “บทบาทชนชั้นกลางในเศรษฐกิจการเมือง ของประเทศเอเชียเน็กซ์และไทย” ใน สังคีต พิริยะรังสรรค์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร บรรณาธิการ *ชนชั้นกลางบนกระแสประชาธิปไตยไทย* พิมพ์ครั้งที่ 2 หน้า 91-116 กรุงเทพมหานคร ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับมูลนิธิฟรีดริช เอแบรท กรุงเทพฯ
- _____ (2547ก) “ประชาธิปไตย ประชาธิปไตย ประชาธรรม” ใน เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง บรรณาธิการ *รู้ทันทักษิณ* พิมพ์ครั้งที่ 5 หน้า 213-222 กรุงเทพมหานคร ขอคิดด้วยตน
- _____ (2547ข) “การเมืองทางเลือกในยุคทักษิณ และข้อจำกัดของขบวนการประชาชน” *วารสารฟ้าเดียวกัน* 2, 1 (มกราคม-มีนาคม): 128-154
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเกอร์ (2546) *เศรษฐกิจการเมืองสมัยกรุงเทพฯ* พิมพ์ครั้งที่ 3 เชียงใหม่ ซิลค์เวอร์ม
- ผ่าอาณาจักรทุน “ไทยรักไทย” ฐานรากค้ำยัน “ระบอบทักษิณ” (2549, 21 กันยายน) *มติชน* หน้า 20
- พงษ์เทพ วรกิจโกศาทร (2537) *ภาพพจน์นั้นสำคัญยิ่ง: การประชาสัมพันธ์กับภาพพจน์* กรุงเทพมหานคร ไทยวัฒนาพานิช
- พรรคไทยรักไทย (2544) “ผู้ก่อตั้งพรรคไทยรักไทย” ค้นคืนวันที่ 4 ตุลาคม 2549 จาก <http://www.thairakthai.or.th/infoparty/trtpmana/trtpmana.htm>
- _____ (2547 ก) “บนถนนการเมือง” ค้นคืนวันที่ 1 กรกฎาคม 2548 จาก http://www.thaksin.net/Politic_t.html
- _____ (2547 ข) “ประวัติความเป็นมาของพรรคไทยรักไทย” ค้นคืนวันที่ 18 กรกฎาคม 2548 จาก http://www.thairakthai.or.th/trtp/info_party/policy_th.asp?Lib_id=849

- พรรคไทยรักไทย (2548) “ผู้ก่อตั้งพรรค” ค้นคืนวันที่ 10 กรกฎาคม 2548 จาก <http://www.thairakthai.or.th/application/DRSearch/DRSearch/Member.asp?sessionID=2>
- พรสันต์ เลียงบุญเลิศชัย (2552) “สิ่งที่ถูกมองข้ามกรณีการปฏิรูปการเมืองไทย” ค้นคืนวันที่ 4 กรกฎาคม 2553 จาก <http://www.pub-law.net/publaw/view.asp?PublawIDs=1360>
- พฤทธิสวณ ชุมพล, ม.ร.ว. บรรณาธิการ (2543) *โลกาภิวัตน์ กรุงเทพมหานคร คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*
- พัคตร์ ไทลักษณ์ไท (2547) *ทักษิณ กินเมือง พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร วันเวลาดี*
- พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ (2547) “เส้นทางประชาธิปไตยและการปรับตัวของรัฐไทยในระบอบทักษิณ” *วารสารฟ้าเดียวกัน* 2, 1 (มกราคม-มีนาคม): 64-91
- พิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์ (2549ก) “การต่อสู้สองแนวทางในสังคมไทย” ค้นคืนวันที่ 22 มีนาคม 2550 จาก <http://www.nidambe11.net/ekonomiz/2006q1/2006february16p5.htm>
- _____. (2549ข) “หุบเหวทางการเมืองของรัฐบาลไทยรักไทยปี 2549” ค้นคืนวันที่ 22 มีนาคม 2550 จาก <http://www.nidambe11.net/ekonomiz/2006q1/2006january05p4.htm>
- พิระพงษ์ สิทธิอมร และคณะ (2549) *ประวัติศาสตร์การเมืองไทย ปฏิรูป ปฏิวัติ รัฐประหาร ของผู้นำทางการเมือง พลเรือน ดำรง ทหาร กรุงเทพมหานคร หจก. ซี แอนด์ เอ็น*
- “พระรักเกียรติเปิดใจการเมืองอุปถัมภ์กลุ่มหลงกลีส เป็นเส้นทางเสี่ยงต่อทุกข์” (2553) ใน *คมชัดลึก* 11 มกราคม 2553 ค้นคืนวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2553 จาก <http://www.thaiswatch.com/#news-more-id-679>
- ภวิดา ปานะนนท์ และวีระยุทธ กาญจน์ชูฉัตร (2549) *บริษัทข้ามชาติไทยหลังวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540: พลวัตการเปลี่ยนแปลงและข้อสรุป กรุงเทพมหานคร สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย*
- ภิญโญ ไตรสุริยธรรมา (2548) *ภูมิธรรม เวชชชัย : “อำนาจทำให้คนเปลี่ยน”* ค้นคืนวันที่ 24 มกราคม 2549 จาก <http://www.onopen.com/2005/editor-spaces/111>
- มหาวิทยาลัยกรุงเทพ (2544) “ผลงาน 8 เดือนของรัฐบาลทักษิณในสายตาประชาชน” ค้นคืนวันที่ 5 กรกฎาคม 2548 จาก <http://research.bu.ac.th/oldpoll210/poll71.html>
- _____. (2547) “ผลงาน 3 ปี รัฐบาลทักษิณในสายตาประชาชน” ค้นคืนวันที่ 5 กรกฎาคม 2548 จาก <http://research.bu.ac.th/poll/result/poll250.php?pollID=58&Topic=ผลงาน%203%20ปีรัฐบาลทักษิณในสายตาประชาชน&fileDoc=poll250.doc>
- มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต (2549) “ดัชนีความเชื่อมั่นการเมืองไทยประจำเดือนมิถุนายน 2549” ค้นคืนวันที่ 20 กรกฎาคม 2549 จาก http://dusitpoll.dusit.ac.th/2549/2549_043.html

- มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ (2548) “ผลสำรวจภาคสนาม เรื่องปิดฉาก 4 ปีซ่อม มง 4 ปีสร้างของ
รัฐบาลทักษิณในทรศนะของประชาชน” คืบค้นวันที่ 11กรกฎาคม 2548 จาก
<http://168.120.31.165/webbase/2548/0207.html>
- ยศ ตันตสมบัติ (2547) “วัฒนธรรมการเมืองไทยในยุคทักษิณนิยม” *วารสารฟ้าเดียวกัน* 2, 1
(มกราคม-มีนาคม): 56-61
- ยุทธพร อิศรชัย (2549) “แนวคิดชาตินิยม ประชาธิปไตยหลังสงครามเย็น” ใน *ประมวลสาระชุด
วิชาการเสถียรศึกษา เล่มที่ 2 หน่วยที่ 8 หน้า 8/1-58* นนทบุรี มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมมาธิราช
- รสลิน ศิริยะพันธุ์ (2539) “โลกหลังการยุติของสงครามเย็น” ใน *รวมบทความวิชาการรัฐศาสตร์
14 ปี รัฐศาสตร์ มสธ.* หน้า 147-157 กรุงเทพมหานคร พิมพ์อักษร
_____ (2550) “รัฐประหาร 19 กันยายน 2549: ประวัติที่ขำรอยเรื่องทหารกับการเมืองไทย”
ใน *รวมบทความวิชาการรัฐศาสตร์ 25 ปี รัฐศาสตร์ มสธ.* หน้า 87-102
กรุงเทพมหานคร พิมพ์อักษร
- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (2548ก) จาก *Thaksinomics สู่ทักษิณาธิปไตย ภาค 1-2* กรุงเทพมหานคร
Openbooks
- _____ (2548ข) จาก *Thaksinomics สู่ทักษิณาธิปไตย ภาค 3* กรุงเทพมหานคร Openbooks
- “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549” (2549, 1 ตุลาคม)
ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 123 ตอนที่ 102 หน้า 1-14
- “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550” (2550, 24 สิงหาคม) *ราชกิจจานุเบกษา*
เล่ม 124 ตอนที่ 47ก หน้า 1-127
- “รัฐสภา 2550 สถิติการเลือกตั้ง สส.” คืบค้นวันที่ 6 ธันวาคม 2552 จาก [http://www.parliament.
go.th/mp2550/](http://www.parliament.go.th/mp2550/)
- “รัฐมนตรีลาออก ให้รัฐมนตรีพ้นจากความเป็นรัฐมนตรี และแต่งตั้งรัฐมนตรี (2548, 2 สิงหาคม)
ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 122 ตอนที่พิเศษ 57 ง หน้า 1-4
- ราชบัณฑิตยสถาน (2546) *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542* กรุงเทพมหานคร
นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์
- “รายงานเสวนา: ทำไมต้องปฏิรูปการเมือง? ปฏิรูปอย่างไร? เพื่อใคร?” (2552) คืบค้นวันที่ 6
ธันวาคม 2552 จาก <http://www.prachatai.com/05web/th/home/16015>
- รุจน์ มัชฌิรา (2544) *ทักษิณ ชินวัตร พิมพ์ครั้งที่ 6* กรุงเทพมหานคร หน้าฝน

- รู้เท่าทัน “คอร์รัปชันเชิงนโยบาย” กลุ่มธุรกิจผูกขาดสู่อำนาจการเมือง (2547, 31 สิงหาคม) มติชน
หน้า 20
- เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ (2548) “ประชานิยมจริงๆ ก็ยังไม่พอ” คืบคืบวันที่ 19 กรกฎาคม 2548 จาก
http://www.ubu.ac.th/~lawubu/index_r.htm
- “ฤา ‘เสี่ย ป. มหากิจศิริ’ วางมือธุรกิจ หวนเวทีกារเมือง” (2550, 5 พฤษภาคม) หนังสือพิมพ์
กรุงเทพธุรกิจ คืบคืบวันที่ 6 ธันวาคม 2552 จาก http://www.bangkokbiznews.com/2007/05/05/WW65_WW65_news.php?newsid=67566
- ลิขิต ชีวเวทิน (2541) การเมืองการปกครองไทย พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์
- _____ . (2548ก) การเมืองการปกครองไทย พิมพ์ครั้งที่ 7 กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์
- _____ . (2548ข) “ผู้นำทางการเมืองในอุดมคติ” คืบคืบวันที่ 5 มกราคม 2549 จาก
<http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9480000168398>
- _____ . (2551) “การปฏิรูปการเมือง: จุดมุ่งหมายและความเป็นจริง” คืบคืบวันที่ 4
กรกฎาคม 2553 จาก http://www.dhiravegin.com/detail.php?item_id=000537
- ลินดา สมประสงค์ (2549) “บทบาทผู้นำทางการเมืองของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร กับการพัฒนา
การทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย” วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- วนากรณ์ พันธุ์พฤษย์ (2545) “ปัญหาและการพัฒนาการบริหารพรรคการเมือง: กรณีศึกษา
เปรียบเทียบระหว่างพรรคไทยรักไทยกับพรรคประชาธิปัตย์” วิทยานิพนธ์ปริญญา
รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขา นโยบายสาธารณะและการบริหารงานบุคคล
สำหรับนักบริหาร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีปทุม
- วรพล พรหมิกบุตร (2549) “จดหมายเปิดผนึก...ถึงปัญญาชน (1)” คืบคืบเมื่อ 6 ธันวาคม 2552 จาก
<http://www.nidambe11.net/ekonomiz/2006q1/2006march08p6.htm>
- รววิทย์ เจริญเลิศ (2536) “ชนชั้นกลางกับเหตุการณ์พฤษภา: ฝ่ายประชาธิปไตยหรือรัฐปฏิการ?”
ใน สังคีต พิริยะรังสรรค์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร บรรณาธิการ *ชนชั้นกลางบนกระแส
ประชาธิปไตยไทย* พิมพ์ครั้งที่ 2 หน้า 117-153 กรุงเทพมหานคร ศูนย์ศึกษา
เศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับมูลนิธิ
ฟรีดริช เอแบรท กรุงเทพฯ

- วริษฐ์ ลิ้มทองกุล (2551, 6 กุมภาพันธ์) “จาก สภาฯ ฟัว-เมีย ถึง ครม.ฟัว-เมีย” *ผู้จัดการ*
 คำนึงวันที่ 19 กรกฎาคม 2552 จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9510000015453>
- วัฒน์ชัย วินิจจะกุล และภิญโญ ไตรสุริยธรรมา (2543) “สัมภาษณ์ทักษิณ ก่อนเป็นนายกฯ”
 คำนึงวันที่ 2 ตุลาคม 2549 จาก <http://www.bloggang.com/viewblog.php?id=enlighten&date=10-03-2006&group=7&blog=1>
- วัฒน์ชัย ยะนินทร (2549ก) “จาก Good Product สู่อวสาน แปรนงค์ทักษิณ” คำนึงวันที่ 19
 ตุลาคม 2549 จาก <http://www.positioningmag.com/Magazine/Details.aspx?id=52878>
 _____ . (2549ข) “อวสานทักษิณ” คำนึงวันที่ 14 ธันวาคม 2549 จาก <http://www.positioningmag.com/Magazine/Details.aspx?id=52886>
- วัลยา (2542) *ทักษิณ ชินวัตร ตาคุดาวเท่าติดดิน กรุงเทพมหานคร มติชน*
- วิจิต ปลั่งศรีสกุล (2550, 15 กุมภาพันธ์) *อดีตรองกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทย สัมภาษณ์โดยสมบัติ ภัทรอัมพฤษ ที่ทำการพรรคไทยรักไทย กรุงเทพมหานคร*
- วิทยากร เชียงกุล (2549, 2 สิงหาคม) *เปิดวิจัยผลประโยชน์ทับซ้อนทำเศรษฐกิจ-สังคมอ่อนแอ*
วิกฤต มติชน หน้า 2
- วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวัน (2539ก) “กลุ่มธุรกิจกับพัฒนาการทางการเมืองไทย” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาปัญหาพัฒนาการทางการเมืองไทย เล่มที่ 2 หน่วยที่ 12 หน้า 685-732 พิมพ์ครั้งที่ 9 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช*
 _____ . (2539ข) “นักการเมืองกับอำนาจการเมืองในระบบการเมืองไทยยุครัฐบาลบรรหาร ศิลปอาชา” ใน *รวมบทความวิชาการ 14 ปี รัฐศาสตร์ มสธ.* หน้า 201-207
 กรุงเทพมหานคร พิมพ์อักษร
- _____ . (2545) “ระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทยในพุทธทศวรรษ 2540”
 ใน *รวมบทความวิชาการ 20 ปี รัฐศาสตร์ มสธ.* หน้า 43-54 กรุงเทพมหานคร
 พิมพ์อักษร
- _____ . (2551) “ปัญหาการสร้างความเป็นสถาบันของระบอบประชาธิปไตยในระบบการเมืองไทย” ใน *รวมบทความวิชาการ 26 ปี รัฐศาสตร์ มสธ.* หน้า 41-49
 กรุงเทพมหานคร พิมพ์อักษร

- วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวัน และธโรธร คู้ทองคำ (2548) “พรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์” ใน *ประมวลสารวิชาการเมืองการปกครองไทย* เล่มที่ 3 หน่วยที่ 12 หน้า 37-114 พิมพ์ครั้งที่ 2 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- วีรวัฒน์ พ่วงพิศ (2547) “กระบวนการการพัฒนาความเป็นสถาบันทางการเมือง : กรณีศึกษาพรรคไทยรักไทย” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์ ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- “วอลเคน วิพากษ์นโยบายทักษิณ ประชานิยมจอมปลอม” (2549) ค้นคืนวันที่ 4 สิงหาคม 2550 จาก http://www.bangkokbiznews.com/2006/06/30/w001_116608.php?news_id=116608
- ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (2551) คำพิพากษา (อม. 29) คดีหมายเลขดำที่ อม.1/2550 คำพิพากษาคดีหมายเลขแดงที่ อม. 1/2550 เรื่องความผิดต่อพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ วันที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2551
- ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (2553) คำพิพากษา (อม. 30) คดีหมายเลขดำที่ อม.14/2551 คำพิพากษาคดีหมายเลขแดงที่ อม. 1/2553 เรื่องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน วันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553
- ศาลรัฐธรรมนูญ (2547) คำสั่งที่ 7/2547 เรื่องให้ยุบพรรคชาติพัฒนาเพื่อรวมเข้ากับพรรคไทยรักไทยที่เป็นพรรคการเมืองหลัก วันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2547
- สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2546) “ภาพลักษณ์ของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร” ค้นคืนวันที่ 4 กรกฎาคม 2548 จาก <http://www.thaitopic.com/swebboard/00027.html>
- สถาบันราชภัฏสวนดุสิต (2543) “2 ปี 4 เดือน กับผลงานรัฐบาลชวน หลีกภัย” ค้นคืนวันที่ 4 กรกฎาคม 2548 จาก <http://research.bu.ac.th/oldpoll210/poll7.html>
- สนธิ ลิ้มทองกุล (2549) “จุดเปลี่ยนในชีวิตผม...ทำสิ่งที่มันผิดปกติกินสังคมไทยให้เป็นเรื่องปกติ” ใน *เจมส์ค็อกซ์ ปิ่นทอง บรรณาธิการ รู้ทันทักษิณ* 4 หน้า 108-130 กรุงเทพมหานคร ขอคิดด้วยคน
- สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ และสภาทนายความ (2549) “แถลงการณ์ของสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติและสภาทนายความ เรื่องวิกฤตศรัทธาในตัวรักษาการนายกรัฐมนตรีนคร” ค้นคืนวันที่ 25 มีนาคม 2549 จาก http://www.prachatai.com/05web/th/home/page2.php?mod=mod_ptcms01&ContentID=1389&SystemModuleKey=SpecialNews&System_Session_Language=Thai

- สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ (2547) “คอร์ปชั่นนโยบาย” ใน เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง บรรณาธิการ *รู้ทันทักษิณ* พิมพ์ครั้งที่ 5 หน้า 59-66 กรุงเทพมหานคร ขอคิดด้วยคน
- _____ . (2549 ธันวาคม, 7) “ทุนสัมปทานโทรคมนาคมใน รบ. ทักษิณ กับธรรมาภิบาลภาครัฐ” *มติชน* หน้า 20
- สมเกียรติ วันทะนะ (2536) “นักธุรกิจท้องถิ่นกับประชาธิปไตยไทย” ใน สังคีต พิริยะรังสรรค์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร บรรณาธิการ *ชนชั้นกลางบนกระแสประชาธิปไตย* พิมพ์ครั้งที่ 2 หน้า 195-225 กรุงเทพมหานคร ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับ มูลนิธิฟรีดริช เอแบรท กรุงเทพฯ
- สมคิด เลิศไพฑูรย์ (2547) “รัฐบาลทักษิณกับการ (ไม่) ปฏิบัติตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ” ใน เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง บรรณาธิการ *รู้ทันทักษิณ* พิมพ์ครั้งที่ 5 หน้า 151-165 กรุงเทพมหานคร ขอคิดด้วยคน
- สมบัติ ชำรงธัญวงศ์ (2549) *การเมืองไทย* กรุงเทพมหานคร เสมาธรรม
- สมพงษ์ ชูมาก (2544) *ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศยุคปัจจุบัน (ทศวรรษ 1990 และแนวโน้ม)* พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สมภพ มานะรังสรรค์ (2536) “ชนชั้นกลางกับพลวัตในภาคเกษตรไทย” ใน สังคีต พิริยะรังสรรค์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร บรรณาธิการ *ชนชั้นกลางบนกระแสประชาธิปไตย* พิมพ์ครั้งที่ 2 หน้า 227-277 กรุงเทพมหานคร ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับ มูลนิธิฟรีดริช เอแบรท กรุงเทพฯ
- สมศักดิ์ พฤษไพบูลย์ (2533) “การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง: ศึกษากรณีการเลือกตั้ง ส.ส. เขตเลือกตั้งแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- สร อักษรสกุล (2548, 8 กุมภาพันธ์) *เหรียญ 2* ด้านของ พ.ต.ท.ทักษิณ *มติชน* รายวัน หน้า 6
- สังคีต พิริยะรังสรรค์ (2549) *คอร์ปชั่นระบอบทักษิณ* กรุงเทพมหานคร ร่วมด้วยช่วยกัน
- สังคีต พิริยะรังสรรค์ นวลน้อย ตรีรัตน์ และนพนันท์ วรรณเทพสกุล (2547) *คอร์ปชั่น: นักการเมือง ข้าราชการ และนักธุรกิจ* กรุงเทพมหานคร สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

- สังคีต พิริยะรังสรรค์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร บรรณาธิการ (2536) *ชนชั้นกลางบนกระแสประชาธิปไตยไทย* พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับมูลนิธิฟรีดริช เอแบรท กรุงเทพฯ
- “สัมภาษณ์สุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ เลขานุการพรรคไทยรักไทย” (2545) *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์* 48, 36 (1-7 กุมภาพันธ์) : 8
- ตาโรช ชุ่นทรัพย์ (2539) “ธุรกิจกับการเมือง ในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ” วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2544) *ข้อมูล สถิติ และผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 6 มกราคม 2544* กรุงเทพมหานคร
- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2548) “ข้อมูลการรับบริจาคเงินของพรรคการเมือง ประจำเดือนมกราคม-ธันวาคม 2541 ถึงมกราคม-ธันวาคม 2545” ค้นเมื่อ 6 ธันวาคม 2548 จาก <http://www.ect.go.th/newweb/th/politicalparty/>
- _____. (2552) “ข้อมูลการรับบริจาคเงินของพรรคการเมือง ประจำเดือนมกราคม-ธันวาคม 2546 ถึงมกราคม-ธันวาคม 2550” ค้นเมื่อ 6 ธันวาคม 2552 จาก <http://www.ect.go.th/newweb/th/politicalparty/>
- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี (2548ก) *รายงานแสดงผลการดำเนินงานของคณะรัฐมนตรีตามแผนนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ รัฐบาลพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ปีที่ 4 (วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2547 ถึงวันที่ 5 มกราคม 2548)* กรุงเทพมหานคร สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี
- _____. (2548ข) “ลำดับความเป็นมาของคณะรัฐมนตรีไทย” ค้นคืนวันที่ 5 กรกฎาคม 2548 จาก <http://www.oic.thaigov.go.th/ginfo/default2.asp?mode=00>
- สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2541ก) *พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541 คณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. 2541* กรุงเทพมหานคร นະรุจการพิมพ์
- _____. (2541ข) *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540* กรุงเทพมหานคร นະรุจการพิมพ์
- สิริลักษณ์ ศักดิ์เกรียงไกร (2523) *ต้นกำเนิดชนชั้นนายทุนในประเทศไทย (พ.ศ.2398-2453)* กรุงเทพมหานคร สร้างสรรค์

- สิงห์ทอง บัวชุม (2549) “การบริหารงานพรรคการเมืองไทย” วิทยานิพนธ์ปริญญา
ศิลปศาสตรุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ราชภัฏสวนดุสิต
- _____ . (2552) “อิทธิพลกลุ่มนักธุรกิจกับพรรคการเมืองไทยภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540”
ค้นคืนวันที่ 4 กรกฎาคม 2552 จาก <http://research.bu.ac.th/oldpoll210/poll7.html>
- สุจิต บุญบงการ (2534) *การพัฒนาทางการเมืองของไทย: ปฏิสัมพันธ์ระหว่างทหาร สถาบันทาง
การเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน* กรุงเทพมหานคร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สุชาติ ศรียารัตน (2536) “กลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจไทย: ศึกษากรณีสมาคมการค้าส่งออกที่
สำคัญกับบทบาทด้านการค้าระหว่างประเทศ” วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาการปกครอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- สุธี ประศาสน์เศรษฐ์ (2523ก) “วิวัฒนาการของชนชั้นนายทุนไทย” ใน *ฉัตรทิพย์ นาถสุภา
บรรณาธิการ วิวัฒนาการทุนนิยมไทย* หน้า 113-137 กรุงเทพมหานคร
คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- _____ . (2523ข) “ระบบทุนนิยมโดยรัฐ” ใน *ฉัตรทิพย์ นาถสุภา บรรณาธิการ
วิวัฒนาการทุนนิยมไทย* หน้า 139-206 กรุงเทพมหานคร คณะเศรษฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สุนันทา สุวรรณโณคม ศิริวรรณ ศิริบุญ และวิเชียร ปิยะวารากร (2540) *ประมวลสถิติและ
การวิเคราะห์ทางประชากรการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเปรียบเทียบระหว่าง
พ.ศ. 2535 พ.ศ. 2538 และ พ.ศ. 2539* กรุงเทพมหานคร สถาบันประชากรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สุพัศรา วรรณศิลป์ (2545) “การเมืองไทยสมัยนายกรัฐมนตรีชวน หลีกภัย (พ.ศ. 2535-2538
และ 2540-2543)” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- สุกัลักษณ์ กาญจนขุนดี (2550) “บทวิเคราะห์พันธมิตรฯ ก่อนการรัฐประหาร 19 กันยา” ค้นเมื่อ 6
ธันวาคม 2552 จาก <http://www.midnightuniv.org/midnight2544/0009999755.html>
- สุเมธ วงศ์พานิชเลิศ (2547) “อนาคตสื่อสาร-สารสนเทศไทยในยุคผู้นำดิจิทัล: คิดใหม่ ทำใหม่”
ใน *เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง บรรณาธิการ รู้ทันทักษิณ พิมพ์ครั้งที่ 5* หน้า 69-86
กรุงเทพมหานคร ขอคิดด้วยคน
- สุวินัย ภรณวลัย (2547) *แกะรอยทักษิณโหมิกส์* กรุงเทพมหานคร Openbooks

- เสนีย์ คำสุข (2545) “พรรคการเมืองไทย: อดีต ปัจจุบัน และอนาคต” ใน *รวมบทความวิชาการ 20 ปี รัฐศาสตร์ มสธ.* หน้า 55-72 กรุงเทพมหานคร พิมพ์อักษร
- _____ . (2548) “พรรคไทยรักไทยหลังการเลือกตั้งทั่วไป 6 กุมภาพันธ์ 2548” ใน *เอกสารประกอบกิจการประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ในส่วนภูมิภาคประจำปี 2548* หน้า 17-56 ขอนแก่น สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติและโครงการวิทยาลัยการเมือง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- _____ . (2549) “โลกาภิวัตน์กับสังคมไทย” ใน *ประมวลสาระชุดวิชาการแสวงโลกศึกษา* เล่มที่ 2 หน่วยที่ 15 หน้า 15/1-72 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- _____ . (2552) “การเมือง (ประชาธิปไตย?) ไทยของจริง (เก่า) ของปลอม (ใหม่) ของใคร (อนาคต)” ใน *รวมบทความวิชาการ 27 ปี รัฐศาสตร์ มสธ.* หน้า 71-85 กรุงเทพมหานคร พิมพ์อักษร
- เสน่ห์ จามริก (2544) “วิกฤตโลก วิกฤตไทย อะไรคือทางออก ?” ค้นคืนวันที่ 14 สิงหาคม 2549 จาก <http://www.geocities.com/miduniv2001/newpage5.html>
- แสวง รัตนมงคลมาศ (2541) “ปัญหากลุ่มผลประโยชน์และพรรคการเมือง” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาปัญหาการเมืองไทยปัจจุบัน* เล่มที่ 2 หน่วยที่ 8 หน้า 347-376 พิมพ์ครั้งที่ 11 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- “เสนาะถล่มคอร์ปชั่น ทวงบุญคุณสร้างทรท.” (2548) ค้นคืนวันที่ 4 ตุลาคม 2549 จาก <http://www.nationchannel.com/images/special/256/>
- เสนาะ เทียนทอง (2549) “จะเอาทักษิณหรือประเทศไทย” ใน *เจมส์ศักดิ์ ปิ่นทอง บรรณาธิการ รู้ทันทักษิณ 4* หน้า 8-57 กรุงเทพมหานคร ขอคิดด้วยคน
- ส. ศิวรักษ์ (2547) “การจรรโลงจริยธรรมภายใต้การเมืองชั่วเดียว” ใน *เจมส์ศักดิ์ ปิ่นทอง บรรณาธิการ รู้ทันทักษิณ* พิมพ์ครั้งที่ 5 หน้า 195-210 กรุงเทพมหานคร ขอคิดด้วยคน
- หยุด แสงอุทัย (2517) *พรรคการเมือง* พิมพ์ครั้งที่ 7 กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์พิมพ์เนศ
- “ให้รัฐมนตรีพ้นจากความเป็นรัฐมนตรี และแต่งตั้งรัฐมนตรี” (2545, 6 มีนาคม) *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 119 ตอนพิเศษ 20 ง หน้า 2-4
- “ให้รัฐมนตรีพ้นจากความเป็นรัฐมนตรี และแต่งตั้งรัฐมนตรี” (2545, 3 ตุลาคม) *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 119 ตอนพิเศษ 94 ง หน้า 1-5
- “ให้รัฐมนตรีพ้นจากความเป็นรัฐมนตรี และแต่งตั้งรัฐมนตรี” (2546, 9 กุมภาพันธ์) *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 120 ตอนพิเศษ 17 ง หน้า 1-3

- “ให้รัฐมนตรีพ้นจากความเป็นรัฐมนตรี และแต่งตั้งรัฐมนตรี” (2546, 8 พฤศจิกายน)
 ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 120 ตอนพิเศษ 129 ง หน้า 1-4
- “ให้รัฐมนตรีพ้นจากความเป็นรัฐมนตรี และแต่งตั้งรัฐมนตรี” (2547, 10 มีนาคม)
 ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 121 ตอนพิเศษ 27 ง หน้า 1-4
- “ให้รัฐมนตรีพ้นจากความเป็นรัฐมนตรี และแต่งตั้งรัฐมนตรี” (2547, 1 กรกฎาคม)
 ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 121 ตอนพิเศษ 72 ง หน้า 1-2
- “ให้รัฐมนตรีพ้นจากความเป็นรัฐมนตรี และแต่งตั้งรัฐมนตรี” (2547, 6 ตุลาคม) ราชกิจจานุเบกษา
 เล่ม 121 ตอนพิเศษ 112 ง หน้า 1-3
- อดิน รพีพัฒน์ (2547) “ระบบอุปถัมภ์กับการเมืองไทย สมัยคิดใหม่ ทำใหม่” ใน เจมส์ คัด
 ปิ่นทอง บรรณาธิการ *รู้ทันทักษิณ* พิมพ์ครั้งที่ 5 หน้า 31-39 กรุงเทพมหานคร
 ขอคิดด้วยคน
- อดิศักดิ์ ศรีสม (2543) “บทสัมภาษณ์ พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย
 รายการกรองสถานการณ์ ตอนจุดยืนพรรคไทยรักไทย อดิศักดิ์ ศรีสม ผู้สัมภาษณ์
 วันจันทร์ที่ 28 กุมภาพันธ์ 2543 ออกอากาศสดทางช่อง 11” ค้นคืนวันที่ 29
 พฤศจิกายน 2549 จาก <http://www.thaksin.net/speeches/stand.htm>
- อมร จันทรสมบูรณ์ (2550) “สภาพวิชาการทางกฎหมายของประเทศไทย : สาเหตุแห่งความ
 ล้มเหลวของการปฏิรูปการเมือง ครั้งที่ ๒ กรณีศึกษา – case study : “ร่างรัฐธรรมนูญ
 ฉบับใหม่” ของสภาร่างรัฐธรรมนูญ ชุดที่สอง พ.ศ. ๒๕๕๐” ค้นคืนวันที่ 4 กรกฎาคม
 2552 จาก <http://www.pub-law.net/publaw/View.asp?publawIDs=1208>
- _____ (2551) “การปาฐกถาพิเศษเกี่ยวกับสถานะของกฎหมายมหาชนในบริบทของวิกฤต
 การเมืองไทยในปัจจุบัน” [http://www.pub-law.net/publaw/View.asp?
 publawIDs=1222](http://www.pub-law.net/publaw/View.asp?publawIDs=1222)
- อัมมาร สยามวาลา และคนอื่น ๆ 2546 *การเมืองกับผลประโยชน์ทางธุรกิจภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ.
 2540* กรุงเทพมหานคร สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2536) “ธุรกิจบนเส้นทางประชาธิปไตย : ทฤษฎีกับความเป็นจริง” ใน
 สังคีต พิริยะรังสรรค์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร บรรณาธิการ *ชนชั้นกลางบน
 กระแสประชาธิปไตยไทย* พิมพ์ครั้งที่ 2 หน้า 155-193 กรุงเทพมหานคร
 ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับ
 มูลนิธิฟรีดริช เอแบรท กรุงเทพฯ
- _____ (2549) *ทักษิณ-ประชานิยม* กรุงเทพมหานคร มติชน

- อานันท์ กาญจนพันธุ์ และสมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ (2547) “ทุนนิยมไทยบนแนวทางทักษิณมิคส์ และผลต่อนโยบายการพัฒนา” *วารสารฟ้าเดียวกัน* 2, 1 (มกราคม-มีนาคม) : 92-127
- ไอลดา โชติช่วง (2545) “โลกาภิวัตน์กับการพัฒนา: โอกาสแห่งประชาธิปไตย ประชาธิปไตยและอำนาจ อธิปไตยของรัฐทางเศรษฐกิจ” ใน *รวมบทความวิชาการรัฐศาสตร์ 20 ปี รัฐศาสตร์ มสธ.* หน้า 158-170 กรุงเทพมหานคร พิมพ์อักษร
- อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์ และรัตพงษ์ สอนสุภาพ (2549) *ธนาคารพาณิชย์ไทยหลังวิกฤตการณ์ เศรษฐกิจ: พลวัต การปรับตัวและการแข่งขันใหม่* กรุงเทพมหานคร โครงการเมธีวิจัย อวูโส สกว.
- อุทัย พิมพ์ใจชน (2549) “ทักษิณไม่ใช่ผู้นำสำหรับระบอบประชาธิปไตย” ใน *เจมส์คดี ปิ่นทอง บรรณาธิการ รู้ทันทักษิณ 4* หน้า 63-81 กรุงเทพมหานคร ขอคิดด้วยคน
- อุทัย หิรัญโค (2524 ก) *ประมุขศิลป์: ศิลปะของการเป็นผู้นำ* กรุงเทพมหานคร โอเดียนสโตร์ _____ (2524 ข) *สารานุกรมศัพท์ทางรัฐศาสตร์* กรุงเทพมหานคร โอเดียนสโตร์
- อุษา ว่องวงศ์ภพ (2523) “ภูมิหลัง แรงจูงใจ และพื้นฐานอำนาจของผู้นำทางการเมืองในระบอบ ประชาธิปไตยในประเทศไทย” *วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขา การปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*
- Dye, Thomas R. and Hermon, Zeigler L. (1981). *The Irony of Democracy: An Uncommon Introduction to American Politics*. California: Duxbury Press.
- Grazia, A. de, Deutschmann P. and Hunter, F. (1955). *Elite Analysis: A Manual of Methods for Discovering the Leader of a Society and Their Vulnerabilities to Propaganda*. Stanford: California Institute for Journalistic Studies.
- Huntington, Samuel P. (1968). *Political Order in Changing Societies*. Hew Haven: Yale University.
- Keyes, Charles F. (1976). “Local Leadership in Rural Thailand,” in Neher, Clark D. ed. *Modern Thai Politics: From Village to Nation*. pp. 219-250. Cambridge, Mass: Schenkman Publishing.
- Palombara, Joseph La. and Weiner, Myron. (1966). “Political Parties and Political Development.” in *The Original and Development of Political Parties*. pp. 1-30. Princeton: Princeton University Press.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

- นายแพทย์วิมลภ ยังตรง   อดีตกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย และ
สมาชิกรัฐสภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทย
- นายสุธรรม แสงประทุม   อดีตกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย และ
สมาชิกรัฐสภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทย
- นายเสริมศักดิ์ พงษ์พานิช   อดีตกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย และ
สมาชิกรัฐสภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทย
- นายจำลอง ครุฑขุนทด   อดีตกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย และ
สมาชิกรัฐสภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทย
- นายวิจิต ปลั่งศรีสกุล   อดีตกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย และ
สมาชิกรัฐสภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทย
- นายประชา ประสพดี   อดีตสมาชิกรัฐสภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยรักไทย

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

แบบสัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรื่อง กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจ กับพรรคการเมือง ในระบบการเมืองไทย

Subject: Business Interest Groups and Political Party in Thai Political System

ตอนที่ 1 ข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์.....

วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....เวลาที่สัมภาษณ์.....

สถานที่สัมภาษณ์.....ผู้สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 2 คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

1. กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทย มีพัฒนาการ และความเป็นมาอย่างไร
  - 1.1 กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทย มีกี่ประเภท
  - 1.2 กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทย เข้ามาสนับสนุนพรรคไทยรักไทยได้อย่างไร
2. กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทย มีบทบาททางการเมืองอย่างไร
  - 2.1 กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจมีลักษณะรูปแบบ และวิธีการให้การสนับสนุนพรรคไทยรักไทย อย่างไร
  - 2.2. กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจ มีจุดมุ่งหมายอย่างไรในการสนับสนุนพรรคไทยรักไทย
3. กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจในประเทศไทย มีผลกระทบทางการเมืองอย่างไร หรือไม่
  - 3.1 กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจ ในพรรคไทยรักไทยก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับผลประโยชน์ทับซ้อนอย่างไร หรือไม่
  - 3.2 กลุ่มผลประโยชน์ในพรรค ก่อให้เกิดข้อแย้ง หรือความร่วมมือ อย่างไร
  - 3.3 เพราะเหตุใด กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจ ถอนตัวจากการสนับสนุนพรรคไทยรักไทย
  - 3.4 กลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจ ก่อให้เกิดการพัฒนาทางการเมืองไทยอย่างไร
4. ท่านมีความคิดเห็น หรือข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกลุ่มผลประโยชน์เชิงธุรกิจ กับพรรคไทยรักไทยในเรื่องอื่นๆ อย่างไร

นายสมบัติ ภัทรอัมพช

นักศึกษาระดับปริญญาโท แผนกวิชาการเมืองการปกครอง
สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นายสมบัติ ภัทรธัมพช
วัน เดือน ปีเกิด	6 เมษายน 2506
สถานที่เกิด	อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ
ประวัติการศึกษา	รัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา พ.ศ. 2540
สถานที่ทำงาน	9/112 ซอย 10 ถนนสุขุมวิท ตำบลปากน้ำ อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ 10270
ตำแหน่ง	ผู้ตรวจสอบ (Auditor) บริษัท SGT Group. 22/F, Harbour View Tower Wai Yip street, Kwun Tong, Kowloon, Hong Kong SAR Tel: 081-8343267 Email: sombat05@hotmail.com